

**T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Din Öğretimi Genel Müdürlüğü**

**ORTAÖĞRETİM
DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSİ
(9, 10, 11 ve 12. SINIFLAR)
ÖĞRETİM PROGRAMI**

DEVLET KİTAPLARI

Devlet Kitapları Müdürlüğü –Ankara - 2010

**T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Din Öğretimi Genel Müdürlüğü**

**ORTA ÖĞRETİM
DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSİ
(9, 10, 11 ve 12. SINIFLAR)
ÖĞRETİM PROGRAMI**

ANKARA - 2010

İÇİNDEKİLER

1. Türk Millî Eğitiminin Amaçları.....	3
2. Orta Öğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (9,10,11 ve 12.Sınıflar) Öğretim Programı.....	4
2.1. Giriş.....	4
2.2. Niçin Okulda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi?.....	7
2.3. Programın Vizyonu.....	9
2.4. Programın Uygulamasına İlişkin İlke ve Açıklamalar.....	9
2.5. Programın Temel Yaklaşımı.....	10
2.6. Programın Yapısı.....	12
2.6.1. Öğrenme Alanları.....	14
2.6.2. Kazanımlar.....	19
2.6.3. Etkinlikler.....	19
2.6.4. Açıklamalar.....	20
2.7. Öğrenme-Öğretme Süreci.....	20
3. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğrenme Alanları, Üniteleri ve Süreleri.....	26
4. Orta Öğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı Forma Sayıları.....	27
5. Programın Genel Çizelgesi.....	28
6. Programda Kullanılan Semboller.....	29
7. Orta Öğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı Öğrenme Alanları ve Üniteleri.....	30
8. Orta Öğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (9. 10. 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı (Kazanımlar, Etkinlik Örnekleri ve Açıklamalar Tablosu).....	31
9. Orta Öğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı, Öğrenme Alanları ve Ünite Açılımları.....	60
9.1. Öğrenme Alanı: İnanç.....	61
9.2. Öğrenme Alanı: İbadet.....	62
9.3. Öğrenme Alanı: Hz. Muhammed (S.A.V.).....	63
9.4. Öğrenme Alanı: Vahiy ve Akıl.....	64
9.5. Öğrenme Alanı: Ahlak ve Değerler.....	65
9.6. Öğrenme Alanı: Din ve Laiklik.....	66
9.7. Öğrenme Alanı: Din, Kültür ve Medeniyet.....	67
10. Okuma Metinleri	68
11. Öğretmen Bilgi Notları.....	85
11.1. Değer Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar	86
11.1.1. Değer Açıklamak.....	86
11.1.2. Ahlaki Muhakeme.....	89
11.1.3. Değer Analizi.....	90
11.2. Beyin Fırtınası.....	91
11.3. Bir Öğretim Materyali Olarak Film.....	93
11.4. Tartışma Yöntemi.....	94

	2
11.5. Küçük Grup Oluşturma.....	97
11.6. Örnek Olay İncelemesi.....	98
11.7. Fotoğrafların Analiz Edilmesi (Fotoğraf Okuma).....	102
11.8. Gözlem Gezisi Yöntemi.....	104
11.9. Drama.....	106
11.10. Altı Şapkalı Düşünme Tekniği.....	108
11.11. Problem Çözme.....	109
11.12. Görüş Geliştirme.....	111
11.13. Kavram, Kavram Haritaları ve Din Öğretiminde Kullanımı.....	112
11.14. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Ayetlerin Kullanımı.....	119
12. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (9. Sınıf) Öğretim Programı Etkinlik Örnekleri.....	124
13. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (10. Sınıf) Öğretim Programı Etkinlik Örnekleri.....	138
14. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (11. Sınıf) Öğretim Programı Etkinlik Örnekleri.....	163
15. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (12. Sınıf) Öğretim Programı Etkinlik Örnekleri.....	191
16. Ölçme ve Değerlendirme	206
17. Kaynakça.....	221

TÜRK MİLLÎ EĞİTİMİNİN AMAÇLARI

1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'na göre Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları:

I. Genel Amaçlar

Madde 2.

Türk Millî Eğitiminin genel amacı, Türk milletinin bütün fertlerini;

1. Atatürk inkılâp ve ilkelerine ve Anayasa'da ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk milletinin millî, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasa'nın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış hâline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;

2. Beden, zihin, Ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;

3. İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek, gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak;

Böylece, bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan millî birlik ve bütünlük içinde iktisadî, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır.

2. ORTA ÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSİ

(9, 10, 11 ve 12. SINIFLAR) ÖĞRETİM PROGRAMI

2.1. GİRİŞ

İnsan, ilk hücrelerin teşekkülüyle başlayan ve son nefesini vermesiyle tamamlanan sürekli bir gelişim ve değişim hâindedir. İnsanoğlu, fark etmese bile, hem fizyolojik hem de psikolojik yönden sürekli değişir ve yenilenir. İnsanın yaratılış amacı, yaratılış gayesine uygun olarak kendini sürekli geliştirmek ve olgunlaştırmaktır. Din, insan için bu amaca ulaşmada bir kılavuz niteliği taşımaktadır. Değişim ve gelişim hâlindeki bireylerden teşekkül eden toplum da doğal olarak sürekli değişen bir toplum olacaktır.

Din, insanların birbirlerini anlayabilmeleri için gerekli olan temel iletişim kodlarını bünyesinde taşır. Dini bilen insanlar, birbirlerini daha kolay anlayabilirler. Herhangi bir din hakkında doğru bilgi sahibi olmak, dindar olmak anlamına gelmez; dindarlık bireysel bir tercihtir. Din, insanların anlam arayışlarına cevap verir; insanların geçmişi doğru anlamalarına katkıda bulunur; aynı şekilde geçmişin esiri olmamaları için de onları uyarır.

Kur'an, insanın, kendini ve insanlığı, eşyayı, olay ve olguları doğru anlamasına, doğru düşünmesine imkân sağlamak; evrendeki konumunu doğru tespit etmesine yardımcı olmak için Allah tarafından gönderilmiş bir öğüt ve uyarı kitabıdır. Hz. Muhammed (s.a.v.), Allah'ın kendisine vahyettikleri ile insanları uyarmıştır. İslam'ı doğru anlayabilmek için Kur'an'a, Kur'an'ın istediği perspektiften bakmayı öğrenmemiz gerekir.

Din anlayışındaki farklılıkların kurumlaşması sonucu ortaya çıkan mezhepler, bütünüyle insanî oluşumlardır. Hiçbir mezhep dinle özdeşleştirilemez. Kur'an, bütün peygamberlerin çağrılarının özünü, tevhidin oluşturduğunu belirtir. Bir insan, hangi mezhepten, hangi meşrepten, hangi ırktan olursa olsun, eğer Kur'an ve sünnette belirtilen temel iman esaslarına inanyorsa, o kimse Müslümandır.

Bütün bunlardan şu sonucu çıkarabiliriz: Din insan için gelmiştir; insanın problemlerine çözüm önerileri sunar; insanın kişiliğini geliştirmesi için bir mesajdır. Dinin bunu gerçekleştirmesi ise, onun her zaman ve mekânda doğru bir şekilde anlaşılmasını gerektirmektedir. Bugün kültürün bütün unsurları ve teknolojinin geldiği nokta ve bunların beraberinde getirdiği problemler göz önüne alındığında, dinin yeniden okunup anlaşılması ve insanlığın gelişim ve değişiminin sürekli iyi yönde olmasına katkıda bulunur hâle getirilmesi gerekmektedir.

Eğitim bir iletişim ve etkileşim sürecidir. Yaşarken hepimiz eğitiliyor ve eğitiliyoruz; öğretiyor ve öğreniyoruz. Çocuklar, hangi toplumda gözlerini dünyaya açarlarsa o toplumun ulaştığı kültür seviyesinden itibaren harekete geçerler. Toplumun kültür dokularında; geçmiş nesillerin alın terinin, beyin gücünün, tutum ve davranışlarının, siyasi, dinî ve ahlaki kurumlarının, dilinin, atasözlerinin, geleneklerinin izleri vardır. İnsanlığın eserleri ve ürünleri birbirine eklenerek günümüze kadar gelmiştir. Eğitim, yetişen neslin beşerî mirastan mümkün olan en iyi payı almasını sağlamak görevini üstlenir. Geçmiş ile gelecek arasında uyumlu bir geçiş temin etmek, kültürün muhtevasını aktarmak, gençlere yeni biçimler, yeni sezgiler ve yeni anlayışlar kazandırmak; kültürün zenginleşmesini sağlamak ve uygarlığın gelişimi için elverişli ortamı oluşturmak, eğitimin görev ve sorumlulukları arasındadır. Kültür ile eğitim arasında kopmaz bir bağ vardır. Çünkü kendi kültürel ortamını oluşturmayan ve bu ortamı yetiştirmekte olan neslin katkılarıyla besleyemeyen, özenti ve taklitten öteye gitmeyen bir eğitim sisteminde bireylere yön vermenin zorluğu ortadadır.

Hız. Muhammed hayatta iken, bilmediklerini veya tereddüt ettiklerini sorup öğrenen, yeri geldikçe önerilerde bulunan Hız. Muhammed'in arkadaşları (ashap), o vefat ettikten sonra da bu uygulamayı sürdürmüştür. İslam'ın ilk nesilleri dinin öğretilerini doğru anlamak ve anlatabilmek için yoğun çaba sarf etmiş ve kendilerinden sonra gelenlere bu konuda çok zengin örnekler bırakmışlardır. Onlar yorumlarda (içtihatlarda) bulunmuş ve kendi ilmî anlayışlarını oluşturmuşlardır. İlk Müslümanlar, problemleri kendilerine özgü şartları ve nitelikleri çerçevesinde ele almış ve onlara "eleştirel" bir tutumla yaklaşmışlardır. Sonra problemleri, içinde yaşanılan zaman diliminin ihtiyaçlarına göre çözüme gayreti yerine, önceki asırlardaki hazır çözüm yollarını aynen benimseme eğilimi baş göstermiş, toplumun şartlarına uyan bir eğitim anlayışı geliştirilmemiş, öncekilerin yaptıkları dondurulmuş ve adapte edilmiştir. Bu sürecin sonunda gelişen tavır ise taklit ve eskiyi kutsallaştırma olmuştur. Geçmişten devralınan eserlerle yetinilmiş, onlara yeni katkılar, yeni anlayışlar

ilave edilememiştir. Hâlbuki kültürel miras, durağan, kapalı, cansız bir yığın veya insanın kendini uydurmak zorunda olduğu bir olgu olmaktan çok, üzerinde çalışılması, anlaşılması ve problem çözmede kullanılması gereken bir olgudur.

Örgün eğitim kurumlarımızda din öğretimi, bilgi verme vasıtası olmakla beraber, aynı zamanda insanın bilgi elde etme yollarını ve aklını kullanma kabiliyetini geliştiren bir süreç olmalıdır. Bu noktada karşımıza din öğretiminin önemli bir amacı çıkmaktadır: “Yetişmekte olan nesle din hakkında doğru bilgi vermek ve gençleri bilinçlendirmektir.” Kendilerine sunulan alternatifleri inceleyebilmeleri için öğrencilerin bakış açılarının geliştirilmesine ihtiyaç vardır. Gençler körü körüne uygulayıcı olmamalıdır. Onlar, bilginin hangi amaçla, kim için, nasıl bir dünyada kullanılabileceğini sorgulayacak biçimde yetiştirilmelidir. Gençlerin, özellikle inanç ve hayat konusundaki tercihlerini özgür olarak yapabilmeleri din öğretiminin esas amacıdır; bilinçli dindarlık da budur. Bu amaçlara uygun olarak din öğretimi, öğrencinin kendi akıl yürütme gücünü kullanarak varlıklar içindeki konumunu belirlemesine katkıda bulunur. Din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmeni bunu hangi yolla yapacaktır? Dinî metinleri ezberleterek mi? İlmihâl bilgilerini belleterek mi? Araştırma yaptırarak mı? Soru sorarak mı? İşte bunlar, “Nasıl bir din öğretimi?” sorusu konusunda öğretme-öğrenme sürecindeki yaklaşımımızı belirlemektedir. Din öğretiminde öncelikle aşağıdaki hususlara dikkat edilmesi gerekmektedir:

İnsana Saygı: Temelinde insana saygı fikri olan bir eğitim anlayışı, insanın ne olduğu üzerinde düşünür, insanın varlık şartlarını tanımaya, anlamaya çalışır; insanın sahip olduğu potansiyeli değerlendirir. İnsana saygı, onu bütün yönleriyle ele alma eğilimini de beraberinde getirir. Bu onun yaptıklarını tanıma, anlamlandırma, onun düşüncelerine ve iç âlemine nüfuz etme çabasını da bünyesinde taşır. İnsan biyolojik bir yapıya sahiptir; beslenmesi, korunması, sağlık şartları, kültürel, toplumsal, tarihî çevresi de insan olmasının bir gereğidir. İnsanın geçmişe ait hatıraları, geleceğe ait umutları ve kaygıları vardır. Aynı zamanda insan bir gelişim çizgisine, bir de sürekli değişime sahiptir; dünya zihninde her an farklı şekillenir, her an bir kaptan bir kaba aktarılır. Korkuları, sevgileri, heyecanları, nefret ve istekleri, inançları, değer yargıları, tutumları ile insan, her gün yeniden keşfedilir. İnsanı konu alan ilahî ve insani bütün izahlar, onu tanımanın, anlamının ve yorumlamanın yöntemlerini zenginleştirmektedir.

Düşünceye Saygı: Düşüncenin geliştirilmesi önündeki en ciddi engel “Benim doğrum, biricik doğrudur; benim dışındakiler ise hep yanlıştır.” şeklindeki anlayıştır. Düşünce çabalarının sonucunu, ‘tek doğru ve pek çok yanlış’ seviyesine indirgemeye çalışmak ahlaki bir zafiyettir. Kişilerin görüş ve düşünceleri doğru yollardan biri olabilir. Hatta sadece doğru olmakla kalmayıp gerçeğin bütününe de kapsamlı biçimde yansıtılabilir. Ancak onlara itiraz edilmesine katlanılmadıkça veya sorgulanmalarına izin verilmediği sürece, daha da geliştirilip zenginleştirilmeleri mümkün olmaz. Doğru veya yanlış herhangi bir fikri, her türlü eleştiriye ve itiraza rağmen, kabul etmekle, o fikrin itiraza uğramasına izin vermemek ve onu savunmacı bir tarzda koruyarak doğruluğunu kabul etmek arasında bir fark yoktur.

İnanç ve kabullerin örtülü ve açık dayanakları vardır. Bu dayanaklar kişilikten, yetiştirilme biçiminden, tarihten veya kültürden kaynaklanabilir. Bunların farkında olmak, bunlar üzerinde yorum yapmak, doğru ile yanlış ayırt edebilmek, sağlam olanı bulup çıkarmak ve sonunda bir yargıya varmak ancak gelişmeye açık bir fikrî tavırla mümkün olur. Düşünmek bir eğitim ve araştırma işidir. Düşünebilmek kadar, dinlemesini bilmek, farklılıklara tahammül edebilmek de önemli bir husustur. Düşünebilmek, düşündüğünü karşısındaki insanı incitmeden söyleyebilmek önemlidir. İnsan, başkasının söylediklerine katılmasa da onu dinleyebilmeli, fikirler üzerinde düşünmeli ve onları sorgulayabilmelidir. Düşünceye saygı aynı zamanda insanın inancına ve vicdani kanaatlerine saygı anlamına gelmektedir. Bu tavırlar din öğretiminin insana kazandıracığı önemli özelliklerdendir.

Hürriyete Saygı: İnsanın ferdililiği ve şahsiyetinin bağımsızlığı insani temel bir değerdir. İnsanın şahsiyeti en geniş anlamda çeşitlilik içinde gelişir. İnsanın bu gelişmesini kısıtlayan her tutumun da insan hürriyetine aykırı olduğunu ifade etmek gerekir. İster ‘Dinin emirlerini yerine getiriyorum desin, isterse belli bir düşüncenin, felsefi anlayışın öğütlerini yerine getirmek istiyorum.’ desin fark etmez. İnsanı ezen, kişiliğini zedeleyen, onun bağımsız karar vermesini engelleyen her baskı, insan hürriyeti fikriyle çelişir. İnsanlar, kendi iyiliklerini kendilerinin doğru bildiği yolda arama hürriyetine sahiptir. Herkes özgürce kendi akıl sağlığının ve tercihlerinin sahibi olabilmelidir.

Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde, Allah rızası için iş yapma ile Allah adına iş yapma arasındaki incelik öğrencilere fark ettirilebilir. Allah için, yani Allah rızası için iş yapma ile Allah adına iş yapma aynı şey değildir. Allah için iş yapma, yaratıcı ile beraberlik şuuru içinde bir eylemde bulunmaktır. Bu eylem doğru olabilir, eksik olabilir, yanlış olabilir. Allah adına iş yapma ise, Allah adına hareket etme hak ve yetkisine sahip olma yanılgısıdır. Bilindiği gibi ister ilahî kaynaklı olsun,

ister insani kaynaklı olsun, bir ilkenin kendisi ile onun uygulanması arasındaki süreçte pek çok faktör devreye girer. İlkenin kendisi ile onun uygulanması asla özdeşleştirilemez. Konuyla ilgili bir örnek verilecek olursa; Kur'an ilahîdir fakat onun anlaşılması ve uygulanması insanidir. Her insan, Allah'ın öğüdünü kendi kapasitesi, eğitim düzeyi ve bilgi seviyesi çerçevesinde anlayacak, anlamlandıracak, yorumlayacaktır. Hiç kimsenin kendi anlayışını "Allah adına hareket ediyorum." iddiasıyla, başkalarına dayatma hakkı yoktur.

Ahlaki Olana Saygı: Din öğretiminin ahlak olgusu ile ilgisi dikkate alındığında öncelikle şu hususlar ön plana çıkar: İnsanoğlunun, teknik olarak son derece gelişmiş bir dünya meydana getirmesine rağmen, bu dünyaya erdemin egemen olmasını sağlayacak ahlaki olgunlukta insanlar yetiştirmede istenilen başarıyı sağlayamadığını söylemek mümkündür. Modern dünyada insanların her geçen gün gönül ve zihin huzuru, vicdan ile barışık olma, ruh zenginliği gibi hâllerin eksikliğini daha fazla hissettiği açıktır. Teknik açıdan olağanüstü imkânlarla sahip olunsa bile, hâlen yeterince güçlü bir ahlaki yapıya sahip olamadığımızın altı çizilmelidir.

İyinin ne olduğunu bilen insanın da her zaman iyiyi yapmadığı, kişisel tecrübelerle görülmektedir. İşte burada inancın bireyleri teşvik edici yönünden faydalanılabilir. İnsanlara yalnızca güzel sözler söylemek, konferanslar vermek, öğütlerde, tavsiyelerde bulunmak, örnek insan hayatlarını anlatmak yetmemektedir. Çünkü insan hayatında etkin olan ve onun yönünü tayin eden şey, sözlerden çok yapılan işler ve eylemlerdir. Bir toplumun ahlaki yapısına, doğruluk, dürüstlük, insan sevgisi, çalışma, yardımseverlik, cana ve mala saygı gibi değerler hâkimse, o zaman bu özellikleri taşıyan insanlar yetişir ve etkili olur. Eğer toplumun yapısı bozulmuş, gayri ahlaki kavramlarla düşünölmeye başlanmışsa, o vakit de böyle davranış gösterenler etkin hâle gelirler. Bireyleri etkileyen şey, hayatın kendisidir. İstenildiği kadar öğrencilere tarihten parlak örnekler veya çok sağlam ilkeler sunulsun; içinde yaşanan çağın ahlaki sorgulaması yapılmadığı sürece, onlar -en iyi ihtimalle- gerçeklerden kopuk, hayal dünyasında yaşayan kişiler hâline geleceklerdir.

Kültürel Mirasa Saygı: Kültürel mirasa saygı, tarihî birikime bakabilmek, geçmişe ait bilginin günümüz açısından yerini, değerini ve fonksiyonunu tahlil ve tespit edebilmek demektir. Geçmişten devralınan kültürel mirasa kör bir teslimiyet veya onu bilinçsizce tüketmek tarihî mirası anlamada önemli bir engeldir. Kültürel miras konusundaki engel, bilinçsiz biçimde tarihî birikim adına değerli ve güzel olduğu kabul edilen her ne varsa öğrencilerin kafasına doldurmak gibi bir düşünce içinde olmaktadır. Oysa artık öğrencilerin öğrenmeleri gereken muhtevayı seçmede bazı ölçülere sahip olunmalıdır. "Din ve kültürel miras konusunda öğrenciler hangi muhtevaya ihtiyaç duymaktadır?" sorusuna verilecek cevap; öğrenciler için sahip olunmaya değer muhteva, hayatın problemlerini çözebilecek nitelikte olmasıdır. Geçmiş öğrencilerin beyinlerine bir bilgi olarak yığılmak yanlıştır. Geçmiş birikim onlara ne sadece ilginç bir tarih olduğu için öğretilmeli ne de sadece çok güzel edebî anlatımlar taşıdığı için nakledilmelidir. Kültürel miras, bu özelliklerinin yanı sıra, aynı zamanda yetişmekte olan nesle; Allah'la, kendileriyle ve diğer insanlarla olan iletişimlerini düzenlemelerinde bir yardım vasıtası olarak sunulmalıdır. Böyle bir anlatımın sonucunda yöntemimiz değişecektir. Bu yöntem, bilgi istiflemeye değil, düşünmeye, anlamaya, karşılaştırmaya, değerlendirmeye, kısacası, öğrencinin keşfetmesine önem verecektir.

Bu beş temel kavram gösteriyor ki artık din öğretiminin tamamen ezberletici ve nakilci bir yaklaşımla yapılması mümkün değildir. Çünkü dünya ve insan değişmekte, dünkü problemlere yeni problemler eklenmekte ve bu değişime yetişmek hiç de o kadar kolay olmamaktadır. Yetişmekte olan nesle sadece hazır kalıplar sunarak onların bu dünyada yaşamlarını başarılı bir şekilde sürdürmelerini bekleyemeyiz. İnsana, düşünceye, hürriyete, ahlaka ve kültürel mirasa saygıyı temel alan bu bakış açısı, din öğretimine karşı takınacağımız tavrı belirlemektedir. Bu bakış, "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programları" geliştirilirken, ders kitapları yazılırken veya öğrencilerle din alanında iletişime geçerken göz önüne alacağımız hususlara işaret etmektedir. Din öğretimi ile ilgili yaklaşımımız da genel olarak "öğrencinin bilincinin gelişmesini sağlayacak şartları oluşturmak ve öğrenciye, hayatın problemlerini çözebilmesinde yardımcı olacak yolları göstermek" şeklinde formüle edilebilir.

Din öğretiminde yukarıda bahsedilen yaklaşım tarzının benimsenmesini gerektiren birçok sebep vardır. Öncelikle yukarıda belirttiğimiz gibi dünya birçok yönden değişmektedir. Artık toplumlar kapalı değil, birbirlerine açıktırlar; birbirlerini etkilemekte ve birbirlerinden etkilenmektedirler. İnsanlığın teknolojik ve bilgi açısından geldiği nokta, din öğretiminde de buna uyulmasını gerektirmektedir. Bu aynı zamanda din öğretiminin dünyanın karşılaştığı problemlerin çözümünde ona katkıda bulunması anlamına da gelmektedir.

Böyle bir yaklaşımın öğrencinin, bilişsel, duyuşsal ve bilimsel gelişimine de çok somut katkıları olacaktır. Bunlar, doğru bilgi edinme, kendi başına düşünme kabiliyeti, eleştirel düşünme, seçme kabiliyeti, hayatın anlamını keşfetme ve aklını kullanarak inancını temellendirebilmektir. Aynı zamanda bunlar öğrencinin kazanması istenen yetenekleri ve geliştirmesi beklenen kabiliyetleri göstermektedir. Buradan hareketle din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde öğrencilerin hayatları boyunca kullanacakları bilgi ve becerileri edinmeleri amaçlanmaktadır.

2.2. NİÇİN OKULDA DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSİ?

Günümüzde din dersi tartışmaları, onun okul içindeki yerinin yeniden belirlenmesini gerekli kılmıştır. Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin okullarda, diğer derslerle eşit olarak yer alması ve bu yeri koruması için şu soruların sorulması ve onlara cevap verilmesi gerekmiştir:

1. Niçin din kültürü ve ahlak bilgisi dersi?
2. Niçin okulda din kültürü ve ahlak bilgisi dersi?

Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin, okulun öğretim teorisi içindeki yeri açısından da şu soruların üzerinde durulması gerekecektir:

1. Okulun, genel öğretimdeki amacına ulaşmasında din kültürü ve ahlak bilgisi dersi nasıl katkıda bulunabilir?
2. Bu katkı ne derecede gereklidir veya kaçınılmazdır?

Okulun genel eğitimdeki amacına erişmesinde bulunacağı katkı ile ilgili olarak şunlar söylenmektedir:

“Okulun görevi, toplumun çok amaçlı özelliğini hiçe saymak, onu görmezlikten gelmek veya ideolojik olarak yıpratmak gibi uygulamalarla bağdaşmaz. Okul, dinî bir tavır da takınamaz. Zaten buna yetkili de değildir. Çok amaçlı toplumun okuluna uygun olan, ideolojik bir öğretim amacı değil, fakat öğrencilerin, gerçeğin bütünü ile karşılaşmasını hedef alıcı bir öğretimdir. Bu bütünlük içinde okul öğrencilere, İslam dininin getirdiği dünya görüşünün temel ilkelerini tanıtmak, onlara gerçeğin dinî açıdan nasıl yorumlandığı konusunda bilgi vermek durumundadır. Okul, din ile ilgili sorular yokmuş gibi davranamaz. Din ile ilgili soruları kendiliğinden veya başka branşlar yoluyla da cevaplandırılmaz. Toplum politikası açısından din dersi, okulda, dinin toplum içinde sahip olduğu yere uygun bir biçimde temsil edilmek durumundadır.” (Bilgin, 1998: 67-68)

İkinci soru, bu katkının ne derecede gerekli veya kaçınılmaz olduğu idi. Dinin genel eğitimdeki yeri ile okulun böyle bir disiplini ihmal etmesi durumunda görevini tam olarak yapmamış sayılacağı konusunda altı boyut ileri sürülebilir. Bunlar aynı zamanda din eğitiminin de temelleri olup program bu açıdan ele alınmalıdır.

Antropolojik-İnsani Temel: Din eğitimi ve öğretimini temellendirme çabasına insan varlığından başlamak isabetli olacaktır. Çünkü sözü edilen eğitim insan içindir. Acaba insanın böyle bir eğitime ihtiyacı var mıdır? Meseleye eğitim kavramından hareketle yaklaşırsak şöyle bir tablo ile karşılaşırız: Hangi anlayışa dayanırsa dayansın, bütün eğitim sistem ve felsefelerinde eğitimden beklenen temel görevlerin başında, fertlerin bütün yeteneklerini ortaya çıkarıp geliştirmek ve temel duyu ve ihtiyaçlarını uyumlu bir şekilde doyurmak gelmektedir. Öte yandan, çağımızın eğitim ve okul teorileri, okulun ve eğitimin ana hedefleri arasında, özgürleştirme, kendini gerçekleştirme ve insan olma gibi hususlara öncelik tanımaktadır. Buradan hareketle din eğitiminin insanın önemli bir ihtiyacını karşılama ve bu sayede kendini gerçekleştirmesine yardımcı olma açısından gerekli olduğu kabul edilmektedir.

“Acaba din, insanın var oluş mücadelesinde gerekli bir güç ve araç mıdır? O değerli bir hayat serveti midir? Ya da din, dolayısıyla din öğretiminin terk edilmesi hayatta büyük zararlara yol açmayacak önemsiz bir şey midir?” Bu sorulara verilecek cevaplar duruma ve kişiye göre değişir. Dinin, hayatla başa çıkabilmek için bir gereklilik olduğuna inanan birisi şöyle diyecektir: İnsanın, nasıl kendisini kardan, yağmurdan ve borandan koruyabilmek için bir çatıya ihtiyacı varsa, aynı şekilde bir dine ve o dini doğru bir şekilde öğretecek din öğretimine de ihtiyacı ve hakkı vardır.

Meseleye insan-din ilişkisi açısından yaklaştığımız zaman insanın tabiatı gereği din ile sürekli bir ilgi ve ilişki içinde olduğu gerçeği ile karşılaşırız. Bu gerçekten hareketle, insanın kendi hakkındaki sorularına; varlığının, hayatının anlamını arayan sorularına cevap bulmada dinin verilerini kullanmanın kaçınılmaz olduğunu söylemek gerekir. Bunlar, insanın fizik ötesi ile ilgili sorularıdır ve bunların en doyurucu cevabı dinden gelmektedir.

Antropoloji ve psikoloji araştırmaları özellikle de din psikolojisi araştırmaları inanma ve din duygusunun, her insanda doğuştan var olduğunu ortaya koymuştur. Bu tespitlere göre din duygusu insanda doğuştan getirilen ve hayata bağlı olarak devam eden bir yetenek ve ihtiyaçtır. Bir yetenektir; çünkü her insan doğuştan, bir yüce varlığa inanma ve bağlanma kabiliyetine sahiptir. Bir ihtiyaçtır; çünkü her insan doğuştan sahip olduğu bu yeteneğini kullanarak inanma ile ilgili duygularını doyurma yollarını aramaktadır. Bu anlamda din ve inanma, insanın insan olma özelliklerindedir; âdeta insan varlığının olmazsa olmaz bir parçasıdır.

İnsanın bu duygusu hiçbir zaman yok olmaz; ancak eksik ve yanlış doyurulabilir. Asıl önemli nokta da burasıdır. Eğitim-öğretimden beklenen görev, bu eksik ve yanlış doyurulmaları önlemektir. Ayrıca, eğitim-öğretimde asıl olan, ferdin bedenî ve ruhi bütün yetenek ve ihtiyaçlarının sıra ile değil, birlikte ele alınması ve uyum içerisinde doyurulup geliştirilmesidir. Hâl böyle olunca, inanma gibi önemli bir duygu ve ihtiyacı, diğer duygu ve ihtiyaçların gerisinde bırakmak veya hiç görmezden gelmeye çalışmak doğru değildir. Din öğretiminden beklenen, kişilerin inanma ihtiyaçlarını, doğru bilgi, duygu ve becerilerle doyurmalarına yardımcı olmaktır.

Toplumsal Temel: Her şeyden önce insan toplumsal bir varlıktır. Eğitimden beklenen vazgeçilmez görevlerden birisi de yeni yetişen nesilleri toplumsallaştırmasıdır. Toplumsallaştırmayı, kısaca, bireylerin içinde yaşadıkları topluma uyumlarını sağlama şeklinde tanımlayabiliriz.

Toplumsal temeli veya amacı, davranışlarımızla sorumlu veya davranışlarını tanımak durumunda olduğumuz toplumsal çevreye, İslam ahlakı yolu ile yaklaşabilmektir. Hangi görevde ve sosyal faaliyette bulunursak bulunalım, arkadaşlık ve komşuluk ilişkilerinde bile davranışlarımıza yön veren inanışlarımızı karşılıklı tanımak ve onları hesaba katmak durumundayız. Bu bakımdan sadece kendi inandığımız dini değil, çevremizdeki dinleri, dinî anlayış ve yaşayış şekillerini de tanımak ve göz önünde bulundurmamak durumundayız.

Kültürel Temel: Kültürel temel veya amaç, sahip bulunduğumuz kültürümüzü büyük ölçüde etkilemiş olan İslam dinini, yetismekte olan nesle tanıtmaktır. Edebiyatımızda, musikimizde, hatta niçin öyle değil de böyle hareket etmekte olduğumuzda ve konuşma biçimimizde, dinle ilgili motifler, sembolik ifadeler, çok yönlü izler vardır. Dini öğrenip bilmek, bütün bunları anlamak için kaçınılmazdır. Din kültürü ve ahlak bilgisi dersi, okullardaki Türk dili ve edebiyatı, tarih, sosyoloji vb. derslerin işlenmesinde de yardımcıdır ve gereklidir. Tarih dersinde bir olayın yorumlanmasında, Türk dili ve edebiyatı dersinde bir fıkranın, bir şiirin anlaşılmasında din bilgilerine daima başvurulacaktır. Kültürün en önemli öğelerinden olan ve kültürümüzü bu kadar derinden etkilemiş olan İslam dininin öğretimi yapılmazsa o zaman kültürümüzü anlamak zorlaşacaktır.

Evrensel Temel: Teknolojideki hızlı gelişmeler, iletişime ve haberleşmeye yansımış, bu da toplumları ve milletleri iç içe yaşar duruma getirmiştir. Küreselleşme ve dünyadaki gelişmelerin her ülkeyi anında etkisi altına alması, eğitim hayatını ve din eğitimini de etkilemiştir. Dünyadaki bu hızlı değişiklikler ülkemizde yaşanan dinler hakkında da temel bilgilerin öğrenilmesini zorunlu hâle getirmiştir. Bu, diğer toplumları anlayabilmek, onlarla anlaşabilmek, iyi ilişkiler kurabilmek, bu ilişkileri geliştirebilmek için onların inançlarını, davranışlarını, kültürlerindeki farklılığın sebeplerini ve davranışlarına yön veren değerlerini yakından tanımayı gerektirir. Çünkü diğer toplumların dinî ve ahlaki yaşayışları hakkında bilgi sahibi olmak, onlarla kolay ilişki kurmayı sağlar.

Felsefi Temel: Her eğitim sisteminin yetiştirmek istediği bir “insan tipi” vardır. Bu istek, o eğitim sisteminin şekil ve muhtevasının belirlenmesinde önemli rol oynar. Biz buna millî eğitim politikası da diyebiliriz. Eğitim politikalarının belirlenmesinde ise, o milletin ve devletin sahip olduğu değerlerin rolü büyüktür. Millî eğitimimizin temel amaçlarına bakıldığında zaman, yetiştirilmek istenilen insan tipine ulaşmada din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin oldukça büyük bir katkı sağlayacağını görebiliriz.

Hukukî Temel: Din öğretiminin hukuki temeli **Tevhîd-i Tedrisat Kanunu**'na dayanır. Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin hukukî temelini de Anayasa'mızın 24. maddesi oluşturmaktadır. Ayrıca uluslararası birçok antlaşmalar da din öğretiminin yapılmasının bir zorunluluk olduğunu açıkça ifade etmektedirler.

Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin okulda yer almasının niçin gerekli olduğu ile ilgili yukarıda anlatılan temel gerekçelerden başka, bu dersin öğrencilerin eleştirel düşünme becerisine de katkıda bulunacağı açıktır. Değişik felsefi görüşler ve ideolojiler, insanın varlığı, geleceği ve mutluluğu ile ilgili yorumlar getirirken, dinin getirdiği yorum, bir imkân olarak onların yanında yer alacak, onların da eleştiri konusu yapılabileceğini ortaya koyacaktır. Böylece gerçeğin henüz çözümlenmemiş olduğu, ona bakışların ve onu yorumlayışların tek yönlü olmadığı ortaya konularak tartışma konusu yapılmakla yeni yetişenlerin ufku açılacak, onların da bu konuda düşünüp katkıda bulunabileceği belirtilmiş olacaktır.

2.3. PROGRAMIN VİZYONU

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nın vizyonu;

- 21. yüzyılın çağdaş, Atatürk ilke ve inkılaplarını benimsemiş, temel demokratik değerlerle donanmış, insan haklarına saygılı, yaşadığı çevreye duyarlı, bilgiyi deneyimlerine göre yorumlayıp sosyal ve kültürel bağlam içinde oluşturan, kullanan ve düzenleyen, sosyal katılım becerileri gelişmiş,
- İnsanlık tarihi boyunca birey ve toplum üzerinde etkili olan dini doğru anlayan ve yorumlayan; İslam dininin kültür, dil, sanat, örf ve âdetler üzerindeki etkisini dikkate alarak İslam dinini ve bundan kaynaklanan ahlak anlayışı ile örf ve âdetleri tanıyan; kendi dininden ve başka dinlerden olanlara karşı anlayışlı davranışlarda bulunan, diğer dinleri tanıyan,
- Millî, ahlaki, insani ve kültürel değerleri benimseyen, beden, zihin, ahlak, ruh, duygu bakımından dengeli ve sağlıklı gelişen; üretken, haklarını ve sorumluluklarını bilen,

Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları yetiştirmektedir.

2. 4. PROGRAMIN UYGULANMASINA İLİŞKİN İLKE VE AÇIKLAMALAR

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı, Anayasa'mız ile Millî Eğitim Temel Kanunu hükümlerine uygun olarak hazırlanmıştır. Programın uygulanmasında Devletimizin laiklik ilkesi daima göz önünde bulundurulacak ve bu ilke titizlikle korunacaktır. Hiçbir şekilde vicdan ve düşünce özgürlüğü zedelenmeyecektir. Öğrenciler dinî uygulamalara zorlanmayacaktır.

Bu hususlar dikkate alınarak;

1. Ünitelerle ilgili kazanımlar, din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin genel amaçlarına ulaşmayı sağlayacak şekilde her sınıf için ayrı ayrı belirlenmiştir.
2. Ünitelere ayrılacak süreler ve ünitelerin işleniş sırası; öğrenci seviyesine, ortama ve çevre etkenlerine göre zümre öğretmenlerince belirlenir.
3. Öğrenci düzeyi ve çevre etkenleri dikkate alınarak öğrenme-öğretme etkinliklerinde farklı ünitelerin birbirleriyle bağlantılı olan kazanımları birlikte ele alınabilecektir.
4. Öğrenme-öğretme etkinliklerinde öğrenci düzeyine, eğitim ortamına ve çevre etkenlerine göre öğrencileri aktif kılan öğrenme-öğretme yöntem, teknik ve stratejileri kullanılır.
5. Öğrenme-öğretme etkinliklerinde, kazanımların edinilmesine yardımcı olabilecek uygun görsel, işitsel ve basılı materyallerden yararlanılır.
6. Öğrencilere konuları sevdirek verme yaklaşımı benimsenir.

7. Öğrenciler, ders kitaplarındaki metinlerde geçen ayet ve hadisleri ezberlemeye ve yazmaya zorlanmayacaktır.

8. Öğretme ortamında, din öğretimiyle öğrencilere kazandırılması amaçlanan; insana, düşünceye, hürriyete, ahlaki olana ve kültürel mirasa saygı çerçevesinde davranmaya, öncelikle öğretmenin özen göstermelidir.

9. Dini bilgiler yanında milli birlik ve beraberliği kazandırıcı; sevgi, saygı, kardeşlik, arkadaşlık ve dostluk bağlarını güçlendirici, vatan, millet, bayrak, şehit, gazi gibi millî değerleri kazandırmaya yönelik kavramların öğrencilerin zihninde yer etmesine özen gösterilmelidir.

10. İslam'ın namaz, abdest, gusül, teyemmüm vb. konularda mezheplerin farklı anlayış ve uygulamaları, ihtiyaç duyulması hâlinde öğretmenlerce açıklanacaktır.

2.5. PROGRAMIN TEMEL YAKLAŞIMI

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı hazırlanırken öğrencinin aktif kılındığı program geliştirme yaklaşımları ve alan ile ilgili bilimsel kriterler olmak üzere iki temel husus gözetilmiştir.

a. Eğitimsel Yaklaşım

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda yapılandırmacı yaklaşım, çoklu zekâ, öğrenci merkezli öğrenme gibi yaklaşımlar dikkate alınmıştır. Yapılandırmacı yaklaşıma göre öğrenme sürecinde ön bilgileri harekete geçirme, gelişim düzeyini dikkate alma, etkili iletişim kurma, anlam kurma, uygulama ve değerlendirme önemli kavramlardır. Öğrenci merkezli öğrenmeyi temel alan yapılandırmacı yaklaşım, öğrenme sürecinde öğrenci katılımına ve öğretmen rehberliğine ağırlık vermektedir.

Programda, kavramsal bir yaklaşım da izlenmekte, din kültürü ve ahlak bilgisi dersiyle ilgili kavramların ve ilişkilerin geliştirilmesi vurgulanmaktadır. Programın odağında kavram ve kavram ilişkilerinin oluşturduğu öğrenme alanları bulunmaktadır. Kavramsal yaklaşım, din ve ahlakla ilgili bilgilerin kavramsal temellerinin oluşturulmasına daha çok zaman ayırmayı ve böylece kavramsal ve işlemsel bilgiler arasında ilişkiler kurmayı gerektirmektedir. Benimsenen kavramsal yaklaşımla, öğrencilerin somut deneyimlerinden, sezgilerinden dinî ve ahlaki anlamlar oluşturmalarına ve soyutlama yapabilmelerine yardımcı olmak amaçlanmıştır. Bu yaklaşımla dinî ve ahlaki kavramların geliştirilmesinin yanı sıra, bazı önemli becerilerin (problem çözme, iletişim kurma, akıl yürütme vb.) geliştirilmesi de hedeflenmiştir. Öğrenciler aktif şekilde din ve ahlakı öğrenirken problem çözme, çözümlerini ve düşüncelerini paylaşmayı, açıklamayı ve savunmayı, din ve ahlakı hem kendi içinde hem de başka alanlarla ilişkilendirmeyi öğrenirler. Dolayısıyla sağlam, zengin dinî ve ahlaki kavramlar oluştururlar.

Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı ile öğrencilerin din ve ahlakla ilgili konuların öğrenilme sürecinde aktif katılımcı olmaları esas alınmaktadır. Din ve ahlak konularını öğrenme aktif bir süreç olarak ele alınmıştır. Programda, öğrencilerin araştırma yapabilecekleri, keşfedebilecekleri, problem çözebilecekleri, çözüm ve yaklaşımlarını paylaşıp tartışabilecekleri ortamların sağlanmasının önemi vurgulanmıştır.

b. Din Bilimsel Yaklaşım

Program geliştirme sürecinde, gerek İslam gerekse diğer dinler hakkında bilimsel ve araştırmaya dayalı bilgi ön planda tutulmuş, batıl ve hurafeye dayalı yanlış bilgilerden uzak durulmuştur. İslam'la ilgili bilgilerde; Kur'an merkezli, birleştirici ve mezhepler üstü bir yaklaşım benimsenerek İslam kaynaklı bütün dinsel oluşumları kuşatacak kök değerler öne çıkarılmış; inanç, ibadet ve ahlak alanlarıyla ilgili bu değerlerin, Kur'an'la ve Hz. Peygamberin çabalarıyla oluşturulmuş ve bütün Müslümanları birleştiren ortak paydalar olmasına özen gösterilmiştir. Amaç, yorumlardan birisini telkin edip diğerini dönüştürmek değil; sadece bireylerin, dinî kültür ve ahlaki değerler hakkında doğru bilgilenmelerini sağlamaktır. Bununla birlikte, dinin anlaşılma biçimleri olarak tanımlanan mezhepler ve dinî oluşumlar, yok sayılmamış; kültürel zenginlik ve farklı düşünce ekolleri olarak görülmüştür. İlk aşamada dinin ortak paydaları, daha sonraki aşamada ise tarih boyunca ortaya

çıkan farklı yorumlar hakkında, dinî-kültürel boyutuyla tasvir edici bir tarzda bilgi verilmesi hedeflenmiş ve bu amaçla bazı ünite ve okuma parçaları konulmuştur. Programda diğer dinlere de yer verilerek dinler arası açılımlı bir ders niteliği kazandırılmıştır. Bu yaklaşıma uygun olan, bütün dinî ve ahlaki değerler, öğretime konu edilmiş ancak din eğitimi için kullanılan yaklaşımlardan birisi olan doktrin merkezli ya da mezhep merkezli bir din öğretimine dönüşmemesine büyük özen gösterilmiştir.

Programın hazırlanmasında;

- a. İnsanlık tarihi boyunca birey ve toplum üzerinde etkili olan dinin, doğru anlaşılmasına ve yorumlanmasına katkıda bulunulması,
- b. Evrensel boyutta insanlar, toplumlar ve milletlerarası ilişkilerde, dinin önemli bir etken olduğu, bu ilişkilerin olumlu yönde gelişebilmesi için bireylerin bilimsel yöntemle verilecek din öğretimine ihtiyaç duydukları,
- c. İslam dininin; kültürümüz, dilimiz, sanatımız, örf ve âdetlerimiz üzerindeki etkisi gerçeği dikkate alınarak İslam dininin ve bundan kaynaklanan ahlak anlayışı ile örf ve âdetlerin tanıtılmasına ve öğretilmesine ağırlık verilmesi,
- ç. Öğrencilerin inanç ve kültür dünyalarına genişlik kazandırmak ve başka dinden olanlara karşı daha hoşgörülü ve anlayışlı davranışlarda bulunmalarını sağlamak amacıyla diğer dinler hakkında genel bilgilerin verilmesi,
- d. Sağlıklı bir din ve ahlak öğretimiyle öğrencilerin, Türk Millî Eğitiminin Temel Amaçları arasında ifadesini bulan millî, ahlaki, insanî ve kültürel değerleri benimsemeleri, beden, zihin, Ahlak, ruh, duygu bakımından dengeli ve sağlıklı gelişmeleri, böylece kültürel yabancılığın önlenmesi gibi hususlar hedef alınmıştır.

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı;

1. Her öğrencinin birey olarak kendine özgü olduğunu kabul eder.
2. Öğrencilerin gelecekteki hayatlarına ışık tutarak bireylerin, beklenen nitelikleri geliştirmesini hedefler.
3. Bilginin artmasını, kavramların anlaşılmasını, değerlerin oluşmasını ve becerilerin gelişmesini sağlayarak öğrenmeyi öğrenmenin gerçekleşmesini ön planda tutar.
4. Öğrencileri düşünmeye, soru sormaya ve görüş alış veriş yapmaya özendirir.
5. Öğrencilerin fiziksel ve duygusal açıdan sağlıklı ve mutlu birer birey olarak yetişmesini amaçlar.
6. Millî kimlikle birlikte evrensel değerlerin benimsenmesine önem verir.
7. Öğrencilerin, kendi dinî ve ahlaki, örf ve âdetleri çerçevesinde ruhsal, ahlaki, sosyal ve kültürel yönlerden gelişmesini hedefler.
8. Öğrencilerin haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren bir birey olarak yetişmesini önemser.
9. Öğrencilerin toplumsal sorunlara karşı duyarlı olmasını sağlamayı amaçlar.
10. Öğrencilerin öğrenme sürecinde deneyimler kazanması ve çevreyle iletişim kurması hedefini gözetir.
11. Her öğrenciye ulaşabilmek için öğrenme-öğretme yöntem ve tekniklerindeki çeşitliliği dikkate alır.
12. Periyodik olarak öğrenci çalışma dosyalarına bakılarak öğrenme-öğretme süreçlerinin akışı içerisinde onların değerlendirmesinin yolunu gösterir.

Program geliştirilirken esas alınan temel anlayışlar ve hareket noktalarını şöyle sıralayabiliriz:

1. Programın felsefi, psikolojik, sosyolojik ve eğitimsel açıdan sağlam ve tutarlı temelleri vardır.
2. “Az bilgi öz bilgidir.” ilkesiyle hareket edilmiştir.
3. Dinin statik değil dinamik olduğu ortaya konulmuş ve bu doğrultuda bireyi doğrudan ilgilendiren hedefler üzerinde yoğunlaşmıştır.

4. Öğrencinin problem üzerinde yoğunlaşması ve öğrenme sürecinde etkinliklere yönelmesinin sağlanması amaçlanarak din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin dikkat çekici ve zevkli hâle gelmesi planlanmıştır.
5. Öğretim programı, öğrencinin algı ve ahlaki gelişim düzeyi ve diğer gelişimsel basamakları göz önünde bulundurulmuştur.
6. Öğrenci, bilgilerin doldurulacağı bir depo gibi görülmeyip öğretmenin rehberliğinde bilginin inşacısı konumuna getirilmiştir.
7. Kendine ilke olarak saygı kavramını almış, bunu insana, düşünceye, hürriyete, ahlaki olana ve kültüre yaymıştır.
8. Din öğretiminde ana kaynaklar olan ayet ve hadislerle inilmesi gerektiğini vurgulamış, bunları kendine merkez almıştır.
9. Programda alternatif değerlendirme yöntem ve teknikleri dikkate alınmıştır.

Program yapılırken şu amaçlar göz önünde bulundurulmuştur :

- Kültürü ve dini doğru anlayan bireyler yetiştirmek
- Öğrencinin kendine güven duygusunu geliştirmek
- Öğrenciyi araştırmaya ve üretmeye sevk etmek
- Öğrencinin muhakeme gücünü artırmak
- Öğrencileri manevi yönden sağlıklı bireyler olarak yetiştirmek
- Toplumda oluşan yanlış din anlayışlarını düzeltmek
- Dinin sadece bilgi olarak öğretilmesiyle yetinilmeyip öğrencilerin aynı zamanda ahlaki erdemleri ve değerleri içselleştirmelerine yardımcı olmak
- Öğrencinin karar verme gücünü geliştirmek, edinilen dinî bilgilerle hayatını anlamlandırmak
- Öğrencinin sanatçı bir ruha sahip olmasını sağlamak
- Demokrasi bilincini bütün bireylerde geliştirmek ve yerleştirmek

2. 6. PROGRAMIN YAPISI

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı genel amaçlar, temel beceriler, öğrenme alanları, kazanımlar, etkinlik örnekleri ve açıklamalardan oluşmaktadır.

a. Genel Amaçlar

- Türk millî eğitiminin genel amaçları ve temel ilkelerine uygun olarak öğrenci;
1. İslam'ın iman, ibadet ve ahlak esaslarını tanıır.
  2. Dinin, Allah-insan ilişkilerini düzenleyen bir olgu olduğu, dinin evrensel barış kültürünün yerleşmesinde ve hoşgörü ortamının oluşturulmasında katkıda bulunabileceğini benimser.
  3. İnancını akılla bütünleştirir. Kendi dinini, örf ve âdetlerini olduğu kadar diğer insanların dinlerini, örf ve âdetlerini de saygı ve hoşgörü çerçevesinde değerlendirir.
  4. Dinin sevgi boyutunu fark ederek onun insan için vazgeçilmez bir öğe olduğu, her şeye karşı sevgiyle ve olumlu yaklaşılması gerektiği bilincine ulaşır.
  5. Büyüklere saygı duymayı ve küçüklere sevgiyle yaklaşmayı davranış hâline getirir.
  6. Din ve ahlakla ilgili konularda akılcı ve eleştirel yaklaşım sergiler.
  7. İnsanın evrenden kopuk bir varlık olmadığını ön planda tutar.
  8. Dinin "hukukun üstünlüğünü" esas aldığını kavrar.
  9. Toplumdaki farklı dinî anlayış ve yaşayışların dinin özü ile ilgili olmayıp sosyal bir olgu olduğu bilincine varır.
  10. Yerelliklerin zaman zaman dinin evrensel boyutlarının önüne geçirilebileceği durumlar karşısında duyarlı olur.
  11. Din alanında yetkin olan ile olmayana ayırır.
  12. İbadetlerin, davranışları geliştirmedeki gücünü fark eder.
  13. Kader kavramını yanlış yorumlayarak sorumluluktan kaçınılamayacağı bilincine sahip olur.
  14. Allah ile iletişim kurmada yapay engelleri aşar.
  15. İslam dininin temizliğe verdiği önemi fark eder.
  16. Çevre, doğal denge ve temizlik bilincine ulaşır.
  17. Dinî ve ahlaki alandaki temel sorularına cevap arar.

18. İnanma ve yaşama özgürlüğünün bilincine varır.
19. Dinî inancının gereklerini ve ibadetlerini başkalarının yol göstermesine ihtiyaç duymaksızın gerçekleştirir.
20. Dinî ve ahlaki kavramların anlamını bilir, bunlar arasında ilişkiler kurar, bu kavramları günlük hayatta ve diğer öğrenme alanlarında kullanır.
21. Doğru dinî bilgiler ile batıl inanç ve hurafeleri ayırt eder.
22. Dinin öğütleriyle, örf ve âdetlere dayalı sağlıklı dinî oluşumları ayırt eder.
23. Aklın, dinî sorumluluğun temel şartı olduğunu; dinin aklın kullanılmasını istediğini ve bilimsel bilgiyi teşvik ettiğini benimser. Din ve bilimin insanların mutluluğu için olduğunu fark eder.
24. Toplumdaki dinî ve ahlaki davranışları tanır.
25. Öğrenilen ahlaki değerleri içselleştirir.
26. Dinin kültürü oluşturan unsurlardan biri ve diğer unsurlar üzerinde etkili olduğunu fark eder.
27. Hz. Muhammed'in örnekliğini analiz eder.
28. İslam dininde Kur'an-ı Kerim'e verilen önemi kavrar.
29. Türklerin İslam uygarlığına yaptığı katkıların farkında olur.
30. İnanç-ibadet ilişkisinin farkında olur.
31. Laikliğin din ve vicdan özgürlüğünün garantisi olması gerektiğini benimser.
32. İslam'ın barış dini olduğunu benimser.
33. Hayatın amaçsız olmadığını fark eder ve kendi hayatının amacını sorgular.
34. Birlikte yaşama ve hoşgörü kültürünü özümser.
35. Küreselleşen dünyada dinin birleştirici bir rolünün olduğunu kavrar.
36. Evrensel değerlere kendi dinî bilgi ve bilinçleriyle katılır.
37. Diğer dinleri temel özellikleriyle tanır.
38. İslam'ın medeni ve evrensel değerlerle örtüştüğünü fark eder.

b. Temel Beceriler

Temel beceriler, öğrencilerin öğrenme alanlarındaki gelişimleriyle bağlantılı, yatay olarak bir yılın sonunda, dikey olarak da 12. sınıfın sonunda kazanacakları ve hayat boyu kullanacakları temel becerilerdir. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı içerdiği kazanımlarla öğrencilerde bu temel becerilerin gelişmesini sağlayacaktır. Programla ulaşılabilecek üst beceriler şunlardır:

1. Eleştirel düşünme becerisi
2. İletişim ve empati kurma becerisi
3. Problem çözme becerisi
4. Araştırma becerisi
5. Bilgi teknolojilerini kullanma becerisi
6. Değişim ve sürekliliği algılama becerisi
7. Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma becerisi
8. Sosyal katılım becerisi
9. Mekân, zaman ve kronolojiyi doğru algılama becerisi
10. Kur'an-ı Kerim mealini kullanabilme becerisi

c. Değerler

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda yukarıda belirtilen temel becerilerin yanı sıra, değerlerin öğretimi de ön plana çıkmaktadır. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda öğrencinin içselleştirmesi ön görülen değerler ise şöyle sıralanabilir:

- Adil olma
- Aile kurumuna önem verme
- Bağımsızlık
- Bilimsellik
- Çalışkanlık
- Dayanışma
- Ölçülülük
- Yumuşak huyluluk

- Güvenilir olmak
- Kanaat
- Cömertlik
- Sabır
- Samimiyet
- Güven
- Namuslu olmak
- Alçak gönüllülük
- Sözünde durmak
- Emanete riayet etmek
- Hakikat sevgisi
- Kardeşlik
- Duyarlılık
- Doğruluk
- Dürüstlük
- Estetik duyarlılık
- Hoşgörü
- Misafirperverlik
- Sağlıklı olmaya önem verme
- Saygı
- Sevgi
- Sorumluluk
- Temizlik
- Vatanserverlik
- Yardımseverlik
- Paylaşımçı olmak
- Fedakârlık

2.6.1. Öğrenme Alanları

Öğrenme alanı; birbiri ile ilişkili beceri, tema, kavram ve değerlerin bir bütün olarak görülebildiği, öğrenmeyi organize eden yapıdır.

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı yedi öğrenim alanı çerçevesinde yapılandırılmıştır.

1. İnanç
2. İbadet
3. Hz. Muhammed (s.a.v.)
4. Vahiy ve Akıl
5. Ahlak ve Değerler
6. Din ve Laiklik
7. Din, Kültür ve Medeniyet

Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programındaki öğrenme alanları, bir ya da birden fazla akademik disiplinin ilgi alanına girmektedir. Örneğin; "İnanç", Kelâm, Psikoloji, Sosyoloji, Dinler Tarihi ve Mezhepler Tarihi'nin; "İbadet", İslam Fıkhı'nın; "Hz. Muhammed (s.a.v.)", İslam Tarihi, Siyer, Megâzî, Hadis ve Edebiyat'ın; "Vahiy ve Akıl", Kelâm, Tefsir, İslam Mezhepleri Tarihi, Tasavvuf Tarihi, İslam Felsefesi ve Din Felsefesi'nin ; "Ahlak ve Değerler", Ahlak, Felsefe, Hukuk ve Din Felsefesi'nin; "Din ve Laiklik", İnkılap Tarihi, Felsefe, Din Sosyolojisi ve Vatandaşlık Bilgisi'nin; "Din, Kültür ve Medeniyet", Edebiyat, Dinler Tarihi, Tarih, Antropoloji ve Medeniyet Tarihi'nin ilgi alanına girmektedir. "Din, Kültür ve Medeniyet" öğrenme alanı aslında disiplinler arası bir alandır.

Öğrenme alanları, 9. sınıfta başlayıp 12. sınıfa kadar devam etmektedir. Her sınıfta, yedi öğrenme alanından her birisi için bir ünite bulunmaktadır. Bununla birlikte bazen bir ünite, bir ya da birden fazla öğrenme alanını içerebilir. Bu sebeple bir öğrenme alanına ait üniteler veya kazanımları, kendi üniteleriyle ya da ünitelerin kazanımlarıyla veya diğer öğrenme alanına ait ünitelerle ya da ünite

kazanımlarıyla ilişkilendirilmektedir. Ayrıca ünitelerin sonuna konu ve kazanımları desteklemek amacıyla okuma metinleri konulmuştur.

Bu okuma metinleri sırasıyla şöyledir:

Eş Olarak Hz. Hatice (9. sınıf)
 Hacı Bektaş Veli'nin Eserlerinde Tevhit ve İnanç (10. sınıf)
 Hz. Ali'nin Örnek Şahsiyeti ve İbadetin Önemine Dair Sözleri (10. sınıf)
 Hz. Ömer ve Adaleti (10. sınıf)
 Taassubun Zararları (10. sınıf)
 Şiirlerimizde Hz. Muhammed Sevgisine Örnekler (11. sınıf)
 Hz. Fatıma ve Onun Aile Fertleriyle İlişkileri (11. sınıf)
 Atatürk'ün Balıkesir Hutbesi (11. sınıf)
 Mimar Sinan (11. sınıf)
 Dört Kapı, Kırk Makam (12. sınıf)
 Barış ve Kardeşlik (12. sınıf)

Aşağıda, öğrenme alanlarının içerikleri verilmiştir.

İnanç

İnanç, bir tanrıya, bir dine gönülden inanma ve bağlanma anlamına gelmektedir. Dinlerin esasını oluşturur. İslam dininde, bu inancın kesin bilgiye dayalı, temellendirilmiş ve gönülden benimsenmiş olması gerekir. “İnanç” öğrenme alanı, insan-din ilişkisini, Allah inancını, kaza ve kader konusu ile ahiret inancı ünitelerini içermektedir.

İnanç öğrenme alanının, diğer öğrenme alanları için de önemli bir yere sahip olması, insan-din ilişkisi, insanlık tarihindeki inanç biçimleri, tek tanrı inancı, insanın günlük hayatında ve davranışlarında inancın etkisi ve hayatını anlamlandıran ahiret inancı gibi insanın bütün hayatını ilgilendiren süreçleri içermesi nedeniyle, her sınıfa bu alanla ilgili bir ünite konulmuştur.

Öğrencinin bu öğrenme alanından edindiği kazanımlar sonunda, evrendeki konumunu fark eden, akıl sahibi, özgür ve inanan bir varlık olmakla diğerlerinden ayrıldığına bilincine varan, dinin insan hayatındaki yerini ve önemini anlayan, inandığına bilerek inanan, tek tanrı inancını temellendirebilen, Allah'la sağlıklı bir iletişim kuran, yaşamını anlamlandıran, yaptığı iyilik ve kötülüğün karşılığını mutlaka göreceği sorumluluk ve bilinciyle hareket eden birey olarak yetişmesi esastır. Ayrıca bireyin inanmakla, insanlığını daha iyi gerçekleştirebilmesi, diğer inanç sahiplerine saygılı olması ve tevhit inancıyla bağlılık bilincini güçlendirmesi amaçlanmaktadır.

Öğrenciler, bu öğrenme alanında 9. sınıf düzeyinde insanın konumunu, insan-din ilişkisini, dinin insan hayatındaki önemini ve inanç çeşitlerini; 10. sınıf düzeyinde Allah'ın varlığı ve birliğinin delillerini, Allah'ın bazı sıfatlarını, insanla Allah arasındaki iletişim yollarını, temel İnanç esasları; 11. sınıfta kader ve kaza kavramlarını, insanın akıl sahibi, özgür ve sorumlu bir varlık olduğu, kaderle ilişkilendirilen kavramları doğru anlamayı; 12. sınıfta, yaşamın amaçsız olmadığını, bunu ahiret inancıyla anlamlandırmayı, yaşamının ve yaşatmanın önemini, acı ve sevinçleri paylaşmayı öğreneceklerdir.

İnanç öğrenme alanında, psikoloji, sosyoloji, kelâm, dinler tarihi ve mezhepler tarihi disiplinlerinin temel kavramları kullanılacaktır. Üniteler, içeriği açısından öncelikle, “İbadet, Hz. Muhammed, Ahlak ve Değerler” öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilecektir. Bu öğrenme alanında öğrenciler; doğru inanma, Allah'la sağlıklı iletişim kurma, hayatını anlamlandırma, aklını kullanma, sorumlu davranma becerilerini geliştirecek etkinliklerle desteklenecektir.

İbadet

İnancını gerçekleştiren kişi, inandığı dinin ibadetlerini yerine getirmeye özen gösterir. İbadet, Allah'ın buyruklarını yerine getirmek, Allah'ın yarattığı bir insan olarak ona şükran ifade eden

davranışlarda bulunmak demektir. “İbadet” öğrenme alanı; “Temizlik, İslam'da İbadetler, İslam'da İbadetlerde İlkeler ve İbadetlerin Faydaları ve Tövbe ve Bağışlama” ünitelerini içermektedir.

İbadet öğrenme alanıyla, ibadet duygusunun sağlıklı bir şekilde doyurulması ve ibadet mekânlarına saygılı davranma alışkanlığının kazandırılması amaçlanmaktadır.

Öğrenciler bu öğrenme alanıyla genel olarak niçin ibadet edildiğini ve ibadetlerin türlerini kavrayarak ibadetlerde temizliğin şart olduğunu, bunun için gerekli hazırlıkları yapmanın, inanç ve ibadet ilişkisinin bilincine varır. Her iyi davranışın ibadet olduğunu, ibadetlerin bireysel ve toplumsal faydalarının bulunduğunu kavrar. Ayrıca İslam'daki ve diğer dinlerdeki ibadet şekillerini tanır ve ibadet mekânlarına, kutsal günlere ve bayramlara saygı duyar. Çevresindeki diğer dinleri öğrenmeye yönelik etkinliklerde bulunur.

Öğrenciler, bu öğrenme alanında 9. sınıf düzeyinde ibadet kavramı ve kapsamını, niçin ibadet edildiğini, ibadet-temizlik ilişkisini ve temizlik türlerini; 10. sınıf düzeyinde İslam'da ibadetleri ve salih ameli; 11. sınıfta, ibadetlerle ilgili temel ilkeleri ve İslam'da ibadetlerin bireysel ve toplumsal faydalarını; 12. sınıfta tövbe ve bağışlama konusunu öğreneceklerdir.

İbadet öğrenme alanında, fıkıh ve dinler tarihi disiplinlerinin temel kavramları kullanılacaktır. Üniteler, içeriği açısından öncelikle, “İnanç, Vahiy ve Akıl, Ahlak ve Değerler” öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilecektir. Öğrenciler, temizlik bilinci, ibadet bilinci, güzel davranış edinme, diğer dinlerin ibadetlerine ve ibadethanelerine saygılı davranma becerilerini geliştirecek etkinliklerle desteklenecektir.

H.z. Muhammed (s.a.v.)

H.z. Muhammed, Allah'ın insanlara gönderdiği son peygamberdir. O, getirdiği mesajla insanlığa önemli katkılarda bulunmuş, inanan ve inananın pek çok insanın saygısını kazanmıştır. İnsanlığa rahmet olarak gönderilen H.z. Muhammed, İslam dininin doğru anlaşılması ve uygulanmasında en güzel örnektir. O, fikir ve davranışlarıyla günümüz insanını etkilemeye devam etmektedir. “H.z. Muhammed (s.a.v.)” öğrenme alanı, “H.z. Muhammed'in Hayatı, Kur'an'a göre H.z. Muhammed, H.z. Muhammed'in Örnekliliği ve H.z. Muhammed'i Anlama” ünitelerini içermektedir.

H.z. Muhammed öğrenme alanıyla; İslam peygamberinin misyonunu, örnekliliğini kavramaları ve onu doğru anlama bilinci kazanmaları amaçlanmaktadır.

Öğrenciler bu öğrenme alanıyla genel olarak H.z. Muhammed'in doğduğu ve yetiştiği ortamı tanır; peygamberlikten önceki hayatını ve ilk vahiy almasını öğrenir; Medine'ye hicretini, sebep ve sonuçlarını tartışır. H.z. Muhammed'in barışı tesise ve İslam'ı yaymaya yönelik çabalarını, son konuşmasını, vefatının Müslümanlar üzerindeki etkilerini değerlendirir. H.z. Muhammed'in insan olduğunu ancak, vahiy almakla diğer insanlardan ayrıldığını, Kur'an'ı açıklama görevini üstlendiğini, insanlara davranışlarıyla örneklilik yaptığını ve insanî değerleri yerleştirmek için gönderildiğini kavrar. Ayrıca hadis ve sünnet kavramlarını tanımlayarak Peygamberi doğru anlama ve doğru modelleme bilinci kazanır. Dinin anlaşılmasında akıl ve vahiy ile birlikte hadis ve sünneti kullanabilme etkinliğinde bulunur.

Öğrenciler, bu öğrenme alanında 9. sınıf düzeyinde H.z. Muhammed'in doğduğu sosyal çevreyi, doğumunu, çocukluğunu ve gençliğini, peygamberlikten önceki hayatını, ilk vahiy almasını, hicretini, toplumsal barışa yönelik faaliyetlerini, İslam'ı yayma çabalarını, Veda Hutbesi'ndeki evrensel mesajları ve vefatını; 10. sınıf düzeyinde H.z. Muhammed'in insanlığa gönderilen bir rahmet peygamberi, insanlığı uyarıcı olduğu ve bizim gibi insan olduğunu, Kur'an'ı açıklama görevi bulunduğunu; 11. sınıfta Kur'an'a göre örnek insan olmasının özellikleri, H.z. Muhammed'in güvenilirlik, merhametlilik, adalet, kolaylaştırıcılık, hoşgörü, sabır ve kararlılık konusunda örnekliliğini ve kültürümüzde H.z. Muhammed ve Ehl-i Beyt sevgisini; 12. sınıfta, hadis ve sünnetin ne olduğunu, H.z. Muhammed'in davranışlarındaki yerel ve evrensel boyutları, dinin anlaşılmasında sünnetin önemini, hadis ve sünnetin nasıl anlaşılması gerektiğini ve başlıca klasik hadis kaynaklarını öğreneceklerdir.

Hız. Muhammed öğrenme alanında, “Siyer, Megâzî, İslam Tarihi ve Hadis” disiplinlerinin temel kavramları kullanılacaktır. Üniteler, içeriği açısından öncelikle “İbadet, Vahiy ve Akıl, Ahlak ve Değerler” öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilecektir. Hız. Muhammed öğrenme alanında öğrenciler, Hız. Muhammed’i ve mesajını doğru anlama becerisinin gelişmesine yarayan etkinliklerle desteklenecektir.

Vahiy ve Akıl

Allah’ın Hız. Muhammed’e gönderdiği vahiylerin tamamı Kur’an’da toplanmıştır. Dolayısıyla Kur’an, tamamıyla vahiyle gelmiştir. Allah’ın insanlığa buyruklarını içermesi ve son ilahî kitap olması bakımından İslam inancında Kur’an’ın önemli bir yeri vardır. Allah’ın vahyettikleri içinde aklın algılayamadığı hususlar da bulunmaktadır. Aklın algılama sınırları içindeki vahiyler aklın ilkeleriyle ters düşmez; akıl ve vahiy birbirini tamamlar. Bununla birlikte Allah, vahyin anlaşılması ve yorumlanmasında akli hakem kılmıştır. Dolayısıyla akıl ve vahiy dinin iki önemli kaynağıdır. İslam düşüncesinde ortaya çıkan bütün yorumlar dinin anlaşılmasıyla ilgili olup akıl ve vahiyle doğrudan ilgilidir.

“Vahiy ve Akıl” öğrenme alanıyla; dinde vahiy ve aklın önemini, Kur’an’ı anlama ilkelerini, yorum farklılıklarının dinle olan ilişkisini ve birlikte yaşama kültürünü öğrenmek hedeflenmektedir.

Öğrenciler “Vahiy ve Akıl” öğrenme alanıyla genel olarak Kur’an’ın İslam’daki yeri ve önemini, toplanmasını ve çoğaltılmasını, Kur’an ve yorumlanması ile ilgili kavramları, Kur’an’ın temel konularını tanır. Kur’an’ın amacının doğru bilgi, doğru inanç ve doğru davranış olduğunu kavrar ve onu okuyup anlama bilincine varır. Ayrıca İslam anlayışındaki yorum farklılıklarının nedenlerini sorgulayarak her zaman ve mekânda yeni yorumların kaçınılmaz olduğunu; doğru anlaşılmadığı takdirde ortaya çıkacak zararları önceden kestirir. Yapılan yorumların inançla, amelle ve ahlakla ilgili olanlarını birbirinden ayırır. Dinle ilgili yorumların, din farklılığı değil, yorum farklılığı ve birer zenginlik olduğu, dinde çoğulculuk ve dini kolaylaştırma anlamına geldiğini fark eder. Hiçbir İslam yorumunun İslam’la özdeşleştirilemeyeceğini kavrar ve birlikte yaşama ve hoşgörü bilincini kazanır.

Öğrenciler, bu öğrenme alanında 9. sınıf düzeyinde Kur’an-ı Kerim’in İslam dininin temel kaynağı olduğunu, Kur’an’ın tarihini, Kur’an’la ilgili kavramları, Kur’an’ın belli başlı konuları ve kültürümüzde Kur’an’ın yeri ve önemini; 10. sınıf düzeyinde Kur’an’ın temel amaçlarını, Kur’an’ı okumanın önemi ve Kur’an’ı yorumlamanın temel ilkelerini; 11. sınıfta İslam düşüncesinde yorum farklılıklarının sebepleri, İslam düşüncesinde siyasî-itikadî yorumları, İslam düşüncesinde amelî-fikhî yorumları ve İslam düşüncesinde yorumları birleştiren unsurları; 12. sınıfta, tasavvufî düşüncenin gelişimini, tasavvuf düşüncesinde Tanrı-varlık ilişkisini, tasavvuf düşüncesinin ahlaki boyutu, kültürümüzde etkin olan tasavvufî yorumları ile birlikte yaşama ve hoşgörü kültürünü öğreneceklerdir.

“Vahiy ve Akıl” öğrenme alanında, “Tefsir, İslam Mezhepleri Tarihi ve Tasavvuf Tarihi” disiplinlerinin temel kavramları kullanılacaktır. Üniteler, içeriği açısından öncelikle “Hız. Muhammed, Din, Kültür ve Medeniyet” öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilecektir. Bu öğrenme alanında öğrenciler, Kur’an’ı ve mesajını doğru anlama, farklı yorumlara saygı duyma becerisini geliştirecek etkinliklerle desteklenecektir.

Ahlak ve Değerler

Ahlak, bir toplum içinde kişilerin benimsedikleri, uymak zorunda buldukları davranış biçimleri ve kuralları, değer ise yüksek, yararlı ve manevi nitelikler demektir. Dinlerin ortak ahlaki değerleri olduğu gibi birbirinden farklı değerleri de vardır. Bununla birlikte, ahlaki değerleri yerleştirmek ve yaymak için gelmiş olan dinlerle ahlak ve değerler arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. İslam, güzel Ahlakı tamamlamak için ve insanî değerleri yüceltmek için gönderilmiştir. Dinin öğreniminde “Ahlak ve Değerler” alanı önemli bir yer tutar.

“Ahlak ve Değerler” öğrenme alanıyla, din-değer ilişkisini, kişisel ve toplumsal gelişim için değerlerin önemini, hak ve özgürlüklerin kullanımını, barış içinde yaşamayı, affetme ve bağışlamayı öğretmek amaçlanmaktadır.

Öğrenciler bu öğrenme alanıyla genel olarak değerlerin farkına varır, din-değer ilişkisini yorumlayarak kişilik ve toplumsal gelişimde değerlerin önemini kavrar. Hak ve özgürlüklerin birey ve toplum için önemini kavrar, onlara saygı duyar ve kul hakkı ihlallerine karşı duyarlı olur. Devlete karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirir. Aile içi görev ve sorumluluklarının bilincine varır ve Hz. Muhammed'in bu konudaki örnek davranışlarından modellemelerde bulunarak aile içi huzuru korumaya çalışır. İslam'ın barış dini olduğunu ve barışa verdiği önemi kavrayarak ona uygun davranışlar sergiler. İnsanın hata yapabilen bir varlık olduğunu ancak asıl erdemini yapılan hatadan dönmek, hata edeni ise başışlamak olduğu bilincine varır.

Öğrenciler, bu öğrenme alanında 9. sınıf düzeyinde değerlerin ne olduğunu ve dinin değerlerin oluşumundaki etkisini, kişilik ve toplumsal gelişimde değerlerin etkisini, 10. sınıf düzeyinde hak ve özgürlük kavramlarını, temel hak ve özgürlükleri, bunların dinle ilişkilerini, kullanımlarını, kullanımını engelleyen alışkanlıkları, hukukun üstünlüğünü ve kul hakkına saygıyı; 11. sınıfta dinlerin aileye verdiği önemi, Hz. Peygamberin ailenin korunmasına ait öğütlerini; 12. sınıfta, barışın insanlık için ihtiyaç olduğunu, İslam'ın barış dini olduğunu ve yaşama hakkına büyük önem verdiğini, Hz. Muhammed'in bir barış elçisi olduğunu, zorunlu olmadıkça savaşın insanlık suçu olduğunu öğreneceklerdir.

“Ahlak ve Değerler” öğrenme alanında, “Ahlak, Felsefe, Hukuk ve Tarih” disiplinlerinin temel kavramları kullanılacaktır. Üniteler, içeriği açısından öncelikle “Hz. Muhammed, Din ve Laiklik, Din, Kültür ve Medeniyet” öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilecektir. Bu öğrenme alanında öğrenciler, ahlaklı, sorumlu ve hoşgörülü davranış geliştirme, aile içi ve toplumsal barışı koruma becerisini geliştirecek etkinliklerle desteklenecektir.

Din ve Laiklik

Bir din olarak İslam, Allah tarafından akıl sahibi insanları kendi iradeleriyle mutluluğa ulaştırmak için gönderilen kurallar bütünüdür. Laiklik ise, devlet ile din işlerinin ayrılığı; devletin, din ve vicdan özgürlüğünün gerçekleşmesi bakımından tarafsız olması demektir. Bazı dinlerin mensupları, zaman zaman siyasi otoriteyi ele geçirerek kendi inançlarını başkalarına zorla kabul ettirmek istemişlerdir. Dinlerin bu tutumu karşısında, farklı din ve inançtaki insanların inanç ve ibadet özgürlüğünü teminat altına almak için laiklik anlayışı geliştirilmiştir.

“Din ve Laiklik” öğrenme alanında, Atatürk'ün dine bakış açısını, dinin yozlaştırılması karşısındaki tutumunu, din devlet ayrımını, laikliğin din ve vicdan özgürlüğünün güvencesi olduğunu, Atatürk'ün dinin doğru anlaşılmasına yönelik faaliyetlerini ve öğretimde birliğin sağlanmasının önemini öğretmek hedeflenmektedir.

Öğrenciler “Din ve Laiklik” öğrenme alanıyla, genel olarak laikliği doğuran nedenleri anlayarak laik devletin toplumun bütün kesimlerinin inanç ve davranış özgürlüğünü tanıdığını kavrar. Din ve vicdan özgürlüğünün güvencesinin laiklik olduğunun farkına varır. Atatürk'ün dini vazgeçilmez bir kurum olarak görmesinin nedenlerini ve dinin yozlaştırılması ve istismarına karşı çıkmasının nedenlerini açıklar. Atatürk'ün Diyanet İşleri Başkanlığını kurduğunu, Türkçe meal ve tefsir yazdığını, hutbeleri Türkçeleştirdiğinin farkına varır. Atatürk'ün dinin doğru anlaşılmasına verdiği önemi ve bu amaçla din eğitimi ve öğretiminin okulda verilmesini istemesinin ve uzman din bilginlerine önem vermesinin sebeplerini açıklar.

Öğrenciler, “Din ve Laiklik” öğrenme alanında 9. sınıf düzeyinde dinin bireyi esas aldığını, laikliği doğuran nedenleri, laik devletin ne demek olduğunu, laikliğin din ve vicdan özgürlüğünün güvencesi olduğunu ve Atatürk'ün laiklik anlayışını; 10. sınıf düzeyinde Atatürk'e göre dinin vazgeçilmez bir kurum olduğunu, Atatürk'ün dinin yozlaştırılmasına karşı olduğunu, Atatürk'ün İslamiyet ve Hz. Peygamberle ilgili sözlerini; 11. sınıfta Atatürk'ün, sağlıklı din hizmeti verilebilmesi için Diyanet İşleri Başkanlığını kurduğunu, Türkçe Tefsir-Meal ve Hadis çalışmalarına verdiği önemi, hutbelerin Türkçeleştirilmesinin gereğini; 12. sınıfta, Atatürk'ün dinin anlaşılmasına, okulda din öğretimine ve din bilginlerine verdiği önemi öğreneceklerdir.

“Din ve Laiklik” öğrenme alanında, “Felsefe, Hukuk, Sosyoloji ve Tarih” disiplinlerinin temel kavramları kullanılacaktır. Üniteler, içeriği açısından öncelikle, “Din, Kültür ve Medeniyet” öğrenim

alanıyla ilişkilendirilecektir. Bu öğrenme alanında öğrenciler, dine ve devlete saygıyı ve laiklik bilincini geliştirecek etkinliklerle desteklenecektir.

Din, Kültür ve Medeniyet

“Din, Kültür ve Medeniyet” öğrenme alanıyla öğrencilere, Türklerin Müslüman oluşunu ve İslam medeniyetine katkılarını; Din-bilim ilişkisini, İslam’da doğru bilginin kaynaklarını, Müslümanların akla ve bilime verdikleri önemi ve insanlığa bu konudaki katkılarını, İslam’da güzellik ve estetiğin bir değer olduğunu, dinlerdeki ortak özellikleri ve farklı inançlara saygı duymayı öğretmek amaçlanmaktadır.

Öğrenciler “Din, Kültür ve Medeniyet” öğrenme alanıyla genel olarak Türklerin İslam’ı niçin ve nasıl benimsediklerini, İslam anlayışlarının oluşmasında etkili olan tarihsel şahsiyetleri ve Türklerin İslam medeniyetine katkılarını açıklar. Bilimin insan ürünü ve din ile bilimin de insanlığın mutluluğu için olduğunu fark eder. İslam’da doğru bilgiye akıl, vahiy ve duyarlarla ulaşılabileceğini kavrar. İslam’ın bilime önem verdiğini ve sorunları çözüme akli kullanmayı teşvik ettiğini kavrar. İslam bilginlerinin din bilimlerinin yanı sıra sosyal, matematik ve fen bilimlerine önemli katkılarda bulunduğunu fark eder. Evrende her şeyin bir ölçüsü ve varlıklar arasında bir uyum olduğunu, Kur’an’da güzelliğin bir değer olarak önemsendiğini, Hz. Muhammed’in güzel olanı hayatına taşıdığını ve güzel sözlerle iletişim kurmanın İslam’ın temel amaçlarından birisi olduğunu açıklar. Güzel davranışta bulunanların ve güzel iş yapanların ödüllendirileceği bilincine varır. İslam uygarlığında yazıya, mimariye, sanata ve hayatın çeşitli alanlarına yansıyan güzelliklere örnekler verir. Günümüzdeki önemli dinleri tanır ve buldukları ülkeleri haritadan gösterir. Semavi dinlerin tarihî gelişim süreçlerini sıralar. Hinduizm, Budizm, Caynizm, Sihizm, Taoizm, Konfüçyanizm ve Şintoizmin genel özelliklerini açıklar. İlahî dinlerin inanç ve ahlak konusundaki ortak yanlarını ve evrensel ahlak ilkelerini fark eder. Farklı inanç sahiplerine saygı duyar. Dinlerin çevrenin korunmasına gösterdiği önemi fark eder ve örneklendirir. Küreselleşen dünyada dinler arası ilişkilerin önemini fark eder.

Öğrenciler, “Din, Kültür ve Medeniyet” öğrenme alanında 9. sınıf seviyesinde Türklerin Müslüman oluşunu, Türklerin din anlayışında etkili olan tarihsel şahsiyetleri, Türklerin İslam uygarlığına katkılarını; 10. sınıf düzeyinde din-bilim ilişkisini, İslam’da bilginin kaynaklarını, İslam’ın akli kullanmayı ve bilimi teşvik ettiğini, İslam’ın bilimsel yöntemlerle araştırılması ve öğrenilmesi gerektiğini, İslam medeniyetinde eğitim kurumlarını, Müslümanların bilim ve medeniyete katkılarını; 11. sınıfta evrendeki ölçü ve ahengi, insan ve güzellik, Kur’an ve güzellik, Hz. Muhammed ve güzellik, yaşamda güzellik, İslam medeniyeti ve güzellik; 12. sınıfta ise yaşayan dinlerin önemli özelliklerini, dinlerin benzer özelliklerini dinlerdeki önemli gün ve geceleri, dinlerde çevre bilinci ve küreselleşen dünyada dinler arası ilişkileri öğreneceklerdir.

“Din, Kültür ve Medeniyet” öğrenme alanında, “Tarih, Dinler Tarihi, Medeniyet Tarihi, Sanat Tarihi ve Tasavvuf Tarihi” disiplinlerinin temel kavramları kullanılacaktır. Üniteler, içeriği açısından öncelikle, “Hz. Muhammed, Vahiy ve Akıl, Din ve Laiklik” öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilecektir. Bu öğrenme alanında öğrenciler, bilim, sanat ve estetiğe saygıyı, İslam ve uygarlık bilincini ve farklı dinlere saygı ve hoşgörüyü geliştirecek etkinliklerle desteklenecektir.

2.6.2. Kazanımlar

Kazanımlar, eğitim sürecinin sonunda öğrencilerin edinecekleri bilgi, değer, beceri ve tutumları kapsamaktadır. Bu sebeple, öğrencilerin öğrenme alanlarındaki gelişmeleri, kazanımların edinilmesine bağlıdır. Kazanımlar, programda öğrencilerin gelişim düzeyine ve öğrenme alanının özelliğine göre 9. sınıftan 12. sınıfa kadar verilmiş olup kazanımların yazılımında bir mantık bütünlüğü de gözetilmiştir.

2.6.3. Etkinlikler

Programda verilen etkinlikler birer öneri ve örnek niteliğindedir. Öğretmen, bu etkinlikleri aynen kullanabilir veya ekleme ve çıkarmalar yapabilir. Bunun dışında başka etkinlikler de ekleyebilir. Etkinlik hazırlanırken hangi kazanımlara yönelik olduğuna ve içeriğine dikkat edilmelidir. Ayrıca çevresel özelliklerle, öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçları da göz önünde bulundurulmalıdır.

Etkinlikler, öğrenci merkezli ve öğrenme sürecinde öğrencinin etkin bir rol üstlenmesini sağlayacak şekilde düzenlenmiştir. Örneğin, öğrencinin sadece kitap okuyarak veya öğretmeni dinleyerek bilgi edinmesi veya beceri geliştirmesi yerine; sınıfta arkadaşlarıyla tartışarak, görüşlerini açıklayarak, sorgulayarak, başka arkadaşlarına aktararak öğrenme sürecine etkin olarak katılması amaçlanmıştır. Öğrencilerin birbirleriyle ve öğretmenlerle karşılıklı iletişime ve etkileşime girmelerini, birbirlerine açık uçlu ve anlamlı sorular sormalarını, araştırma yapmalarını sağlayıcı etkinliklere de yer verilmiştir.

2.6.4. Açıklamalar

Programın açıklamalar bölümünde kullanılan semboller şunlardır:

Önemli görülen noktaları belirtmek amacıyla “[!]”; din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin farklı öğrenme alanlarında yer alan ve birbirleriyle ilişkili olan kazanımlarını belirtmek için “↻”; ünitedeki kazanımlara ulaşıp ulaşılmadığını belirlemek amacıyla kullanılacak ölçme ve değerlendirme yöntemlerini göstermek için “☞” ve ilgili konunun hangi sınırlar içerisinde işlenebileceğini göstermek için de “←→” sembolü kullanılmıştır.

2.7. ÖĞRENME-ÖĞRETME SÜRECİ

Hayat boyu öğrenen, edindiği bilgi ve beceriyi hayata geçiren fertlerin yetiştirilmesinde öğretim yöntem ve teknikleri de büyük önem taşımaktadır. Çağın gerektirdiği donanımlara uygun hedefler belirlenmiş olsa bile bu hedefleri tamamen geleneksel yöntemlerle gerçekleştirmek mümkün değildir. Öğrenme süreçlerinde öğrencilerin düşünmelerini, araştırmalarını, sorun çözmelerini ve edindikleri bilgi ve beceriyi yeniden yapılandırıp hayata geçirmelerini destekleyen yöntem ve teknikler işe koşulmalıdır.

Programda; aktif öğrenme, iş birliğine dayalı öğrenme, bağımsız öğrenme, öğrenmeyi öğrenme, sınıf dışında eğitim, bireysel farklılıklara duyarlı eğitim gibi çeşitli uygulama ve yaklaşımlara ağırlık verilmiştir. Öğrencilerin programda belirlenen kazanımları edinebilmesi için kullanılacak öğretim stratejileri ve öğrenme deneyimleri Yapılandırmacı öğrenme yaklaşımıyla yönlendirilmeli, öğrenme ortamları ve öğretim stratejileri de Yapılandırmacı, aktif bir öğrenme sürecini yansıtmalıdır.

Programla, öğrencilerin bilgileri yapılandırmaları ve yeni bilgiler üretmeleri amaçlanmaktadır. Bu sebeple öğrencilerin öğrenme-öğretme süreci katılımı önemlidir. Bu çerçevede;

1. Öğrenci, öğrenme amaçları ile yöntemlerini belirleme ve uygulama çalışmalarına katılır, etkinliklerde sorumluluk üstlenir.
2. Öğrenciler; sorunları çözer, edindiği bilgileri arkadaşlarıyla paylaşır ve bu yöntemle sürekli yeni bilgiler edinir.
3. Öğrenciler; bağımsız olarak öğrenir, bireysel tercihlerini, ilgilerini ve zihin becerilerini öğrenme sürecinde kullanır, öğrenmeyi öğrenir.
4. Öğretmen, öğrencinin işini kolaylaştırır ve kendi kendine öğrenmesini sağlar.
5. Öğretmen, öğrencilerin kaynaklara ulaşmasına ve kaynaklardan yararlanmasına katkı sağlar.
6. Öğretmen, öğrencileri kendi kendilerine değerlendirmelerde bulunmaya özendirir.

Programda yer alan becerilerin kazandırılması sürecinde öğrencilerin ilgi ve meraklarını uyandırıcı ve zihinsel hazırlıklarını sağlayıcı çalışmalara yer verilmiştir. Bu amaçla, öğrencilerde ilgi ve merak uyandırma, sorgulama, dikkatini yoğunlaştırma ve canlı tutma, öğrenme amaçlarını, yöntemlerini belirleme ve ön bilgileri harekete geçirme gibi çalışmalar yapılmaktadır.

Öğretmen merkezli sınıflardan öğrencinin etkin kılındığı sınıflara doğru yaşanan değişimler ve değişme gereksinimi ile birlikte öğretmenin öğrenme-öğretme süreçlerindeki rolünde de önemli değişiklikler olmuştur. Öğrenme sürecinin sorumluluğunun öğrencide olması öğretmenin sorumluluğunun bittiği anlamına gelmemelidir. Öğrenci merkezli öğrenme ortamlarında öğretmenin rolünün sınıflardaki geleneksel rolünden farkı; kendi kararlarını uygulamak yerine öğrencilere yol göstermek, önerilerde bulunmak, gerekli durumlarda açıklama yapmak, fikir vermek, rehber olmak ve onların gelişimlerini gözlemektir. Örneğin, öğretmen hangi öğretimsel işin yapılacağı ya da hangi kaynağa bakılacağı konusunda fikri olmayan öğrenciye çeşitli işler ya da kaynaklar önerebilir. Öğrencinin gelişmesinde sorunlarla karşılaşıldığında önlem almak da öğretmenin sorumluluğundadır. Burada söz konusu olan öğretmenin öğrenciye kendi kararlarını kabul ettirmesi, onun öğrenmesi ile ilgili kararları onun yerine almamasıdır. Öğretmen bilgi aktarıcı, karar verici olmak yerine öğrencilerin öğrenme sürecine etkin katılımını sağlayarak öğrenmeyi kolaylaştırmalıdır. Bilgi ile öğrenci arasında arabuluculuk rolünü üstlenmelidir.

a. Din Öğretiminde Strateji, Yöntem ve Teknik Seçiminde İlkeler

Öğrenme-öğretme stratejisi kavramı, yöntem ve teknik kavramlarını içeren en genel kavram olduğu için verimli bir öğrenme-öğretme stratejisi geliştirmede veya seçiminde ya da yöntem seçiminde din kültürü ve ahlak bilgisi dersi öğretmenin dikkat edeceği genel bazı ilkeleri söylemekte fayda vardır. Öğrenme-öğretme stratejisi geliştirmede/seçmede dikkat edilmesi gereken başlıca değişkenler şöyle sıralanabilir:

1. Öğrenme etkinlikleri/yaşantıları, öğrenciler için anlamlı ve önemli olmalıdır.
2. Öğrenme etkinlikleri/yaşantıları, öğrencilerin psiko-sosyal gelişmişlik düzeyine ayrıca bilişsel ve duyuşsal gelişim basamaklarına uygun olmalıdır.
3. Öğrenme etkinliklerinin desenlenmesinde, ayrıca yöntem ve tekniklerin seçiminde, öğrencilerin görüş ve önerileri değerlendirilmelidir.
4. Öğrenme, sonuçla birlikte sürece de yönelik olmalı ve öğrenci başarılarının değerlendirilmesinde, bireysel ayrılıklar ilkesinin etkin olduğu unutulmamalıdır.
5. Öğrenmede yalnızca bilgiyi aktarmak değil bilgiyi yeniden üretmek, yeni durumlara transfer etmek ve sentez yapmak temel amaç olarak alınmalıdır.
6. Öğrenme etkinlikleri, hem neyin ne kadar öğrenildiğini hem de nelerin neden öğrenilmediğini belirlemeye yönelik çok amaçlı bir anlayışla değerlendirilmelidir.
7. Etkinliklere öğrencilerin içsel varoluşları ve özgünlükleri ile katılım desteklenmelidir.
8. Öğrenme etkinliklerinin değerlendirilmesi, sadece öğrencilerin başarı düzeylerini sıralama ve sınıflamaya dönük bir anlayışla değil, öğrenme sürecinin psikolojik dinamikleri ile bireysel farklılıkları anlamaya ve değişik durumlara uyarlamaya yönelik etkinlikler dizisi olarak yapılandırılmalıdır.
9. Öğretmen, öğrenciye öğrenmeyi ve kendini şekillendirmeyi öğreten ipuçları vermelidir. Başka bir ifadeyle öğrenmeyi öğretmek, temel alınmalıdır.
10. Öğretmen, öğrenme etkinliklerinin desenlenmesi aşamasında, öğrencilerine uygun fırsatlar sağlayarak güdülemeli; uygulama ve değerlendirme aşamalarında ise pekiştiriciler kullanarak öğrenmenin kalıcılığını artırmalı ve öğrenciye dönüt sağlamalıdır. Bu bağlamda her öğrencinin sürece katılarak haz duyması ve öğretim sonuçlarına ulaşmaktan dolayı doyum sağlaması, temel alınmalıdır.
11. Öğrenme; belli bir amaca yönelik olarak düzenlenmiş yaşantılar yoluyla edinilen bilişsel yeterlikleri, duyuşsal özellikler ve psiko-motor becerileri kapsar. Buna göre, öğrenme uygun yaşantı örnekleriyle desteklenerek bireyin duygu, düşünce ve hareketlerini bütünleştiren düzenli davranış örüntülerinin anlatımıdır. Bu sebeple etkili bir öğrenme etkinliği, öğrencilerin katılımını gözetilen bir anlayışla yapılandırılmalı, ayrıca onların beklenti ve gereksinimlerine dönük empatik bir duyarlılık içinde yönetilmelidir.
12. Öğrenme, sosyal ilişkiler bağlamında yaşam boyu süren bir etkileşim örüntüsüdür. Bu nedenle öğrenmenin belli bir mekân, zaman ya da program ile sınırlandırılmayacak nitelikte olan çok yönlü ve karmaşık doğası üzerinde, bireyin içgörü kazanması temel alınmalıdır. Böylece birey, sosyal ilişkiler içinde kendi yaşantılarını çözümlene bilinci geliştirerek yaşamını anlamlı etkinliklere yöneltebilir. Bu amaçla öğrencinin, olumlu bir benlik algısı ve kendilik bilinci geliştirmesi sağlanmalıdır.
13. Her insan, hayata etkin ve üretken bir biçimde katılarak kendini gerçekleştirmek ihtiyacıdır. Bu bağlamda insan doğası olumlu ve geliştirilebilir bir potansiyele sahiptir.

- Öğrenme-öğretme etkinliklerinde amaç, bireyin özerklik ve bütünlüğünü korumasını sağlayacak pekiştiriciler sunarak kişisel ilgi ve beklentileri yönünde ilerlemesine yardımcı olmaktır. Bu nedenle öğrenciler, katı program yapıları içinde belli hedeflere mutlaka ulaşmak durumunda bırakılmamalı, bireysel özellik ve farklılıklarına saygı gösterilmelidir.
14. Öğrenme süreklilik ve birikimlilik özellikleri gösterir. Bu nedenle öğrenme etkinlikleri/yaşantıları özelden genele, basitten karmaşığa doğru akan, somuttan soyuta doğru gelişen ve kendi içinde bütünlük gösteren etkinlikler dizisi olarak tasarlanmalıdır.
  15. Öğrenme, etkinliklerinin/yaşantılarının ilişkilendirilmesi için öğrenciye pozitif transfer yapma imkânı sağlanmalıdır. Bu amaçla öğrenci, önceki birikimlerinden yararlanabileceği problem durumları ile karşı karşıya bırakılarak, yaparak, yaşayarak öğrenmesi ve bilgilerini yeni durumlara genellemesi için güdülenmelidir.
  16. Öğrenme süreci, öğrenciler arasında yarışma ve rekabet gibi yıkıcı duyguları körtükleyen bir anlayışla değil, paylaşma, iş birliği ve dayanışma gibi insanî bir atmosfer içinde yönetilmelidir. Bu bağlamda sınıfta demokratik bir öğrenme ortamı sağlanmalı ve öğrenciye her durumda kendini ifade edebilmesi için gerekli duygusal destek verilmelidir. Öğretmenin koşulsuz sevgi ve güven veren kişiliği, öğrencinin kendini olumlu hedeflere yöneltmesinin güvencesidir. Bu yüzden öğretmen, öğrencileri çalışkan, tembel gibi kategorik ve önyargılı bakış açılarıyla değerlendirmemeli, her bireyin kendi özgünlüğü içinde, eşsiz ve biricik olduğunu kabul etmelidir.
  17. Öğrenme-öğretme sürecinde sunulan pekiştiriciler ile ipuçları, öğrencinin fiziksel, toplumsal ve psikolojik sağlığını koruyucu ve geliştirici nitelikte olmalıdır. Öte yandan doğru zaman ve içerikte sunulması gereken ipuçlarının, öğrencinin sosyal-kültürel ortamına ve bireysel özelliklerine uygun olmasına özen gösterilmelidir.

b. Yapılandırmacı Öğrenme Yaklaşımı

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı geliştirilirken yapılandırmacı, çoklu zekâ ve öğrenen merkezli yaklaşımlar esas alınmıştır.

Geçmişten günümüze eğitimdeki gelişmelere bakıldığında bilginin doğasına ilişkin temel kabullerin öğrenme ve öğretme sürecini etkilediği görülür. Son yıllarda öğrenmenin bilişsel ve duyuşsal boyutları olan zihinsel bir süreç olduğu düşüncesini vurgulayan yeni kuramlar ön plana çıkmıştır.

Yapılandırmacı öğrenme yaklaşımı, bireyin bilgiyi zihninde etkin olarak kendisinin yapılandırıldığını öngörür. Yapılandırmacılık, bilginin nasıl elde edildiğine ilişkin bir teori olmasına karşın, öğrenme-öğretme deneyimlerini anlama ve yorumlamada da oldukça başarılıdır. Yapılandırmacı öğrenme yaklaşımının ortaya koyduğu ilkeler, daha etkili öğretim yaklaşımı geliştirmek için neler yapılabileceği konusunda önemli ipuçları vermektedir. Bilginin öğretmenden öğrenciye doğrudan aktarılamayacağını, öğrencinin kendisi tarafından aktif bir şekilde yapılandırılması gerektiğini ileri süren yapılandırmacı öğrenme yaklaşımının ortaya koyduğu ilkeler şöyle özetlenebilir:

1. Öğrenciler öğrenme ortamına kendilerine özgü ön bilgi ve inançlarla gelirler; bu ön bilgi, tutum ve amaçlar öğrenmeyi etkiler.
2. Öğrenme pasif bir süreç değil; öğrencinin öğrenme sürecine katılımını gerektiren aktif, sürekli ve gelişimsel bir süreçtir. Bu yüzden öğretimde bu öğrenme yaklaşımının esas alınması öğretimin kendiliğinden "öğrenci merkezli" olmasını sağlar.
3. Bilgi ve anlayışlar her birey tarafından eşsiz bir şekilde hem kişisel hem de sosyal olarak yapılandırılır. Ancak ortak fiziksel deneyimler, dil ve sosyal etkileşimler nedeniyle bireylerin yapılandığı anlam kalıplarında düzenlilikler vardır.
4. Öğrenme basitçe mevcut kavramlara eklemeler yapılması veya mevcut kavramların genişletilmesi meselesi değildir, aynı zamanda mevcut kavramların yeniden düzenlenmesini gerektirebilir.
5. İnsanlar dünyayı anlamlandırmaya çalışırken yapılandıkları yeni bilgileri değerlendirir ve özümleyebilir, düzenleyebilir veya reddedebilirler.
6. Öğretme ile öğrenme arasındaki ilişki her zaman doğrudan ve bire bir değildir. Bilgi ve beceriler, öğretim uygulamaları ile öğretmenden öğrenciye bir paket olarak olduğu gibi aktarılamaz.

c. Din Öğretiminde İşe Koşulabilecek Stratejiler

Öğrencilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Program'ında yer alan kazanımları edinmesini sağlamak için koşullara ve duruma göre yapılandırmacı öğrenme yaklaşımını gözeterek çeşitli öğretim stratejileri kullanılabilir. Bu programda özellikle öğrenciyi hem fiziksel hem zihinsel olarak aktif kılan öğretim stratejilerinin ağırlıklı olarak kullanılması öngörülmektedir. Öğretim stratejileri görüldüğü gibi bir ucunda öğretmen merkezli stratejilerin diğer ucunda ise yapılandırmacı öğrenmeyi esas alan öğrenci merkezli stratejilerin olduğu çok yönlü ve kapsayıcı dağılım gösterir. Öğrenci merkezli stratejiler eleştirel düşünme, analiz etme ve değerlendirme gibi üst düzey düşünme becerilerini uyarmak ve geliştirmek için uygun öğrenme fırsatları sağlar.

Öğretmenler, öğrencilerin belirlenen kazanımları edinmesini sağlamak için hangi öğrenim stratejilerinin kullanılacağını, burada değinilen öğrenme ve öğretme ile ilgili anlayışları dikkate alarak kendileri belirleyeceklerdir. Din kültürü ve ahlak bilgisi öğretiminde öğrencilerin çeşitli öğrenme deneyimleri edinmesi için uygun öğrenme ortamlarının sağlanması esastır. Öğrencilerin ele alınan olayların açıklamalarını kendilerinin yapılandırmalarını ve değerlendirmelerini sağlayan bireysel veya grup etkinlikleri, öğretmen ve öğrencilerin birlikte katılacağı tartışmalar ve yaparak-düşünerek öğrenme etkinlikleri etkin şekilde kullanılmalıdır. Öğrenme-öğretme sürecinde öğretmenin rolü öğrencilere rehberlik yaparak öğrenmeyi kolaylaştırmaktır.

Öğretmen;

- Din kültürü ve ahlak bilgisini öğrenmeye elverişli ve destekleyici bir ortam oluşturmalı,
- Öğrencilerin motivasyon, ilgi, beceri ve öğrenme stilleri gibi bireysel farklılıklarını göz önünde bulundurmalı,
- Öğrencilerin işlenen konu ile ilgili ön bilgi ve inançlarını açığa çıkarmalı ve öğrencilerin kendi düşüncelerinin farkında olmalarını sağlamalı,
- Öğrencilerin ileri sürülen alternatif düşünceler üzerinde düşünmelerini, bu düşünceleri tartışmalarını ve değerlendirmelerini teşvik etmeli,
- Tartışmaları ve etkinlikleri, öğrencilerin bilimsel olarak kabul edilen bilgi ve anlayışları kendilerinin yapılandırmasına imkân verecek şekilde yönlendirmeli,
- Öğrencilere yapılandırdıkları yeni kavramları farklı durumlarda kullanma fırsatları vermeli,
- Öğrencilerin bir olguyu açıklamak için hipotez kurma ve alternatif yorumlar yapabilme yeteneklerini teşvik etmelidir.

Öğretim Stratejileri

Öğretmen merkezli stratejiler			Öğrenci merkezli stratejiler		
Klasik sunum	Gösterim	Tüm sınıf tartışması	Rol yapma	Proje	Bağımsız çalışma
	Hikâye anlatımı	Video gösterimi	Küçük grup tartışması (akran öğretimi)	Kütüphane taraması	Öğrenme merkezleri
	Programlandırılmış bire bir öğretme	Simülasyon	Okul gezisi	Sorgulama	Programlandırılmış öğrenme
		Alıştırma yapma	İşbirliğine bağlı öğrenme	Keşfetme	Kişiselleştirilmiş öğrenme sistemleri
			Drama	Problem temelli öğrenme	
			Oyun oynama		

Öğrenme-öğretme sürecinde uygun öğrenim stratejileri seçilirken öğrencilerin karakteristikleri (ön bilgi, beceri, tutum ve değerler ve gelişim düzeyleri), öğrenilecek konu, erişilebilir kaynaklar (imkânlar) ve ayrılan süre dikkate alınmalıdır.

Yapılandırmacı öğrenme yaklaşımını esas alan bu öğretim programında "yaparak-yaşayarak" öğrenme etkinliklerine öğretim sürecinde önemli ölçüde yer verilmesi öngörülmüştür. Öğrenciler,

onlara ne söylendiğinden çok, kendi yaptıklarından açığa çıkan kavramları daha iyi hatırlarlar; buna rağmen "düşünme" olmaksızın sadece etkinlikleri bir tariften yemek yapar gibi "yapma" anlamalı öğrenmenin gerçekleşeceği anlamına gelmez. Bu tür etkinlikler çoğu zaman ezbere öğrenmeye yol açar. Öğretmen, öğrencilere etkinliklerdeki bilgileri aktarırken, açıklarken ve onları hiyerarşik olarak daha üst düzeydeki düşüncelerle ilişkilendirirken rehberlik etmelidir.

Öğretmenin ne yaptığından çok öğrencinin zihinsel ve bedensel olarak ne yaptığı, eğitimciler için odağa yerleşmektedir. Öğrencinin pasif olarak kendi önüne söz, yazı, gösteri vb. şekillerde konulan bilgileri öğrenmelerinden çok, tıpkı bir bilim insanı gibi gereksinim duyulan bilgiyi ortaya çıkarmaya ve değerlendirmeye yönelik faaliyetlere girişmesi, etkin olarak bilgi oluşturma ve edinmeye çabalaması ve bunu uygun şekillerde tartışmaya sunması öğrenme olarak nitelenmektedir. Böyle bir amaca hizmet eden öğretim yöntemleri öğretmenin bir antrenör gibi öğrencileri motive eden, durumlara tanı koyan, gerektiğinde rehberlik eden, saha kenarından işleyişi yöneten, öğrencilerin yararına yeni ve özgün ortamlar hazırlayabilen, öğrenmekten bıkmayan ve sürekli araştıran özelliklere sahip olmasını gerektirir. Öğrenci de araştırma ve sorgulama yöntemlerini kullanarak doğa hakkında açık uçlu ve günlük hayatta da karşılığı olan konulara kendine göre cevaplar arayan ve böylece bilgi üretebilen bir birey konumunda olmaktadır. Bu süreçlerde öğrenci hem bedenen hem de zihnen aktif olur. Böylece din ve Ahlakla yönelik yaşantılar ve deneyimler edinir, din ve ahlaki sadece bir bilgi yığını olarak görme yerine ona yönelik çok daha kapsamlı bir bakış geliştirebilir.

Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde öğrenme ortamı düzenlenirken özellikle eşlerle/gruplarla çalışmak etkin bir öğretim stratejisidir. Bu öğretim programında, özellikle Yapılandırmacı öğrenme yaklaşımının sosyal boyutuna uygun olduğu için işbirlikli öğrenme stratejilerinin gerektiği ölçüde kullanılması öngörülmektedir. İşbirlikli öğrenmede öğrenciler gruplandırılırken çeşitli şekillerde grupların oluşturulması uygun olur. Çünkü bu durumun düşük başarılı öğrenciler için rehberlik, iyi örnek veya kendi sınırlarını zorlama ve geliştirme olanağı, diğer öğrenciler için de pekiştirme sağladığı görülmüştür. Öğretim yılı boyunca sınıfta tek bir gruplandırma düzeni oluşturmanın uygun olduğunu söyleme imkânı yoktur. Öğretmenler programda belirtilen öğrenme ve öğretme hakkındaki anlayışları ve öğrencilerin bireysel özelliklerini dikkate alarak onların istenen kazanımları edinmesinde en uygun düzenlemeleri yapmalıdırlar.

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nın uygulanması sürecinde gerekli beceri, bilgi ve kavramların kazanımında işe koşulabilecek ve etkinliklerimize temel oluşturabilecek bazı uygulamalar şunlar olabilir:

Örnek Olay Analizi (Çözümlemesi): Öğrencilerin işlenen konuyla ilgili örnek olayları işlenen konu ilkeleri açısından çözümlemesidir.

Sonuç Çıkarma: Öğrencilerin işlenen konuda ulaştıkları sonuçları belirlemeleridir.

Geri Plandaki Düşünceleri Bulma: Öğrencilerin işlenen konuyu ya da konuyla ilgili olayları analiz ederek açıkça ifade edilmemiş düşünceleri keşfetmeye çalışmasıdır. Örneğin; kıssa, dinî hikâyeler ve tarihî bir olay işlendiği zaman kişilerin neden böyle davrandıklarını, ne düşünüyor olduklarını bulmadır.

Slogan Bulma: Öğrencilerden işlenen konunun ana düşüncesini yansıtan bir slogan üretmeleri istenir.

Reklam Hazırlama/Poster Afiş Hazırlama: Öğrencilerin işlenen konuya ilişkin televizyon ya da gazete için tanıtıcı reklamlar, posterler ya da afişler tasarlamasıdır.

Şiir-Hikaye Yazma: Öğrencilerin işlenen konunun önemli noktalarını yansıtan şiir ya da öykü yazmalarıdır.

Görsel İmge Oluşturma: Öğrencilerin işlenen konuyu, grafik, resim, karikatür, tablo, şema, şekil vb. herhangi bir görsel imge ile göstermesidir.

Önem Sırasına Koyma: Öğrencilerin, işlenen konudaki ana düşünceleri, ilkeleri ya da anahtar sözcükleri önem sırasına koymasındır.

Başlık Bulma: Öğrencilerin okudukları bir metin ya da izledikleri olaya başlık koyması, eğer varsa var olan başlığı değerlendirmesidir.

Sınıflama: Öğrencilerin belli bir konuda bilgi toplamaları ve onları sınıflayarak sunmalarındır.

Örnek Verme: Öğrencilerin işlenen konuları açıklığa kavuşturan örnekler vermesidir.

Kendini Değerlendirme: Öğrencilerin neyi ne kadar öğrendiklerini incelemesi, öğrenme sürecinin başındaki ve sonundaki düzeyine bakarak ne kadar gelişme gösterdiğini belirlemesidir.

Yordama Yapma: Öğrencilerin sınıfta işlenen konunun işlenmemiş bölümüyle ilgili tahminlerde bulunma ve bu tahminlerin gerekçelerini açıklamasıdır.

Bulmaca: Öğrencilerin konu ile ilgili bulmaca hazırlaması ya da öğretmen tarafından hazırlanmış bir bulmacayı çözmesidir.

Dramatizasyon: Öğrencilerin, öğrenilenleri dramatize ederek göstermesidir.

Tavsiyede Bulunma: Öğrencilerin işlenen konuyla ilgili kişilere tavsiyede bulunmasıdır. Her düzeydeki öğrenciler, öğrendikleri konularla ilgili kendilerinden sonraki öğrenciler için tavsiyeler hazırlayabilir. Bu, öğrencilerin konu ve öğrenme süreci hakkında düşünmelerini sağlayacaktır.

Karşılaştırma: Öğrencilerin, öğrenilenler arasındaki farkları ya da benzerlikleri belirlemesidir.

Problem Çözme: Öğrencilerin, öğrenilenleri kullanarak cevabı kaynaklarda olmayan problemleri çözmesidir.

Görüşme Yapma: Öğrencilerin öğrenilenlerle ilgili birbirlerine ya da bilgi alma amaçlı gerçek yaşamdaki insanlara sorular sorması ve bu sorulara cevap almasıdır.

Alan Gezileri: Öğrencilerin, öğrenilenlerle ilgili mekânlara yaptıkları inceleme gezileridir. Geziler doğal çevreye, müzeye, kent içindeki kurum ve yerlere olabilir. Ancak, gezilerin amaçlara hizmet etmesi için, gezi öncesinde nelere dikkat edileceği, gezi sırasında gezideki gözlemlerin kayıt edilmesi ve gezi sonunda toplanan bilgilerin sınıflanması gibi etkinliklere yer verilmelidir.

Kavram Haritası Oluşturma: Konu ile ilgili başlıca kavramların, merkezi bir kavram etrafında birbirleriyle ilişkilerini gösterecek bir haritanın oluşturulmasıdır.

Kanıtlama: Öğrencilerin, öğrenilenlerle ilgili bir yargıyı destekleyici bilgileri toplaması, bu bilgileri çözümlemesi ve o yargıyı doğrulayan kanıtlar ve belgeler sunmasıdır.

Beyin Fırtınası: Öğrencilerin açık fikirli olarak bir konu, olay veya problem durumu hakkında düşünme ve mantıklı olup olmadığı endişesine kapılmadan olabildiğince çok sayıda fikir üretmesidir.

Akrostiş Tekniği: Öğrencilerin, sözcüklerin ilk harflerinin bir şifre kavram, söz öbeği veya cümle verecek biçimde alt alta sıralamasıdır. Akrostiş tekniği, bir ünite veya konunun işlenişinde ana teması veya kendisinin, öğrencilere sürpriz kavram veya kavramlarla ders süresince veya bitiminde oyunla açıklanması, üniteye geçen kavramlara dikkat çekerek ve bilinmeyenlerin buldurulması şeklinde ilgileri konu üzerinde toplayarak öğrenilmesine imkân verir.

Tüm bu uygulamalarla birlikte, empati kurma, değerlendirme, benzetim, günlük yaşamla ilişkilendirme, not alma, görüş tarama, gözlem, formülleştirme, haber toplama, önceki düşünceleriyle karşılaştırma, bildikleriyle bağ kurma, dosya oluşturma, öykü tamamlama, öğretim malzemesi hazırlama, çalışma yaprağı, koleksiyon yapma, hipotez oluşturma ve sınama, yıllık hazırlama, tersinden düşünme, anlaşma imzalama, pandomim, öğrendiklerini listeleme, proje, gazete çıkarma, yeniden yazma gibi uygulamalar etrafında öğretim etkinlikleri hazırlanabilir.

3. DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSİ ÖĞRENME ALANLARI, ÜNİTELERİ VE SÜRELERİ

9. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğrenme Alanları, Üniteleri ve Süreleri

ÖĞRENME ALANI	ÜNİTELER	KAZANIM SAYILARI	ORANI (%)	SÜRE/DERS SAATİ
İnanç	İnsan ve Din	9	18	6
İbadet	Temizlik ve İbadet	9	18	6
Hz. Muhammed (s.a.v.)	Hz. Muhammed'in Hayatı	8	16	6
Vahiy ve Akıl	Kur'an ve Ana Konuları	7	14	5
Ahlak ve Değerler	Değerler	7	14	5
Din ve Laiklik	Laiklik ve Din	6	12	4
Din, Kültür ve Medeniyet	İslamiyet ve Türkler	4	8	4
	Toplam	50	100	36

10. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğrenme Alanları, Üniteleri ve Süreleri

ÖĞRENME ALANI	ÜNİTELER	KAZANIM SAYILARI	ORANI (%)	SÜRE/DERS SAATİ
İnanç	Allah İnancı	10	19	6
İbadet	İslam'da İbadetler	5	10	5
Hz. Muhammed (s.a.v.)	Kur'an'a Göre Hz. Muhammed	4	10	4
Vahiy ve Akıl	Kur'an ve Yorumu	5	10	6
Ahlak ve Değerler	Haklar, Özgürlükler ve Din	15	30	7
Din ve Laiklik	Atatürk ve Din	4	8	4
Din, Kültür ve Medeniyet	İslam ve Bilim	7	13	5
	Toplam	50	100	36

11. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğrenme Alanları, Üniteleri ve Süreleri

ÖĞRENME ALANI	ÜNİTELER	KAZANIM SAYILARI	ORANI (%)	SÜRE/DERS SAATİ
İnanç	İnsan ve Kaderi	7	14	6
İbadet	İslam'da İbadetlerde İlkeler ve İbadetlerin Faydaları	8	14	5
Hz. Muhammed (s.a.v.)	Hz. Muhammed'in Örnekligi	7	15	6
Vahiy ve Akıl	İslam Düşüncesinde Yorumlar	8	17	6
Ahlak ve Değerler	Aile ve Din	6	13	4
Din ve Laiklik	Atatürk ve Cumhuriyet Dönemi Din Hizmetleri	4	8	4
Din, Kültür ve Medeniyet	İslam ve Estetik	9	19	5
	Toplam	50	100	36

12. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğrenme Alanları, Üniteleri ve Süreleri

ÖĞRENME ALANI	ÜNİTELER	KAZANIM SAYILARI	ORANI (%)	SÜRE/DERS SAATİ
İnanç	Dünya Hayatı ve Ahiret	8	12	5
İbadet	Tövbe ve Bağışlama	11	17	4
Hz. Muhammed (s.a.v.)	Hz. Muhammed'i Anlama	7	11	5
Vahiy ve Akıl	İslam Düşüncesinde Tasavvufi Yorumlar	10	17	7
Ahlak ve Değerler	İslam ve Barış	9	14	4
Din ve Laiklik	Atatürk ve Din Öğretimi	3	5	4
Din, Kültür ve Medeniyet	Yaşayan Dinler ve Benzer Özellikleri	16	24	7
	Toplam	64	100	36

4. ORTA ÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSİ DERS KİTABI FORMA SAYILARI

SINIF	A4	B5
9	6 -10	8 - 13
10	6 -10	8 - 13
11	6 -10	8 - 13
12	6 -10	8 - 13

ÖĞRENME ALANI: Birbiri ile ilişkili beceri, ünite ve kavramların bir bütün olarak görülebildiği, öğrenmeyi sınıflandıran bir yapıdır.

KAZANIM: Öğrenme süreci içerisinde planlanmış ve düzenlenmiş yaşantılar yolu ile öğrencinin kazanması beklenen bilgi, beceri, tutum ve değerlerdir.

AÇIKLAMALAR: Kazanımları ve etkinlikleri, üniteler arasındaki ilişkilendirmeyi; beceri, değer ve değerlendirmeyi açıklayıcı ifadeler içermektedir.

DÜZEY

PROGRAMIN GENEL ÇİZELGESİ

ÖĞRENME ALANI: DİN, KÜLTÜR VE MEDENİYET			9. SINIF
ÜNİTE	KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
İSLAMİYET VE TÜRKLER	<p>Bu ünitenin sonunda öğrenciler;</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Türklerin Müslüman olma sürecini açıklar. 2. Türklerde İslam anlayışının oluşmasında etkin olan tarihî şahsiyetleri tanıır. 3. Türk bilginlerinin İslam medeniyetine katkılarını örneklerle açıklar. 4. Türklerin İslam medeniyetine katkılarını irdeler. 	<p>📖 İslam’la tanışma: Tarih kitapları ve ansiklopedilerden Türklerin İslam öncesi inançları ve Müslüman olma süreçleri ile ilgili araştırma yapılır, sınıfta paylaşılır (1. kazanım).</p> <p>📖 Araştırıyoruz: Türklerde din anlayışının oluşmasında etkili olan tarihi şahsiyetlerle ilgili bilgi ve belgeler araştırılır, sınıfta paylaşılır (2. kazanım).</p> <p>📖 Türkler ve Bilim: Türklerin İslam uygarlığı içerisindeki yerini ve katkısını içeren sunu hazırlanır (3. kazanım).</p> <p>📖 Güzel Sözler: Türklerde İslam anlayışının oluşmasında etkili olan tarihî şahsiyetlerin güzel sözlerinden örnekler bulunarak sınıfta paylaşılır (2., 3. ve 4. kazanımlar).</p>	<p>↻ Bu ünitenin 3. kazanımı ile “Kur’an ve Kur’an’ın Ana Konuları” ünitesinin 7. kazanımı ilişkilendirilir.</p> <p>[!] 1. Kazanım işlenirken Ehl-i Beyt’in rolüne de vurgu yapılacaktır.</p> <p>[!] Öncelikle verilecek değerler; duyarlılık, kültürel miras, saygı, hoşgörü.</p> <p>[!] Öncelikle verilecek beceriler; araştırma, zaman ve kronolojiyi algılama.</p> <p>[!] Bu ünite de Türklerin İslam anlayışlarının oluşmasında tarihî şahsiyetlerin düşüncelerinin etkili olduğu vurgulanır.</p> <p>📖 Bu ünite de; tartışma, açık uçlu sorular, çoktan seçmeli, boşluk doldurmalı testler, proje değerlendirme ölçeği, yazılı raporlar, grup değerlendirme formu kullanılarak değerlendirme yapılabilir.</p>

DEĞER: Değer, bir sosyal grup veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel Ahlaki ilke ya da inançlardır. (Özgüven, 1999)

BECERİ: Öğrencilerde, öğrenme süreci içerisinde kazanılması, geliştirilmesi ve yaşama aktarılması tasarlanan kabiliyetlerdir.

6. Programda Kullanılan Semboller

 Sınıf-okul içi etkinlik	<p>Bu sembol, ilgili etkinliklerin (drama, grup çalışması, zaman şeridi oluşturma, çalışma kâğıdı doldurma, görsel materyal okuma, mektup yazma, film izleme, sanal alan gezisi vb.) sınıf içinde yapılacağını gösterir.</p>
 Okul dışı etkinlik	<p>Bu sembol, ilgili etkinliklerin (sözlü tarih, grup çalışması, günlük tutma, proje çalışmaları vb.) tamamının veya bazı aşamalarının ev, kütüphane ve konuyla ilgili kurum ve kuruluşlarda yapılabileceğini gösterir.</p>
 Uyarı	<p>Bu sembol, ilgili üniteye doğrudan verilecek beceri ve değer ifadelerini, işlenecek konuların sınırlarını, kullanılması önerilen araç-gereç ve dikkat edilmesi gereken noktaları gösterir.</p>
 Ders içi ilişkilendirme	<p>Bu sembol, ilgili üniteyle ilişkilendirilebilecek diğer din kültürü ve ahlak bilgisi ünitelerinin adını, ilgili kazanımlarını ve konularını gösterir.</p>
 Ölçme ve Değerlendirme	<p>Bu sembol, eğitim öğretim sürecinde yapılabilecek değerlendirme etkinliklerini göstermektedir. Burada yazılan değerlendirme etkinliği bir öneridir. Siz kılavuzda yer alan etkinliklerden öğrencilerin performansını en iyi ölçebileceğinizi düşündüğünüz başka yöntemleri de seçebilirsiniz.</p>
 Sınırlamalar	<p>Bu sembol, ilgili konunun hangi sınırlar içerisinde işleneceğini gösterir.</p>

7. ORTA ÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI ÖĞRENME ALANLARI VE ÜNİTELERİ

ÖĞRENME ALANI	ÜNİTELER			
	9. Sınıf	10. Sınıf	11. Sınıf	12. Sınıf
İnanç	İnsan ve Din	Allah İnancı	İnsan ve Kaderi	Dünya Hayatı ve Ahiret
İbadet	Temizlik ve İbadet	İslam'da İbadetler	İslam'da İbadetlerde İlkeler ve İbadetlerin Faydaları	Tövbe ve Bağışlama
Hız. Muhammed (s.a.v.)	Hız. Muhammed'in Hayatı	Kur'an'a Göre Hız. Muhammed	Hız. Muhammed'in Örneklığı	Hız. Muhammed'i Anlama
Vahiy ve Akıl	Kur'an ve Ana Konuları	Kur'an ve Yorumu	İslam Düşüncesinde Yorumlar	İslam Düşüncesinde Tasavvufi Yorumlar
Ahlak ve Değerler	Değerler	Haklar, Özgürlükler ve Din	Aile ve Din	İslam ve Barış
Din ve Laiklik	Laiklik ve Din	Atatürk ve Din	Atatürk ve Cumhuriyet Dönemi Din Hizmetleri	Atatürk ve Din Öğretimi
Din, Kültür ve Medeniyet	İslamiyet ve Türkler	İslam ve Bilim	İslam ve Estetik	Yaşayan Dinler ve Benzer Özellikleri

ORTA ÖĞRETİM DİN
KÜLTÜRÜ VE AHLAK
BİLGİSİ DERSİ (9, 10,
11 VE 12. SINIFLAR)
ÖĞRETİM PROGRAMI
KAZANIMLAR,
ETKİNLİK
ÖRNEKLERİ VE
AÇIKLAMALAR
TABLOSU

ÖĞRENME ALANI: İNANÇ		9. SINIF	
ÜNİTE	KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
İNSAN VE DİN	<p>Bu ünitenin sonunda öğrenciler;</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. İnsanın evrendeki konumunu fark eder. 2. İnsanın akıl sahibi ve inanan bir varlık olma özelliğiyle diğer varlıklardan ayrıldığını kavrar. 3. İnsan doğasının maddi ve ruhsal yönünü tanıır. 4. Tarih boyunca insanın inanma ihtiyacının nedenlerini kavrar. 5. Dinin, insan doğasının gereksinimlerini karşılayan öğelerden biri olduğunu fark eder. 6. Dinin insan hayatındaki yeri ve önemi ile ilgili hayattan örnekler verir. 7. Dinin kendi hayatındaki yerini irdeler. 8. İnanmanın çeşitli biçimlerini tanıır. 9. Vahye dayanmayan inanç türlerinin sosyal hayattaki tezahürlerini fark eder. 	<p> Evren ve Ben: Canlılar âlemi ve insanı konu edinen bir CD öğrencilere izlettirilir. İnsanın varlıklar arasındaki yeri tartışılır. Tartışmada ulaşılan sonuçlar özetlenir (1 ve 2. kazanımlar).</p> <p> İnsanın Doğası ve İnanma İhtiyacı: Niçin inanıyoruz? ”İnsanın diğer varlıklardan ayrılan manevî yönleri nelerdir?” ve “Dinin insan doğasının ruhsal gereksinimlerini karşılayan yönleri nelerdir?” gibi sorular üzerinde konuşularak etkinlik yapılır (3 ve 5. kazanımlar).</p> <p> İnsan Dinden Uzak Kalabilir mi? İnsanın dinle ilişkisi konusunda beyin fırtınası yapılır ortaya çıkan sonuçlar listelenir (6. ve 7. kazanımlar).</p> <p> Düşünen İnsan: İnsanın evrendeki konumu hakkında öğrenciler konuşturulur. Sonra öğrencilere “İnsanı diğer varlıklardan ayıran özellikleri nelerdir?”, “İnsan doğasının maddî ve ruhsal yönü nelerdir?”, “İnanma ihtiyacının sebepleri nelerdir?” gibi sorularla bir kompozisyon çalışması yaptırılır. Yazılan kompozisyonlar öğrenciler tarafından okunur (1, 2, 3, 6 ve 7. kazanımlar).</p> <p> Din ve İnsan İlişkisi: Peygamberimizin “Her doğan çocuk fitrat üzere doğar.” hadisi göz önünde bulundurularak din ve insan doğası arasında ilişki kurulur (4. kazanım).</p>	<p>[!] Bu ünite insanın evrendeki konumu ve dinin insan hayatındaki önemi vurgulanacaktır.</p> <p>[!] 9. kazanım işlenirken “Satanizm”ın toplumumuzdaki olumsuz etkilerine dikkat çekilir.</p> <p>[!] Öncelikle verilecek değerler; bilimsellik ve sorumluluktur.</p> <p>[!] Öncelikle verilecek beceriler; araştırma, mekân, zaman ve kronolojiyi doğru algılamadır.</p> <p> Bu ünite; açık uçlu, çoktan seçmeli, boşluk doldurmalı sorular sorularak, tartışma yapılarak, proje değerlendirme formu, öz değerlendirme formu ve gözlem formu kullanılarak değerlendirme yapılabilir.</p>

ÖĞRENME ALANI: İBADET		9. SINIF	
ÜNİTE	KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
TEMİZLİK VE İBADET	<p>Bu ünitenin sonunda öğrenciler;</p> <ol style="list-style-type: none"> İbadet kavramını açıklar. Niçin ibadet edildiğinin önemini vurgular. İbadetleri sınıflandırarak günlük hayattan örnekler verir. İbadetlerin yapılmasında temizliğin ön şart olduğu bilincine varır. Abdestin alınışını ve guslün yapılışını anlatır. Teyemmümün, ibadetlerin yapılışında kolaylık sağladığını bilir. Beden, mekân ve çevre temizliğine bir bütün olarak özen gösterir. Temizlik bilincinin yerleşmesi için çaba gösterir. İslam dininde temizliğe verilen önemi fark eder. 	<p> “Niçin İbadet Edilir?” : Öğrencilere “Niçin ibadet edilir?” sorusu yöneltilir ve alınan cevaplar tahtaya listelenir (1 ve 2. kazanımlar).</p> <p> Abdest, Gusül ve Teyemmümün Farklılık ve Benzerliklerini Öğreniyoruz: Öğrencilerin, abdest, gusül ve teyemmümü karşılaştırarak sonuçları tabloştırmaları istenir (4. kazanım).</p> <p> Sınıfımızın Temizliğine Önem Veriyoruz: Öğrencilerden sınıf ve odalarının istenilen düzeyde temiz olup-olmadığını kontrol etmeleri ve edindikleri izlenimleri arkadaşlarıyla paylaşmaları istenir (7 ve 8. kazanımlar).</p> <p> Pano Oluşturalım: Öğrencilerden temizlikle ilgili resim, şiir, yazı, haber toplamaları ve bunlardan duvar gazetesi oluşturmaları istenir (8. kazanım).</p> <p> Her Yerde Temizlik: Okul çevresi ve en yakın parkın temizliğine dikkat çekilir (7 ve 8. kazanımlar).</p>	<p>[!] 1. ve 2. kazanım işlenirken ibadetin Allah'ın emirlerini yapıp yasaklarından kaçınmak olduğuna vurgu yapılır. Ayrıca bu konuda farz, vacip, sünnet kavramlarına değinilir.</p> <p>[!] 7. kazanım işlenirken beden temizliği konusunda giysi, saç, tırnak vb. temizliğine de dikkat çekilecektir.</p> <p>[!] Öncelikle verilecek değer; temizliktir.</p> <p>[!] Öncelikle verilecek beceriler; Sosyal katılım, iletişim ve empati kurma, Kur'an-ı Kerim mealini kullanabilmedir.</p> <p> Bu ünite; açık uçlu, çoktan seçmeli, boşluk doldurmalı sorular sorularak tartışma yaptırılarak, proje değerlendirme ölçeği, öz değerlendirme formu, tutum ölçekleri ve gözlem formu kullanılarak değerlendirme yapılabilir.</p>

ÖĞRENME ALANI: HZ. MUHAMMED		9. SINIF	
ÜNİTE	KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
HZ. MUHAMMED'İN HAYATI	<p>Bu ünitenin sonunda öğrenciler;</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Hz. Muhammed'in doğduğu dönemin sosyal, kültürel, ekonomik ve dinî özelliklerini tanır. 2. Hz. Muhammed'in çocukluğu, gençliği, peygamberlik öncesi hayatı ve ailesini ana hatları ile tanır. 3. Hz. Muhammed'e gelen vahyin mahiyetini ve nasıl başladığını açıklar. 4. Medine'ye hicretin sebep ve sonuçlarını açıklar. 5. Hz. Muhammed'in Medine'de toplumsal barışa yönelik faaliyetlerini yorumlar. 6. Hz. Muhammed'in İslam'ı yaymaya yönelik çabalarını ve gerekçelerini açıklar. 7. Veda Hutbesi'nin insan hakları bakımından değerini irdeler ve günümüz insan hakları ile karşılaştırır. 8. Hz. Muhammed'in vefatını ve bunun Müslümanlar üzerindeki tesirlerini değerlendirir. 	<p> Hz. Muhammed'in Doğduğu Coğrafyayı Tanıyoruz: Hz. Peygamberin doğduğu yerin coğrafi konumu haritadan buldurulur (1. kazanım).</p> <p> Hz. Muhammed'in Doğduğu Ortamı Tanıyoruz: Derste Hz. Muhammed'in doğduğu dönemdeki sosyal, kültürel, ekonomik ve dinî ortam hakkında bir CD izlenir. İzlenen bölüm hakkında öğrencilerin konuşmaları sağlanır (1. kazanım).</p> <p> Soy Ağacı Oluşturuyoruz: Hz. Muhammed'in anne-baba ve yakın akrabalarından oluşan bir soy ağacı oluşturulur (2. kazanım).</p> <p> İlk Vahiy: Alâk suresinin ilk 5 ayetinin Türkçe meali sınıfta okunarak vahiyyle ilişkilendirilir (3. kazanım).</p> <p> Hz. Muhammed'i Tanıyalım: Öğrencilerden Hz. Muhammed'in hayatını konu edinen bir kompozisyon yazmaları istenir (2-8. kazanımlar).</p> <p> Önemli Merkezlerin Resimlerini Panoya Asıyoruz: Kutsal topraklardaki önemli mekanların kart postalları sınıfa getirilip öğrencilerden bu mekânlar hakkındaki düşüncelerini anlatmaları istenir ve kartpostallardan pano oluşturulur (1-8. kazanımlar).</p> <p> Edebiyatımızda Hz. Muhammed: Edebiyatımızdaki belli başlı naat ve ilahilerden birkaç örnek okunur ve bunlar üzerinde öğrencilerin konuşması sağlanır (1-8. kazanımlar).</p>	<p>[!] Bu ünite, Hz. Muhammed'in hayatı ve doğduğu sosyal çevre dikkate alınarak kronolojik olarak işlenir.</p> <p>[!] 4. kazanım işlenirken Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ali'nin hicretteki rolüne vurgu yapılacaktır.</p> <p>[!] 6. Kazanım işlenirken Hz. Peygamberin bazı devlete başkanlarına gönderdiği elçi ve mektuplara da yer verilecektir.</p> <p>[!] 8. Kazanım işlenirken Peygamberimizin cenaze ve defin işlemleri ile ilgili Hz. Ali'nin hizmetlerine de yer verilecektir.</p> <p>[!] Öncelikle verilecek değerler; gerçek sevgisi, sorumluluktur.</p> <p>[!] Öncelikle verilecek beceriler; eleştirel düşünme, araştırma, Mekân, zaman ve kronolojiyi doğru algılamadır.</p> <p> Bu ünite; açık uçlu, çoktan seçmeli, boşluk doldurmalı sorular sorularak, tartışma yaptırılarak, proje değerlendirme ölçeği kullanılarak değerlendirme yapılabilir.</p>

ÖĞRENME ALANI: VAHİY VE AKIL		9. SINIF	
ÜNİTE	KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
KUR'AN VE ANA KONULARI	<p>Bu ünitenin sonunda öğrenciler;</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Kur'an-ı Kerim'in İslam dinindeki yeri ve önemini açıklar. 2. Kur'an-ı Kerim'in indiriliş süreci, kitap hâline getirilmesi ve çoğaltılması ile ilgili bilgileri edinir. 3. Kur'an-ı Kerim'in iç düzenine ilişkin 'ayet', 'sure', 'cüz' kavramlarını tanımlar ve Kur'an'dan örnekler gösterir. 4. Kur'an'ın okunmasıyla ilgili tecvit, mukabele, hatim ve hafızlık kavramlarının anlamlarını açıklar. 5. Kur'an'ın anlaşılması ve yorumlanması ile ilgili meal ve tefsir kavramlarının anlamlarını ayırt eder. 6. Kur'an-ı Kerim'in temel konularına (inanç, ibadet, ahlak) örnekler verir. 7. Kültürümüzde Kur'an'a verilen değerle ilgili Hoca Ahmet Yesevî, Yunus Emre, Mevlana, Hacı Bektaş Veli, Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, M. Âkif Ersoy, Hasan Basri Çantay, vb.den örnekler verir. 	<p> Kur'an'ı Tanıyoruz: Öğretmen tarafından sınıfa Kur'an getirilir ve Kur'an'dan ayet, sure ve cüz örnekleri gösterilir (3. kazanım).</p> <p> Meal ve Tefsir Nedir? Öğretmen tarafından sınıfa bir Kur'an meali ve tefsiri getirilerek meal ve tefsirin özellikleri listelenir, farklılıkları belirlenir (5. kazanım).</p> <p> Bulmaca Çözüyoruz: Kur'an-ı Kerim kavramları ile ilgili bulmaca çalışması yapılır (1 ve 7. kazanımlar).</p> <p> Kur'an'da Neler Var?: Öğrencilerin Kur'an fihristinden Kur'an'ın içerdiği bazı konuları bulmaları istenir. Örneğin, öğrenciler merak ettikleri konularla ilgili ayet mealleri araştırır (6. kazanım).</p> <p> Kültürümüzde Kur'an Anlayışı: Ahmet Yesevî, Yunus Emre, Mevlana, Hacı Bektaş Veli'nin Kur'an'la ilgili düşünceleri araştırılarak öğrencilerce sınıfta sunulur (7. kazanım).</p>	<p>[!] 2. kazanım işlenirken 'Mushaf' kavramına dikkat çekilecektir.</p> <p>[!] 2. kazanım işlenirken Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali'nin Kur'an'a hizmetlerine yer verilecektir.</p> <p>[!] Bu ünite; Kur'an'ın, İslam'ın temel kaynağı olduğu, Kur'an'ın başlıca ana konuları ve Kur'an'la ilgili günlük hayatımızda kullandığımız başlıca kavramlar vurgulanır.</p> <p> Bu ünitenin 2. kazanımı ile "Hz. Muhammed'in Hayatı" ünitesinin 3. kazanımı ilişkilendirilir.</p> <p>[!] Öncelikle verilecek değerler; duyarlılık ve saygıdır.</p> <p>[!] Öncelikle verilecek beceriler; araştırma, iletişim, Kur'an-ı Kerim mealini kullanmadır.</p> <p> Bu ünite; açık uçlu, çoktan seçmeli, boşluk doldurmalı sorular sorularak, tartışma yaptırılarak, proje değerlendirme ölçeği, grup değerlendirme formu kullanılarak değerlendirme yapılabilir.</p>

ÖĞRENME ALANI: AHLAK VE DEĞERLER			9. SINIF
ÜNİTE	KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
DEĞERLER	<p>Bu ünitenin sonunda öğrenciler;</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Değerleri oluşturan süreçleri sıralar ve kendi değerlerini fark eder. 2. Örf ve âdet ve ahlaki değerlerin oluşumuna dinin etkilerine yönelik çıkarımlarda bulunur. 3. Ahlaki değerlerin dinle ilişkisini açıklar. 4. Dinî değerleri doğru anlamının önemini açıklar. 5. Kişilik gelişiminde dinî ve ahlaki değerlerin etkisini açıklar. 6. Kendi değerleri ile eylemleri arasında ilişki kurar. 7. Toplumu birleştiren değerleri korumaya özen gösterir. 	<p> Değerlerimizi Fark Ediyoruz: Çanakkale ve Kurtuluş Savaşı'nı konu edinen bir film izlenir. Filmde hangi değerlerin yer aldığı belirlenir ve bu değerlerin toplum bütünlüğüne katkılarının neler olduğu tartışılır (1, 2 ve 6. kazanımlar).</p> <p> Atatürk ve Değer: Atatürk'ün örf, âdet ve ahlakla ilgili sözleri araştırılır. Bu sözlerdeki mesajların neler olabileceği tartışılır (3. kazanım).</p> <p> Kur'an ve Değer İlişkisi: "Saf" suresindeki "Ey iman edenler! Yapmayacağınız şeyleri niçin söylüyorsunuz?" ayeti göz önünde bulundurularak değerler ile eylemler arasında ilişki kurulur (6. kazanım).</p> <p> Otobüsteki Yolculuk: Otobüste gençlerin yaşlılara yer vermediği durum ile ilgili drama çalışması yapılır. Böyle bir durumda drama çalışmasındaki kahramanların nasıl davranması gerektiğinden hareketle, gençlerin nasıl davranması gerektiği sonucuna ulaşılır. Ulaşılan sonuç doğrultusunda drama çalışması tekrarlanır. Büyüklere saygı ile ilgili ayet ve hadislerle konu desteklenir (1, 2, 4, 5 ve 6. kazanımlar).</p> <p> Değerlerimiz Hayatımızda Ne Kadar Var? Öğrencilerden yakın çevresinde ve toplumda benimsenen değerlere ilişkin örnekler belirlemeleri ve bunları arkadaşlarıyla paylaşmaları sağlanır (1, 2, 5 ve 6. kazanımlar).</p>	<p>[!] Bu ünite de değerlerin oluşumunda dinin yeri ve önemi vurgulanır.</p> <p>[!] Öncelikle verilecek değerler; dayanışma, duyarlılık, hoşgörü, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, güvendir.</p> <p>[!] Öncelikle verilecek beceriler; problem çözme, iletişim ve empati kurmadır.</p> <p> Bu ünite de; açık uçlu, çoktan seçmeli, boşluk doldurmalı sorular sorularak, tartışma yaptırılarak, proje değerlendirme ölçeği, öz değerlendirme formu, gözlem formu, grup değerlendirme formu kullanılarak değerlendirme yapılabilir.</p>

ÖĞRENME ALANI: DİN VE LAİKLİK		9. SINIF	
ÜNİTE	KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
LAİKLİK VE DİN	<p>Bu ünitenin sonunda öğrenciler;</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Dinin neden bireyi esas aldığını kavrar. 2. Laikliği doğuran sebepleri açıklar. 3. Laiklik kavramını açıklar. 4. Din ve vicdan özgürlüğünün güvencelerinden birinin de laik devlet olduğunun farkına varır. 5. Laik devlet anlayışını birey ve toplum açısından irdeler. 6. Atatürk'ün laiklik anlayışını, bu konudaki sözleriyle ve yaptıklarıyla örneklendirir. 	<p> Niçin Laiklik? Laiklik kavramının ne anlama geldiği tartışılır, Atatürk'ün laiklik anlayışı ile ilgili sözlerini araştırarak sunu hazırlanır (3, 5 ve 6. kazanımlar).</p> <p> Laik Devlette Din ve Vicdan Özgürlüğü: Laik devletin birey ve toplumun din ve vicdan özgürlüğünün korunmasındaki rolünü ifade eden bir zihin haritası oluşturulur (3. ve 4. kazanımlar).</p>	<p> 1. kazanımla, 9. sınıf “İnsan ve Din” ünitesinin 1 ve 2. kazanımları ilişkilendirilir.</p> <p>[!] Bu ünite de dinin bireyi esas aldığına ve laikliğin, din ve vicdan özgürlüğünün garantisi olduğuna vurgu yapılır.</p> <p>[!] Öncelikle verilecek değerler; bağımsızlık, bilimsellik, sorumluluk duygusudur.</p> <p>[!] Öncelikle verilecek beceriler; eleştirel düşünme, Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma, değişim ve sürekliliği algılamadır.</p> <p> Bu ünite de; açık uçlu, çoktan seçmeli, boşluk doldurmalı sorular sorularak, tartışma yaptırılarak, proje değerlendirme ölçeği, kavram haritaları, yazılı raporlar, grup değerlendirme formu kullanılarak değerlendirme yapılabilir.</p>

ÖĞRENME ALANI: DİN, KÜLTÜR VE MEDENİYET		9. SINIF	
ÜNİTE	KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
İSLAMİYET VE TÜRKLER	<p>Bu ünitenin sonunda öğrenciler;</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Türklerin Müslüman olma sürecini açıklar. 2. Türklerde İslam anlayışının oluşmasında etkin olan tarihî şahsiyetleri tanır. 3. Türk bilginlerinin İslam medeniyetine katkılarını örneklerle açıklar. 4. Türklerin İslam medeniyetine katkılarını irdeler. 	<p> İslam'la Tanışma: Tarih kitapları ve ansiklopedilerden Türklerin İslam öncesi inançları ve Müslüman olma süreçleri ile ilgili araştırma yapılır, sınıfta paylaşılır (1. kazanım).</p> <p> Araştırıyoruz: Türklerde din anlayışının oluşmasında etkili olan tarihi şahsiyetlerle ilgili bilgi ve belgeler araştırılır, sınıfta paylaşılır (2. kazanım).</p> <p> Türkler ve Bilim: Türklerin İslam uygarlığı içerisindeki yerini ve katkısını içeren sunu hazırlanır (3. kazanım).</p> <p> Güzel Sözler: Türklerde İslam anlayışının oluşmasında etkili olan tarihî şahsiyetlerin güzel sözlerinden örnekler bulunarak sınıfta paylaşılır (2, 3 ve 4. kazanımlar).</p>	<p> Bu ünitenin 3. kazanımı ile “Kur’an ve Ana Konuları” ünitesinin 7. kazanımı ilişkilendirilir.</p> <p> 1. Kazanım işlenirken Türklerin Müslüman olma süreçlerinde ehl-i beytin rolüne de vurgu yapılacaktır.</p> <p> Bu ünite Türklerin İslam anlayışlarının oluşmasında tarihî şahsiyetlerin düşüncelerinin etkili olduğu vurgulanır.</p> <p> Öncelikle verilecek değerler; duyarlılık, kültürel miras, saygı, hoşgörüdür.</p> <p> Öncelikle verilecek beceriler; araştırma, mekân, zaman ve kronolojiyi doğru algılama, Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanmadır.</p> <p> Bu ünite; açık uçlu, çoktan seçmeli, boşluk doldurmalı sorular sorularak, tartışma yaptırılarak, proje değerlendirme ölçeği, yazılı raporlar, grup değerlendirme formu kullanılarak değerlendirme yapılabilir.</p>

ÖĞRENME ALANI: İNANÇ		10. SINIF	
ÜNİTE	KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
ALLAH İNANCI	<p>Bu ünitenin sonunda öğrenciler;</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Evrenden ve Kur'an'dan örneklerle Allah'ın varlığını ve birliğini delillendirir. 2. Allah'ın her şeyin yaratıcısı olduğunu fark eder. 3. Allah'ın insanları koruyup gözettiğini fark eder. 4. Dua ve ibadet yoluyla Allah ile iletişimini güçlendirir. 5. Kur'an okuma ve tövbe yoluyla iç dünyasını Allah'a nasıl açacağını fark eder. 6. Çevresindeki insanların Allah'la iletişim kurma biçimlerini gözlemler. 7. Kendisinin Allah'la iletişimde hangi yollara başvurduğunu nedenleriyle açıklar. 8. İbadetlerin Allah ile iletişimdeki rolünü açıklar. 9. İslam'ın temel inanç esaslarını sıralar. 10. İslam'ın temel inanç esaslarının kendi hayatındaki yerini ve önemini fark eder. 	<p> Her Şey Onu Anlatıyor: Allah'ın varlığını ve birliğini evrenden örneklerle delillendiren bir çalışma yapılır. Yapılan bu çalışmalar sınıfta sunulur (1. kazanım).</p> <p> Allah Vardır ve Birdir: Konuyla ilgili En'am suresi 74-81. ayetlerin meali yansıtılır ve yorumlanır (1. kazanım).</p> <p> O ki, Her Şeyin Yaratıcısıdır: Yaratılış ve âlemdeki düzenle ilgili belgesellerden birisi izletilir. İzlenen belgeselden konu ile ilgili çıkarılan mesaj/mesajlar belirlenir (2. kazanım).</p> <p> Doğrudan İletişim: Allah'la iletişim kurma biçimlerini gösteren görsel materyaller araştırılarak sınıfa getirilir. Bu gereçler üzerinde konuşulur (6, 7 ve 8. kazanımlar).</p> <p> İman Esaslarının Hayatımızdaki Rolü: İman esaslarının her biriyle ilgili kavram haritaları oluşturulur. Bu kavramların birbirleriyle ilişkileri, günlük hayattaki yansımaları da göz önünde bulundurularak konu üzerinde tartışılır ve öğrencilerin düşünceleri listelenir. (9 ve 10. kazanımlar).</p>	<p>[!] 9. kazanım işlenirken Allah'a iman konusunda, Allah'ın zatî ve subutî sıfatlarına, peygamberlere iman konusunda nübüvvet ve mucize kavramlarına da değinilecektir.</p> <p>[!] Bu ünite de Allah'ın yaratıcı, yaşatıcı, gözetici olduğu ve onunla iletişimin aracısız olarak dua, ibadet, tövbe ve Kur'an okuma ile gerçekleştirilebileceği vurgulanır.</p> <p>[!] Öncelikle verilecek değerler; güven, saygı, sevgidir.</p> <p>[!] Öncelikle verilecek beceriler; araştırma, Kur'an-ı Kerim mealini kullanabilme, problem çözmedir.</p> <p> Bu ünite de; açık uçlu, çoktan seçmeli, boşluk doldurmalı sorular sorularak, tartışma yaptırılarak, proje değerlendirme ölçeği, öz değerlendirme formu, gözlem formu, yazılı raporlar kullanılarak değerlendirme yapılabilir.</p>

ÖĞRENME ALANI: İBADET		10. SINIF	
ÜNİTE	KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
İSLAM'DA İBADETLER	<p>Bu ünitenin sonunda öğrenciler;</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. İnanç-ibadet ilişkisinin farkında olur. 2. İslam'da ibadetleri sınıflandırır, yapılışını ve temel özelliklerini açıklar. 3. Namazın birey ve toplum açısından önemini fark eder. 4. Zekât, sadaka ve kurbanın bireysel ve toplumsal işlevini fark eder. 5. İyi işler yapma, güzel davranışlar geliştirme ve çalışmanın da bir ibadet olduğu bilincine varır. 	<p> İbadetler Sunusu: Başlıca farz ibadetlerin yapılışı ile ilgili görsel materyallerden de yararlanarak hazırlanan sunular sınıfta paylaşılır (2. kazanım).</p> <p> Niçin Önemli? Namazın birey ve toplum açısından önemi öğrencilere sorulur ve alınan cevaplar listelenir (3. kazanım).</p> <p> Hz. İbrahim ve Kurban Kıssasını Öğreniyoruz: Kur'an mealinden Hz. İbrahim ile Hz. İsmail arasında geçen kurban kıssası okunur ve onların tavırları değerlendirilir (4. kazanım).</p>	<p> Bu ünitenin 1 ve 2. kazanımları 9. sınıf "Temizlik ve İbadet" ünitesinin 1 ve 2. kazanımları ile ilişkilendirilir.</p> <p>[!] 2. kazanım işlenirken Muharrem orucuna ve Muharrem orucuyla ilgili Alevi-Bektaşilikteki uygulamalara da yer verilecektir.</p> <p>[!] Öncelikle verilecek değerler; duyarlılık, sorumluluk, temizlik, samimiyettir.</p> <p>[!] Öncelikle verilecek beceriler; araştırma, sosyal katılım, bilgi teknolojilerini kullanma, Kur'an-ı Kerim mealini kullanabilmedir.</p> <p> Bu ünite; açık uçlu, çoktan seçmeli, boşluk doldurma sorular sorularak, tartışma yaptırılarak, proje değerlendirme ölçeği, kavram haritaları, öz değerlendirme formu kullanılarak değerlendirme yapılabilir.</p>

ÖĞRENME ALANI: HZ. MUHAMMED (S.A.V.)			10. SINIF
ÜNİTE	KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
KUR'AN'A GÖRE HZ. MUHAMMED	<p>Bu ünitenin sonunda öğrenciler;</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Hz. Muhammed'in bir insan olduğunu fark eder ve Kur'an'dan örnekler verir. 2. Hz. Muhammed'i diğer insanlardan ayıran en önemli özelliğinin Allah'tan vahiy alması olduğunu fark eder. 3. Hz. Muhammed'in Kur'an-ı açıklayıcı ve insanları uyarıcılık görevlerini örneklerle açıklar. 4. Hz. Muhammed'in insanlık için bir rahmet olmasının nedenlerini örneklerden hareketle açıklar. 	<p> Âlemlere Rahmet: “Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.” ayeti çerçevesinde Peygamberimizin insanlık için rahmet olması üzerinde sınıfta konuşulur (5. kazanım).</p> <p> O Vahiy Açıklayandır: Nahl suresi, 44. ayet çerçevesinde Peygamberimizin Kur'an-ı Kerim'i açıklaması örneklerle değerlendirilir (3. kazanım).</p> <p> Peygamberler de insandır: “Onlar şöyle dediler: Bu ne biçim peygamber? Yemek yiyor, çarşıda dolaşiyor. Ona bir melek indirilmeli kendisi ile birlikte o da uyarıcı olmalı idi.” (Furkan 25/7) ve “De ki; ben yalnızca sizin gibi bir insanım. Bana ilahınızın tek bir ilah olduğu vahyolunuyor.” (Fussilet 41/6) ayetleri çerçevesinde Hz. Muhammed'in elçilik ve beşerî yönü değerlendirilir (1-5. kazanımlar).</p> <p> Onlar Vahiy Alır: Hz. Muhammed'i diğer insanlardan ayıran en önemli özelliğinin Allah'tan vahiy alması olduğunu belirten ayetler Kur'an'dan bulunur. Bu ayetler üzerindeki temel vurgu belirlenir (2-5. kazanımlar).</p>	<p>[!] 2. kazanım işlenirken Hz. Peygamberin sıdk, emanet, ismet, tebliğ ve fetanet sıfatlarına yer verilecektir.</p> <p>[!] Bu ünite de Hz. Muhammed'in de bizim gibi bir insan olduğu ancak Allah tarafından kendisinin Kur'an'ı açıklamak ve insani değerleri yerleştirmek için gönderilmiş bir peygamber olduğu vurgulanır.</p> <p>[!] 3. kazanım işlenirken Hz. Muhammed'in insanları baskı ve zor kullanmadan uyarmak ve aydınlatmak görevinin olduğu vurgulanır.</p> <p>[!] Öncelikle verilecek değerler; bilimsellik, güven, sevgi, saygıdır.</p> <p>[!] Öncelikle verilecek beceriler; araştırma, Kur'an-ı Kerim mealini kullanabilme, mekân, zaman ve kronolojiyi doğru algılamadır.</p> <p> Bu ünite de; açık uçlu, çoktan seçmeli, boşluk doldurulmalı sorular sorularak, tartışma yaptırılarak, proje değerlendirme ölçeği, kavram haritaları, drama, kullanılarak değerlendirme yapılabilir.</p>

ÖĞRENME ALANI: VAHİY VE AKIL		10. SINIF	
ÜNİTE	KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
KUR'AN VE YORUMU	<p>Bu ünitenin sonunda öğrenciler;</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Kur'an'ın temel amaçlarını Kur'an'dan örnekler vererek açıklar. 2. Kur'an-ı Kerim'i okuma, anlama ve yorumlamanın önemini fark eder. 3. Müslümanların Kur'an'ı okuyup anlamaya verdiği önemin bilincinde olur. 4. Kur'an'dan bir ayetin tefsir ve mealini inceler. 5. Kur'an-ı Kerim'i doğru anlama ve yorumlamanın temel ilkelerini fark eder. 	<p> Kur'an'ın Amacı Nedir? Öğrencilerle birlikte Kur'an-ı Kerim'in temel amaçlarına yönelik bilgi ağacı oluşturulur (1. kazanım).</p> <p> Kur'an Niçin İndirilmiştir? M. Âkif Ersoy'un "İnmemiştir hele Kur'an bunu hakkıyla bilin/Ne mezarlıkta okunmak ne de fal bakmak için." beyti okunur. Bu beyitteki mesaj sınıfça belirlenir (3. kazanım).</p> <p> Kur'an'ı Anlamalıyız: Öğretmen tarafından sınıfa Kur'an mealı ve tefsir getirilir. Bir ayetin nasıl tercüme ve tefsir edildiği incelenir (4. kazanım).</p>	<p> Bu ünitenin 2 ve 5. kazanımları, 10. sınıf "Kur'an'a Göre Hz. Muhammed" ünitesinin 3. kazanım ile ilişkilendirilir.</p> <p>[!] Bu ünite Kur'an'ı doğru okuma, anlama ve anlamlandırmanın önemi vurgulanır.</p> <p>[!] Öncelikle verilecek değerler; hakikat sevgisi, bilimsellik, saygıdır.</p> <p>[!] Öncelikle verilecek beceriler; eleştirel düşünme, araştırma, problem çözme, değişim ve sürekliliği algılama, Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanmadır.</p> <p> Bu ünite; açık uçlu, çoktan seçmeli, boşluk doldurma sorular sorularak, tartışma yaptırılarak, proje değerlendirme ölçeği, kavram haritaları, yazılı raporlar kullanılarak değerlendirme yapılabilir.</p>

ÖĞRENME ALANI: AHLAK VE DEĞERLER		10. SINIF	
ÜNİTE	KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
HAKLAR, ÖZGÜRLÜKLER VE DİN	<p>Bu ünitenin sonunda öğrenciler;</p> <ol style="list-style-type: none"> Hak ve özgürlük kavramlarını irdeler. Temel hak ve özgürlüklerin birey ve toplum için önemini açıklar. İslam dininin temel hak ve özgürlüklere verdiği önemi kavrar. Başkalarının özel yaşamının gizliliği hakkına saygı duyar. Hak ve özgürlüklerin kullanım sınırlarını açıklar. Temel hak ve özgürlüklerin ihlal edildiği durumlarda ortaya çıkabilecek sorunları ön görerek bunlara çözüm önerileri geliştirir. Kendi hak ve özgürlüklerinin farkında olur, gerekli durumlarda hakkını arar. Başkalarının hak ve özgürlüklerine saygı duyar. Alkol, uyuşturucu, kumar, sigara vb. zararlı alışkanlıkların, hak ve özgürlüklerin kullanımını engellediğini fark eder. İslam dininin hukukun üstünlüğüne verdiği önemi fark eder. İslam dininin kul hakkına verdiği önemi açıklayarak bunun ihlalinin doğuracağı sonuçları kestirir. Kul hakkı ihlallerine karşı duyarlı olur. Vatandaşlık görevlerini yerine getirmeye istekli olur. Temel hak ve özgürlükler, vatandaşlık görevlerimiz ile ilgili Atatürk'ün sözlerinden örnekler verir. Devlete karşı görevler yerine getirilmediğinde ortaya çıkabilecek sonuçları fark eder. 	<p> Sorun Nerede? Temel hak ve özgürlüklere uyulmadığında ortaya çıkabilecek sorunların her biri balık kılıçına yazılır ve problemlerin çözümleri üzerine konuşulur (1-8. kazanımlar).</p> <p> Gazete Kupürlerindeki Hayatlar: Zararlı alışkanlıklarla ilgili gazete haberleri toplanır. Gazete haberlerinden örnekler sınıf ve okul panosuna asılır. Zararlı alışkanlıklar ve bunlarla baş etmeye yönelik afişler hazırlanır (9. kazanım).</p> <p> Drama Çalışması: Zararlı alışkanlıkların sonuçları ile ilgili senaryolar oluşturulur ve sınıfta canlandırılır (9. kazanım).</p> <p> Haklara Saygı... Nelerin kul hakkı olduğu ile ilgili bir liste oluşturulur. Bu listedeki maddelerden hangisinin günümüzde çok yaşandığı ve neler yapılması gerektiği ile ilgili konuşulur (11-15. kazanımlar).</p> <p> Vatandaşlık Görevlerimiz: Öğrenciler gruplara ayrılır. Her bir grup devlete karşı görevlerden birini açıklar (15. kazanım).</p>	<p> 3, 6, 7, 8 ve 9. kazanımlarla “Laiklik ve Din” ünitesinin 4. kazanımı ilişkilendirilir.</p> <p> Bu ünite 2 ve 3. Kazanım işlenirken yaşam, sağlık, eğitim, düşünce, inanç, ibadet, özel yaşamın gizliliği ve ekonomik hak ve özgürlüklerin dinin temel öğütleri olmalarının yanı sıra temel hak ve özgürlüklerden olduğu vurgulanır.</p> <p> 13. kazanım işlenirken vatandaşlık görevleri Vergi vermek, askere gitmek, seçimlere katılmak ve kanunlara uymak ile sınırlandırılacaktır.</p> <p> Öncelikle verilecek değerler; adil olma, bağımsızlık, dayanışma ve hoşgörü, saygı, sorumluluk, vatanseverliktir.</p> <p> Öncelikle verilecek beceriler; iletişim ve empati kurma, sosyal katılım, problem çözme, Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanmadır.</p> <p> Bu ünite 2; açık uçlu, çoktan seçmeli, boşluk doldurma sorular sorularak, tartışma yaptırılarak, proje değerlendirme ölçeği, kavram haritaları, yazılı raporlar, grup değerlendirme formu, öğrenci ürün dosyası kullanılarak değerlendirme yapılabilir.</p>

ÖĞRENME ALANI: DİN VE LAİKLİK		10. SINIF	
ÜNİTE	KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
ATATÜRK VE DİN	<p>Bu ünitenin sonunda öğrenciler;</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Atatürk'ün, dini vazgeçilmez bir kurum olarak görmesinin sebeplerini açıklar. 2. Atatürk'ün dinin yozlaştırılması ve istismarına karşı olmasının sebeplerini irdeler. 3. Atatürk'ün dinin doğru anlaşılmasına verdiği önemi irdeler ve taassubun zararlarını örneklerle açıklar. 4. Atatürk'ün, İslam dini ve Hz. Muhammed ile ilgili sözlerinden örnekler verir. 	<p> Atatürk Diyor ki: Atatürk'ün “Din lüzumlu bir müessesedir. Dinsiz milletlerin devamına imkân yoktur. Yalnız şurası var ki din Allah ile kul arasındaki bağlılıktır. Softa sınıfının din simsarlığına müsaade edilmemelidir...” sözünden ne anlaşıldığı hakkında konuşulur (1 ve 2. kazanımlar).</p> <p> Taassuba Dikkat! Atatürk'ün “Taassup bilgisizliğe dayanır, binaenaleyh taassubu olan cahildir. İlim her zaman ve her yerde bilgisizliği alt eder. O hâlde halkı aydınlatmak gerekir.” sözü tahtaya yazılarak sınıfta değerlendirilir (3.kazanım).</p> <p> Pano Oluşturuyoruz: Atatürk'ün İslam dinî ve Hz. Muhammed ile ilgili sözleri araştırılarak sınıf panosu oluşturulur (4. kazanım).</p>	<p>[!] Atatürk'ün dinin vazgeçilmez ve yozlaştırılmaması gereken bir kurum olduğu inancı vurgulanır.</p> <p>[!] Öncelikle verilecek değer; bilimselliktir.</p> <p>[!] Öncelikle verilecek beceriler; araştırma, eleştirel düşünme, sosyal katılımıdır.</p> <p> Bu ünite; açık uçlu, çoktan seçmeli, boşluk doldurmalı sorular sorularak, tartışma yaptırılarak, proje değerlendirme ölçeği, görüşme, yazılı raporlar kullanılarak değerlendirme yapılabilir.</p>

ÖĞRENME ALANI: DİN, KÜLTÜR VE MEDENİYET		10. SINIF	
ÜNİTE	KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
İSLAM VE BİLİM	<p>Bu ünitenin sonunda öğrenciler;</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Bilimin insan ürünü olduğuna örnekler verir. 2. İslam'da doğru bilgiye akıl, vahiy ve duyularla ulaşılabileceğini kavrar. 3. Din ve bilimin insanların mutluluğuna katkı sağladığını fark eder. 4. İslam'ın bilimi, teşvik ettiğine örnekler verir. 5. İslam'ın, sorunları çözmeye ve doğru bilgi üretmeye akli kullanmaya verdiği önemi kavrar. 6. İslam medeniyetinde eğitim kurumlarının tarihî süreç içerisindeki önemini fark ederek bunu örneklerdir. 7. Müslüman bilginlerin din bilimlerinin yanı sıra sosyal bilimler, matematik ve fen bilimleri gibi alanlarda sağladığı katkıları örnek vererek açıklar. 	<p> Şema Oluşturuyoruz: Din-bilim ilişkisini gösteren bir şema oluşturularak bu ilişki hakkında konuşulur (1-5. kazanımlar).</p> <p> Şema Oluşturuyoruz: Müslüman bilginlerinin katkı sağladığı bilim dallarını ve yaptığı çalışmaları gösteren bir şema oluşturulur (7. kazanım).</p> <p> Araç mı Amaç mı? Akıl önemi ile ilgili beyin fırtınası yaptırılarak buna vurgu yapan ayetlerden örnekler okunur ve anlamları üzerinde konuşulur (5. kazanım).</p> <p> Bilimsel Araştırma Yapıyoruz: Dinî bir konu bilimsel yöntemlere başvurularak araştırılır (5. ve 6. kazanımlar).</p>	<p> Bu ünitenin 7. kazanımı ile 9. sınıf "İslamiyet ve Türkler" ünitesinin 3. kazanımı ilişkilendirilir.</p> <p>[!] Bu ünite, İslam dininin akli kullanmayı ve bilimsel araştırmayı teşvik ettiği vurgulanır.</p> <p>[!] Öncelikle verilecek değerler; gerçek sevgisi, bilimsellik, kültürel mirasa saygıdır.</p> <p>[!] Öncelikle verilecek beceriler; eleştirel düşünme, araştırma, bilgi teknolojilerini kullanma, Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma, değişim ve sürekliliği algılamadır.</p> <p> Bu ünite; açık uçlu, çoktan seçmeli, boşluk doldurmalı sorular sorularak, tartışma yaptırılarak, proje değerlendirme ölçeği, kavram haritaları, yazılı raporlar, eşleştirmeli sorular kullanılarak değerlendirme yapılabilir.</p>

ÖĞRENME ALANI: İNANÇ		11. SINIF	
ÜNİTE	KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
İNSAN VE KADERİ	<p>Bu ünitenin sonunda öğrenciler;</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Kader ve kaza kavramlarını açıklar. 2. İnsanın kaderle ilgili olarak akıl ve irade sahibi, özgür ve sorumlu olmak gibi özelliklerini sorgular. 3. Allah'ın ve kulun iradesi arasındaki ilişkiyi fark eder. 4. Ecel, ömür, rızık, tevekkül, başarı, başarısızlık, afet, sağlık ve hastalık, hayır ve şer kavramlarının kaderle ilişkisini kurar. 5. Kader ve kaza ile ilgili toplumda yaygın olan yanlış algı ve tutumların neler olduğunu araştırır ve bunların nedenlerini fark eder. 6. Hayır ve şerrin, insanın kendi tercih ve eylemleriyle ilişkisini fark eder. 7. Kaza ve kader inancının bireyin tedbir almasına engel olmadığını kavrar. 	<p> Alın Yazısı Var mı? Deyim, atasözü ve şarkı sözlerinde geçen kaderle ilgili ifadeler araştırılır. Bu ifade tarzları tartışılarak kader anlayışı bakımından karşılaştırma yapılır (1-3. kazanımlar).</p> <p> İnsan Akıllı ve Özgür Olmasaydı Ne Olurdu? “İnsan akıl sahibi, özgür ve sorumlu bir varlık olmasaydı günlük hayatta ne gibi sorunlar ortaya çıkardı?” sorusuna yönelik tartışma açılır, bir örnek olay verilerek akıl sahibi, özgür ve sorumlu insandan verilen olayla ilgili beklenen öğrencilerin görüşleri alınır. Bu tutum ve davranışların neler olduğu konusunda öğrencilerin görüşleri alınır. Bu tutum ve davranışların kişinin kendi iradesi dâhilinde olup olmadığı tartışılır (2. kazanım).</p> <p> Akıllı ve Özgürüm: “İnsanın akıl sahibi, özgür ve sorumlu bir varlık olmasının kaderle ilişkisi kurulur (2. kazanım).</p> <p> Ne Ekersen Onu Biçersin: “İnsan için ancak çalıştığının karşılığı vardır.” (Necm 53/39) ayeti kaderle ilişkilendirilir (3 ve 4. kazanımlar).</p> <p> Önemli Kavramları Öğreniyoruz: Öğrencilerden ecel, ömür, rızık ve tevekkül gibi konularda Kur'an'dan ayet mealleri bulmaları istenir. Bu ayetlerle ilgili karşılıklı paylaşımda bulunulur (4. kazanım).</p>	<p>[!] Öğrencilerin kültür ve geleneklerin etkisi ile yanlış bir kader anlayışına sahip olamamaları için gerekli hususlara dikkat çekilir.</p> <p>[!] Bu ünite, insanın sorumluluğuna vurgu yapılır.</p> <p>[!] Öncelikle verilecek değerler; bilimsellik, sorumluluk, güven, tevekküldür.</p> <p>[!] Öncelikle verilecek beceriler; eleştirel düşünme, problem çözme, Kur'an-ı Kerim mealini kullanabilmedir.</p> <p> Bu ünite; açık uçlu, çoktan seçmeli, boşluk doldurma sorular sorularak, tartışma yaptırılarak, proje değerlendirme ölçeği, kavram haritaları, yazılı raporlar, drama, gözlem formu, öz değerlendirme formu kullanılarak değerlendirme yapılabilir.</p>

ÖĞRENME ALANI: İBADET		11. SINIF	
ÜNİTE	KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
İSLAM'DA İBADETLERDE İLKELER VE İBADETLERİN FAYDALARI	<ol style="list-style-type: none"> İslam'da ibadetlerle ilgili bazı temel ilkeleri örneklerle açıklar. İslam'da ibadetlerdeki kolaylıklarla ilgili örnekler verir. Başkalarının ibadet etme hakkına saygılı olur. İbadetlerin bireysel ve toplumsal faydalarını irdeler. İbadetlerin bireysel ve toplumsal faydalarına örnekler verir. İbadetlerin bireye iç huzuru sağladığını ve kendine güveni geliştirdiğini fark eder. İbadetin kendi hayatındaki faydalarını irdeler. İbadetlerin ahlakın güzelleşmesine katkısına örnekler verir. 	<p> Hiçbir Şey Amaçsız Değildir: İbadetlerin bireysel ve toplumsal faydalarını kategorize eden çalışma kâğıdı oluşturulur (4 ve 5. kazanımlar).</p> <p> Sunu Hazırlıyoruz: İbadetlerin faydaları ile ilgili ayet ve hadisler araştırılır ve sunusu hazırlanır (4 ve 7. kazanımlar).</p> <p> Yorumluyoruz: Ankebut suresi 45. ayetinin meali okunur ve bu çerçevede namazın önemi hakkında konuşulur(4 ve 7. kazanımlar).</p>	<p>[!] Bu ünite, ibadetlerin davranış geliştirmedeki önemi, bireysel ve toplumsal yararları vurgulanır..</p> <p>[!] Öncelikle verilecek değerler; güven, sorumluluk, doğruluk ve dürüstlük, sabır, diğerkâmlık, yardımlaşma ve dayanışma, temizlik, samimiyettir.</p> <p>[!] Öncelikle verilecek beceriler; eleştirel düşünme, Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma, sosyal katılım, Kur'an-ı Kerim mealini kullanabilmedir.</p> <p> Bu ünite; açık uçlu, çoktan seçmeli, boşluk doldurma sorular sorularak, tartışma yaptırılarak, proje değerlendirme ölçeği, kavram haritaları, görüşme, yazılı raporlar, öz değerlendirme formu kullanılarak değerlendirme yapılabilir.</p>

ÖĞRENME ALANI: HZ. MUHAMMED (S.A.V.)			11. SINIF
ÜNİTE	KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
HZ. MUHAMMED'İN ÖRNEKLİĞİ	<p>Bu ünitenin sonunda öğrenciler;</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Örnek insanın özelliklerini ayetlerle açıklar. 2. İslam'ı anlamada Hz. Muhammed'in örnek teşkil ettiğini kavrar. 3. Hz. Peygamberin olaylar karşısındaki davranışlarından hareketle kişiliği ile ilgili çıkarımlarda bulunur. 4. Hz. Peygamberin kendisine verilen görevi yerine getirmedeki sorumluluk bilincini örneklerle açıklar. 5. Kültürümüzdeki Hz. Muhammed sevgisini, Hoca Ahmet Yesevî, Yunus Emre, Mevlana, Hacı Bektaş Veli, Nesimî, Hatayî vb. den örneklerle açıklar. 6. Ehl-i beyt kavramının içeriğini açıklar. 7. Kültürümüzde ehl-i beyt sevgisinin çeşitli tezahürleri olduğunu fark eder. 	<p> En Güzel Örnek: Hz. Muhammed'in örnek alınmasını öğütleyen ve güzel ahlakını öven ayetler hakkında konuşulur. Hz. Muhammed'in örnek ahlakından hareketle kendi davranışlarını sorgulamaları istenir (2 ve 3. kazanım).</p> <p> Duygularımızı Arz Ediyoruz: Öğrencilerden Hz. Muhammed'e mektup yazmaları istenir (2-4. kazanımlar).</p> <p> Şiirlerde Hz. Peygamber: Arif Nihat Asya'nın naatı okunur (2, 3, 4, 6 ve 7. kazanımlar).</p> <p> Edebiyatımızda Hz. Muhammed: Hoca Ahmet Yesevî, Yunus Emre, Mevlana, Hacı Bektaş Veli'nin, Hatayî'nin rolleri öğrencilere verilir. Diğer öğrencilerden de bu roller içerisinde Hz. Muhammed'in hangi özelliklerine dikkat çekildiğini belirtmeleri istenir (5. kazanım).</p> <p> Ehl-i Beyt'i Seviyoruz: Kültürümüzde ehl-i beyt sevgisini anlatan makale, şiir, söz vb. metinler sınıfta öğrencilere okutulur konu hakkında konuşmaları istenir (7. kazanım).</p>	<p>[!] Bu ünite, özellikle Hz. Muhammed'in bizim ahlakî yönden gelişmemizde örnek olduğu vurgulanır ve onun güvenilirliği, merhameti, adaleti, kolaylaştırıcılığı, hoşgörüsü, sabrı ve kararlılığı üzerinde durulur.</p> <p>[!] Öncelikle verilecek değerler; güven, merhamet, adil olma, hoşgörü, sabır, sevgi, dürüstlük, samimiyettir.</p> <p>[!] Öncelikle verilecek beceriler; eleştirel düşünme, Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma, mekân, zaman ve kronolojiyi doğru algılamadır.</p> <p> Bu ünite; açık uçlu, çoktan seçmeli, boşluk doldurma sorular sorularak, tartışma yaptırılarak, proje değerlendirme ölçeği, kavram haritaları, drama, yazılı raporlar, grup değerlendirme formu, öz değerlendirme formu kullanılarak değerlendirme yapılabilir.</p>

ÖĞRENME ALANI: VAHİY VE AKIL		11. SINIF	
ÜNİTE	KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
İSLAM DÜŞÜNÇESİNDE YORUMLAR	<p>Bu ünitenin sonunda öğrenciler;</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. İslam düşüncesindeki yorum farklılıklarının nedenlerini sorgular. 2. İslam'ın dinamik bir din olduğunu, her zaman ve mekânda yeniden anlaşılması ve usulüne göre yorumlanması gerektiğini fark eder. 3. Dinin yanlış anlaşılmasının ortaya çıkaracağı sorunları kestirir. 4. Haricilik, Şia, Mu'tezile, Maturidilik ve Eş'ariliğin inançla ilgili yorumlar olduğunu kavrar. 5. Hanefilik, Malikilik, Şafilik Hanbelilik ve Caferiliğin amelî-fikhî yorumlar olduğunu kavrar. 6. İnanç ve fıkıhla ilgili oluşumların dinî düşüncede zenginlik ve dinde çoğulculuk olduğunun bilincine varır. 7. İslam düşüncesindeki yorumların ortak ve değişmez ilkelerini kavrar. 8. İslam düşüncesinde ortaya çıkan mezhebî yorumların İslam'la özdeşleştirilemeyeceğini kavrar. 	<p> İslam ve İslam Anlayışları: “İslam nedir? İslam'ın farklı yorumları nelerdir?” soruları öğrencilere yöneltilerek; ikisi arasındaki farka ulaşılmaya çalışılır (1 ve 2. kazanımlar).</p> <p> Kur'an'ı Anlıyoruz ve Yorumluyoruz: Fetih suresinin 10. ayetinde yer alan “...Allah'ın eli onların ellerinin üzerindedir...” ayetinin farklı yorumlarına dikkat çekilir (2. kazanım).</p> <p> Dini Anlama Çabaları: İtikadî mezheplerin ortaya çıkış sebepleriyle ilgili araştırma yapılır. Yapılan araştırmalar sınıfta paylaşılır (4. kazanım).</p> <p> Her Şeyin Bir Sebebi Vardır: Amelî mezheplerin ortaya çıkış sebepleriyle ilgili araştırma yaptırılır. Yapılan araştırmalar sınıfta paylaşılır (5. kazanım).</p>	<p> 1. Kazanım işlenirken insan unsuru, sosyal, siyasi, kültürel, coğrafi ve dinî metinlerden kaynaklanan sebepler ile sınırlandırılacaktır.</p> <p> 7. kazanım işlenirken tevhit, nübüvvet, Kur'an ve ahiret konuları ile sınırlandırılacaktır.</p> <p>[!] 4. kazanım işlenirken ayrıntıya girilmeyecektir.</p> <p>[!] Öncelikle verilecek değerler; saygı, hoşgörü, bilimselliklerdir.</p> <p>[!] Öncelikle verilecek beceriler; eleştirel düşünme, problem çözme, sosyal katılım, değişim ve sürekliliği algılama, Kur'an-ı Kerim mealini kullanabilmedir.</p> <p> Bu ünite; açık uçlu, çoktan seçmeli, boşluk doldurmalı sorular sorularak, tartışma yaptırılarak, proje değerlendirme ölçeği, kavram haritaları, yazılı raporlar kullanılarak değerlendirme yapılabilir.</p>

ÖĞRENME ALANI: AHLAK VE DEĞERLER		11. SINIF	
ÜNİTE	KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
AİLE VE DİN	<p>Bu ünitenin sonunda öğrenciler;</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ailenin, birey ve toplumun temeli olduğunu kavrar. 2. Dinlerin evliliğe verdiği önemi örneklerle açıklar. 3. Ailenin kurulması, korunması, aile içi iletişim ile ilgili Kur'an'ın ve Hz. Muhammed'in öğütlerinden örnekler verir. 4. Ailenin kurulması, korunması ve aile içi iletişimle ilgili sorunları gözlemleyerek çözüm önerileri geliştirir. 5. Aile içi görev ve sorumluluklarını yerine getirme bilinci taşır. 6. Kur'an'ın öğütleri ve Hz. Peygamberin örnek davranışları çerçevesinde hısım, akraba ve komşularla ilişkilerin gelişmesine, toplumsal birlik ve huzurun sağlanmasına katkıda bulunur. 	<p> Aile ve Mutluluk: Mutlu bir aile yapısı ile ilgili düşüncelerini öğrencilerin çoklu zekâ alanlarına uygun olarak ifade etmeleri sağlanır (1-3. kazanımlar).</p> <p> Bir Gün Biz de: Öğrencilerle birlikte yakın çevrede bulunan hayır kuruluşu, yaşlı merkezi ve kimsesiz çocukların barındığı mekânlar (küçük hediyeler de götürülerek) ziyaret edilerek orada bulunanlarla konuşmalar yapılır. Bu konuşmalar ve gözlem sonuçları sınıf ortamında değerlendirilir (4-5 kazanımlar).</p> <p> Misafirimiz Var: Sınıfa bir anne-baba davet edilir. Anne-babaların çocuklarından, çocukların da anne-babalarından beklentilerine yönelik sohbet edilir. (3 ve 4. kazanımlar).</p> <p> Nasıl Bir Aile İstiyorum: Öğrencilerden gelecekte nasıl bir aile kurmak ve devam ettirmek istedikleri ile ilgili bir kompozisyon çalışması yapması istenir ve yazılan kompozisyonlar sınıfça değerlendirilir (3-5. kazanımlar).</p> <p> İslam ve Aile: İslam'ın aileye verdiği önemi dile getiren ayet ve hadislerden sunu hazırlanır (3. kazanım).</p> <p> Kur'an'da Akrabalık: İslam'ın akrabalığa verdiği önemi vurgulayan ayet mealleri tahtaya yansıtılarak, bu çerçevede akrabalarımızla olan ilişkilerimiz gözden geçirilir (6. kazanım).</p>	<p> Bu ünite özellikle aile kurumunun önemi vurgulanır.</p> <p> Öncelikle verilecek değerler; aile birliğine önem verme, dayanışma, duyarlılık, hoşgörü, saygı, sevgi, sorumluluk, güvendir.</p> <p> Öncelikle verilecek beceriler; İletişim ve empati kurma, sosyal katılım, problem çözme, Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanmadır.</p> <p> Bu ünite; açık uçlu, çoktan seçmeli, boşluk doldurmalı sorular sorularak, tartışma yaptırılarak, proje değerlendirme ölçeği, öz değerlendirme formu, gözlem formu, grup değerlendirme formu kullanılarak değerlendirme yapılabilir.</p>

ÖĞRENME ALANI: DİN VE LAİKLİK		11. SINIF	
ÜNİTE	KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
ATATÜRK VE CUMHURİYET DÖNEMİ DİN HİZMETLERİ	<p>Bu ünitenin sonunda öğrenciler;</p> <ol style="list-style-type: none"> Atatürk'ün Diyanet İşleri Başkanlığı'nı kurduğunun amacını kavrar. Din hizmetlerini yerine getiren din görevlilerinin yürüttükleri hizmetleri tanır. Atatürk'ün Türk halkının dini daha iyi öğrenmesi için Türkçe meal, tefsir ve hadis kitabı hazırlanması çalışmalarını başlattığını örneklerle açıklar. Atatürk'ün hutbelerin Türkçeleştirilmesi uygulamasını başlatma nedenlerini açıklar. 	<p> Taassup Niçin Zararlıdır? Taassubun ne olduğu ve Atatürk'ün taassupla ilgili sözleri sınıfta sunulur ve değerlendirilir (1 ve 3. kazanımlar).</p> <p> Araştırıyoruz: Atatürk'ün Diyanet İşleri Başkanlığı'nı kurduğunu, Türkçe tefsir, hadis, meal çalışmaları ve hutbelerin Türkçe okunması ile ilgili bilgiler toplanır (2 ve 4. kazanımlar).</p> <p> Balıkesir Hutbesi: Atatürk'ün Balıkesir Hutbesi okunur ve değerlendirilir (4. kazanım).</p>	<p> 2. kazanım işlenirken diyanet işleri başkanı, müftü, vaiz, imam, müezzin ve kayyumla sınırlandırılacaktır.</p> <p> Bu ünite, Atatürk'ün dinin anlaşılmasına verdiği önem vurgulanır.</p> <p> Öncelikle verilecek değerler; bilimsellik, kültürel mirasa saygıdır.</p> <p> Öncelikle verilecek beceriler; araştırma, eleştirel düşünme, Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma, değişim ve sürekliliği algılamadır.</p> <p> Bu ünite; açık uçlu, çoktan seçmeli, boşluk doldurmalı sorular sorularak, tartışma yaptırılarak, proje değerlendirme ölçeği, görüşme, yazılı raporlar, poster kullanılarak değerlendirme yapılabilir.</p>

ÖĞRENME ALANI: DİN, KÜLTÜR VE MEDENİYET			11. SINIF
ÜNİTE	KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
İSLAM VE ESTETİK	<p>Bu ünitenin sonunda öğrenciler;</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Evrende varlıklar arasındaki uyum ve ahengi gözlemler. 2. Evrendeki varlıkların belli bir ölçü, denge ve düzende yaratıldığını örneklerle açıklar. 3. İnsandaki estetik duygusunun hayata yansıyan somut özelliklerine ilişkin örnekler verir. 4. Kur'an'daki güzellik vurgusunu, estetiğin bir değer olarak önemsendiğini ayetlerden yararlanarak açıklar. 5. Hz. Muhammed'in her durumda estetik olanı hayatına taşıma çabasına örnekler verir. 6. Güzel sözlerle iletişim kurmanın İslam'ın temel amaçlarından biri olduğunu ayet ve hadislerle açıklar. 7. Güzel davranışta bulunanların ve güzel iş yapanların ödüllendirileceğine ilişkin ayet meallerini yorumlar. 8. Söz ve davranışlarında güzel ve estetik olmaya özen gösterir. 9. İslam medeniyetinde, mimari, edebiyat, musikî, hat, tezhip, minyatür ve ebru sanatlarından, hayatın çeşitli alanlarına yansıyan güzelliklere örnekler verir. 	<p> Yaratılıştan İbretler: Gâşiye suresi 17-20. ayet mealleri vb. asetata yazılarak tahtaya yansıtılır ve bu ayetlerin anlamları üzerinde konuşulur (1. ve 2. kazanımlar).</p> <p> Her Şey Bir Ölçüye Göredir: Evrendeki ahenk ve ölçü ile ilgili bir CD sınıfta izlenir. Üzerinde yorumlar yapılır (1-3. kazanımlar).</p> <p> Kur'an'da Güzellik: “O (Allah) ki, yarattığı her şeyi güzel yapmıştır...” (Secde 32/7) ayeti çerçevesinde varlıklardaki güzelliklere dikkat çekilir (4. kazanım).</p> <p> Güzel Sözler Bulalım: Öğrencilerden Kur'an ve Hz. Peygamberden güzel sözle ilgili örnekler bulmaları istenir ve sınıf ortamında paylaşılır (4 ve 5. kazanımlar).</p> <p> H. Muhammed ve Ben: Kendi davranışlarını Hz. Muhammed'in estetik ve güzellik ile ilgili söz ve davranışlarıyla kıyaslayarak kendi eksikliklerini görür ve bu eksiklikleri giderme noktasında yön belirler (5 ve 7. kazanımlar).</p> <p> Kültür ve Medeniyetimizden Bir Demet: Öğrencilerden İslam uygarlığına ait hat, tezhip, minyatür, fotoğraf, afiş ve yazı örneklerini sınıfa getirmeleri istenerek getirilen görsel materyaller sergilenir (9. kazanım).</p> <p> Gezelim Görelim: Çevredeki İslam uygarlığına ait herhangi bir mekâna gezi düzenlenir. Gezi sonrasında gezilen yerin tarihi, mimarî ve kültürel değerleri hakkında bir kompozisyon yazma çalışması yapılır (9. kazanım).</p>	<p> 5. kazanımla “Hz. Muhammed'in Örnekliği” ünitesinin 2. kazanımı ilişkilendirilir.</p> <p> Bu ünite, İslam'ın bütün iş ve davranışlarımızda estetiğe, dürüstlük ve doğruluğa önem verdiği vurgulanır.</p> <p> Öncelikle verilecek değerler; doğruluk, dürüstlük, estetik, sorumluluk, samimiyettir.</p> <p> Öncelikle verilecek beceriler; araştırma, Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma, bilgi teknolojilerini kullanma, mekân, zaman ve kronolojiyi doğru algılamadır.</p> <p> Bu ünite, açık uçlu, çoktan seçmeli, boşluk doldurmalı sorular sorularak, tartışma yaptırılarak, proje değerlendirme ölçeği, gözlem formu, öz değerlendirme formu, yazılı raporlar kullanılarak değerlendirme yapılabilir.</p>

ÖĞRENME ALANI: İNANÇ		12. SINIF	
ÜNİTE	KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
DÜNYA HAYATI VE AHİRET	<p>Bu ünitenin sonunda öğrenciler;</p> <ol style="list-style-type: none"> Dünya hayatının bir amacı olduğunu fark eder ve kendi hayatının amacını sorgular. Hayatı anlamlandırmada ahiret inancının önemli bir katkı sağladığının farkında olur. Yapılan iyilik ve kötülüklerin karşılığı olduğunu kavrayarak sorumluluk bilinciyle hareket eder. Ölümün kaçınılmaz olduğunu fark ederek hayatta kalıcı eserler bırakmanın önemini kavrar. Dünyadan ayrılan kişiler için yapılan dinî uygulamaları örnekleriyle açıklar. Cenaze namazına katılmanın ve taziyede bulunmanın dinî ve insani bir görev olduğunun bilincine varır. Kıyamet ve ahiretle ilgili kavramların anlamlarını açıklar. Ahiretin varlığını Kur'an-ı Kerim'den ayetlerle ve evrenden örneklerle açıklar. 	<p>☞ Hayatı Anlamlandırıyoruz: Öğrencilerin hastaneyi veya şehitliği ziyaret etmeleri sağlanır. Öğrencilerin ziyaretleri sırasında neler hissettiklerini (mutluluk, eğlence, endişe ve korku vb.) açıklamaları istenir. Ortaya çıkan düşünceleri paylaşımında bulunarak hayatın amacını sorgulamaları sağlanır (1-6. kazanımlar).</p> <p>📖 Öz Denetim Bilincini Geliştiriyoruz: “Ahiret inancının hayatımızı nasıl etkileyebileceği” konusunda kompozisyon yazdırılır. Yazılanlar sınıfta değerlendirilir ve Zilzâl suresinin 7-8 ayetleri ile ilişkilendirilir (4. kazanım).</p> <p>📖 Kendimizi Sorguluyoruz: İyilik ve kötülüğe örnek olabilecek davranışlar listesi oluşturulur. Bu listeden öğrencilerin kendi yaptıkları davranışları seçmeleri istenir. Yaptıklarının ve yapmadıklarının gerekçeleri belirtilir (3. kazanım).</p> <p>📖 Atalarımız Ne Demiş? İyilik ve kötülük konusu ile ilgili atasözleri ve özlü sözler derlenir. (3. kazanım)</p> <p>📖 Drama çalışması yapıyoruz: “Öğrencilerin babalarının yıllardır ev almak için biriktirdiği parayı çaldırması sırasında hissedecekleri duygular” ile ilgili drama çalışması yapılır. Hırsızın kaçmasını ve yaptıklarının cezasız kalması durumunda ne hissedecekleri sorularak tartışılır (2 ve 3. kazanımlar).</p> <p>📖 Kur'an'da Ahiret: Kur'an mealinden ahiret hayatı ile ilgili ayetler bulunarak sınıfta okunur. Örneğin Yasin 78-79. ayetler (8. kazanım).</p> <p>📖 Hayatımızdan Bir Kesit: Öğrencilerden cenaze veya mevlit merasimlerine katılanların bu konu ile ilgili duygu, düşünce ve izlenimlerini sınıfta paylaşmaları istenir (5 ve 6. kazanımlar).</p>	<p>[!] 1. kazanım işlenirken Kur'an-ı Kerim'in dünya hayatını nasıl nitelediğine de vurgu yapılır.</p> <p>[!] 4. kazanım işlenirken Mülk suresinin 2. ayetine de yer verilecektir.</p> <p>[!] 6. kazanım işlenirken Kur'an okumanın ve dua etmenin, hayır yapmanın, ölen birisinin yakınlarına taziyelerini bildirmenin ve üzüntüsünü paylaşmanın önemine değinilecektir. Ayrıca dinî bir zorunluluk olmamakla birlikte, Mevlit okumanın toplumumuzda yerleşmiş güzel bir âdet olduğu vurgulanacaktır.</p> <p>[!] 7. kazanım işlenirken yeniden dirilme, mahşer, hesap, mizan ve cennet-cehennem gibi kavramlara vurgu yapılacaktır.</p> <p>[!] Öncelikle verilecek değerler; sorumluluk, sabır, vefadır.</p> <p>[!] Öncelikle verilecek beceriler; araştırma, değişim ve sürekliliği algılama, Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma, Kur'an-ı Kerim mealini kullanabilmedir.</p> <p>📖 Bu ünite; açık uçlu, çoktan seçmeli, boşluk doldurmalı sorular sorularak, tartışma yaptırılarak, proje değerlendirme ölçeği, drama, grup değerlendirme formu, görüşme, yazılı raporlar, öz değerlendirme formu kullanılarak değerlendirme yapılabilir.</p>

ÖĞRENME ALANI: İBADET		12. SINIF	
ÜNİTE	KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
TÖVBE VE BAĞIŞLAMA	<p>Bu ünitenin sonunda öğrenciler;</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Kendisinin de hata yapabilen bir varlık olduğunun farkına varır. 2. Hatasından dönmenin bir erdem olduğunu kavrar. 3. Tövbe ve bağışlama eylemlerinin tamamen kendi iç dünyası ile ilgili olduğu sonucuna varır. 4. Tövbe yoluyla iç dünyasını Allah'a nasıl açacağını fark eder. 5. Tövbe etmesinin her zaman ve her yerde mümkün olduğunu fark eder. 6. Tövbe ve bağışlamanın sevgi temelli bir eylem olduğunu fark eder. 7. Tövbe ve bağışlamanın Allah'a, insanlara ve bütün varlıklara karşı sevgi ve yakınlık kazandıracığı sonucuna varır. 8. Bağışlamayı başaran bireylerin oluşturduğu bir toplumda, hoşgörünün hâkim olacağını fark eder. 9. Tövbe ve bağışlamanın verdiği huzur ve mutluluk duygusunu yaşar. 10. İyiliklerin kötülükleri giderdiğini fark ederek güzel davranışlar geliştirir. 11. Tövbe ile ilgili ayet ve hadisleri araştırarak sınıfta arkadaşlarıyla paylaşır. 	<p> Kendimi Sorguluyorum: Öğrencilerden, yapmış oldukları hatalı davranışlar sonucunda nasıl bir hisse kapıldıklarını bir metin yazarak ifade etmeleri istenir (1 ve 2. kazanım).</p> <p> Hatasız Kul Olmaz: Öğrencilere, “çevrelerindeki insanlardan hatasız olanlar var mı?” sorusu yöneltilir. Öğrenciler gerekçeleriyle birlikte düşüncelerini belirtir. Ayrıca kendi davranışlarını sorgular. Konuşulanlardan hareketle bireysel ve toplumsal açıdan bağışlama ve bağışlanmanın önemi ile ilgili sonuca ulaşılır (1 ve 8. kazanımlar).</p> <p> Derliyoruz: Hata yapma ve bağışlama ile ilgili atasözü, şarkı sözü ve özlü sözler derlenir. Bunlar sınıfa asılır (1-11. kazanımlar).</p> <p> Beni Affeder misin? Sınıfta öğrencilere hatalı davranışları içeren roller verilir. Öğrencilere böyle bir durumda kendilerinin nasıl davranacaklarını drama çalışması ile göstermeleri istenir. Davranışlarının nedenleri ve iki davranış sonrasındaki duygu ve düşünceler belirtilir (3-11. kazanımlar).</p> <p> Ayet ve Hadislerde Tövbe ve Bağışlama: Tövbe ve bağışlama ile ilgili ayet ve hadisler araştırılarak sınıfta yorumlanır (11. kazanım).</p>	<p>[!] Bu ünite, insanın hata yapabilen bir varlık ve hatadan dönmenin de bir erdem olduğu ve Allah'ın bağışlayıcı ve affediciliği vurgulanacaktır.</p> <p>[!] Bu ünite işlenirken dua, istiğfar ve mağfiret gibi kavramlar açıklanacaktır.</p> <p>[!] Öncelikle verilecek değerler; bağışlamak ve affetmek, hoşgörü, sorumluluktur.</p> <p>[!] Öncelikle verilecek beceriler; eleştirel düşünme, problem çözme, iletişim ve empati kurma, Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma, sosyal katılım, Kur'an-ı Kerim mealini kullanabilmedir.</p> <p> Bu ünite; açık uçlu, çoktan seçmeli, boşluk doldurmalı sorular sorularak, tartışma yaptırılarak, proje değerlendirme ölçeği, yazılı raporlar, gözlem formu kullanılarak değerlendirme yapılacaktır.</p>

ÖĞRENME ALANI: HZ. MUHAMMED (S.A.V.)		12. SINIF	
ÜNİTE	KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
<p style="text-align: center;">HZ. MUHAMMED’İ ANLAMA</p>	<p>Bu ünitenin sonunda öğrenciler;</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Hadis ve sünnet kavramlarının anlamını örneklerle açıklar. 2. Hz. Muhammed’in sünnetinden ve hadislerinden örnekler verir. 3. Hz. Muhammed’in sözlerinin ve davranışlarının yerel ve evrensel boyutunu kavrar. 4. Hz. Muhammed’in çeşitli olaylar karşısındaki farklı söz ve davranışlarının nedenlerini irdeler. 5. Hz. Muhammed’in sözlerinin ve davranışlarının inceliklerini anlayarak onu model alır. 6. Sünnet ve hadislerin, Kur’an’ı ve İslam’ı anlamak bakımından önemini irdeler. 7. Literatürümüzde yer alan temel hadis kitaplarını tanır. 	<p> Hadis ve Sünnet Kavramlarını Öğreniyoruz: Öğrencilerden çevrelerinde sünnet olarak kabul edilen söz ve davranışların listesi istenir ve sınıfta sünnet adına yapılan yanlış kabullere dikkat çekilir ve bu konuda bir metin yazılır (1. kazanım).</p> <p> Taklit Etme mi, Örnek Alma mı? (Modelleme mi?) Öğrencilerden “Taklit etme ve model alma” kavramları hakkında ansiklopedi ve sözlüklerden bilgi toplamaları istenir ve buna yönelik örnekler bulunur. (1 ve 6. kazanımlar).</p> <p> Onun Ahlaki Tavsiyeleri: Öğretmen tarafından Hz. Peygamberin güzel ahlaka dair sözleri tahtaya yansıtılır. Bu sözler çerçevesinde Hz. Muhammed’i ne kadar örnek alabildiğimiz konuşulur (6. kazanım).</p>	<p>[!] 7. kazanım işlenirken Kütüb-i Erbaa’ya da değinilecektir.</p> <p>[!] Bu ünite, Hz. Muhammed’in davranışlarının yerel ve evrensel boyutu üzerinde durularak Onu nasıl örnek almamız gerektiği vurgulanır.</p> <p>[!] Öncelikle verilecek değerler; bilimsellik, sorumluluk, kültürel mirasa saygıdır.</p> <p>[!] Öncelikle verilecek beceriler; eleştirel düşünme, problem çözme, iletişim ve empati kurma, değişim ve sürekliliği algılamadır.</p> <p> Bu ünite, açık uçlu, çoktan seçmeli, boşluk doldurma sorular sorularak, tartışma yaptırılarak, proje değerlendirme ölçeği, kavram haritaları, poster kullanılarak değerlendirme yapılabilir.</p>

ÖĞRENME ALANI: VAHİY VE AKIL		12. SINIF	
ÜNİTE	KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
İSLAM DÜŞÜNCESİNDE TASAVVUFİ YORUMLAR	<p>Bu ünitenin sonunda öğrenciler;</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. İslam düşüncesinde çeşitli tasavvufi yorumların ortaya çıkış nedenlerini açıklar. 2. Allah varlık ilişkisini Yaradan-yaratılan ilişkisi çerçevesinde açıklar. 3. Tasavvufi düşüncede ahlakın yerini ve önemini kavrar. 4. Yesevîlik, Mevlevîlik, Nakşibendilik, Kadirilik ve Alevilik-Bektaşiliğin tasavvufi bir oluşum olduğunu fark eder. 5. Cem'in yapılışını ve çeşitlerini tanır. 6. Semah, musahiplik ve gülbenk kavramlarını açıklar. 7. Muharrem ayı ve aşurenin toplumumuzdaki önemini fark eder. 8. Nusayriliği tanır. 9. Birlikte yaşama ve hoşgörü bilincini kazanır ve bununla ilgili tasavvuf anlayışından örnekler verir. 10. İslam düşüncesindeki farklı yorumların dinde zenginlik ve çoğulculuk olduğunu kavrar. 	<p> Tasavvufi Oluşumları Öğreniyoruz: Sınıf 3 gruba ayrılır. Her gruba Yesevîlik, Mevlevîlik, Alevilik–Bektaşilikten birisi ile ilgili araştırma yapmaları istenir. Yapılan çalışmalar sınıf ortamında paylaşılır(4. kazanım).</p> <p> Birlikte Yaşama ve Hoşgörü: Birlikte yaşama ve hoşgörü kültürünü gösteren resim ve yazı çalışması yaptırılarak pano oluşturulur (9. kazanım).</p> <p> Tasavvuf Edebiyatından Örnekler: Tasavvuf edebiyatından hoşgörü bilincini işleyen şiir örnekleri getirilerek üzerinde konuşulur ve bu şiirlerde hoşgörünün toplumsal hayattaki önemine vurgu yapılır (9 ve 10. kazanımlar).</p>	<p>[!] Dinî yorumların çağlara ve ortama göre dinin anlaşılma biçimlerini ortaya koyan birer zenginlik olduğu, birlik beraberliği sağladığı ve bu nedenle farklı inanç ve dinî yorumlara saygı duyulması, birlikte yaşama ve hoşgörü kültürünü geliştirmemiz gerektiği vurgulanır.</p> <p>[!] 4. kazanım işlenirken Hacı Bektaş Veli'nin Bektaşiliğin oluşumu ve Aleviliğin gelişimindeki rolüne değinilecektir.</p> <p>[!] 5. kazanım işlenirken cemevi, cemin yapıldığı yer olarak nitelendirilecektir.</p> <p>[!] 8. kazanım işlenirken Nusayriliğin temel inançları ve hareket noktalarının Kur'an olduğu vurgulanacaktır. Gadir-i Hum gibi önemli gün ve bayramlara yer verilecektir.</p> <p>[!] Öncelikle verilecek değerler; hoşgörü, duyarlılık, saygı, güvendir.</p> <p>[!] Öncelikle verilecek beceriler; eleştirel düşünme, empati kurma, problem çözme, değişim ve sürekliliği algılama, sosyal katılım, Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanmadır.</p> <p> Bu ünite; açık uçlu, çoktan seçmeli, boşluk doldurma sorular sorularak, tartışma yaptırılarak, proje değerlendirme ölçeği, grup değerlendirme formu, görüşme, yazılı raporlar kullanılarak değerlendirme yapılabilir.</p>

ÖĞRENME ALANI: AHLAK VE DEĞERLER		12. SINIF	
ÜNİTE	KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
İSLAM VE BARİŞ	<p>Bu ünitenin sonunda öğrenciler;</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Barışın insanlık için önemini açıklar. 2. İslam'ın bir barış dini olduğu gerçeğini Kur'an ve hadislerden örneklerle destekler. 3. İslam'ın barışsever bir kişilik öngördüğünü fark eder ve buna uygun davranışlar sergiler. 4. Hoca Ahmet Yesevî, Yunus Emre, Mevlana, Hacı Bektaş Veli, Cabbar Kulu vb. nin barışla ilgili mesajlarından ve yaşantılarından örnekler verir. 5. İslam'ın yaşama hakkına verdiği değeri yorumlar. 6. İslam'ın sosyal çevresiyle uyumlu ve barışık bireyler yetiştirmeyi hedeflediğini açıklar. 7. Hz. Muhammed'in barışçı kişiliğini örneklerle açıklar. 8. Atatürk'ün barışa verdiği önemi örneklerle açıklar. 9. Zorunlu olmadıkça savaşın bir insanlık suçu olduğunu kavrar. 	<p> Barış Afişleri: İslam'ın barış anlayışını içeren afişler hazırlanır (2. kazanım).</p> <p> İlke Çıkarıyoruz: İslam'ın barışa verdiği önemle ilgili ayet mealleri ve hadislerden örnekler sınıfta okunur ve bunlardan ilkeler çıkarılır(1-9. kazanımlar).</p> <p> Barış Panosu: Barış mesajı içeren görsel materyal derlenerek bir pano hazırlanır (1-9. kazanımlar).</p> <p> Barışçıl Davranışlar: Toplumdaki bireylerin (anne, muhtar, esnaf, başkan vb.) rolleri öğrencilere dağıtılır. Her birinden barışçıl davranışlar sergilemeleri istenir. Bu davranışların nedenleri ve oluşturacağı etkileri üzerinde konuşulur (3. kazanım).</p> <p> Edebiyatımızdan Barış Mesajları: Sınıfa Hoca Ahmet Yesevî, Yunus Emre, Mevlana, Hacı Bektaş Veli, Cabbar Kulundan barış mesajları içeren sözleri getirilerek okunur (6. kazanım).</p> <p> Barış Şiirleri ve Metinleri: Barışla ilgili şiir ve metin yazma çalışması yapılır. En başarılı çalışmalar okulda yapılacak bir programda okunur (1-9. kazanımlar).</p>	<p>[!] Bu ünite, İslam'ın barışı öngördüğü vurgulanır.</p> <p>[!] Öncelikle verilecek değerler; hoşgörü, saygı, kardeşliktir.</p> <p>[!] Öncelikle verilecek beceriler; eleştirel düşünme, Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma, İletişim ve empati kurma, sosyal katılım, problem çözmedir.</p> <p> Bu ünite; açık uçlu, çoktan seçmeli, boşluk doldurma sorular sorularak, tartışma yaptırılarak, proje değerlendirme ölçeği, grup değerlendirme formu, yazılı raporlar, drama, poster, afiş kullanılarak değerlendirme yapılabilir.</p>

ÖĞRENME ALANI: DİN VE LAİKLİK		12. SINIF	
ÜNİTE	KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
ATATÜRK VE DİN ÖĞRETİMİ	<p>Bu ünitenin sonunda öğrenciler;</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Atatürk'ün dinin doğru anlaşılmasına verdiği önemi fark eder. 2. Atatürk'ün din öğretiminin okulda verilmesini isteme nedenlerini kavrar. 3. Atatürk'ün uzman din bilginlerine verdiği önemi ve onun bu konudaki sözlerini açıklar. 	<p> Atatürk ve Din Öğretimi: Atatürk'ün din öğretimi ile ilgili sözleri ve hatıraları öğrenciler tarafından sınıfa getirilerek değerlendirilir (2. kazanım).</p> <p> Kompozisyon Çalışması Yapıyoruz: “Yarım doktor candan, yarım hoca dinden eder.” sözü çerçevesinde Atatürk'ün uzman/nitelikli din bilginlerine verdiği önemi vurgulayan bir kompozisyon yazdırılır (3. kazanım).</p> <p> Balık Kılıcı Oluşturuyoruz: Öğrencilere “Dininizi hangi nitelikteki kimselerden öğrenmek istersiniz?” şeklinde soru yöneltilir, alınan cevaplar balık kılıcına yazılır (3. kazanım).</p>	<p> 2. kazanım ile 10. sınıf “Atatürk ve Din” ünitesinin 2. kazanımı ilişkilendirilir.</p> <p>[!] Bu ünite, Atatürk'ün din öğretiminin okulda ehil olan kimseler tarafından verilmesinin önemi vurgulanır.</p> <p>[!] Öncelikle verilecek değerler; bilimsellik, çalışkanlık, sorumluluk, güven ve gerçek sevgisi, kültürel mirasa saygıdır.</p> <p>[!] Öncelikle verilecek beceriler; eleştirel düşünme, problem çözme, sosyal katılımdır.</p> <p> Bu ünite, açık uçlu, çoktan seçmeli, boşluk doldurma sorular sorularak, tartışma yaptırılarak, proje değerlendirme ölçeği, yazılı raporlar, görüşme kullanılarak değerlendirme yapılabilir.</p>

ÖĞRENME ALANI: DİN, KÜLTÜR VE MEDENİYET		12. SINIF	
ÜNİTE	KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
YAŞAYAN DİNLER VE BENZER ÖZELLİKLERİ	<p>Bu ünitenin sonunda öğrenciler;</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Günümüzdeki başlıca dinleri tanıır. 2. Vahye dayalı dinlerin tarihî gelişim sürecindeki genel özelliklerini ve kökensel ilişkilerini fark ederek örneklerle açıklar. 3. Hinduizm, Budizm, Caynizm ve Sihizmin genel özelliklerini tanıır. 4. Taoizm, Konfüçyanizm ve Şintoizmin genel özelliklerini açıklar 5. Geleneksel dinlerinin genel özelliklerini açıklar. 6. Dinlerin inanç, ibadet ve ahlak özellikleri bulunduğunu fark eder 7. Dinlerdeki tanrı, ahiret, peygamberlik ve kutsal kitap inançlarını karşılaştırır. 8. Dinlerdeki çeşitli ibadetleri benzer ve farklı yönleriyle karşılaştırır. 9. Dinlerdeki dua tezahürlerini örneklerle açıklar. 10. Dinlerde ibadetlerin yapıldığı mekânlara örnekler verir. 11. Çeşitli dinlerde önemli gün ve geceler bulunduğunu fark ederek örnekler verir. 12. Dinlerin ortak evrensel ahlak ilkelerinin neler olduğunu belirler. 13. Toplumsal barış ve huzurun sağlanmasında inanca saygının önemini kavrar. 14. Dinlerin çevrenin korunmasına gösterdiği önemi fark eder ve örneklendirir. 15. Küreselleşen dünyada dinler arası ilişkilerin önemini fark eder. 16. İstismarcı misyonerlik faaliyetlerini tanıır. 	<p> Şema Oluşturuyoruz: Dinler, kaynağına göre şematik olarak gösterilir (1-5. kazanımlar).</p> <p> Resimlerle Dinler: Dinleri tanıtıcı resim, fotoğraf ve bilgi toplanarak sınıfta paylaşılır (1-9. kazanımlar).</p> <p> Kavram haritası: Dinlerin ortak yönlerini gösteren kavram haritası oluşturulur (6-12. kazanımlar).</p> <p> Dinler ve İbadetler: Dinlerdeki ibadetlerin yapılış biçimlerini karşılaştırmaları istenir (8. kazanım).</p> <p> Kutsal Kitaplarda Barış ve Hoşgörü: Kur'an, Tevrat, İncil ve Zebur'dan barışı ve hoşgörüğü içeren metinler sınıfta değerlendirilir (13 ve 14. kazanımlar).</p>	<p> 7. kazanımla 12. sınıf “Dünya Hayatı ve Ahiret” ünitesinin 1-4. kazanımları ilişkilendirilir.</p> <p> 13. kazanımla 9. sınıf “Laiklik ve Din” ünitesinin 4. kazanımı ilişkilendirilir.</p> <p>[!] 16. Kazanımda istismarcı misyonerliğin ülkemizdeki zararlı faaliyetlerine ve olumsuz etkilerine vurgu yapılır.</p> <p>[!] Öncelikle verilecek değerler; hoşgörü, saygıdır.</p> <p>[!] Öncelikle verilecek beceriler; eleştirel düşünme, değişim ve sürekliliği algılama, sosyal katılım, mekân, zaman ve kronolojiyi doğru algılamadır.</p> <p> Bu ünite; açık uçlu, çoktan seçmeli, boşluk doldurmalı sorular sorularak, tartışma yaptırılarak, proje değerlendirme ölçeği, kavram haritaları, yazılı raporlar, poster, öz değerlendirme formu, grup değerlendirme formu kullanılarak değerlendirme yapılabilir.</p>

**ORTA ÖĞRETİM DİN
KÜLTÜRÜ VE AHLAK
BİLGİSİ DERSİ
(9, 10, 11 VE 12.
SINIFLAR) ÖĞRETİM
PROGRAMI,
ÖĞRENME
ALANLARI VE ÜNİTE
AÇILIMLARI**

ORTAÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLÂK BİLGİSİ ÖĞRETİM PROGRAMI
ÖĞRENME ALANLARI VE ÜNİTE AÇILIMLARI

ÖĞRENME ALANI: İNANÇ

9. Sınıf	10. Sınıf	11. Sınıf	12. Sınıf
<p>İNSAN VE DİN</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. İnsanın Evrendeki Konumu 2. İnsanın Doğası ve Din 3. Dinin İnsan Hayatındaki Yeri ve Önemi 4. İnanmanın Çeşitli Biçimleri: <ol style="list-style-type: none"> 4.1. Tek Tanrıcılık (Monoteizm) 4.2. Çok Tanrıcılık (Politeizm) 4.3. Tanrıtanımazlık (Ateizm) 	<p>ALLAH İNANCI</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Allah'ın Varlığının ve Birliğinin Delilleri 2. Allah Her Şeyi Yaratın, Yaşatan ve Gözetendir 3. İnsanın Allah'la İletişimi <ol style="list-style-type: none"> 3.1. Dua 3.2. İbadet 3.3. Tövbe 3.4. Kur'an Okuma 4. Temel İnanç Esasları <ol style="list-style-type: none"> 4.1. Allah'a İman 4.2. Meleklerle İman 4.3. Kitaplara İman 4.4. Peygamberlere İman 4.5. Kadere İman 4.6. Ahirete İman <p>Okuma Metni: Hacı Bektaş Veli'nin Eserlerinde Tevhit ve İnanç</p>	<p>İNSAN VE KADERİ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Kader ve Kaza Kavramları 2. İnsan İradesi ve Kader 3. Kaderle İlişkilendirilen Bazı Kavramlar <ol style="list-style-type: none"> 3.1. Ecel ve Ömür 3.2. Hayır ve Şer 3.3. Afet 3.4. Sağlık ve Hastalık 3.5. Rızık 3.6. Başarı ve Başarısızlık 3.7. Tevekkül 	<p>DÜNYA HAYATI VE AHİRET</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Hayat Amaçsız Değildir. 2. Ahirete İmanın Dünya Hayatını Anlamlandırmaya Katkısı 3. Ölüm Bir Hayat Gerçeğidir. 4. Ahirete Uğurlama <ol style="list-style-type: none"> 4.1. Cenaze Namazı 4.2. Kur'an ve Mevlit Okumak 4.3. Dua Etmek ve Hayır Yapmak 5. Kıyamet 6. Yeni Bir Hayat: Ahiret

ÖĞRENME ALANI: İBADET

9. Sınıf	10. Sınıf	11. Sınıf	12. Sınıf
<p>TEMİZLİK VE İBADET</p> <p>1. İbadet'in Anlamı ve Kapsamı 2. Niçin İbadet Edilir? 3. İbadet-Temizlik İlişkisi 3.1. Beden Temizliği 3.2. Gusül 3.3. Abdest 3.4. Teyemmüm 3.5. Mekân ve Çevre Temizliği</p>	<p>İSLAM'DA İBADETLER</p> <p>1. İnanç-İbadet İlişkisi 2. Başlıca İbadetler 2.1. Namaz 2.2. Oruç 2.3. Zekât 2.4. Hac 2.5. Kurban 3. Salih Amel</p> <p>Okuma Metni: Hz. Ali'nin Örnek Şahsiyeti ve İbadetin Önemine Dair Sözleri</p>	<p>İSLAM'DA İBADETLERDE İLKELER VE İBADETLERİN FAYDALARI</p> <p>1. İbadetler ile İlgili Temel İlkeler 1.1. İsteklilik ve Samimiyet 1.2. Gösterişten Uzak Olmak 1.3. Kolaylık ve Güç Yetirebilirlik 2. İslam'da İbadetlerin Faydaları 2.1. İbadetlerin Bireysel Faydaları 2.2. İbadetlerin Toplumsal Faydaları</p>	<p>TÖVBE VE BAĞIŞLAMA</p> <p>1. İnsan Hata Yapabilen Bir Varlıktır 2. Tövbe Hatadan Dönme ve İyiye Yönelme Erdemidir 3. Allah Bağışlayıcıdır, Bağışlayanı Sever 4. Bağışlama Bireysel ve Toplumsal Hoşgörünün Temelidir 5. İyilikler Kötülükleri Giderir</p>

ÖĞRENME ALANI: HZ. MUHAMMED (S.A.V.)

9. Sınıf	10. Sınıf	11. Sınıf	12. Sınıf
<p>HZ. MUHAMMED'İN HAYATI</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Hz. Muhammed'in Doğduğu Ortam 2. Hz. Muhammed'in Doğumu Çocukluğu ve Gençliği 3. Hz. Muhammed'e Vahyin Gelişi 4. Hz. Muhammed'in Hicreti 5. Hz. Muhammed'in Toplumsal Barışa Yönelik Etkinlikleri 6. Hz. Muhammed'in İslam'ı Yayma Çabaları 7. Veda Hutbesi'nde Evrensel Mesajlar 8. Hz. Muhammed'in Vefatı <p>Okuma Metni: Eş Olarak Hz. Hatice</p>	<p>KUR'AN'A GÖRE HZ. MUHAMMED</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Hz. Muhammed Bir İnsandır. 2. Hz. Muhammed Bir Peygamberdir. 3. Hz. Muhammed Kur'an-ı Kerim'i Açıklayıcıdır. 4. Hz. Muhammed Uyarıcıdır. 5. Hz. Muhammed İnsanlığa Bir Rahmettir. 	<p>HZ. MUHAMMED'İN ÖRNEKLİĞİ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Kur'an'da Örnek İnsan ve Özellikleri 2. Hz. Muhammed Bizim İçin Bir Örnektir. <ol style="list-style-type: none"> 2.1. Hz. Muhammed'in Güvenilirliği 2.2. Hz. Muhammed'in Merhametli Oluşu 2.3. Hz. Muhammed'in Adaletli Oluşu 2.4. Hz. Muhammed'in Kolaylaştırıcılığı 2.5. Hz. Muhammed'in Hoşgörüsü 2.6. Hz. Muhammed'in Sabrı ve Kararlılığı 3. Kültürümüzde Hz. Muhammed Sevgisi 4. Kültürümüzde Ehl-i Beyt Sevgisi <p>Okuma Metni: Şiirlerimizde Hz. Muhammed Sevgisine Örnekler</p>	<p>HZ. MUHAMMED'İN ANLAMA</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Hadis ve Sünnet 2. Hz. Muhammed'in Davranışlarının Yerel ve Evrensel Boyutu 3. Dinin Anlaşılmasında Sünnetin Önemi 4. Başlıca Hadis Kaynakları

ÖĞRENME ALANI: VAHİY VE AKIL

9. Sınıf	10. Sınıf	11. Sınıf	12. Sınıf
<p>KUR'AN VE ANA KONULARI</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. İslam Dininin Temel Kaynağı: Kur'an-ı Kerim 2. Kur'an-ı Kerim'in Tarihi 3. Kur'an'la İlgili Bazı Kavramlar <ol style="list-style-type: none"> 3.1. Kur'an'ın İç Düzeni ile İlgili Kavramlar 3.2. Kur'an'ın Okunması ile İlgili Kavramlar 3.3. Kur'an'ın Anlaşılması ve Yorumlanmasıyla İlgili Kavramlar 4. Kur'an-ı Kerim'in Belli Başlı Konuları <ol style="list-style-type: none"> 4.1. İnanç 4.2. İbadet 4.3. Ahlak 5. Kültürümüzde Kur'an'ın Yeri ve Önemi 	<p>KUR'AN VE YORUMU</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Kur'an'ın Temel Amaçları <ol style="list-style-type: none"> 1.1. Doğru Bilgi 1.2. Doğru İnanç 1.3. Doğru Davranış 2. Kur'an-ı Kerim'i Okumak <ol style="list-style-type: none"> 2.1. Kur'an'ı Yüzünden Okumak 2.2. Kur'an'ın Tercümesini (Meal) Okumak 3. Kur'an Anlaşılacak İçin İndirilmiştir. 4. Kur'an'ı Anlama ve Yorumlamada Temel İlkeler 	<p>İSLAM DÜŞÜNCESİNDE YORUMLAR</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. İslam Düşüncesinde Yorum Farklılıklarının Sebepleri 2. İslam Düşüncesinde Siyasi-İtikadî Yorumlar <ol style="list-style-type: none"> 2.1. Haricîlik 2.2. Şia 2.3. Mu'tezile 2.4. Maturîdilik 2.5. Eş'arîlik 3. İslam Düşüncesinde Amelî-Fıkhî Yorumlar <ol style="list-style-type: none"> 3.1. Hanefîlik 3.2. Malikîlik 3.3. Şafîîlik 3.4. Hanbelîlik 3.5. Caferîlik 4. İslam Düşüncesindeki Yorumları Birleştiren Unsurlar 	<p>İSLAM DÜŞÜNCESİNDE TASAVVUFÎ YORUMLAR</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Tasavvufî Düşüncenin Oluşumu 2. Tasavvufî Düşüncede Allah-Varlık İlişkisi 3. Tasavvufî Düşüncenin Ahlaki Boyutu 4. Kültürümüzde Etkin Olan Tasavvufî Yorumlar <ol style="list-style-type: none"> 4.1. Yesevîlik 4.2. Kâdirîlik 4.3. Nakşibendîlik 4.4. Mevlevîlik 4.5. Alevîlik-Bektaşîlik <ol style="list-style-type: none"> 4.5. 1. Cem ve Cemevi 4.5. 2. Cemin Yapılışı 4.5. 3. Semah 4.5. 4. Musahiplik 4.5. 5. Dua ve Gülbenkler 4.5. 6. Muharrem Ayı ve Aşure 5. Nusayrîlik 6. Birlikte Yaşama ve Hoşgörü Kültürü Okuma Metni: Dört Kapı Kırk Makam

ÖĞRENME ALANI: AHLAK VE DEĞERLER

9. Sınıf	10. Sınıf	11. Sınıf	12. Sınıf
<p>DEĞERLER</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Değer Nedir ve Nasıl Oluşur? 2. Değerlerin Oluşumuna Dinin Etkisi <ol style="list-style-type: none"> 2.1. Örf ve Âdetlerin Dinle İlişkisi 2.2. Ahlaki Değerlerin Dinle İlişkisi 3. Kişilik Gelişiminde Değerlerin Etkisi 4. Toplumunu Birleştiren Temel Değerler <ol style="list-style-type: none"> 4.1. Vatan ve Ülkü Birliği 4.2. Bayrak ve İstiklâl Marşı 4.3. Hürriyet ve Bağımsızlık 4.4. İnsan Haklarına Saygı 4.5. Millî Seciye Kavramı ve Atatürk 	<p>HAKLAR, ÖZGÜRLÜKLER VE DİN</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Hak ve Özgürlük Kavramları 2. Bazı Haklar, Özgürlükler ve Din <ol style="list-style-type: none"> 2.1. Yaşama ve Sağlık Hakkı 2.2. Eğitim Hakkı 2.3. Düşünce ve İfade Özgürlüğü 2.4. İnanç Özgürlüğü 2.5. İbadet Hakkı 2.6. Özel Yaşamın Gizliliği Hakkı 2.7. Ekonomik Haklar 3. Hak ve Özgürlüklerin Kullanımı 4. Hak ve Özgürlüklerin Kullanımını Engelleyen Alışkanlıklar 5. Hukukun Üstünlüğü 6. Kul Hakkı Yemek Büyük Günahdır. <p>Okuma Metni: Hz. Ömer ve Adaleti</p>	<p>AİLE VE DİN</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Aile Toplumun Temelidir. 2. Dinler Evliliğe Önem Verir. 3. Kur'an'dan ve Hz. Peygamber'den Aile ile İlgili Öğütler <ol style="list-style-type: none"> 3.1. Ailenin Kurulması ve Korunması ile İlgili Öğütler 3.2. Aile İçi İletişim ile ilgili Öğütler 3.3. Aile İçi Görev ve Sorumlulukla İlgili Öğütler 3.4. Hısım, Akriba ve Komşularla İlgili Öğütler <p>Okuma Metni: Hz. Fatıma ve Onun Aile Fertleriyle İlişkileri</p>	<p>İSLAM VE BARİŞ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Barış İçinde Yaşamak Bir İhtiyaçtır 2. İslam Barışa ve Birlikte Yaşamaya Önem Verir 3. Bir İnsanın Yaşamasını Sağlamak, Bütün İnsanlara Hayat Vermek Gibidir 4. Hz. Muhammed Bir Barış Elçisidir 5. Zorunlu Olmadıkça Savaş Bir İnsanlık Suçudur <p>Okuma Metni: Barış ve Kardeşlik</p>

ÖĞRENME ALANI: DİN VE LAİKLİK

9. Sınıf	10. Sınıf	11. Sınıf	12. Sınıf
<p>LAİKLİK VE DİN</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Din Bireyi Esas Alır. 2. Laikliği Doğuran Nedenler 3. Laik Devlet 4. Laiklik Din ve Vicdan Özgürlüğünün Güvencesidir. 5. Atatürk'ün Laiklik Anlayışı 	<p>ATATÜRK VE DİN</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Atatürk'e Göre Din Vazgeçilmez Bir Kurumdur. 2. Atatürk Dinin Yozlaştırılmasına Karşıdır. 3. Atatürk'ün İslamiyet ve Hz. Peygamberle İlgili Sözleri <p>Okuma Metni: Taassubun Zararları</p>	<p>ATATÜRK VE CUMHURİYET DÖNEMİ DİN HİZMETLERİ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Diyanet İşleri Başkanlığı <ol style="list-style-type: none"> 1.1. Kuruluşu 1.2. Din Görevlileri 2. Dinî Yayınlar <ol style="list-style-type: none"> 2.1. Türkçe Tefsir ve Meal Çalışmaları 2.2. Türkçe Hadis Kitabı Çalışması 3. Hutbelerin Türkçe Okunması <p>Okuma Metni: "Atatürk'ün Balıkesir Hutbesi"</p>	<p>ATATÜRK VE DİN ÖĞRETİMİ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Atatürk'ün Dinin Anlaşılmasına Verdiği Önem 2. Atatürk'ün Okulda Din Öğretimine Verdiği Önem 3. Atatürk'ün Din Bilginlerine Verdiği Değer

ÖĞRENME ALANI: DİN, KÜLTÜR VE MEDENİYET

9. Sınıf	10. Sınıf	11. Sınıf	12. Sınıf
<p>İSLAMİYET VE TÜRKLER</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Türklerin Müslüman Oluşu 2. Türklerde İslam Anlayışının Oluşmasında Etkili Olan Şahsiyetler <ol style="list-style-type: none"> 2.1. Ebû Hanife 2.2. Maturidî 2.3. Şafî 2.4. Eş'arî 2.5. Ahmet Yesevî 2.6. Ahî Evran 2.7. Hacı Bektaş Veli 2.8. Mevlânâ 2.9. Yunus Emre 2.10. Hacı Bayram Veli 3. Türklerin İslam Medeniyetine Katkıları 	<p>İSLAM VE BİLİM</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Din- Bilim ilişkisi 2. İslam'da Bilginin Kaynakları <ol style="list-style-type: none"> 2.1. Akıl 2.2. Vahiy 2.3. Duyular 3. İslam Aklı Kullanmayı ve Bilimi Teşvik Eder. 4. İslam Medeniyetinde Eğitim Kurumları 5. Müslümanların Bilim ve Medeniyete Katkıları 	<p>İSLAM VE ESTETİK</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Evrendeki Ölçü ve Ahenk 2. İnsan ve Estetik 3. Kur'an ve Güzellik 4. Hz. Muhammed ve Güzellik 5. Yaşamda Güzellik <ol style="list-style-type: none"> 5.1. Sözde Güzellik 5.2. Davranışta Güzellik 5.3. İş ve Üründe Güzellik 6. İslam Medeniyetinde Estetik <ol style="list-style-type: none"> 6.1. Mimarî 6.2. Edebiyat 6.3. Musikî 6.4. Hat, Tezhip, Ebru ve Minyatür <p>Okuma Metni: Mimar Sinan</p>	<p>YAŞAYAN DİNLER VE BENZER ÖZELLİKLERİ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Yaşayan Dinler <ol style="list-style-type: none"> 1.1. Vahye Dayalı Dinler: Yahudilik, Hristiyanlık ve İslamiyet 1.2. Hint Dinleri: Hinduizm, Budizm, Caynizm, Sihizm 1.3. Çin ve Japon Dinleri: Taoizm, Konfüçyanizm, Şintoizm 1.4. Geleneksel Dinler 2. Dinlerin Benzer Özellikleri <ol style="list-style-type: none"> 2.1. İnanç 2.2. İbadet 2.3. Ahlak 2.4. Dinlerde Önemli Gün ve Geceler 3. Dinlerde Çevre Bilinci 4. Küreselleşen Dünyada Dinler Arası İlişkiler

EŞ OLARAK HZ. HATİCE

Hiz. Peygamberin sevgili eşi Hiz. Hatice, Mekke’de doğdu. Kureyş kabilesinin Esedoğulları soyuna mensuptur. Babası Huveylid, Kureyş’in ileri gelenlerindendi. Hiz. Hatice, Müslüman olmadan önce iffet ve şerefiyle tanınmış saygın bir dul hanımdı. Bu yüzden kendisine, iffetli ve namuslu anlamına gelen “Tahire” lakabı verilmişti. Bu özelliklerinden dolayı pek çok kişi kendisiyle evlenmek istediye de o, bu teklifleri geri çevirdi.

Ticaretle uğraşan Hiz. Hatice, Mekke’nin büyük tüccar aileleri arasında yer almış ve Mekke’nin zenginlerinden biri olmuştu. O, ticarete doğruluk, dürüstlük ve güveni ilke edindiği için ticari ortaklık kurarken, ortaklarının güvenilir ve dürüst olmasına çok önem verirdi.

Hiz. Hatice, 40 yaşında iken Hiz. Muhammed’le evlendi. Böyle bir evlilik için Hiz. Hatice’nin yeğeni aracılık etmişti. Hiz. Hatice’nin yeğeni, bir defasında Hiz. Muhammed ile birlikte ticaret amacıyla aynı kafilde yer almıştı. Bu yolculuktan dönünce o, Hiz. Muhammed’in güvenilir, zeki ve kabiliyetli biri olduğunu Hatice’ye anlatmıştı. Hiz. Muhammed bu sıralarda 25 yaşlarında idi. Başka tanıdıklarının da tavsiyesi üzerine Hiz. Muhammed’e ticaret kervanlarında kendisine yardımcı olmasını teklif etti. Hiz. Muhammed bu teklifi kabul edip Hiz. Hatice’nin kervanlarında çalışmaya başladı. Çok kısa zamanda Hiz. Muhammed başarısıyla, dürüstlüğüyle Hiz. Hatice’nin güvenini kazanmıştı. Hiz. Hatice, güzel ahlakı ve davranışlarına hayran olduğu Hiz. Muhammed’e evlenme teklif etti. Hiz. Muhammed aldığı bu teklifi amcalarına götürdü. Amcası Ebu Talip, kardeşleri ile birlikte Hiz. Muhammed’i de yanlarına alarak Hiz. Hatice’nin evine gittiler. Ona talip oldular. Hiz. Hatice’nin amcası Amr bin Esed bu evliliğe izin verdi. Bunun üzerine Hiz. Muhammed, o sıralarda, 40 yaşlarında olan Hiz. Hatice ile evlendi.

Hiz. Hatice, Hiz. Muhammed’in örnek kişiliğinden çok etkilenmişti. Bunun sonucunda Hiz. Hatice onu hem sevmiş hem de önceden olduğu gibi servetinin idaresini ona bırakmıştır. Şeref ve asalet bakımından bir zirve olan Hiz. Muhammed, Hiz. Hatice gibi soylu bir kadınla evlenerek maddi bakımdan rahatlamıştı. Bütün Mekke halkı onlara gıpta ve saygıyla bakıyordu. Onların evliliği gerçek saygının ve samimiyetin simgesi olmuştu.

Hiz. Muhammed’in Hatice’den dört kızı, iki oğlu oldu. Kızları, Zeynep, Rukiyye, Ümmü Gülsüm ve Fatıma’dır. Hiz. Peygamberin soyu Fatıma’dan devam etti. Erkek çocuklarının adı, Kasım ve Abdullah’tır. Oğlunun Kasım olması dolayısıyla da Hiz. Muhammed’e Ebu’l-Kasım künyesi verilmiştir. Her ikisi de küçük yaşta ölmüştür.

Hiz. Hatice, Hiz. Muhammed’e her açıdan destek vermişti. Hiz. Muhammed ilk vahiy tecrübesini onunla paylaşmış, o da vahyin gerçekliğine hemen inanmış ve bütün varlığı ile onu desteklemiştir. Hiz. Muhammed Hira Mağarası’nda bulunduğu bir sırada ilk vahiy alınca büyük bir korku ve heyecana kapılarak evine dönmüştü. Yaşadığı tecrübeyi Hiz. Hatice’ye anlatan Hiz. Muhammed, korktuğunu söylemişti. Hiz. Hatice onu şu sözleriyle teselli etmişti:

“Hiç korkma!.. Allah seni asla kötülük içine atmaz. Allah sana mutlaka iyilikle muamele edecektir. Çünkü sen yakınlarına yardım ediyor, ailene bakıyor, hayatını dürüstlükle kazanıyor, diğer insanların doğruluktan ayrılmamalarını sağlıyor, yetimlere sığınacak bir yer temin ediyor, sözünde doğru, emanete hıyanet etmez, hiçbir dayanağı olmayanların yardımcısı, muhtaçlara iyilik için koşan ve herkes ile iyi geçinip nezaketle muamele eden bir kimsesin.”

Hz. Hatice daha sonra Hz. Muhammed’i dinî konularda bilgili olan amcasının oğlu Varaka’ya götürmüş ve o da bilgi ve güven vermesi noktasında eşine yardımcı olmuştu. Sonra da herkesten evvel kendisine inandığını ve peygamberlik çağrısına uyduğunu bildirdi. Hz. Hatice, kıtlık yıllarında Hz. Muhammed’in yoksulluk çeken amcası Ebu Talip’e destek için Hz. Ali’yi evine almasına razı olmuş ve onu evladı gibi görmüştür.

Hz. Hatice, Hz. Muhammed’in acı ve sıkıntılı günlerinde hiç bir zaman ümitsizliğe düşmemiş ve onu yalnız bırakmamıştır. İlk vahiyden sonra yaşanan kesinti (*fetretü’l-vahy*) dönemi Hz. Muhammed için derin bir üzüntü dönemi oldu. Hz. Hatice, bu dönemde de, peygamberlik görevine duyduğu tereddütsüz inancı dolayısıyla, Hz. Muhammed’in en büyük manevi destekçisi olmaya devam etmiştir.

Mekkeli müşrikler Haşimoğullarını 3 yıla yakın bir süre boykot ettiğinde Hz. Muhammed ile beraber zorluklara göğüs germiş; imanı ve sevgisiyle bir eş olarak destek vermiş; sıkıntılarına üzüntülerine çare olmaya çalışmıştır. Hz. Muhammed, onun bu maddi ve manevi desteğini şöyle takdir etmektedir: “Bütün insanlar, beni ret ve inkâr ederken, o, bana iman etti. İnsanlar beni yalanlarken, o beni tasdik etti ve insanlar bana mali ambargo uygulayıp iktisadi bir sıkıntıya boğarken, o malını mülkünü benim için seferber etti.”

Hz. Hatice, Hz. Muhammed’in sadece eşi değil, aynı zamanda yakın bir dostu, bir dert ortağı olmuş sıkıntılı anlarında onu teselli etmiştir.

Hz. Hatice 25 yıl kadar süren bir evlilikten sonra hicretten üç yıl kadar önce vefat etti. Onun vefatı Hz. Muhammed’i son derece üzmüştü. Hz. Muhammed onun vefat etmesinden sonra başka hanımlarla evlenmesine rağmen onu hiç unutmamış, her zaman sevgi ile anmış ve hakkında güzel sözler söylemiştir. Hz. Muhammed, bir defasında onu şu sözlerle övmüştür: “Allah, bana ondan daha hayırlısını vermedi. O, hiç kimsenin kabul etmediği bir zamanda bana iman etti, herkesin beni yalanladığı bir zamanda o beni tasdik etti, kimsenin bana bir şey vermediği sırada o malını benim için kullandı ve çocuklarımın annesi oldu.”

Prof. Dr. Nahide Bozkurt

(Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Programı için hazırlanmıştır.)

HACI BEKTAŞ VELİ'NİN ESERLERİNDE TEVHİT VE İNANÇ

Hacı Bektaş Veli, çevresindeki insanlara Allah'a ulaşmanın yollarını öğretmiş bir Hakk dostudur. Hacı Bektaş Veli, *Makâlât*'ında iman; "Allah'a inanmak, emirlerini yerine getirmek, onun sakının dediklerinden sakınmak" şeklinde tarif etmektedir.¹

Hacı Bektaş Veli, *Makâlât*'ın bir başka yerinde iman, amel ve küfrü, ticari kavramlara benzetmiştir: "İman", ticaret yapmak için gerekli olan "sermaye"ye, "amel"i (Allah'ın emirlerini tutmayı) "kâr"a, "küfrü" (Allah'ı inkâr etmeyi) de "iflas"a benzetmektedir.² Hacı Bektaş Veli'ye göre nasıl sermayesiz ticaret yapmak mümkün değilse, İslam'ın inanç esaslarını kabul etmeden, Müslüman olmak da mümkün değildir. Ticaret yapmaktan maksat, kâr elde etmektir. O hâlde imanı elde etmek yeterli olmayıp Allah'ın emirlerini yerine getirmek de lazımdır. Ticaretteki en tehlikeli durum ise iflastır. Din alanındaki iflas ise Allah'ın varlığını ve birliğini inkâr etmektir. Hacı Bektaş Veli, soyut bir kavram olan iman, amel ve ahlakla ilişkilendirerek somut bir hâle getirmektedir.

Hacı Bektaş Veli, kalbi Allah aşkı ile dolu olan bir insanın, hangi manevi hâlleri yaşayabileceğini de açıklamıştır: "Derviş, ilahî düşüncelere dalmalı, sevgi meyvelerini dermeli, ruhunu tevhit (Allah'ın birliği) içinde tutmalı, ilahî sırlara ulaşmaya gayret etmeli, başına ihlas (samimiyet) tacı koymalı, Hakk'ın huzuruna çıkma kemeri kuşanmalı, ibadet bineğine binmeli, teklîk makamına erebilmek için kulluk kırbacını eline alıp gayret atını birlik meydanında koşturmalıdır. Gönlünü tevhit suyu ile beslemeli, ruhunu Hakk'ın görüntü nurlarıyla ışıklandırmalı *insanın özü benim sırrımdır, ben de onun sırrıyım* incisine kavuşmak için görüntü denizinde dalgıçlık yapmalıdır."³

Hacı Bektaş Veli' *Makâlât* adlı eserinde tevhit ve inanç esaslarını şu şekilde açıklamaktadır:

"Şimdi iyi biliniz ki; Allah'ın birliğine inanmak, onun buyruğunu tutmak, sakının dediğinden sakınmak imandandır.

.....

Allah'ın meleklerine inanmak, imandandır.

Şimdi aziz kardeşim! ... Eğer sen, ... herhangi bir edepsizlik edersen ve senin gibi kişilerin yanında edepsizlik etmezsen; o zaman senin meleklerle olan imanının nerede kaldığını düşünebilir misin ?

Tanrı'nın Kur'an'ına ve diğer kitaplarına da inanmak imandandır.

Şimdi, eğer senin için; kibir, haset, cimrilik, tamah, öfke, gıybet, kahkaha, şamata ve maskaralıklarla dolu ise;

Aziz kardeşim, bu kötü huylardan herhangi birinin iman ehlinin içinde bulunacağına dair bir tebliğin hangi kitapta yazıldığını söyleyebilir misin?

¹ Hacı Bektaş Velî, *Makâlât*, s. 71.

² A.g.e, s. 101.

³ Hacı Bektaş Velî, *Makâlât-ı Gaybiyye ve Kelimât-ı Ayniyye*, s. 3-4.

Söyleyemezsin. Öyle ise, Tanrı'nın kitaplarına ve tebliğlerine “İnandım, iman ediyorum.” diyebilir misin?

Tanrı dostlarına inanmak da imandandır. Çünkü Tanrı dostları miskinliği (fakr'ı) kabul ettiler. İkiliği, kesreti bırakıp, vahdet (birlik) yoluna girdiler.

“ Şüphesiz ki bir zorluğun yanında bir de kolaylık vardır. Gerçekten, zorlukla beraber bir (de) kolaylık daha vardır.” (İnşirâh suresi, 5-6. ayetler.)

Ve Tanrı dostları bir gün tok, iki gün aç gezerler.

Nitekim Hz. Muhammed (s.av.) buyurmuşlardı:

“Ben dahi bir gün tok, iki gün aç dururum.” (et-Tirmizî, *Sahih* , Zühd, 35; Ahmed bin Hanbel, *Müsned*, V/254)

.....
Ey müminler! Kıyamete inanmak, böyle sizin inandığınız gibi değildir. Zira siz, haram ve helâl, her ne bulursanız giyinir, donanır; haksız yere nimetler bulup yiyip içip beslenirsiniz. İşte bu inanan kişilerin yapacağı bir iş midir ki, siz inanmış insan olacaksınız? (Hayır)

Şimdi ey müminler! Eğer kendinizi bildiyseniz; bu kapı, ümit kapısıdır ve sizlere rahmet eder.

Eğer siz kendinizi bilmedinizse, o zaman bu kapı da ümitsizlik kapısıdır; sizlere kızgınlık ve öfke verir.

.....
Asıl olan, her kim ki, ihlasla iman sahibi olmasıdır.

Bunların tamamı imandır. Korkusuz yürümek imana gümandır.

Şimdi aziz kardeşim, marifetin aslını ancak bu kadar kısa sözlerle hülasa edebildik. Çünkü gerçek canlılara kısa söz yeterlidir.”⁴

---

⁴ Hacı Bektaş Velî, *Makâlât*, hzl. Abdurrahman Güzel, Ankara, 2002, s.178-180.

HZ. FATİMA VE ONUN AİLE FERTLERİYLE İLİŞKİLERİ

Hiz. Fatıma, Hiz. Peygamberin kızlarının en küçüğüdür. Kendisine “beyaz, parlak ve aydın yüzlü kadın” anlamına gelen “Zehra” denilmiştir. Ayrıca “namuslu kadın” anlamına gelen “Betül” de denilmektedir. Çocukluğu Mekke’de geçmiştir. Annesi vefat ettiğinde Hiz. Fatıma 10 yaşlarındaydı.

Hiz. Fatıma, Mekke’den Medine’ye, güç şartlar altında hicret eden babasıyla birlikte hicret edemedi ve Mekke’de kaldı. Bir müddet sonra, kız kardeşi Ümmü Gülsüm, Hiz. Ebu Bekir’in ailesi, ileride kayınvalidesi olacak Fatıma bint Esed’in de aralarında bulunduğu bir grupta birlikte Medine’ye hicret etti. Bir müddet sonra da Hiz. Ali onu babasından istedi. Hiz. Peygamber de kızından izin aldı ve Hiz. Ali ile evlendirdi. Hiz. Fatıma, evlendikten bir yıl kadar sonra ilk çocuğu Hasan’ı, ondan bir yıl sonra da ikinci çocuğu Hüseyin’i dünyaya getirdi. Daha sonraki yıllarda Ümmü Gülsüm ve Zeynep adlı kızları ile Muhsin adlı oğlu dünyaya geldi. Ancak bu sonuncusu küçükken vefat etti.

Hiz. Fatıma’nın İslam kültüründe ün kazandığı hususlardan birisi, sağlık ve sosyal yardım alanındaki hizmetleridir. Uhud Savaşı’nda gazilere su ve yiyecek taşımış, yaralıları tedavi etmiştir. Dişi kırılan babasının yüzündeki kanları temizlemiştir.

Hiz. Fatıma’nın en büyük özelliklerinden birisi, kanaatkâr olması ve sade bir hayat sürmesidir. Evlenirken çeyizi bir kadife örtü, iki su kabı ve bunların yanında birkaç sade eşyadan oluşuyordu. Ev eşyası, giyim ve yiyecek bakımından da son derece sade bir hayat yaşadığı bilinmektedir. O, hayatında maddi eşyalardan ve imkânlardan daha çok, iyiliğe, ahlâk güzelliğine, sevgi ve saygıya önem vermiştir.

Babasının terbiyesiyle büyüyen ve onu çok seven Hiz. Fatıma, onun ahlaki özelliklerine de sahipti. Söz gelişi Hiz. Aişe, onun doğru ve açık sözlü olduğunu söylemiştir. Bazı fiziki özellikleri de babasına benzerdi. Mesela konuşması ve yürüyüşünün babasına benzediği bilinmektedir.

Fatıma bint Esed, Hiz. Peygamberi sekiz yaşından itibaren evinde büyüten, himaye eden Ebû Tâlip’in hanımıdır. O, bir bakıma Hiz. Peygambere annelik yapmıştı. Hatta öyle ki kendi çocuklarından önce onu doyurduğu söylenir. Hiz. Fatıma’nın, kayınvalidesi ile birlikte yaşaması, onun babasına yapılan iyiliği unutmamasını, kocasının annesine derin saygısını ve aynı zamanda uyumlu geçimini ortaya koyması bakımından anlamlıdır.

Hiz. Fatıma, sık sık babasını ziyaret eder, onun hizmetinde bulunurdu. Peygamberimiz kızı Fatıma’yı görünce sevinir, onu ayakta karşılar ve yanına oturturdu. Hem Hiz. Fatıma’ya ve hem de Hiz. Ali’ye derin bir sevgi besleyen Hiz. Peygamber, zaman zaman onların evine giderek kızı ile damadının arasına otururdu. Bazen aralarında meydana gelen ufak tefek anlaşmazlıklarda aralarını bulur, kendilerine nasihat ederdi. Hiz. Fatıma da babası evine geldiğinde, onu sevgi ve saygıyla karşılayıp ağırlardı.

Peygamberimizin soyu, Hiz. Fatıma’nın çocuklarıyla devam etmiştir. Hiz. Peygamber diğer çocukları sevdiği gibi Hiz. Fatıma’nın çocuklarını da çok sever ve sevgisini ölçülü bir şekilde açıkça ifade ederdi. Onlara ilgiyi camide ve ibadet esnasında bile ihmal etmezdi. Bir gün Hiz. Peygamber minberde iken Hiz. Hasan ve Hüseyin düşe kalka mescide girerler. Hiz. Peygamber konuşmasını yarıda keserek aşağı iner ve onları önüne oturtturarak konuşmasını bıraktığı yerden sürdürür.

(Prof. Dr. İbrahim SARIÇAM, *Hiz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*
Ankara, 2003. s. 293’ten yazarı tarafından geliştirilmiştir.)

HZ. ALİ'NİN ÖRNEK ŞAHSİYETİ VE İBADETİN ÖNEMİNE DAİR SÖZLERİ

Hiz. Ali, Hiz. Peygamberin amcası Ebu Talip'in en küçük oğludur. Annesi Esed'in kızı Fatıma (ö.4/625-626)'dır. O, Hiz. Peygambere sekiz yaşından itibaren annelik yapmıştır. Bu sebeple Peygamberimiz ona "ikinci annem" demiştir. Hiz. Ali'nin babası Ebû Talip, Hiz. Peygamberi kendi evladı gibi büyütmiş, evleninceye kadar evinde barındırmıştır. Hiz. Peygamber, evlenince Ebu Talip'in evinden ayrılarak Hiz. Hatice'nin evine taşınmıştır. Hiz. Ali, bundan 5 yıl kadar sonra, miladi 600 yılında Mekke'de dünyaya gelmiştir.

Hiz. Ali, çocukluğunda hiç puta tapmadığı için kendisi daha sonraları *Kerremallahu veche* (Allah yüzünü şereflendirsin) sıfatıyla anılmıştır. Sahabe arasında bu sıfatla anılan tek kişidir. Çeşitli künye ve unvanlarla anılan Hiz. Ali'nin Aslan anlamında "*Haydar*", Allah'ın güçlü aslanı anlamında "*Esedullahi'l-Gâlib*", Allah'ın rızısını kazanmış anlamında "*el-Murtazâ*" gibi lakapları da vardır.

Hiz. Peygamber, geçim darlığı çeken amcası Ebu Talip'in yükünü hafifletmek için Hiz. Ali'yi beş yaşında iken yanına aldı. Bu tarihten itibaren Hiz. Ali onun evinde büyüdü ve hicrete kadar Mekke'de onun evinde kaldı. 10 veya 11 yaşlarında Hiz. Muhammed'in peygamberliğine ilk iman edenlerden ve Hiz. Peygamberle ilk namaz kılanlardan olduğu bilinmektedir. İslam'ın yayılmasında ve güçlenmesinde, çocuk olmasına rağmen, her zaman Hiz. Peygambere destek olmuştur.

Mekke müşriklerinin eza ve cefalarını gittikçe artırmaları ve hatta kendisini öldürme hazırlıklarına girişmeleri üzerine, Medine'ye hicret etmeye karar veren Hiz. Peygamber, Hiz. Ali'yi, kendisini öldürmeye gelecek müşrikleri oyalamak, yokluğunu gizlemek ve üzerindeki emanetleri sahiplerine vermek maksadıyla Mekke'de bırakmıştır. O da geceyi Peygamberin yatağında geçirerek, onun evde olduğu kanaatini uyandırmıştır. Daha sonra da Hiz. Peygamberin kendisine bıraktığı emanetleri sahiplerine iade edip, yine onun emri ile Mekke'den ayrılarak Kubâda Hiz. Peygambere yetişmiştir. Hicretin beşinci ayında muhacirler ile ensar arasında yakınlık ve dayanışma sağlamak amacıyla, kardeşleştirme (**muâhât**)de, Hiz. Peygamber onu kendisine kardeş seçmiştir

Hiz. Ali hicretin ikinci yılının son ayında, Hiz. Peygamberin kızı Fatıma ile evlendi. Bu evlilikten Hasan, Hüseyin ve Muhsin adlı oğulları ile Zeynep ve Ümmü Gülsüm adlı kız çocukları dünyaya geldi. Hiz. Ali, Hiz. Fatıma hayattayken başka evlilik yapmadı. Ancak Fatıma'nın vefatından sonra evlendi. Hiz. Ali ve Fatıma'nın çocuklarından Hiz. Hasan'ın nesli genelde "Şerif", Hiz. Hüseyin'in nesli ise "Seyyid" unvanıyla bilinir.

Hiz. Ali, Hiz. Peygamber'le birlikte Tebuk dışındaki bütün savaflara katıldı. Bu gazvelerde sancaktarlık yaptı ve büyük kahramanlıklar gösterdi. Bedir Savaşı'na çıkarken Hiz. Peygamber'in önünde iki siyah sancaktan birini o taşıyordu. Uhut Savaşı'nda, düşman tarafından tuzak olarak kazılan çukurlardan birisine düşen Hiz. Peygamber'i, elinden tutarak Talha bin Ubeydullah ile birlikte buradan çıkardı. Bu

gazvede o, Hz. Peygamberi koruyan ve onunla birlikte dağa sığınan az sayıda sahabiden biriydi.

Hz. Ali, Uhut, Hendek ve Mustalikoğulları ile yapılan savaşta kahramanlıklarıyla ve özellikle Hendek Savaşı'nda hendeği aşmak isteyenlerle mücadelesiyle ünlüdür. Hendek Savaşı'ndan sonraki Kurayza Savaşı'nda, sancağı taşıyan Hz. Ali, bu olayda aynı zamanda öncü birliklerin başında yer aldı.

Hz. Ali, Hudeybiye Antlaşması'nın metnini yazdı ve aynı zamanda antlaşmanın şahitleri arasında yer aldı. Hz. Peygamber tarafından, Hayber'in fethinden önce, Fedek'e, Sa'doğulları üzerine gönderilen 100 kişilik askerî birliğe komutanlık yaptı. Hz. Peygamber Hayber seferine çıkarken beyaz renkli sancağı Hz. Ali'ye verdi ve bu hücum sonunda Hayber'in fethi gerçekleşti. Mekke'nin fethinden sonra Kâbe'nin ve daha sonra Taif'in putlardan arındırılması görevi kendisine verildi. Huneyn Savaşı'nda, başlangıçta Müslümanların bozguna uğradığı esnada, Hz. Peygamber'le birlikte sebat edenler arasında o da bulunuyordu.

Hz. Peygamberin vasiyeti üzerine cenazesini Hz. Ali, Hz. Abbas, onun oğulları Fazl, Kusem ve Üsâme bin Zeyd birlikte yıkadılar.

Hz. Ali ilk üç halife döneminde Medine'de kaldı. Savaşlara katılmadı ve idari görevlerde bulunmadı. Kur'an ve hadis konusunda bilgin olduğu için Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer halifelikleri döneminde, özellikle dinî ve toplumsal meselelerde kendisine danışıldılar. Hz. Ömer zamanında, hicretin takvim başlangıcı olarak kabul edilmesine dair Hz. Ali'nin yapmış olduğu teklif kabul edildi. Hz. Ömer'in vefat etmeden önce halife seçimini havale ettiği altı kişilik şûra üyeleri arasında Hz. Ali de vardı. Bu üyeler arasından Hz. Osman halife seçildi ve Hz. Ali ona bîat etti.

Hz. Ali, Hz. Osman'ın öldürülmesi üzerine Medine'de kendisine teklif edilen hilafete geçmeyi kabul etti. Aynı zamanda o, Benî Hâşim'den ilk halife olandır.

Hz. Ali, Kûfe'de bir harici olan Abdurrahman bin Mülcem tarafından zehirli bir hançerle bir sabah namazında yaralandı ve aldığı yaranın tesiriyle, 63 yaşında 40 hicrî/661 milâdî yılında vefat etti. Cenaze namazını oğlu Hasan kıldırdı. Hilâfeti 4 yıl 9 ay sürdü.

Hz. Ali, ortaya yakın kısa boylu, koyu esmer tenli, iri siyah gözlü, uzuna çalan yuvarlak yüzlü, sık ve geniş sakallı, güler yüzlü idi. Küçük yaştan itibaren Hz. Peygamberin yanında ve onun terbiyesinde büyüdü. Hz. Peygamber'in en sıkıntılı anlarında yanında yer almıştır. O, Müslümanlar arasında ilim, takva, ihlas, samimiyet, fedakârlık, şefkat, merhamet ve kahramanlık gibi yüksek ahlaki ve insani vasıflar bakımından özel bir yere sahiptir. Aynı zamanda Müslümanlar arasında kahramanlık ve cesaretin simgesi olmuştur.

Hz. Ali, Hz. Peygambere vahiy kâtipliği yapmıştır. Onun fıkıh alanındaki üstünlüğü de sahabiler tarafından tartışılmayan bir gerçektir. Sevgili Peygamberimiz onun ilmi ile ilgili şöyle demiştir: "Ey Ali, ben ilmin şehriyim, sen ise onun kapısıdır." O hayatında söylediğini yaşayan biriydi. Adalet sahibi ve insan haklarına son derece riayet eden bir idareciydi.

Hz. Ali, Hz. Peygamberin hayatında Kur'an-ı Kerim'in tamamını ezberlemiş bulunan ve onun hükümlerine vakıf olan sahabilerden biriydi. Ayetlerin nerede ve ne zaman nâzil olduğunu çok iyi bildiğini söylerdi. Güzel Kur'an okurdu. Ondan kıraat öğrenen tâbîiler vardır. Kur'ân hakkında şöyle derdi:

"Bana Allah'ın kitabından sorunuz! Allah'a ant olsun ki, ister gece, ister gündüz indirilmiş olsun, bilmediğim bir tek ayet yoktur." ve "Allah için, Kur'an'a uyun."

“Allah’ın beyanıyla (Kur’an’la) faydalanın, Allah’ın öğüdüyle öğütlenin. Kur’an, öğüdünde aldatmayan, yol göstermede insanı azdırmayan, söyleyişte yalan söylemeyen bir öğütçüdür. Kur’an’la oturup kalkan, doğrulukta noksanlaşmadan oturup kalkar. Hiç kimseye Kur’an’dan sonra bir ihtiyaç, bir yoksulluk gelip çatmaz. Dertlerinize ondan şifa dileyin; güçlüklerinize ondan yardım isteyin; Allah’tan Kur’an’la dilediğinizi dileyin; onunla Allah’a yönelin.”

“Allah’ın kitabına sarılın; sağlam ip, apaçık ışık, fayda veren şifa, susuzları kandıran su odur. Odur yaşayana temizlik veren, odur sarılına kurtuluş ihsan eden. Eğriltmez ki düzeltmeye muhtaç olsun; eğilmez ki halkı yorsun. Dillerde çok okunmaktan, kulaklarda çok dinlenmekten yıpranmaz. Onunla söz söyleyen doğru söyler, onunla amel eden yürür gider öne geçer.”

“Kur’an’ı öğrenin. O, sözlerin en güzelidir. Hükümlerini belleyin. Çünkü bu belleyiş, gönüllerin ilkbaharıdır. Onu güzel bir tarzda okuyun. Bu okuyuş, haberlerin en güzelini okumaktır.”

“Gel, Kur’ân-ı Kerîm’i okumaya gayret sarf et! Hükümleriyle amel eden ve okunuşuna özel bir itina göstererek ona saygı duyan kâmil insanlar içinde yaşa! Kur’an-ı Kerîm’i güzel bir ahenk ve sesle okuyup anlamı üzerinde düşünmek, büyük bir mutluluk vesilesidir. Kur’ân’ı derin bir heyecan ve kendinden geçercesine okuyarak Allah’a yakın olmak isteyenler, bu arzularına kavuşurlar.

Hz. Ali, sünneti de en iyi bilen sahabîlerden biriydi. Hz. Peygamberden 586 hadis rivayet etmiştir. Bu sebeple o, Kur'an ve sünnete bağlılığıyla ve onlara dair derin bilgisiyle tanınır.

Hz. Ali günlük ibadetler konusunda da son derece titiz ve takva sahibi bir şahsiyettir. İbadet ederken mescitte şehit edilmiştir. Hz. Ali, ibadetlerin önemi ve yerine getirilmesi konusunda bazı tavsiyelerde bulunmuştur. Bu tavsiyelerden bazıları şunlardır:

“Allah’ın buyruklarından yararlanın, Allah’ın öğütleriyle öğütlenin, Allah’ın nasihatlarını tutun.”

“Namaz her takva sahibinin, Allah’tan sakınan kişinin Allah’a yakınlaşmasıdır. Hac, her zayıfın cihadıdır. Her şeyin bir zekâtı vardır; beden zekâtı ise oruçtur...”

“Allah için, Rabb’inizin evini (Kâbe) ziyareti bırakmayın. Hayatta bulunduğunuz sürece o evi boş bırakmayın; çünkü o ev, terk edilirse dininizin bir farzını terk ettiğiniz için size ne Allah, ne de halk iyi gözle bakar.”

“İyiliği buyurmayı ve kötülükten sakındırmayı terk etmeyin; yoksa başınıza aranızdaki kötüler geçer de sonra dua edersiniz, ama duânız kabul edilmez.”

Hz. Ali, güzel konuşması ve üstün hitabeti ile tanınır. Kaynaklar, onun pek çok hutbe, mektup, güzel ve hikmetli sözünü bize ulaştırmıştır. Bütün Müslümanların kalbinde taht kurmuş olan Hz. Ali, askerî ve siyasi başarıları, dindarlığı, ilmi kişiliği ve Hz. Muhammed’in damadı olması dolayısıyla, tarih boyunca bütün Müslümanlarca sevilip sayılan ve örnek alınan tarihi bir şahsiyettir. Hz. Ali, bütün Müslümanların ortak bir değeridir.

(Prof. Dr. İbrahim Sarıçam (8 Ekim 2004 tarihinde Bursa’da düzenlenen Hz. Ali Sempozyumu’na “Hz. Ali, Hayatı ve Şahsiyeti” adıyla sunulan bir tebliğinden hareketle, yazarı tarafından hazırlanmıştır.)

HZ. ÖMER VE ADALETİ

Hiz. Ebu Bekir'den sonra devlet başkanı (halife) olan Hiz. Ömer, Kureys kabilesinin Adiy oğulları koluna mensuptu. Miladi 586 yılı dolaylarında dünyaya gelmişti. Dolayısıyla Hiz. Peygamberden on beş yaş küçüktü. Okuma yazma bilmekte olup, Mekke şehir devletinin dış ilişkileri onun sorumluluğu altındaydı; ayrıca ticaretle uğraşırđı.

Başlangıçta Hiz. Muhammed'e karşı en sert tavır sergileyenler arasında yer almaktaydı. Zamanla Kur'an'ın etkisi altında kaldı ve Müslüman oldu. Onun Müslüman olmasıyla Mekke'de Müslümanlar büyük bir moral ve destek kazandılar. Medine'ye hicret ettikten sonra Hiz. Peygamber onu kadınlardan biat (bağlılık sözü) almakla görevlendirdi. Hiz. Ebu Bekir ve Hiz. Ali gibi o da İslam dinini yaymak için Hiz. Peygamberin hep yanında oldu. Uhut Savaşı'nda Mekkeli putperestlerin saldırılarına karşı Hiz. Peygamberi koruyan on dört sahabî arasında o da vardı.

Hiz. Ömer, Hiz. Ebu Bekir'in halifeliği sırasında ona danışmanlık yaptı. Medine'de yargı işlerini üstlendi. Hiz. Ebu Bekir hastalanınca Müslümanlara namazı o kıldırđı. Hiz. Ebu Bekir, Müslümanların görüşünü aldıktan sonra onu yerine devlet başkanı olarak önerdi ve bu önerisi kabul edildi.

Hiz. Ömer'in devlet başkanlığı zamanında, Mısır, Suriye, Irak, İran, Horasan'ın fethi gerçekleştirildi. Basra, Kûfe, Fustat gibi yeni şehirler kuruldu. Fethedilen topraklarda köprüler ve sulama kanalları yapılarak halkın hizmetine sunuldu. Devlet gelirlerinin adil bir şekilde dağıtılması için *Divan Teşkilatı* kuruldu.

Hiz. Ömer, tarihte en çok adaletli yönetimiyle ünlenmiştir. O uygulamalarında insanların mevkilerine, zenginliklerine ya da soylarına değil adalete itibar etmiştir. Dostluk ve akrabalık, suçluları sorguya çekmesine ve gerektiğinde cezalandırmasına engel olmazdı. Halkın şikayetini dinler, onlara istedikleri zaman çekinmeden kendisine gelip dertlerini anlatmalarını söylerdi. Geceleri dışarı çıkarak dolaşır, muhtaç durumdakiler ihtiyaçlarını karşılamaya çalışırđı.

Devlet gelirlerini dağıtmak için kurduğu Divan Teşkilatında insanları İslam dinine yaptıkları hizmete ve Hiz. Peygambere yakınlıklarına göre derecelendirmiş; en fazla ücreti Hiz. Peygambere en yakın olan ve İslam'a hizmeti en çok geçenlere vermiştir. Kendi kabilesinden kimseler, onun devlet başkanlığından yararlanmak için, kendilerinin Divan'dan en çok maaş alacaklar arasına yazılmalarını istemişlerdir. Ancak o, "Herkes layık olduğu yere yazılacaktır, siz de sıranız nereye denk düşünürse oraya yazılacaksınız." diyerek bu isteği geri çevirmiştir. Onun kurduğu bu teşkilat sayesinde henüz doğmamış çocuklara bile maaş bağlanmıştır.

Hiz. Ömer, İslam hâkimiyeti altına alınan topraklarda yaşayan gayrimüslimlerin haklarının korunmasına büyük bir özen göstermiştir. Zengin Mezopotamya toprakları ele geçirildiğinde, askerlerin bir bölümü, bu toprakların üzerinde yaşayan insanlarla birlikte kendilerine paylaştırılmasını istemiştir. Hiz. Ömer, sahabe ile uzun istişareler yaptıktan sonra, öncelikle insanların askerlere dağıtılmasına karşı çıkmıştır. Onun şu sözleri adalet kadar özgürlüğe de önem verdiğini göstermektedir: "*Taksim edilmek istenen insanların durumuna gelince; Eğer dağıttım*

gerçekleşirse, Müslüman askerler bu insanları köleleştirirler ve köle olarak kullanırlar. Bizler hayattan çekilince, bizden sonra gelecek çocuklarımız, bu insanların çocuklarını sömürmeye ve köle olarak kullanmaya devam ederler. Dolayısıyla bu insanların torunları Müslümanlar iş başında kaldığı sürece kölelikten kurtulamazlar. Ben buna asla razı olamam”. Hz. Ömer, aynı şekilde toprakların askerlere dağıtılmasını da kabul etmemiştir. Çünkü ona göre, şayet bu topraklar askerlere dağıtılsa, bu durum, ister istemez servetin belli kişilerin elinde toplanmasına yol açacaktı. Oysa Kur’an’daki adalet anlayışı böyle bir zenginliği hoş karşılamamaktaydı. Bunun içindir ki, Hz. Ömer söz konusu arazileri, gelirleri bütün Müslümanlara ait olmak üzere devletin denetimine almıştır.

Hz. Ömer’in bu kararlı tutumunda Hz. Ali’nin tavsiyelerinin ve onun Hz. Ali’nin görüşlerine verdiği değer önemli katkıları vardı. Hz. Ali, bu hususla birlikte başka birçok konuda Hz. Ömer’in görüşlerine en çok müracaat ettiği kişi olmuştur. Bu nedendir ki Hz. Ömer “Ali olmasaydı, Ömer mahvolurdu.” demiştir.

Hz. Ömer, Müslüman idaresi altında yaşayan başka dinlerden insanların köleleştirilmelerine ve sömürülmelerine karşı çıktığı gibi, onların inanç ve ibadet özgürlüklerini, mabetlerini, dillerini ve örflerini koruma konusunda da çok hassas davranmıştır. Müslüman valilere gönderdiği mektuplarda Müslüman olmayan topluluklara haksızlık yapılmamasını, onlardan fazla vergi alınmamasını özellikle tavsiye etmiştir. Diğer taraftan fakirlerden, yoksullardan, yaşlılardan, eğer mal ve mülkleri yoksa, cizye vergisi almamıştır. Bunun gibi insanlardan döverek, eziyet ederek veya hapsederek cizye toplamayı da kesinlikle yasaklamıştır.

Hz. Ömer, Müslüman olmayan toplulukların fakirlerine devlet hazinesinden yardım yapmıştır. Örneğin gözleri görmeyen yaşlı bir Yahudiden cizye alınmasına razı olmamış, üstelik ona zekat gelirlerinden yardım edilmesini emretmiştir. Benzer biçimde cüzamlı Hristiyanlara da zekat gelirlerinden yardımda bulunmuştur.

Hz. Ömer, devlet malı konusunda son derece titiz davranır, buradan yapılan bütün harcamaların milletin yararına olmasına özen gösterirdi. Çok sade bir yaşantısı vardı. Yamalı elbise giyinmekten çekinmez, yerde yatardı. Hazineden aldığı devlet başkanlığı maaşı, döneminde devlet gelirlerindeki muazzam artışa rağmen çok fazla değildi. Bazen maaşı ihtiyaçlarını karşılamaya yetmediği için hazineden borç para alırdı.

Hz. Ömer, hurafelere karşı da kararlı bir tavır sergilemiş ve gerekli tedbirleri almıştır. Hz. Peygamber zamanında Hudeybiye’de yanında anlaşmanın gerçekleştiği (Beyatü’r-ridvân) ağacı, kendi zamanında halk kutsallaştırarak ziyaret etmeye başlamıştı. Bunun üzerine Hz. Ömer, bu ağacı, tevhit inancına zarar verebileceği endişesiyle hemen kestirmiştir. Kâbe’yi ziyaret edenlerin Hacerülesvet taşı kutsallaştırmalarını asla onaylamamıştır.

Prof. Dr. Mehmet ÖZDEMİR

(Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Programı için hazırlanmıştır.)

ŞİİRLERİMİZDE HZ. MUHAMMED SEVGİSİNE ÖRNEKLER

Heyhat heyhat saadettir o Mustafa
 Heyhat heyhat ganimettir o Mustafa
 Heyhat heyhat inayettir o Mustafa
 Kimler için geldi Resul bildiniz mi?

Kul Hoca Ahmet söyler sözüle dilim kefa
 Ümmetlerim eyle vefa kılma cefa
 Ümmetine böyle dedi Hakk Mustafa
 Kimler için geldi Resul bildiniz mi?
 Ahmed Yesevî⁵

Canım kurban olsun senün yoluna
 Adı güzel kendü güzel Muhammed
 Gel şefâat eyle kemter kuluna
 Adı güzel kendi güzel Muhammed
 Aşık Yunus⁶

“Şu âleme bir nûr doğdu
 Muhammed doğduğu gece
 Yeşil kandilden nur indi
 Muhammed doğduğu gece

Melekler hazır hepisi
 Doldu Muhammed tapusu
 Açıldı cennet kapusu
 Muhammed doğduğu gece

Şah Hatâyî'm der dervişler
 Sağ olsun cümle kardeşler
 Secdeye indi ağaçlar
 Muhammed doğduğu gece⁷”
 Hatayi (Şah İsmail)

Taze gülden desteler çin eyledüm
 Her nefesi buy-i miskin eyledüm
 Kıymetin bilür anun sarraf olan
 Gıll u ğışdan kalbi daim saf olan
 Gevher-name bunda hatm oldu tamam
 Vir Resul'ün ruhına yüz bin selam

Kaygusuz Abdal⁸

⁵ Hoca Ahmet Yesevî, *Divan-ı Hikmet*, Haz: Hayati Bice, Ankara, 1993, s. 58.

⁶ *Yunus Emre Divanı*, hzl.: Faruk K. Timurtaş, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, No: 380, Ankara, 1986, (III. Baskı), s. 238.

⁷ Hatâyî Divanı Şah İsmail-i Safevî Hayatı ve Nefesleri, hzl.: Sadeddin Nüzhet Ergun, İstanbul, ts., Maarif Kitaphanesi.

Muhammed gönlümüzün aynası
 Salavat vereniz nur olsun sesi
 On sekiz bin âlemin Mustafa'sı
 Ya Muhammed sana imdada geldim

Kâbe'nin yapısı bina yapısı
 İman etse asileri hepsi
 Beş vakit okunur ayetü'l-kürsi
 Ya Muhammed sana imdada geldim
 Pir Sultan Abdal⁹

Didiler oğlun gibi hiçbir oğul
 Yaradılalı cihana gelmiş değil
 Bu senin oğlun gibi kadri cemîl
 Bir anaya vermemiştir ol celîl¹⁰

Ger Muhammed gelmeyeydi âleme
 Tâc-ı izzet irmez idi âdeme¹¹
 Süleyman Çelebi

Zaman o gül gibi gül görmemiş zaman olalı
 Gülün güzelliği dillerde dâstân olalı

Ne serve bakmadadır şimdi gözlerim ne güle
 O şivekâr bu kaamette nev-cihân olalı
 Yahya Kemal¹²

---

⁸ Kaygusuz Abdal (Alâeddin Gaybî), *Menâkibnâmesi*, hzl.: Abdurrahman Güzel, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1999, 118-123.

⁹ *Pir sultan Abdal Divanı*, Ant Yayınları, İstanbul 1994, 134.

¹⁰ Süleyman Çelebi, *Musahhah Mevlidi Şerîf*, tashih.: Rıza Efendi, İstanbul, 1317, s. 7.

¹¹ Süleyman Çelebi, *Musahhah Mevlidi Şerîf*, tashih.: Rıza Efendi, İstanbul, 1317, s. 4.

¹² Yahya Kemal, *Eski Şiirin Rüzgarıyla*, (Söz Meydanı'ndan), İstanbul, 1962, s. 37.

BARIŞ VE KARDEŞLİK

“Allahu Teâlâ sana anlamayı kolaylaştırır. Kendi yoluna gitmeyi nasip etsin. Ey derviş! Sana ilk öğüdüm şu olsun: Komşunla ve ailenle iyi geçin. Misafirlerine ikramda bulun. Hiçbirinin kalbini kırma. Nerede kalpleri kıran birisi varsa, sen onun kalbini onar. Sana kötülük edenlere, sen iyilik et. Kurt, kuş, böcek, sinek, hayvan ve insanlardan hiçbirisinin canını incitme. Herkes senden hoşnut olsun. Umulur ki Allaha Teâlâ da senden hoşnut olur.

Ey derviş! Kendin için neyi istiyorsan, Muhammed ümmetinin inancına da sahip çık. Dünya için üzüntü çekme. Benim hâlim ne olacak deme. Kendini Hak yolundan saptırma. Sana “iyi” dedikleri için sevinme. “Kötü” dedikleri için üzülme. Mal-mülk ve ilim sahibi olursan, gurura kapılma. Sağlığına sevinme. Ölümü aklından çıkarma. Başına gelen belalara sabret. Kader ve kazaya râzı ol. Herkesin iyiliğini iste. Hiçbir şeyin helâk olmasını isteme. Olmasını istediğin fakat gerçekleşmeyen bir şey için üzülme. Fakirlere, yetimlere, gözsüzlere, elsizlere sadaka verip merhamet göster ki Allahu Teâlâ da sana merhamet etsin. Allah’ın verdiği için şükret. Her durumda fikret. Kötü davranışlarından dolayı tövbe et. Yaptığın güzel işler için şükret.

Haramdan, zinadan, birine iftira atmaktan, dedikodu yapmaktan, gösterişten, Allahu Teâlâ’nın yasak ettiği şeyleri işlemekten kendini koru. Eğer korumazsan, yaza ulaşsan bile kışta kalırsın. Allah’ın gazabını hak edersin. Allah dostlarını sev. Allah’ı sev. İmanını sev. Kalbini dünya ve evlat sevgisi gibi seni Allah’tan uzaklaştıran şeylere (esir olmaktan) kurtar. Bunları ve bunların içindeki anlamları düşündükten sonra, ne yapacaksan yap. Yapmaman gerekenlerden vazgeç. Allah’ın emrini yerine getir. Kendini eğit. Allahu Teâlâ seni gaflet uykusundan uyandırır. Güzel işler yapmayı nasip etsin.”

(*Kitab-ı Cebbâr Kulu*, Hazırlayan: Prof. Dr. Osman Eğri, TDV Yayınları, Ankara, 2007, s. 407,408.)

ATATÜRK'ÜN BALIKESİR HUTBESİ ¹³

"Ey millet! Allah birdir, şanı büyüktür. Allah'ın selameti, sevgi ve iyiliği üzerinize olsun. Peygamberimiz Efendimiz Hazretleri, Cenâb-ı Hak tarafından insanlara dinî hakikatleri tebliğe memur edilmiş ve resul olmuştur. Temel nizamı, hepimizin bildiği Kur'an-ı Azimüşşan'daki açık ve kesin hükümlerdir.

İnsanlara manevî mutluluk vermiş olan dinimiz, son dindir, mükemmel dindir. Çünkü dinimiz; akla, mantığa ve gerçeklere tamamen uymakta ve uygun gelmektedir. Eğer akla, mantığa ve gerçeklere uymamış olsa idi bununla diğer ilahî tabiat kanunları arasında birbirine zıtlık olması gerekirdi. Çünkü bütün tabiat kanunlarını yapan Cenab-ı Hak'tır.

Arkadaşlar! Cenab-ı Peygamber çalışmalarında iki yere, iki eve sahipti. Biri kendi evi, diğeri Allah'ın evi idi. Millet işlerini Allah'ın evinde yapardı. Hazret-i Peygamberin mübarek yollarını takip ederek bu dakikada milletimize ve milletimizin şimdiki ve geleceğine ait konuları görüşmek maksadıyla bu kutsal yerde, Allah'ın huzurunda bulunuyoruz. Beni bu şerefe kavuşturan Balıkesir'in dindar ve kahraman insanlarıdır. Bundan dolayı çok memnunum. Bu vesile ile büyük bir sevaba nail olacağımı ümit ediyorum.

Efendiler! Camiler birbirimizin yüzüne bakmaksızın yatıp kalkmak için yapılmamıştır. Camiler, söylenenleri dinleme ve ibadet ile beraber din ve dünya için neler yapılması lâzım geldiğini düşünmek, yani birbirimizin görüş ve düşüncelerini almak için yapılmıştır. Millet işlerinde her ferdin zihninin başlı başına faaliyette bulunması lâzımdır. İşte biz de burada din ve dünya için, geleceğimiz için her şeyden önce hâkimiyetimiz için neler düşündüğümüzü meydana koyalım.

Ben yalnız kendi düşüncemi söylemek istemiyorum. Hepinizin düşüncelerini anlamak istiyorum. Millî emeller, millî irade yalnız bir şahsın düşünmesinden değil, millet fertlerinin tamamının arzularının, emellerinin bileşkesinden ibarettir. Bundan dolayı benden ne öğrenmek, ne sormak istiyorsanız serbestçe sormanızı rica ederim."

07 Şubat 1923 BALIKESİR - Zağnos Paşa Cami

---

¹³ *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, Atatürk Araş. Mer. Yay. Ankara, 1989, C. 2, s. 93.

DÖRT KAPI KIRK MAKAM

Hacı Bektâş Velî, *Makâlât* adlı eserinde, insanın Allah'a dört kapı kırk makamdan geçerek ulaşabileceğini ifade etmektedir. Dört kapı kırk makam, aynı zamanda İslam dininin temel değerlerini de yansıtmaktadır. Hoca Ahmet Yesevî'nin *Fakr-nâme* adlı eserinde işlenen dört kapıyı kendi yorumunu da ekleyerek Hacı Bektâş Velî Anadolu'ya taşımıştır. Bu büyük veliler insanlara İslam'ı öğretmeyi kendilerine görev edinmiş; şeriat, tarikat, marifet ve hakikat şeklinde sıralanan dört kapı sayesinde dinin kolayca öğrenilmesini; kalp ve gönüllerde kalıcı olmasını amaçlamışlardır.¹⁴

Hacı Bektâş Velî, insanın yiyip-içmesini dahi dört kapıya göre açıklamıştır. Böylece o, dört kapı anlayışını günlük hayata taşıyarak insanların inanç, ibadet ve ahlak gelişimlerine olumlu katkıda bulunmak istemiştir:

- Şeriat kapısında yiyen ve içen kişi, rızık vereni (Allah'ı) çok anar ve Yaratıcısına itaati yerine getirir.
- Tarikat kapısında yiyen ve içen kişi, yemede ve içmede israfta bulunmaz.
- Hakikat kapısında yiyen ve içen kişi ise, Hakk'ı kendi zatında bulur."¹⁵

Kaygusuz Abdal, dört kapı kırk makamı mevsimlere benzeterek açıklamaktadır. Ona göre; kış şeriat, yaz tarikat, güz marifet ve bahar da hakikat gibidir.¹⁶ Burada en kıymetli mevsim olan bahar hakikata; şeriat ise tahammül edilmesi gereken bazı zorlukları nedeniyle kış mevsimine benzetilmiştir.

Hacı Bektaş Velî'nin *Makâlât*'ında dört kapı kırk makam şunlardan oluşmaktadır.¹⁷

A. Şeriat Kapısı ve On Makamı:

1. İman getirmek: Allah'a ve buyruklarına, meleklerle, Kur'an'a ve diğer kitaplarına, peygamberlerine, dostlarına ve ahiret gününe iman
2. İlim öğrenmek
3. Namaz (kılmak), oruç (tutmak), zekât (vermek), hacca (gitmek), cihat (etmek) ve cünüplükten temizlenmek (gusül)
4. Helal kazanmak ve faizi haram bilmek
5. Nikâh kıymak
6. Hayız ve lohusalıkta cinsî münasebeti haram bilmek
7. Sünnet ve cemaat ehliinden olmak
8. Şefkâtli olmak
9. Temiz yemek ve temiz giyinmek
10. İyiliği emredip kötülüklerden sakındırmak

¹⁴ Seyyid Ahmet R. Efendi, *Mir'âtü'l- Mekâsüd fi Def'il- Mefâsüd*, İstanbul, H. 1293, s. 208.

¹⁵ Hacı Bektâş Velî, *Makâlât-ı Gaybiyye ve Kelimât-ı Ayniyye*, s. 14-15.

¹⁶ Kaygusuz Abdal, *Vücûdnâme*, hzl. Abdurrahman Güzel, Ankara, 1983, Kültür Bakanlığı Yayını, s.139.

¹⁷ Hacı Bektaş Veli, *Makâlât*, hzl. Abdurrahman Güzel, Ankara, 2002, s.181-193.

B. Tarikat Kapısı ve On Makamı:

1. Pirden el alıp tövbe etmek
2. Mürit olmak
3. Saç kesmek, giyim ve kuşamını döndürmek
4. Nefis savaşında olgunlaşmak, pişmek
5. Hizmet etmek
6. Havf dutmak
7. Ümit
8. Hırka, zenbil, makas, seccade, tesbih, iğne ve hidayet
9. Cemaat, nasihat, kanaat ve muhabbet sahibi olmaktır
10. Aşk, şevk, sefa ve fakirlik

C. Marifet Kapısı ve On Makamı:

1. Edep
2. Korku
3. Perhizkârlık
4. Sabır ve kanaat
5. Utanmak
6. Cömertlik
7. İlim
8. Miskinlik
9. Marifet
10. Kendini bilmek

D. Hakikat Kapısı ve On Makamı:

1. Toprak olmak (mütevazı olmak)
2. Yetmiş iki millete aynı gözle bakıp hiç kimseyi ayıplamamak
3. Elinden gelen iyiliği hiç kimseye esirgememek
4. Dünyada yaratılmış bütün varlıkların kendisinden emin olması
5. Mülk sahibine yüzünü sürüp, yüz suyunu bulmak (Yaratılış sebebi olan Muhammed nurunu bulmak)
6. Sohbetinde hakikat sırlarını söylemek
7. Seyr-i sülûk
8. Sır saklamak
9. Münacat
10. Tanrı'ya vuslat (kavuşma)

11. ÖĞRETMEN BİLGİ NOTLARI

11.1. Değer Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar¹⁸

Okullarda değer öğretiminin nasıl yapılması gerektiği konusunda farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Okullarda kazandırılmak istenen değerler, geleneksel telkin yöntemiyle aktarılabilmesi gibi değer açıklama yaklaşımı ile öğrencinin kendi değerlerinin farkına varması yoluyla da sağlanabilir. Ayrıca öğrencinin değerlerini anlamak ve değerinin sistematik analizini yapmak amacıyla ahlaki muhakeme ve değer analizi yaklaşımları da kullanılabilir. Alanla ilgili kaynaklar incelenerek değer öğretiminde kullanılan farklı yaklaşımlar aşağıda verilmiştir.

11.1.1. Değer Açıklamak

Bu yaklaşım bireyin kendi duygu, inanç, öncelik ve değerlerinin farkında olmasını, güçlü ve zayıf yönlerini bilmesini ve yaşam onuruna sahip olmasını kapsar. Bu yaklaşım bireyin yaşam değerlerini fark etmesine, karar almasına, kararını uygulamasına ve başarmasına yardım eder. Yaşam becerileri eğitimi olarak da anılır. Değişen dünyada öğrencinin yaşamının tümünde ona rehberlik edecek bilgi, beceri ve duyguları öğrenmesine yardım eder (Kirschenbaum, 1995:16).

Veliler ve öğretmenler tarafından telkine dayalı doğrudan değer öğretimi günümüzde etkisini yitirmeye başlamıştır. Çünkü genç bireyler veli ve öğretmenlerinin dışında, akran gruplarından, televizyondan, yazılı basından, sinema ve sanat dünyasının yıldızlarından etkilenmeye başlamıştır. Genç insanın kendisine örnek alabileceği insan sayısı artmış, öğretmen ve velinin öğrenci üzerindeki etkisi azalmıştır. Öğrencinin modeli velisi, öğretmeni olabileceği gibi bir şarkıcı, politikacı veya sinema yıldızı da olabilmektedir. Bütün bu etkiler altında genç insanın değerleri yetişkinler tarafından yönlendirildiğinde kendileri değerlerinin farkına varamamaktadırlar. Bu yüzden yaşamlarında önemli kararlar alma durumlarında akran gruplarının baskısıyla ve propagandanın etkisi altında kalmaktadırlar (Simon, 1972:3).

Öğrencilerin hayatını nasıl yaşayacağı, seçimlerinde ve karar almada nasıl davranacağı ve aklına gelen soruların cevaplarını doğru verebilmesi için kendi değerlerini açıklığa kavuşturması gerekir. Genç veya yaşlı herkes otorite, çalışma, arkadaşlık, para, cinsellik, din, siyaset, boş zaman, okul gibi konularda anlaşmazlığa düşer, karmaşa ve değer çatışması yaşar. Bugünün genç ve çocukları geçmişe göre daha çok seçenikle karşı karşıyadır. Alternatiflerin çok olması onları daha çok karmaşaya ve görgüsüzlüğe itmiştir. Bu karmaşıklık ve anlaşmazlık karşısında öğrencilere yardım gereklidir (Simon, 1972:4).

Bu yaklaşımda öğrencilere kendi değerlerinin farkına varması için yardımda bulunmaktadır. Bu tekniğin altında yatan varsayım bireylerin kendi değerlerini açık bir şekilde anlayamayacaklarıdır (Weltonand Mallan, 1999:140). Değer açıklama yaklaşımı, öğrencilere yardım ederek kendi değer sistemlerini kurmalarına yardımcı olur. Bu yaklaşım, değerlerin içeriğinden çok oluşma süreciyle ilgilenmiştir (Simon, 1972:6).

Ryan'a göre değer açıklama; sınıf oyunları, sergiler, farklı zaman ihtiyaçlarında alıştırmalar ve özel olarak seçilmiş konular sayesinde yapılır (1991:742). Öğretmenler değer açıklamasını tüm yaş seviyelerinde ve konularda kullanabilir. Bu yaklaşımı benimseyen öğretmenler grupla çalışmaya önem verirler. Uygulama sırasında her düşünceye saygı gösterir ve belli değerleri empoze etmeden öğrencilerin değerlerini açığa vurmalarını teşvik ederler (Bacanlı, 2000:199).

¹⁸ Dr. Oktay Akbaş, MEB.İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı s. 86-92' den uyarlanarak alınmıştır.

Değer açıklama yansız bir yaklaşımdır. Değer açık bir şekilde öğretildiğinde etkisinin azalacağı düşünülmektedir. Bu nedenle değerler zorla benimsetilmeden, yedi basamakta değer kazandırılması temel alınır (Simon, 1972:8). Bu basamaklar;

Seçme

1. Özgürce seçim ya da bağımsız seçim yapma (seçme özgürlüğü)
2. Bir dizi mevcut seçeneği değerlendirdikten sonra alternatifler arasından seçebilme
3. Her alternatifin olası sonuçlarını düşünerek değerlendirdikten sonra seçebilme

Ödüllendirme

4. En önemli ve değerli olduğu düşünülen şeyleri ödüllendirme ve değer verme
5. Serbestçe (özgür) seçilen bir değeri açıkça söyleyebilme

Hareket

6. Serbestçe (özgür) seçilen değerle uyumlu olan bir hareket tarzıyla (tavır) hareket edebilme
7. Seçilen değerle uyum içerisindeki bir hareket tarzında tekrar tekrar hareket edebilmedir.

Değer açıklama yaklaşımında amaç, yukarıda verilen yedi basamağı kullanarak öğrencilerin kendi yaşantıları yoluyla değerleri içselleştirmelerini sağlamaktır. Bu basamakların kullanılması durumunda öğrencilerin değer ve davranışlarının farkına varması beklenir.

Değer açıklamanın anahtar ögesi cevap açıklamadır. Cevap açıklama öğrencinin kendi fikirlerini denemesi durumunda onu cesaretlendirir. Öğretmen cevap açıklarken, kendi doğru cevabını önermemeli, değerlendirmemeli, eleştirmemeli ve ahlaki hâle dönüştürmemelidir. Öğrencinin verdiği cevabı açıklamasına yardım etmek amacıyla aşağıda verilen biçimde sorular sorulabilir (Welton and Mallan, 1999:140).

- Senin için bu önemli midir?
- Şu an mutlu musun?
- Diğer alternatifleri yapabileceğini düşündün mü?
- Gerçekten yapabilir ve konuşabilir misin?
- Aynı şeyleri tekrar yapabilir misin?

Sonuç olarak öğretmen sınıf içinde ve dışında öğrencilerin kendi seçim ve değerlendirmelerini bilinçli olarak geliştirmeleri için fırsatlar sunar. Değer açıklama yaklaşımında kullanılabilecek örnek uygulamalar şunlardır:

1. Aşağıda verilen beceri ve değerleri önemine göre sıralayınız:

Cesur olmak	Araştırmacı olmak
Sorumluluk sahibi olmak (görev bilinci)	Meraklı olmak
Çalışkan olmak	Güvenilir olmak
Girişimci olmak	Tutumlu olmak
Hayattan tat almak	Saygılı olmak
Başarılı olmak	Üretken olmak

Öğretmen sıralama sonrasında öğrencilerin cevaplarını çeteleler ve sonuçları tartışır. Öğretmen öğrencilerin cevaplarını açıklamaları için onlara açık uçlu sorular sorar. “Bu değer senin için kesinlikle önemli midir?” gibi sorularla öğrencilere cevaplarını açıklama fırsatı verilir.

2. Aşağıda verilen ifadelere katılıp katılmadığınızı belirtiniz.

Katılıyorum	Katılmıyorum	Düşünce
☐	☐	İnsanlara yardım etmek onları tembelliğe alıştıırır.
☐	☐	Her insan bir gün yardıma muhtaç duruma düşebilir.
☐	☐	Yardımsaver olmak diğer insanlarla geçinmeyi kolaylaştırır.
☐	☐	Yardımsaver olunmadan da bir toplum var olur.
☐	☐	Mutlu olmak için yardımsaver olmak gerekir.
☐	☐	Her insan yardıma layık değildir.

Bu tip alıştırmada öğrencilere, her biri için en azından iki seçenek olan bir dizi ifade sunulur. Öğrenciler seçimlerini yaptıktan sonra öğretmen kendi yaptığı bir çeteleye öğrencilerin verdikleri cevapları işaretler. Verilen cevaplar tartışılır ve öğrencilerin mantığını araştırmak için açıklayıcı sorular kullanılır.

3. Cümleleri tamamlayınız?

İnsanların..... öğrendim.
 ..... beni mutlu ettiğini öğrendim.
 ..... ihtiyaç duyduğumu öğrendim.
 ..... mutsuz ettiğini öğrendim.
 ..... düşündüm.
 ..... üzüldüm.
 ..... memnun oldum.

Boşluk doldurmak, sorular ile öğrenciye değerlerini ve kendisi için önemli olan durumları açıklama fırsatı verir. Öğretmen verilen cevapları eleştirmeden öğrenciye cümleleri açıklama fırsatı verir.

4. Sonu –malı/-meli ile biten on cümle yazınız.

İyi bir üniversite **kazanmalıyım.**
 Çok iyi bir futbolcu **olmalıyım.**

.....
 .....

Bu uygulamada öğrencinin geleceğini ve davranışlarını yönlendiren değerleri ortaya çıkarma amaçlanmaktadır. Öğretmen öğrenciye açık uçlu sorular sorarak onun cevaplarını açıklamasına olanak tanır.

11.1.2. Ahlaki Muhakeme

Kohlberg tarafından geliştirilen bu yaklaşımda amaç öğrencilere verilen ahlaki ikilem içeren hikâyelerle onların ahlaki yargılarını ortaya çıkarmaktır. Kohlberg, yaptığı araştırmalarda aynı hikâyelere farklı yaş grubunda bulunan öğrencilerin farklı yargılarda bulunduğunu saptamıştır. Araştırmaları sonucunda öğrencilerin gelişme dönemlerinin üç seviye ve altı basamakta toplandıklarını görmüştür (Selçuk, 2000:112).

I. Gelenek öncesi düzey : Bu düzeyde değerler dışa bağımlı ve kişinin kendi ihtiyaçları ön plandadır.

1. dönem : Ceza ve itaat (4-6 yaş); kişi cezadan kaçındığı için kurallara uyar.
2. dönem : Çıkara dayalı alışveriş (6-9 yaş); ödüle ulaşmak için kurallara uyar.

II. Geleneksel düzey : Başka kişilerin ve grupların ihtiyaçlarını dikkate alır. Geleneksel değerler benimsenir.

3. dönem: Kişiler arası uyum (10-15 yaş); iyi çocuk evresinde olup başkalarının onayını almak için kurallara uyar.

4. dönem: Kanun ve düzen (15-18 yaş); otoriteye, sosyal kurallara ve kanunlara suçluluk ve dışlanma kaygısından dolayı uyar.

III. Gelenek ötesi düzey: İnsan haklarının gözetildiği evrensel değerler benimsenir.

5. dönem: Sosyal anlaşma (18-20 yaş); davranışlarına insanlığın ortak mutluluğu için gerekli olan değerler yön verir.

6. dönem: Evrensel ahlaki ilkeler (20-üstü); davranışlarına insan hakları, eşitlik, demokrasi, özgürlük gibi evrensel ilkeler yön verir.

Bu yaklaşımda öğretmenin rolü, ahlaki ikilemlerin bulunduğu örnekler vererek öğrencilerin kendi çıkmazlarını çözmelerine yardım etmektir. Öğretmen bunu yaparken her öğrenciyi ahlaki ikilemle karşılaştırır ve diğer öğrencilerin verilen örnek olayla ilgili söylediklerini duymasını sağlar. Bu yaklaşımda amaç, öğrencilerin zihnine seçilmiş değerleri yerleştirmek değildir (Leming, 1997:7).

Öğretmen uygulama sırasında sınıfı gruplara böler ve örnek olayda yapılacak en iyi davranışın ne olduğunu sorar. Her grup bu soru etrafında tartışır. Çıkmazlar, öğrencilerin deneyim ve gelişim seviyelerine göre çözülür. Araştırmalar öğrencilerin görüş belirtme sırasında diğer öğrencilerin tesiri altında kalmadıklarını göstermiştir (Ryan, 1997:741). Bu yöntemde esas amaç, öğrencilerin davranışlarına rehberlik edecek ahlaki ilkeler geliştirmelerine yardım etmektir. Yaklaşım bütün okul seviyelerinde kullanılabilir.

Kohlberg'in hikâyelerinden uyarlanmış bir hikâye aşağıda verilmiştir (Erden ve Akman, 1998:118).

Bir ilçede bir kadın kanserden ölmek üzeredir. O ilçedeki bir doktor da bitki özlerinden yaptığı bir ilacın kanseri tedavi ettiğini söylemektedir. Gerçekten de ilacı kullanan bazı hastalar iyileşmiş görünmektedir. Ancak doktor ilacı kendisine mal oluşunun 10 katı fazlasına satmakta,

bir doz ilaç için bir milyar TL (bin YTL) istemektedir. Hasta kadının kocası ilâcı satın alabilmek için her türlü çareye başvurmuş, gerekli paranın ancak yarsını toplayabilmiştir. Bunun üzerine doktora giderek karısının ölmek üzere olduğunu anlatmış ya ilacı kendisine daha ucuz vermesini ya da ilacın parasını taksitle ödeyebilmeyi rica etmiştir. Ancak doktor bunu kabul etmemiş "Bu ilacın isteklisi çok fazla, parası olana satarım." demiştir. Çaresiz kalan hasta kadının kocası sonuçta bir gece gizlice ilacı çalmıştır.

Sizce ilacı çalmalı mıydı?
Adam suçlu mudur?
Suçluysa neden suçludur?
Suçsuzsa neden suçsuzdur?

Hikayenin sonunda öğrencilerin görüşleri alınır. Öğrenci değerlendirme yaparken birçok bileşeni dikkate alır. Verdiği kararında dayanakları bireyin ahlaki gelişimi hakkında bilgi verir. Burada öğrencinin çözümü önemli değildir. Önemli olan öğrencinin çözüme ulaştırken kullandığı akıl yürütme ve neden o çözüme ulaştığıdır.

İlaç çalma ikilemine ilişkin olası öğrenci cevapları aşağıda verilmiştir:

Gelenek öncesi seviye

Adam suçludur. Nedeni ne olursa olsun çalmak kötüdür.

Adam suçsuzdur. Çünkü karısı da onun için aynı şeyi yapardı.

Geleneksel seviye

Adam suçludur. Toplumdaki insanlar onu ayıplar.

Adam suçludur. Çünkü kanunlara aykırı davranmıştır.

Adam suçlu değildir. Çünkü iyi bir eş, karısının hayatını kurtarmak için elinden geleni yapmalıdır.

Gelenek ötesi seviye

Adam suçludur, insanlar toplum içinde birbirlerinin özel eşyalarına saygı göstermek zorundadır.

Adam suçsuzdur. Çünkü insan yaşamının devamı için çaba göstermek, her şeyin üzerinde olmalıdır.

11.1.3. Değer Analizi

Değer analizi yaklaşımı, değer eğitiminde dikkati, düşünceyi ve ayırt etmeyi gerektiren bir analizdir. Değer, sorular üzerinde duygusal olmadan, akılcı bir şekilde değer sorularını test eder. Bu yaklaşımda ahlaki gelişim teorisinin tersine öğrenciler bir pozisyon alır ve yargılar. Değer analizi yaklaşımı gerçek ya da yapay bir sorunla karşılaşıldığı zaman uygulanan bir yaklaşımdır.

Bu yaklaşımda öğrenciler örnek olaylarla ahlaki düşünme becerisini kazanırlar. Aynı zamanda öğrenciler bilimsel problem çözme yöntemini sosyal problemlere uygulamayı da öğrenirler (Ryan,1991:742).

Öğrencilerin değerlerle ilgili soruları anlamaları için analiz yeteneklerinin ve dikkat yeterliklerinin geliştirilmesi gereklidir.

Değer analizinde temel görevler şu şekildedir (Welton and Mallan, 1999:147; Ryan, 1991:742):

1. Konunun (çıkmanın) tanımlanması
2. Alternatiflerin açıklanması
3. Her alternatifle ilgili kanıtlar toplayarak sonucun tahmini
4. Kanıtların değerlendirilmesi ve uzun vadeli sonuçların tahmini
5. Muhtemel durumların tanımlanması
6. Her durum için mümkün olan sonucun değerlendirilmesi ve açıklanması
7. Alternatifler arasından seçme ve uygun hareket için karar alma

Öğrenciler bütün yeterlikleri kazanana kadar, her bir aşamayı uygular. Değer analizi çoğu kez desteklenen ve çok az eleştirilen bir yaklaşımdır. Ancak, bazı basamakları değer öğretiminin diğer yaklaşımlarına benzer. Değer analizinde de birçok basamak öğretmenin soracağı seri sorulara bağlıdır. Öğretmen 25 kişilik bir sınıfta öğrencinin biriyle ilgilenirken diğer öğrenciler ilk başlarda dikkatlice dinleyecektir. Ama öğretmenin öğrenciyle diyalogunun uzaması durumunda diğer öğrenciler ilgilenmemeye başlayabilirler. Bu durumdan kurtulmak için aşağıda verilen çözüm yolları uygulanabilir:

1. Öğretmen öğrencinin ilgi seviyesine dikkat etmelidir.
2. Zamanı iyi kullanmak için küçük gruplar şeklinde uygulanmalıdır.
3. Öğrencinin dikkati dağıldığı zaman özetleme yapılmalıdır.
4. Değer analizine, çözüme ulaşmayı görmeye yetecek zaman ve konunun yeterli içeriği olmadıkça başlanmamalıdır.

11.2. Beyin Fırtınası

Beyin fırtınası, uzun süreli bellekte var olan ve yeni bilgileri bir sorunla karşılaşıldığında hızlı düşünce üretme tekniğidir. Öğrenilen konulardan biri güncelleştirilerek ve ilginç bir sorun hâline getirilerek bu teknik uygulanabilir. Beyin fırtınası öğrencilerin özellikle özgün fikirler üretmelerine yardımcı olmak amacıyla geliştirilmiş bir öğretim tekniğidir. Beyin fırtınası, bilişsel alanın uygulama, çözümlenme, birleşim (sentez) düzeyinden birinde olmalıdır. Beyin fırtınası tekniğini uygulamada eleştiri kapı dışında bırakılır, sınırsız düşünce üretme özgürlüğü vardır, kimsenin düşüncesine sınır konmaz, aksine herkesin düşüncesi desteklenir. Bu teknikle olabildiğince çok sayıda fikir öne sürmek esastır. Öğrenciler birbirinin düşüncelerinden yararlanarak yeni düşünceler üretebilirler. Beyin fırtınasında, bir konu olumsuz sorularla da ele alınarak uygulanabilir. Buna ters beyin fırtınası denir. Örneğin, toplumun ahlak yapısını nasıl çöktürebiliriz? gibi bir soru sorularak beyin fırtınası yapılabilir.

Görüldüğü üzere beyin fırtınası etkili bir problem çözme tekniğidir. Bütün öğrenciler katılabilir. Bu teknikle kısa zamanda çok fikir ve düşünce üretilebilir. Hiçbir araç gereç gerektirmez. Fikirler yargılanamayacağı için tartışma çıkmaz. Öğrencileri motive edici özelliğe sahiptir ve öğrencilerin farklı görüşleri kabul etmelerinde yardımcı olan bir tekniktir. Beyin fırtınasının bu faydaları yanında bazı sınırlılıkları da vardır. Beyin fırtınası tekniğinde her öğrenciyi ayrı ayrı değerlendirmek zordur. Tekniğin kullanılması esnasında öğrencilere yararlı,

yapıcı eleştiride bulunma fırsatı yoktur. Her fikrin yazılması zorunluluğu fikirlerin akış hızını yavaşlatabilir. İyi bir başkan ve not tutucu olmadığında başarı şansı zayıftır (Özden, 1997:147-148).

Bu teknikte en çok problemlere çözüm oluşturmada faydalanılan çözüm yolları; benzerlikten faydalanma, fikir bağlantısı kurma ve zarardan fayda çıkarma yollarıdır. Benzerlikten faydalanma yolunda, tabiattaki örneklerden icatlar gerçekleştirme, fikir bağlantısı kurma yolunda, kelimelerden yeni ve farklı çağrışımlara gitme, zarardan fayda çıkarma yolunda da hiçbir faydası olmayan/olamayacak olan bir durumdan kurtulmak için sonucu faydaya dönüşecek yeni bir yöntemle sonuca gitme gibi düşünce ürünleri söz konusudur (Demirel, 2000:92).

Etkili bir beyin fırtınası veya tersine beyin fırtınası sürecinin oluşabilmesi, başlıca dört etkene bağlıdır (Saban, 2000:195).

1. Beyin fırtınası esnasında öğrencilerin ileri sürdükleri fikirler asla eleştirilmemelidir. Çünkü, öğrencilerin hayal güçlerini rahatça kullanabilmeleri için düşüncelerinden dolayı yargılanacakları endişesini taşımamaları gerekir.
2. Beyin fırtınası esnasında öğrencilere sınırsız düşünme özendirilmelidir. Dolayısıyla öğretmen için öğrencilerin ürettikleri fikirlerin tuhaf olması pek önemli değildir. Aksine, bu tür fikirler özendirilir. Çünkü, beyin fırtınası esnasında ortaya atılan olağan dışı fikirler problemlere yeni çözüm yolları üretmek için gereklidir.
3. Beyin fırtınası esnasında öğrencilerin fikirlerinde genellikle nitelik yerine nicelik aranmalıdır. Bu nedenle beyin fırtınası tekniği uygulanırken öğrencilerin karşılaştıkları probleme ilişkin olarak iyi bir çözüm üretme olasılığını artırmak için onların mümkün olduğu kadar çok sayıda fikir üretmelerini cesaretlendirmek temel ilkedir.
4. Öğrencilerin beyin fırtınasını gerçekleştirmelerindeki amaçları, gelişme ve geliştirme olmalıdır. Çünkü beyin fırtınasında, öğrencilerin birbirlerinin fikirlerinden de esinlenerek düşünce listesindeki fikirlerin çoğaltılması amaçlanır.

Beyin fırtınası tekniği ile din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde bazı problemleri, soruları öğrencilere düşündürebilir, çözüm yolları üretmelerini isteyebiliriz. Dersle ilgili bir konuya veya soruna çözüm getirmelerini, hayal yoluyla düşünce, fikir üretmelerini sağlayabiliriz. Beyin fırtınası tekniği, din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde de öğrenci merkezli işlenir. Öğrencinin düşünmesi sağlanır.

Beyin fırtınası tekniğinin din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde kullanılmasının en önemli faydası, bu teknik yoluyla fikirler eleştirilmediği için öğrenci normal zamanda söyleyemediği fikirlerini söyleyebilme imkânına kavuşur. Din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenleri yukarıda anlatılanlarla birlikte bu tekniği kullanırken aşağıdaki hususlara da dikkat ederlerse teknik öğretme öğrenme sürecinde daha etkin bir şekilde kullanılabilir:

1. Beyin fırtınası esnasında eleştiri, yargılama ve değerlendirme kapı dışında bırakılmalıdır.
2. Bu teknik, informal ve rahat bir sınıf ortamında gerçekleştirilmelidir.
3. Beyin fırtınası esnasında önemli olanın fikirlerin niteliği değil, niceliği olduğu unutulmamalıdır; dolayısıyla ne kadar kusurlu olurlarsa olsunlar, bütün fikirler ifade edilebilmelidir.
4. Aynı anda bir kişi konuşabileceğinden, akıllarına gelen fikirleri unutmamaları için bir kâğıda not almaları öğrencilere hatırlatılmalıdır.

5. Beyin fırtınası esnasında ileri sürülen her fikir, not tutan bir kişi tarafından kaydedilmelidir.
6. Beyin fırtınası tekniğinin başarısı için tartışmayı yönlendirecek iyi bir başkan gereklidir. Grup başkanı aktif olarak fikir üretmeye katılmaz. Ancak, grupta oluşabilecek olumsuz havayı kırmak ve konudan sapmayı engellemekle sorumludur.
7. Fikirlerin sentezi ve değerlendirilmesi aşamasında öğretmen gruba rehberlik edebilir (Özden, 1997:147; Saban, 2000:196).

11.3. Bir Öğretim Materyali Olarak Film

Eğitimde materyal kullanımı dersin verimliliği açısından çok önemlidir. Bu materyallerden biri de filmlerdir. Ses, müzik, renk vb. duyu organlarına hitap eden unsurları içerisinde barındırması dolayısıyla öğretimde gerçekliğin aktarılmasında çok etkilidir.

Bilinçli bir şekilde film seyrettirmek öğretimi tamamlar. Ne kadar tasvir edersek edelim, anlattığımız zamanı, özelliklerini yansıtan kıyafetleri, araçları vb.ni içeren bir film olayı canlandırmada öğretmenden daha başarılı olacak bir materyaldir. Ayrıca filmler, öğrencinin görsel ve işitsel duyularına hitap ettiğinden öğrencinin dikkatini çeker ve öğrenmenin kolay yoldan elde edilmesini sağlar. Kahramanlarla ve mekânlarla empati kuran öğrencinin dikkati konuya çekilmiş ve öğrenmesi kolaylaşmış olur.

Filmin bir öğretim materyali olarak kullanılmasının birçok yararı vardır:

- Sınıf ortamına getirilmesi mümkün olmayan araç ve gereçlerin, olay ve olguların gösterimini sağlar.
- Öğretilen/öğretilecek konuya güdülemeyi sağlar.
- İlgi çekicidir.
- Heyecan vericidir.
- Sürükleyicidir.
- Öğreticidir.
- Kelime hazinesini geliştirir.
- Görme ve işitme duyularına hitap ettiği için çok etkilidir.
- Kalıcı ve uzun süreli öğrenme sağlar.
- Tarihî olayları somutlaştırır.
- Geçmişte yaşanmış olayları ve gelecekte yaşanması muhtemel olayları canlandırır.
- Hareketlilik, renk, müzik vb. unsurlar için içine girdiği için daha verimli bir öğrenme sağlar.
- Öğrencilerin problemlere ilgilerini uyandırır ve çözüm yolları üretmeye sevk eder.
- Filmde herhangi bir sahneyi durdurma, ileri ve geri alabilme özelliği, konu üzerinde ayrıntıları görebilme ve öğrenmeyi arttırıcı etki yapar.
- Film, izledikten sonra öğrencilerle etkinlik (tartışma vb.) yapılabilecek bir eğitim aracıdır.

Filmin kazandıracığı/kazandırdığı beceriler şöyle sıralanır:

1. Empati kurma becerisi gelişir.
2. Eleştirel düşünme becerisi gelişir.
  - 2.1. Sebep-sonuç ilişkisini belirler.
  - 2.2. Genelleme yapar.
  - 2.3. Kararları sorgular.
  - 2.4. Karşılaştırma yapar.

- 2.5.İlgili ve ilgisiz durumları tespit eder.
- 2.6.Sıra dışı bağlantılar kurar.
- 2.7.Analiz, sentez, değerlendirme yapar.
- 3.İletişim becerisi gelişir.
  - 3.1.Seyreder.
  - 3.2.Açık fikirli olur.
  - 3.3.Tartışır.
  - 3.4.Sözlü/yazılı görüşlerini ifade eder.
  - 3.5.İkna eder.
- 4.Araştırma becerisi gelişir.
  - 4.1.Ana fikri bulur.
  - 4.2.Propaganda unsurlarını tespit eder.
- 5.Problem çözme becerisi gelişir.
  - 5.1.Problemi tanımlar.
  - 5.2.Problemin çözümüne yönelik hipotezler ortaya atar.
  - 5.3.Kaynak araştırması yapar.
  - 5.4.Hipotezleri test eder.
  - 5.5.Bir çözüme varır.
- 6.Zaman ve kronolojiyi algılar.
  - 6.1.Geçmiş, şimdi ve gelecek zamanı ayırt eder.
  - 6.2.Kronolojik sıralama yapar.
  - 6.3.Zaman şeridi oluşturur.
  - 6.4.Değişim ve sürekliliği algılama becerisi gelişir.
  - 6.5.Benzerlik ve farklılıkları bulur.
  - 6.6.Zamanla oluşan süreklilik ve değişimi algılar.
  - 6.7.Tarihî olguları ayırt eder.
  - 6.8.Geçmişteki problemlerin farkına varır.
  - 6.9.Geçmişteki problemlerin çözümünüyle ilgili öneri sunar.
- 7.Karar verme becerisi gelişir.
- 8.Görsel okuma becerisi gelişir.

11.4. Tartışma Yöntemi

Tartışma yöntemi dinleme, sorgulama, fikir alışverişi ve bir konuyu değerlendirme gibi etkinlikleri içerir. Tartışma yöntemiyle, bir grup öğrencinin belli bir konunun kavranması amacıyla karşılıklı görüşler, fikirler ve eleştiriler üreterek o konuyu kapsamlı ve detaylı olarak irdelemesi kastedilir. Bu yöntemde birbirinden farklı iki görüş neden ve sonuçlarıyla da ortaya konulabilir. Öğrencileri okudukları ve öğrendikleri konular üzerinde düşünmeye iten, anlaşılmayan konuların açıklanmasına yarayan bir yöntemdir. Tartışma yöntemi ile doğruların tek boyutu olmadığı, birçok yönünün olduğu görülebilir. Olaylara çok yönlü bakabilme, eleştirebilme, eleştiriden yararlanabilme, yeni sentez yapma, hoşgörülü olma, karşıt görüşün nedenini, niçinini çözümlenme, küsmeme, kırılmama, katkılar için teşekkür edebilme becerisi kazandırmada yüksek düzeyde eğitsel bir değeri vardır.

Bu yöntem daha çok bir konunun kavranması aşamasında karşılıklı olarak görüşler ortaya konurken, bir problemin çözüm yollarını ararken ve değerlendirme çalışmaları yaparken kullanılır. Tartışma yöntemi ayrıca, öğrencilerin belli bir konu hakkındaki ön bilgilerini anlamak, harekete geçirmek ve başka bir konu ile ilişkilendirmek amacıyla da kullanılabilir. Bu açıdan bakıldığında buluş yoluyla öğretim stratejisinin kullanımında ve kavrama düzeyindeki davranışların kazandırılmasında kullanılır. Öğrencileri konu hakkında sorular sormaya ve dolayısıyla düşünmeye teşvik ettiği için tartışma yönteminin öğrenilenlerin içselleştirilmesine yardımcı olduğu kabul edilir.

Tartışma yöntemi sınıfta, büyük grup tartışması, münazara, panel, forum gibi tekniklerle kullanılabilir.

Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde uygulanışı ve yöntemi etkili kılmak için dikkat edilecek hususlar şunlardır:

Tartışma yönteminde din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmeni dersi, kazanımları gerçekleştirecek biçimde dikkatlice planlamalıdır. Soru ve yanıtlara öğrenciler etkin bir biçimde katılmalı, öğretmen de genellikle yol gösterme görevini üstlenmelidir. Öğrenciler, birbirlerinin düşünce, yaşantı ve görüşlerini paylaşmalı, kazanımları edinmeleri için yüreklendirilmelidirler. İletişim bütün öğrenciler arasında olmalıdır. Bu nedenle sınıftaki öğrenci sayısı fazla olmamalıdır. Öğrenci sayısı 40'tan fazla ise öğretmen sınıfı kümelere bölmeli, ders sırasında açık oturum, panel, zıt panel, büyük-küçük grup tartışması, münazara gibi öğrenme öğretme tekniklerini kullanmalıdır.

Din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmeni bu yöntemi uygularken her türlü görüşe açık olmalı, sinirli ve sabırsız tutum sergilememelidir.

Tartışma yöntemiyle dersin işlenebilmesi için, öğrencilerin konu ile ilgili bazı ön bilgileri edinmiş olması gerekir. Bu yöntemde öğrencilere kazanımlarla ilgili içerik, kısa bir okuma metni verilebilir. Bu okuma metni tartışmada kullanılacak nitelikte olmalıdır.

Tartışma yöntemi, öğrencilerin daha önceki yaşantıları hakkında konuşmalarına fırsat veren bir yöntem olduğu için, din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmeni bu yöntem sayesinde öğrencilerin aileden ve çevreden getirdikleri yanlış dinî bilgileri öğrenme ve düzeltme fırsatına kavuşur. Bu nedenle din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin uygulanışına öğretmenin çok dikkat etmesi gerekir.

Tartışma yönteminin yukarıdaki faydaları göz önüne alındığı zaman, din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin kazanımlarının gerçekleşmesine katkıda bulunabilecek en etkin yöntemlerden biri olduğu görülür. Bu yöntem sayesinde öğrenciler birbirlerini daha iyi anlama şansına kavuşur ve dersin gerçekleştirmek istediği birçok ahlaki davranış bu yöntem sayesinde başarılabılır.

Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin programı incelendiğinde birçok konunun bu yöntemle işlenebileceği görülür.

Tartışma yöntemini din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde öğretmenin daha etkin kullanabilmesi için dikkat edeceği hususlar ise şunlardır:

1. Konu seçimine dikkat edilmelidir. Sınıfın ilgisini çekecek ve tartışma gruplarında yer alacak öğrencilerin kolaylıkla hazırlayabileceği konular seçilmelidir. Tespit edilen konu hem grubun her bir üyesine hem de tüm sınıfa önceden duyurulmalıdır.
2. Öğretmen ve öğrenciler konuya iyi hazırlanmalı, gerekiyorsa kütüphane çalışması yapılmalıdır.
3. Öğretmen kendisi için yeni olan bir konuyu tartışmamalıdır.
4. Tartışmaya başlamadan önce, tartışmanın amacı, süresi ve tartışma sonunda neler yapılacağına açık ve net olarak kararlaştırılması önemlidir.
5. Öğrencileri motive edecek tartışma soruları önceden hazırlanmalıdır.
6. Öğrencilerin konu hakkında ön bilgi edinmeleri sağlanmalıdır. Aksi takdirde zaman kaybına yol açar.

7. “Niçin” veya “nasıl” sorularıyla tartışmaya başlanılmalı; cevabı “evet” veya “hayır” şeklinde verilebilecek sorulardan kaçınılmalıdır.
8. Tartışmanın sadece birkaç öğrenci tarafından götürülmesine izin verilmemelidir. Bu amaçla sınıfta pek söz almayan veya çekingen davranan öğrenciler konuşmaya teşvik edilmelidirler.
9. Öğrencilerin kendilerini rahat ifade edebilecekleri bir ortam oluşturulmalıdır.
10. Tartışma sırasında, öğrencilere düşünmeleri ve kendilerini ifade etmeleri için yeterli süre verilmelidir.
11. Grup oluşturmaya özen gösterilmelidir. Tartışma grupları mümkün olduğu kadar küçük tutulmalıdır. Daha önce belirtildiği gibi bu yöntemin en önemli sınırlılıklarından biri, kalabalık sınıflarda uygulanmaya elverişli bir yöntem olmamasıdır. Din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmeni, öğrencilerini çeşitli biçimlerde gruplandırarak çok sayıda öğrencinin katılımını sağlayabilir. Çokça yer verilen grup şekilleri ise şunlardır:

İlgi grupları: Öğrenciler, ortak ilgilerine göre bir araya getirilebilirler. Çünkü ortak ilgi, öğrencileri birbirine bağlar. Böylece öğrenciler birlikte ele aldıkları problem veya konuyu planlamayı, görev dağılımı yapmayı, araştırmada bulunmayı, bulduklarını bir araya getirerek problemin çözümünü ve sunulmasını başarabilirler.

Seviye grupları: Bir sınıfta öğrenciler dersteki başarı durumları dikkate alınarak gruplanırsa seviye grupları kurulmuş olur.

Görev kümeleri: Öğretmenler, öğrencileri velileri ile veya bir velinin gözetiminde gruplayarak yakın cami, mescit, çeşme, şehitlik gibi dinî, tarihî ve sosyal yapılarda gezi ve gözlem yapabilmeleri için görevlendirebilirler.

Kalabalık sınıflarda öğrencilerin bir kısmının, münazara gibi jüri grup tartışmalarında ya da forumda olduğu gibi dinleyici olarak yer alması ve kendilerine süre tanındığında grup üyelerine sorular yönelmeleri bu yöntemi oldukça çekici hâle getirmektedir. Grup oluştururken öğretmenin dikkat etmesi gereken bir diğer husus, kişilik bozukluğu gösteren, baskıcı, sinirli ya da pasif öğrencilerin toplantı yönetmesine ya da grup liderliği yapmasına izin vermemesidir. Ancak bu yöntemin bu tür öğrenciler için de oldukça eğitici bir değeri vardır. Öğretmenin bu hususu göz önünde tutarak bu öğrencileri gruplara katmanın yollarını araması gerekmektedir.

12. İyi bir hazırlık yapılması sağlanmalıdır. Ön hazırlığını iyi yapmamış öğrencilerin katılacağı bir tartışma zamanın boşa harcanmasından başka bir işe yaramayacaktır. Bu nedenle öğrencilerin tartışmaya en iyi biçimde hazırlanabilmeleri için gerekli zaman ve imkânlar tanınmalıdır. Öğrencilerin hazırlanmasının yanında tartışmanın yapılacağı ortamın da hazırlanması önemlidir.
13. Tartışma yöntemine özen gösterilmelidir. Tartışma yönteminde toplantıya başkanlık yapmak, genellikle öğretmenin görevidir. Bazen bu görev hem konuyu hem de toplantı yönetimini iyi bilen bir başka kişiye verilebilir. Bazen de öğretmen daha rahat ve samimî bir hava oluşturmak için bu görevi bir öğrencinin üstlenmesini isteyebilir. Her iki durumda da öğretmen tartışmanın gözlemcisidir. Tartışma yönteminde en önemli görev toplantıyı yönetecek olan başkana düşmektedir. Bu görevi en iyi biçimde yürütebilmesi için toplantı başkanına şu önerilerde bulunmaktadır:
  - Öncelikle toplantıya katılan öğrencileri tanıtm.
  - İlgiyi çekecek ve dikkatleri toplayacak bir başlangıç yapın.
  - Toplantıyı nasıl yönetmek istediğinizi ve uyulması gereken kuralları önceden açıklayın.
  - Serbest tartışma yapılabilecek bir ortam oluşturmaya çalışın.

- Toplantıya katılanlara, kişilerle değil, fikirlerle ve sorunlarla ilgilenmeleri gerektiğini hatırlatın.
  - Her seferinde yalnızca bir öğrencinin konuşmasına izin verin.
  - Her öğrencinin katılmasını sağlamaya çalışın. Konuşmak arzusunda olanlara sırası ile katılma imkânı tanıyın.
  - Öğrencilerin birbirlerinin fikirlerine hoşgörü ve saygı göstermesi konusuna dikkat edin.
  - Toplantı başkanı olarak kendi fikirlerinizle tartışmacılara baskı yapmayın.
  - Tartışma ilerledikçe konuyu sık sık tekrarlayın.
  - Tartışmanın konu dışına çıkmasına izin vermeyin. Öğrencileri konu içinde tutarken nazik fakat azimli davranın. Konu ile ilgisi olmayan hususları tartışmak isteyen bir öğrencinin tüm grubun vaktini almasına izin vermeyin.
  - Bazen gruptaki öğrencilerin akıllarının karışması yüzünden tartışma konu dışına çıkabilir. Bu durumda konuyu ve sorunu bir kez daha tekrar edin.
  - Zamanı en iyi şekilde kullanmaya özen gösterin ve zaman dolduğunda tartışmaları özetleyerek toplantıyı kapatın.
14. Grup çalışmalarının kontrol ve değerlendirilmesine özen gösterin. Bu yöntemde öğretmen bir taraftan öğrencileri çalışmaya teşvik edecek, öte yandan yapılan işin sonuçlarını değerlendirecektir. Öğretmen; boşlukları, eksik noktaları tamamlamak, sonuçları birbirine bağlamak, ilişkileri göstermek, önemli noktalara dikkat çekmek, kısaca bütünlüğü sağlamakla görevlidir. Öğretmenin hazırlayacağı aşağıdakine benzer bir soru listesi, yapılanın değerlendirmesini sağlayabilir:

- Tartışma, belirlenen konu üzerinde oldu mu?
- Hangi noktalarda başarılı veya başarısız olundu?
- Yetersizliklerin nedeni ne idi?
- Konu üzerinde ilerleme oldu mu?
- Çalışmalara öğrencilerin katılma oranı ne kadardı? Kimler katılmadı, neden?
- Görüşler ve sonuçlar herkes tarafından paylaşıldı mı?
- Tartışmadan çıkan sonuçlar nedir?

Yeni yapılacak tartışmalar için neler önerilebilir? (Küçükahmet, 2000:95-96; Bilgin-Selçuk, 1997: 142-144).

11.5. Küçük Grup Oluşturma

Küçük gruplarda öğrenme, sınıfın küçük gruplara ayrılmasını ve verilen bir konu üzerinde beraberce çalışılmasını içerir. Öğrenciler bilgi almak, problem çözmek ve karar vermek için yardımlaşarak çalışırlar. Öğrenciler ayrıca grup işleyişi hakkında fikir edinir ve katılım becerileri kazanırlar.

Sınıfların ilk kez gruplar hâlinde çalışması büyük önem taşır. Çünkü bu çalışma daha sonraki grup çalışmalarının nasıl yürüyeceği hakkında bir fikir verecektir.

1. Küçük gruplar çeşitli biçimlerde oluşturulabilir. Örneğin, öğrencilere sıra ile sayı saydırma (En önde en kenardaki öğrenci "1" der, yanındaki "2", onun yanındaki "3"der.) ve sonra da "tüm birler (2'ler, 3'ler vb.) bir araya gelsin" diyerek gruplar oluşturulabilir, çabuk ve yansız bir yol olduğu için yeğlenebilir. Ancak, eğer öğretmen, bu yolla kimi grupların yalnız kız (yalnız erkek) öğrencilerden oluştuğunu fark ederse (a) kimi öğrencilerin grup değiştirmelerini sağlayarak tüm gruplarda hem kız hem de erkek öğrenci olmasına özen gösterebilir, ya da (b) süreç gözlemcileri (bk. Madde 6) ile

- yapacağı konuşmada onlara, gözlemlerinde cinsiyet değişkeninin etkilerine de dikkat etmelerini önerebilir.
2. Grupların kendi içlerinde bir tartışma yöneticisi saptamaları uygun olur. Öğretmen bu öğrencilerle konuşarak onları neler yapmaları/yapmamaları, nelere dikkat etmeleri gerektiği konusunda bilgilendirmelidir.
  3. Öğretmen, ayrıca tüm öğrencileri, hem kendilerinden hem de tartışma yöneticilerinden beklenenler konusunda bilgilendirmelidir.
  4. Küçük grup tartışmasının yapılacağı dersten önceki arada öğretmen, derslikte mekân düzenlemesine ilişkin işleri yaptırmalıdır. Grup üyelerinin birbirlerini görememeleri durumunda etkileşim azalacağı için, her grubun daire biçiminde oturacağı ya da ayakta duracağı bir düzenleme yeğlenmelidir.
  5. Küçük grup öğrenme etkinliği sırasında gürültülü bir ortama hazırlıklı olunmalı, bu konuda yönetime ve yakın dersliklerdeki öğretmenlere önceden bilgi verilmelidir.
  6. Sınıftan birkaç öğrenci (isteklilik ya da arkadaşlarınca/öğretmence önerilme yoluyla) süreç gözlemcisi olarak belirlenmeli ve bu kişilere tartışma sırasında sessizce gezinerek gözlem yapmaları ve not tutmaları, grupların tartışmasına katılmamaları ya da müdahale etmemeleri, bir grubun yanında çok uzun süre durup "onları dinlememeleri" vb. yol gösterici bilgiler verilmelidir.
  7. Küçük grup tartışması bittikten, gruplar kendi içlerindeki tartışmaya ilişkin olarak tüm sınıfı bilgilendirdikten sonra öğretmen, süreç gözlemcilerine, gözlemlerini sınıf önünde dile getirmeleri için süre vermeli ve son olarak da kendi gözlemlerini anlatmalıdır. Öğretmenin, tartışmanın kapanışı anlamına gelen bu konuşmasında duyarlı, yapıcı ve özendirici olması önem taşır.

Dikkat Edilecek Noktalar

Aşağıdaki konularda süreç gözlemcilerinin grupları gözlemlerini sağlayınız. Ayrıca kendiniz de gözlem yapınız.

1. Terimler: Grup üyeleri kullandıkları terimleri açıkça tanımlıyorlar mı? Bütün grup üyeleri aynı terimleri aynı şekilde mi kullanıyorlar?
2. Söz hakkı: Grupta söz hakkı adil bir biçimde paylaşılıyor mu?
3. Uzlaşmaya yatkınlık: Grupta kendi görüşlerine katı biçimde bağlı, görüşlerini değiştirirlerse "kaybedeceklerini", kabul ettirirlerse "kazanacaklarını" düşünen üyeler var mı?
4. Dinleme: Kişilerin, konuşanları dinlemekten çok kendilerini dinletmek istedikleri durumlar oluyor mu? Gruptakiler birbirlerinin söylediklerini gerçekten dinliyorlar mı? Eğer dinliyorlarsa, kendileri ile aynı görüşte olan kişileri fark edebiliyorlar mı? Fark ediyorlarsa yalnızca onların görüşlerine mi katılıyorlar ("Arkadaşıma katılıyorum." anlayışı), yoksa kendi görüşlerini kendi sözcükleri ile ortaya koyup katıldıkları görüşü geliştiriyor ve destekliyorlar mı?
5. Çatışmayla yüz yüze gelme: Eğer bir ya da birden fazla kişi değişik görüşlere sahipse ve bu görüşler birbiriyle çatışıyorsa, gruptakiler bunları tartışmaya açıyorlar mı, yoksa çatışmayla yüz yüze gelmekten kaçmayı (sanki anlaşıyor gibi davranmayı) mi yeğliyorlar?

11.6. Örnek Olay İncelemesi

Örnek olay inceleme, örnek problem çözme ve örnek olay isimleri ile de anılan örnek olay inceleme yöntemi, öğrencilerin gerçek hayatta karşılaşılan sorunlu bir olayı sınıf ortamında çözmeleri esasına dayanır. Bu yöntem, sosyal ilişkilerle ilgili bir durumu, bir sorunu, bir olayı inceler ve olayın nedenlerini ortaya çıkarmaya çalışır. Çözüm yolları önerilmek istendiğinde ise

olayı kişiselleştirmeden genel bir hava içinde ve sorun merkeze alınarak tartışılması amacıyla kullanılır. Dolayısıyla örnek olay incelemesi yönteminde öğrencilerin sorunlu bir olaya aktif olarak katılmaları ve sorunlu olayın nedenleri hakkında fikirler ve çözüm önerileri üretmeleri istenir. Söz konusu olan sorunlu olay, gerçek ya da hayalî olabilir ve genellikle de yazılıdır, görsel olaylara da yer verilebilir. Örnek olayı içeren bir rapor üzerinde çalışan öğrenciler, ilk önce olayın mahiyetini öğrenirler, daha sonra var olan verileri analiz ederek değerlendirirler ve en sonunda bir çözüme ulaşırlar. Bazen de öğrencilerin bir örnek olayı kendilerinin kaleme almaları ve çözüme kavuşturmaları istenebilir. Çünkü hemen her birey günlük hayatta sürekli olarak farklı problemlerle karşı karşıya gelmekte ve başarılı bir hayat için bu problemlerin üstesinden gelmeye çaba harcamaktadır. Bu durumda, bir grup öğrenci bir araya gelerek kendi deneyimleri hakkında önce kısa hikâyeleri gruptaki diğer üyelere yüksek sesle okurlar ve onları gruptaki öğrencilerle tartışırlar (Saban, 2000:201).

Örnek olay incelemesi yöntemi, öğrencilere bir konuyu ya da bir beceriyi kazandırmak amacıyla kullanılır. Öğrencinin karar verme, seçme ve sonuca ulaşma ile ilgili yaşantı geçirmesi sağlanır. Bu yöntem daha çok buluş yoluyla öğretim stratejisinde ve bilişsel alanın kavrama, analiz, sentez, değerlendirme ve uygulama düzeyindeki duyuşsal alanın tepkide bulunma, değer verme, örgütlenme düzeyindeki davranışların kazandırılmasında kullanılır.

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Uygulanışı ve Yöntemi Etkili Kılmak İçin Dikkat Edilecek Hususlar

Belirtildiği üzere örnek olay incelemesi yönteminin amacı, öğrencinin karar verme, seçme ve sonuca ulaşma ile ilgili yaşantı geçirmesini sağlamaktır. Din öğretiminde ise örnek olay yönteminin amacı, öğrencilere bazı dinî ve ahlaki öğretileri içeren örnek olayları inceleme ve kahramanları üzerinde konuşma ve tartışma imkânı vermektir.

Örnek olay incelemesi yöntemi, din kültürü ve ahlâk bilgisi dersinde Kur'an kıssalarından, İslam tarihinden, Peygamberin ve din büyüklerinin hayatlarından kesitlerle seçilen örneklerin ve malzemenin bolluğu nedeniyle sıklıkla kullanılan ve öğrencilerin en çok ilgi duyduğu yöntemlerden biridir. Din kültüründe hem bu tür malzemeden hem günlük hayattan hem de yeniden konuya ilişkin oluşturulacak yeni bir örnek olayla öğrencilerin ahlaki gelişimlerine katkıda bulunulabilir. Örnek olay incelemesi yöntemi, öğrencilere olayları başkalarının bakış açısından bakabilme, başkalarının duygularını görebilme ve başkalarını anlamada gerçeğe yakın olabilme imkânı verir. Öğrenciye yaptığı davranışlarının sonucunu gösterir. Bu yöntemde davranışların başkalarına, anne baba, yakın kimselere, arkadaşlara yaptığı olumlu ya da olumsuz etkilerine dikkat çekilir. Böylece öğrenci, kendisini bir başkasının yerine koymasını öğrenebilir. Bu durum, öğrencinin olumlu davranış geliştirmesine katkı sağlar. Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin en önemli hedeflerinden biri de bu olduğu için, örnek olay incelemesi yöntemi, bu ders için önem kazanmaktadır.

Örnek olay incelemesi yönteminin Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersinde uygulanması için dersin ve konunun hedeflerine uygun bir örnek olayın seçimi gerekmektedir. Seçilecek olay, öğrencileri zihinsel yönden geliştirmeye yardımcı olduğu gibi, öğrencilerde olumlu bir ahlaki tutum geliştirmeye de yardımcı olmalıdır. Örnek olayı öğretmenin kendisi sınıfa getirebildiği gibi, öğrencilerin kendi başlarından geçen olaylardan veya günlük gözlemlerinden de yararlanılabilir. Bu olay aynı zamanda medyaya yansımış, öğrencilerin tüm ayrıntılarıyla bilebildiği güncel bir sosyal olay da olabilir. Seçilen örnek olayın tartışılmasından önce öğrencilere hazırlık yapabilmeleri için bir hafta süre verilebilir.

Öğrencilerin, izledikleri televizyon dizilerinden, seyrettikleri filmlerden, okudukları kitaplardan, büyüklerinin kendilerine anlattığı ilgi çekici olaylardan örnekleri sınıfta anlatmaları

ve eleştirmeleri, günlük hayata bakış geliştirmelerine yardım edecektir. Aksi hâlde, evde ve Din Kültüründe verilen öğretim, hayatın gerçek olayları ile pek az ilgili olursa, öğrenci, bunlar arasında seçim yapamayacaktır. Ahlâk eğitimi denilince, çok kimsenin aklına İslam tarihindeki olayları ele almak, eğitici-öğretici dinî hikâyeler anlatmak gelir. Hiç şüphesiz biraz önce de belirtildiği üzere bunlar, bu ders için çok önemli örnek olaylara malzeme oluşturmaktadır. 2. **Fakat** peygamberlerin veya örnek şahsiyetlerin hayatlarının aktarılması çocukları etkiler, fakat öğrencilere, her türlü etkinin ve değişimin dışında kalan ideal insanlardan söz etmek onları gerçek insan imajı kazanmaktan alıkoyabilir. Öğrenciler kendilerine empoze edilen ideal örneklerle, çevredeki insanların yaşadığı hayat arasındaki farkı gördükçe örneklerle karşı şüpheli bir tavır almaya başlarlar. Öğrenciler hikâyedeki espriyi, örnek şahsiyetin hayatında değil, kendi hayatlarında görebilmelidirler. Bu nedenle bu türden örnek olayların çocuğun günlük yaşantısına taşınabilecek ve ahlaki öğreti ve davranışlar oluşturabilecek şekilde din dersinde işlenmesi gerekir.

Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde o gün işlenecek olan konu ile ilgili örnek olayı öğrencilerin oluşturmaları isteniyorsa, örnek olayı kaleme alma sürecinin başlıca dört aşamada gerçekleştirilmesi gerekir:

1. **Serbest yazım aşaması:** Bu aşamada, öğrenciler, kendi deneyimleri ile ilgili olarak yazacakları bir konu hakkında bir grup içerisinde beyin fırtınası yaparak çeşitli fikirleri not alırlar ve bir taslak oluşturmaya çalışırlar.
2. **Örnek olayı kaleme alma aşaması:** Bu aşamada, gruptaki öğrenciler, sessiz bir şekilde ilk aşamada belirledikleri gerçek-hayat yaşantısı ile ilgili olarak yaklaşık bir sayfalık bir örnek olayı yazıya dökerler.
3. **Örnek olayı paylaşma aşaması:** Bu aşamada, gruptaki öğrenciler, kendi hikâyelerini anlatırlar, diğer hikâyeleri dinlerler ve grupta paylaşılan bütün hikâyeleri tartışırlar. Grup üyeleri, hikâyelerde geçen sorunlu olaylar hakkında şu soruları yöneltebilirler: Hikâyenin ana teması nedir? Hikâyede işlenen sorunlu olay nasıl gelişmektedir? Hikâyede adı geçen sorunlu olayın çözüme kavuşturulabilmesi için alternatifler nelerdir?
4. **Grupla çalışma sürecinin değerlendirilmesi ve sonuç aşaması:** Bu aşamada, grup içerisinde hikâye yazma, diğer hikâyeleri dinleme ve kendi hikâyelerini diğerleri ile paylaşma aktiviteleri değerlendirilir ve öneriler geliştirilir. Ayrıca, grup üyeleri varılan sonuçlar hakkında birbirlerine geri bildirim sağlarlar (Saban, 2000: 201-202).

Konu edilen olayın, öğrenciler tarafından anlaşılır, sade ve açık bir şekilde düzenlenmiş olması gerekir. Olay bir bütün olarak ele alınmalı, özellikle de olayda tartışılacak öğeler belirgin olarak ortaya konulmalıdır.

Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde de konunun kazanımlarına uygun bir örnek olayın bulunması bazen güç olabilir. Fakat öğretmenin bu yöntemi uygulayabilmesi için mutlaka yazılı malzemelere de ihtiyacı yoktur. Çevresindeki her türlü olay onun için kaynaktır. Öğrencilerde davranış değişikliği meydana getirmek ve karar verme yeteneğini geliştirmek amacıyla sorularla konuyu tartışmaya açmak ve çözümlenmeye gitmek gerekir. Örnek olay için hazırlanan yönlendirici tartışma soruları önceden belirlenerek, olayın nedeni, oluş şekli ve sonuçları üzerinde tartışma ortamı hazırlamak gerekir.

Örnek olayın sunuluşunda din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde değişik tekniklerden yararlanılabilir. Konu; film, aasetat ve slaytlarla sunulabileceği gibi birkaç öğrenciye görev verilerek dramatize de edilebilir. Sunuşun ardından sorular çerçevesinde ortaya konan çözüm yolları ve fikirler tartışmaya açılmalıdır. Olayın tartışılmasında küçük veya büyük grup tartışması tekniği kullanılabilir. Bu yöntemde etkinlik sağlanabilmesi için örnek olayın

sunumundan sonra 5-6 kişilik gruplar oluşturmak ve her grubun konuyu bir başkan önderliğinde kendi içinde tartışmasını sağlamak gerekir. Her grubun kendi arasında yaptığı analizden sonra öğretmenin yönetiminde grup başkanlarının kendi içlerinde ulaştığı sonuçlar çerçevesinde yeniden konu tartışılır. Bu tür uygulamalarda kendi içlerinde bir görüşe ulaşan gruplar, kendi görüşlerini kabul ettirebilmek için tartışmalara daha aktif olarak katılmakta ve yönetime katılım yüksek olmaktadır.

Öğrencilerin örnek olay hakkında tartışabilmeleri için konu ile ilgili temel kavram ve ilkeler bilgisini de kazanmış olmaları gerekir. Aksi hâlde tartışma ile fazla olumlu sonuçlar alınamaz, öğrenciler yanlış çözümlenmelere gidebilirler. Özellikle din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde kavramların sağlıklı bir öğretimi gerçekleştirilmemişse öğrenciler aileden getirdikleriyle eksik ve sağlıklı çözümlenmeler yapabilirler. Allah, peygamber, peygamberlik, vahiy gibi kavramların öğretimi gerçekleştirilmeden peygamber kıssalarının örnek olay olarak kullanılması, öğrencileri olumsuz sonuçlara götürebilir.

Öğretmenin tartışmalar sırasında öğrenci merkezli olması, emredici bir tavır içinde bulunmaması, öğrencilerin serbestçe duygu ve düşüncelerini ifade etmelerine imkân tanınması gerekir. Soruları aşamalı olarak yönelterek sonuca doğru ilerlemesi, tartışmanın gereksiz yönleri doğru gitmesini önleme çabası içinde olması beklenir. Öğretmen, hem öğrencilerin kendilerini gerçekleştirmeleri hem de davranış kazandırma çabası içinde olmalıdır.

Bu tartışmalar sonucunda ortaya çıkan düşünce ve görüşler toparlanmalı, özetlenmeli ve ilkelere, genellemelere, yargılara, çözüm yollarına sonuç olarak ulaşılmalıdır. Bu tartışmalarda bazen doğru cevap aranmadan, iyi çözümlenmelere esas olacak uygun alternatiflerin ortaya konmasına çalışılır. Böylece öğrencilerin karşılaşılabilecekleri sorunları tanıma ve çözümü sağlayacak yargılara varabilme yeteneklerinin gelişmesine hizmet edilmiş olunur. Tüm bu anlatılanlardan örnek olay incelemesi yönteminin Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersinde uygulanması beş aşamada gerçekleştirilir:

1. Derse bir örnek olay ile başlamak ve dersin konusunu seçilen örnek olay etrafında organize etmek,
2. Seçilen örnek olayın öğrencilerin dünyası ile yakından ilişkisini kurmak,
3. Öğrencilere kendi öğrenmelerini yönlendirmeleri için sorumluluk vermek,
4. Öğrenme zamanının çoğu için sınıfta küçük gruplar oluşturmak,
5. Öğrencilerin öğrendikleri şeyleri bir ürün ya da performans şeklinde sınıfta sunmalarını istemek.

Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde öğretmenin örnek olay incelemesi yöntemini etkili kullanabilmesi için rehber ilkeler şöyle sıralanabilir:

1. Öğrencilerin seviyelerine, olgunluk düzeylerine, dersin kazanımlarına uygun bir örnek olay bulunmalı veya üretilmelidir.
2. Örnek olay açık bir biçimde yazılmalıdır.
3. Örnek olayda temel ayrıntılar iyi belirlenmiş olmalıdır (Örnek olay gerçek mi? Olay anlamlı mı? Bir bütünlük taşıyor mu? Mantık açısından farklı görüş getiriyor mu? gibi).
4. Örnek olayda temel bir sorun bulunmalıdır.
5. Bu sorunun çözülmesi istenmeli, böylece sorun iyice anlaşılmalıdır.
6. Örnek olayda beklenen çözüm için öğrencilere ön bilgiler verilmelidir.
7. Örnek olay için yönlendirici tartışma soruları önceden belirlenmeli; olayın nedeni, oluş şekli ve sonuçları üzerinde tartışmalar yoğunlaştırılmalıdır.
8. Öğrencilerin yanlış çözümlenmelere gitmeleri önlenmelidir.
9. Öğrencilerin tecrübeleri değerlendirmelerine yardım edilmelidir.

10. Tartışma sonunda ortaya çıkan ilke ve sonuçlar ile en çok görüş birliğine varılan öneriler belirlenip bir yere kaydedilmelidir.

Örnek olayda elde edilen sonuçlardan ve deneyimlerden günlük yaşamda ne şekilde yararlanılacağı konusu üzerinde durulmalıdır.

11.7. Fotoğrafların Analiz Edilmesi (Fotoğraf Okuma)

Fotoğraf, içerdiği bilginin anımsanmasını kolaylaştırıcı nitelikte, okuyucuların belleğinde uyandırılan etkinin daha uzun süreli olmasını sağlamak için iyi bir araçtır. Çünkü insan, gördüğü şeyleri, okuduklarından daha iyi aklında tutar ve böylece daha rahat anımsar.

Yazıyla karşılaştırıldığında, fotoğrafın duyarlılaştırma etkisinin daha güçlü olduğu ortaya çıkmaktadır. Fotoğrafın okuyucuda çok güçlü zihinsel ve duygusal tepkiler uyandırdığı, insana özgü davranışlar içerdiği rahatlıkla söylenebilir. Oysa, kimi zaman söz konusu davranışlar yazılı metinler aracılığıyla iletildiğinde aynı etkiyi uyandırmayabilir.

Fotoğrafın gerçeklikle ilişkisi bu şekilde algılanmış olmakla beraber; bir fotoğrafı incelerken/okurken onun gerçeği ne denli yansıttığı; düz ve yan anlamları, tarihî, kültürel dağarcıktaki yeri, herhangi bir düşünceyi simgeleyip simgelemediği gibi etmenlere dikkat etmek gerekir. Fotoğraf okumada öğrencilerden;

1. Toplumdaki sosyal yönelimleri incelemek amacıyla farklı dönemlere ait fotoğrafları kullanmaları,

2. Teknoloji, eğitim, mimarî, sanat gibi alanlarda yüzyıl boyunca görülen gelişmeleri ortaya koymak amacıyla fotoğrafları kullanmaları,

3. Belli bir dönemdeki sosyal yaşamın farklı çevrelere ilişkin ipuçlarını yakalamaya dönük bir araç olarak o döneme ait fotoğraf albümlerini incelemeleri,

4. Öğrencilere aynı olgunun farklı dönemlerde çekilmiş fotoğraflarını sunarak benzerlikleri ve farklılıkları saptamalarını sağlamayı,

5. Savaş sahnesi, miting, sokak gibi ayrıntılı bir fotoğrafı tarih, alt yazı ve kaynak gibi bilgileri çıkararak öğrencilere fotoğrafla ilgili sorular sorarak yorumlamaları,

6. Öğrencilere bir fotoğraf vererek o fotoğraf ile ilgili yapılmış farklı yorumları karşılaştırmaları istenebilir.

Fotoğrafların yorumlanmasında ve sonucunda tarihsel çıkarımlarda bulunulmasında işlevsel bir yol, fotoğrafa sistematik sorular yöneltmektir. Aşağıda fotoğrafa sorulabilecek sorulara örnekler verilmiştir:

1. Fotoğrafçı fotoğrafı çekerken ne gördü?
2. Fotoğrafta görmemiş olabileceği ne ya da neler vardı?
3. Fotoğrafı ne amaçla çekmiş olabilir?
4. İnsanlara neden belirli bir şekilde poz verdirdi?
5. Fotoğrafın çekildiği şartlar fotoğrafçının seçimlerini nasıl sınırladı?
6. Fotoğraftan gözün görebileceği neler çıkarılmıştı?
7. Kadrajın, insanın orada olma duygusuna etkisi neydi?

8. Fotoğrafın kadrajı küçültülse, insanların fotoğrafa tepkisinde nasıl bir değişiklik olurdu?
9. Fotoğraf kapalı bir mekânda mı çekilmişti?
10. Eğer öyleyse, bu mekânın durumu fotoğrafı nasıl etkilemişti?
11. Mekân yapmacık ya da suni miydi?
12. Fotoğraf, kültürel ya da doğal çevreyle ilgili hangi ipuçlarını taşıyordu?
13. Fotoğraf makinesi sesleri ve kokuları kaydedebilseydi fotoğrafın imgesi güçlenir miydi?
14. Fotoğraf, günü ya da yılı nasıl göstermektedir?
15. Fotoğrafın çekilmesinden önce ne olmuştu?
16. Fotoğrafın çekilmesinden sonra ne oldu?
17. Fotoğraf, zamanın durdurulmasıyla ilgili neyi gösteriyordu?
18. Hareket hâlindeyken yakalanan şey neydi?
19. Fotoğraf, çekildiği döneme dair ne anlatıyor?
20. Parçalar bütüne nasıl katkıda bulunuyor?
21. Fotoğraf, içindeki ayrıntıları yorumlamanıza nasıl yardım ediyor?
22. Ayrıntılar, fotoğrafta temsil edilen olayın yer ve zamanına ilişkin hangi sonuç çıkarılmasına yol açıyor?
23. Fotoğraftaki insanların meslekleri, toplumsal sınıfları, zevkleri, inanışları ya da değerleriyle ilgili neler görünüyor?
24. Fotoğraf güvenilir bir kanıt niteliği taşıyor mu?
25. Fotoğraf, fotoğrafı çekilen kişi ya da fotoğrafçı hakkında önemli bir şey söylüyor mu?
26. İzi olduğu kültürle ilgili bilgi ya da kavrayış sağlıyor mu?
27. Fotoğrafın yeri ve zamanı belirgin mi?

Görsel malzemelerin kullanımına ilişkin örnek yaklaşımlar din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde kullanılabilecek bir fotoğrafa aşağıdaki şekilde uyarlanabilir:

1. Fotoğrafın tamamına ya da bir bölümüne göz atma, görüntüyü tanımlama
2. Fotoğraftaki öğeleri değişik biçimlerde nasıl sınıflandırabiliriz?
3. Fotoğraftaki karakterleri tanımlamak ve onlarla konuşmak mümkün mü?
4. Fotoğraftaki olayın öncesinde neler olmuş olabilir?
5. Fotoğraftaki olayın sonrasında neler olmuş olabilir?
6. Fotoğrafın farklı bölümlerinde nelerin olduğunu açıklama
7. Fotoğrafın karesinin dışında neler olabilir?
8. Bir taslak hâlinde fotoğrafın ana özellik ya da başlıklarını belirlemek
9. Fotoğrafa bir başlık bulma
10. Farklı bakış açılarıyla farklı başlıklar üretme
11. Konu hakkında fotoğrafın söylediklerini tartışma
12. Fotoğrafın herhangi bir bölümü hakkında sınıfa sorular yöneltme
13. Fotoğrafa başka bir figür dahil edilebilir miydi? Neresine? Niçin?
14. Fotoğraftaki nesnelere niçin yapılmış olabilir?
15. Fotoğraftaki herhangi bir nesneyi, kimler, kimler için yapmış olabilir?
16. Fotoğraftaki görüntünün tarihini ya da öyküsünü fotoğrafı merkez alarak yazma
17. Fotoğraftaki olayın ya da durumun, farklı zamanlarda geçtiğini hayal etme, varsa farklılıkları tanımlama ve nedenleri üzerine fikir yürütme
18. Fotoğraftaki öyküyü, nesneyi ya da durumu kimlikleme, tanımlama
19. Fotoğrafçının, fotoğrafı çekerken yaşadığı zihin durumuna ilişkin fikir öne sürme
20. Fotoğrafın çekildiği yerin planını çizme
21. Fotoğraftaki nesnelere tanımlama
22. Verilen bir nesne listesinden kaçının fotoğrafta yer aldığını belirleme

23. Fotoğrafi, içindeki insanların bakış açılarından bir öykü üretmek için ya da fotoğraftaki öyküyü sürdürmek için kullanma.
24. Birden fazla fotoğrafı bir öykü üretmek için kullanma
25. Fotoğrafi, zaman geçtikçe nesnelerin, olayların ya da insanların nasıl değiştiklerini göstermek için kullanma
26. Fotoğraflar arasındaki benzerlik ve farklılıkları listeleme
27. Fotoğrafçının çektiği fotoğrafla ilgili tutumunun ve fotoğraftaki olayın güvenilirliğini tartışma
28. Fotoğrafın çekildiği tarihten bu yana fotoğraftaki kişilerin ve nesnelerin muhtemel değişikliklerini tartışma
29. Fotoğrafta öğrenciyi özellikle ilgilendiren şey nedir?
30. Fotoğrafta öğrencilerin hoşuna gidebilecek nesnelere ve kişiler hangileridir?
31. Fotoğraftaki kişiler, fotoğrafları çekilene kadar zamanı nasıl geçirmiş olabilirler?
32. Fotoğrafa sınırlı bir süre bakıldıktan sonra, fotoğraf gizlenerek içerdiği nesnelerin listelenmesi için bir oyun oynama
33. Fotoğrafın bütününden edinilen izlenimin tartışılması
34. Öğrencinin bir fotoğraf grubundan bir tanesine veya bir fotoğrafın belli bir bölümüne odaklanıp gördüklerini sınıfa aktarması
35. Fotoğrafın bir detayı üzerinde öğrencinin odaklanması ve gördüklerini sınıfa anlatması
36. Fotoğraftaki işaretlerin veya sembollerin anlamlarının açıklanması
37. Fotoğrafta tuhaf veya mantıksız şeyler var mı?
38. Öğrencilerin bir rol paylaşımı yaparak, fotoğraftaki kişileri canlandırarak fotoğrafı dramatize etmeleri ve daha sonra neler olabileceğini kestirmeleri
39. Fotoğrafların ardışık sıraya konulması
40. Öğrencinin fotoğrafa benzer bir resim çizmesi ve öyküyü sürdürmesi
41. Öğrencinin fotoğraftaki karakterlerle röportaj yapması; bir öğrencinin fotoğraftaki karakterin rolünü üstlenmesi ve diğerlerinin röportajı gerçekleştirmeleri
42. Öğrencilere fotoğraftaki kişilerin dışında kişiler verilmesi; örneğin, fotoğraftaki kişinin ailesinden biri, o fotoğraftaki kişi hakkında ne düşünüyor olabilir?
43. Eğer fotoğrafı satıyor olsaydınız, birinin onu almasını sağlamak için ne yapardınız?
44. Fotoğraftaki herhangi bir kişi ya da nesnenin, fotoğraf çekildikten sonraki hâli nasıl olabilir?
45. Fotoğraftaki nesnelerin, dönemleri hakkında yorum yapma
46. Fotoğrafın nasıl çekildiğini tartışma
47. Fotoğrafın zaman içinde nasıl değişmiş olabileceğini tartışma

11.8. Gözlem Gezisi Yöntemi

Gözlem gezisi yöntemi, öğrenme etkinliklerinin sınıf dışına taşırılarak, olay ve olguların canlı olarak, olduğu gibi görülmesi, izlenmesidir. Bu, belli öğretim amaçlarının karşılanabilmesi için önceden hazırlanmış bir plan çerçevesinde belli olayların veya durumların gerçek dünyada incelenmesine yönelik olarak gerçekleştirilen eğitsel faaliyetlerin tümüdür. Bu nedenle, gözlem gezisi yöntemi, çeşitli yerlere düzenlenen sadece basit bir ziyaret olarak algılanmamalıdır. Dolayısıyla, gözlem gezisi yönteminin başarılı olabilmesi için, öğretmenin gezilecek veya gözlem yapılacak yerler hakkında bir ön inceleme yapması, harcanacak zamanın, paranın ve emeğin değmesi açısından çok önemlidir (Saban, 2000:212).

Gözlem, öğrencilerin eşya, olay ve varlıkların doğrudan kendilerinden bilgi edinmelerini ve onların bilimsel bir araştırmayla ilgili temel becerileri kazanmalarını sağlayan etkili bir öğretim yöntemidir.

Gözlem gezisi konunun özelliğine, gözlem yerinin durumuna, imkânlarına vb. göre büyük gruplar hâlinde (okul, sınıf veya sınıflar) yapılabileceği gibi küçük gruplar hâlinde veya ferdi olarak da (ödev hazırlama vb. için) yapılabilir. Burada önemli olan, gezi ve gözlemin niçin ve nasıl yapılacağı, hangi hususlara dikkat edileceğinin, kavranmış olmasıdır, yani amaçlılık ve planlılık esası vardır.

Diğer yandan gezi-gözlem, ödev hazırlama ve/veya bilgi toplayıp sınıfta aktarma, tartışma amacıyla ferdi olarak veya küçük gruplar hâlinde rehbersiz olarak yapılabileceği gibi bir rehber eşliğinde de yapılabilir. Büyük grup gezilerinde okul idaresiyle iş birliği ve rehber zorunludur. Bu zorunluluk hem öğrencilerin güvenliği açısından hem de gezi gözlemin amaçları doğrultusunda ve planlandığı şekilde yürütülmesi açısından vardır.

Rehber gözetiminde yapılacak gezi gözleminde öğrenciye yerinde ve anında yönlendirme ve motive imkânı vardır. Rehber gözetiminde olmayan gezi gözleminde bunlar yoktur (Tosun, 1993:26).

Gözlem gezisi yönteminde amaçlar bilişsel alanın bilgi, kavrama ve uygulama; duyuşsal alanın tepkide bulunma, değer verme; psikomotor alanın uyarılma, kılavuz denetiminde yapma, beceri hâline getirme düzeyinde olmalıdır.

Gözlem gezisinin faydaları şunlardır:

1. Öğrenciler, olaylar ve olgular hakkında ilk elden bilgi ve tecrübe edinirler.
2. Öğrenciler, yakın çevrelerini daha iyi öğrenirler.
3. Gözlem gezisi gerçekleştirilen konuya öğrencilerin ilgisi artar.
4. Öğrencilerin öğrenmelerini daha anlamlı ve kalıcı yapar.
5. Gözlem gezisine katılan öğrenciler için ortak bir öğrenme tecrübesi sağlanır.
6. Teori ve gerçek arasındaki ilişkiyi gösterir. Başka bir deyişle öğrenmeyi gerçek hayatla ilişkilendirir.
7. Öğrencilerin okul çevre ilişkisi gelişir.
8. Sınıf öğretiminden gerçek öğretime doğru bir aşamadır.

Gözlem incelemesi yöntemi hakkında yukarıda verilen bilgiler din öğretiminde yapılacak uygulamalar için de geçerlidir. Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde de gözlem gezisi yönteminin kullanılması öğrenilenlerin daha kolay ve kalıcı olması ve teori ile pratiğin birleştirilmesi açısından önemlidir. Burada ilk akla gelen din öğretiminde gözlem gezisi uygulamaları için bir caminin kullanılabilirdir. Diğer dinlerin öğretiminde ise, imkân varsa bir kilise veya havranın gezilmesi söz konusu olabilecektir. Ancak bu konudaki imkânlar sadece bunlarla sınırlı değildir. Tarihi eserler veya tabiattaki her şey ve her yer din öğretimi açısından gezi gözleme bu izlerde kültürün bir unsuru olan dinin de payı mutlaka vardır. Tabiat ise Allah'ın yarattığı şeylerle bezenmiş gözlenmeye değer bir yerdir. Bu genişlik din öğretimine diğer dersler için yapılacak gezilerden faydalanma imkânı da vermektedir. Örneğin; kıra, deniz kenarına veya turistik bir mekâna düzenlenecek bir okul gezisi, din öğretimi açısından kolaylıkla değerlendirilebilir. Tek şart okul ile iş birliği içinde amaçlı ve planlı hareket edebilmektir. Din öğretimi açısından bakıldığında gözlem gezisinin, gezilen yerin özelliğine göre, öğrenmede etkin olan duyuların yanında duygulara da hitap ettiği görülür.

Gözlem gezisi yönteminin din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde etkin bir şekilde kullanılabilmesi için öğretmenin aşağıdaki hususlara dikkat etmesi gerekir:

1. Öğretmen kendisine düşen sorumlulukların yasal yönünü bilmelidir.

2. Gözlem gezisi sadece basit bir ziyaret amaçlı değil, bir öğretim amacını gerçekleştirmeye yönelik olarak gerçekleştirilmelidir.
3. Gözlem gezisinin başarılı olarak uygulanabilmesi için gezi öncesi öğretmen ve öğrencilerin birlikte mutlaka bir plan yapmaları gerekir.
4. Anne babanın, okul yönetiminin ve diğer öğretmenlerin desteği alınmalıdır.
5. Gözlem gezisi düzenlemeden önce, öğrencilere gezinin amacı, gezi yeri ve zamanı, gezi yerine nasıl gidileceği ve gezi sırasında nelerin gözleneceği gibi hususlarda mutlaka ayrıntılı bilgiler verilmelidir.
6. Gözlem gezisi sırasında, gerekli seyahat önlemleri alınmalı ve öğrencilerden seyahat boyunca sergilemeleri istenen uygun tutum ve davranışlar açıklanmalıdır.
7. Gözlem gezisinin başarıya ulaşıp ulaşmadığı hakkında, gezi sonrasında, öğretmen ve öğrenciler birlikte bir değerlendirme yapmalıdırlar.
8. Yeni bir gezi için plan yaparken öğrenci değerlendirmelerinden yararlanılmalıdır.
9. Gezi dönüşünde, gerekli izin ve kolaylığı sağlayan kişilere veya makamlara bir teşekkür mektubu yazılmalıdır.

11.9. Drama

Drama Nedir?

Drama, kuramsal boyutunun oluşturulması gerekmele birlikte temelde oyunlaştırma, canlandırma ve doğaçlama olmak üzere atölye çalışmaları çerçevesinde yürütölen bir etkinliktir (Morgöl, 1995; Üstündağ, 1998).

Drama, önceden yazılı bir metin olmadan, katılımcıların kendi buluşları, özgün düşünceleri, anıları ve bilgilerine dayalı olarak oluşturdukları eylem durumları ve doğaçlamalarıdır (San, 1999).

Drama, çocukların spontan oyunlarında ortaya çıkan, katılımcıların sanatsal duyarlılığını, kendisi, başka insanlar ve dünya hakkındaki bilincini artıran ve hayal gücünü geliştiren bir öğrenme aracıdır (Pinciotti, 1993; Akt. Köksal, 2003).

Dramaya Başkaları Ne Diyor?

Amerika Birleşik Devletleri'nde "drama", Almanya'da "okul oyunu" veya "oyun ve etkileşim", dramayı eğitim süreçlerinde kullanmada en deneyimli ölkelerden biri olan İngiltere'de ise "eğitimde drama" adlarıyla yer almaktadır (Köksal, 2003).

Drama Ne Değildir?

Drama kavramı yerine rol oynama, doğaçlama kavramlarının da kullanıldığı görölmektedir. Rol oynama ve doğaçlama drama sürecinde yer alan tekniklerdir.

Drama çalışmalarında genellikle yazılı bir metin olmadığından drama, sahneleme etkinliği değildir.

Dramanın Amacı Nedir?

Drama çalışmaları ile demokratik davranışlarda bulunan, konular arasında bağlantı kurabilen bağımsız düşünebilen, hoşgörölü bireyler yetiştirmek amaçlanmaktadır (Güneysu, 1999; Öztürk, 1999; Sağlam, 1997; Akt. Köksal, 2003).

Dramanın Uygulama Basamakları

Grup yapısına göre değişmekle birlikte drama çalışmalarında belli bir sıralama vardır. Klasik bir drama çalışmasında olması gereken aşamalar şunlardır: Isınma, oynama (pantomim ve rol yapma), doğaçlama, oluşum ve değerlendirmedir (Köksal, 2003).

1. Isınma ve rahatlama çalışmaları: Çeşitli yöntemlerle duyuları kullanma, gözlem becerisini geliştirme, bedensel ve dokunsal çalışmaların yapılması, tanışma, etkileşim kurma, güven kazanma ve uyum sağlama gibi özellikleri katılımcı bireylere kazandıran bedenini ve beynini duyumsama ile ilgili çalışmaların yapıldığı aşamadır (San, 1996; San, 2001; Üstündağ, 2000; Akt. Köksal, 2003). Isınma çalışmaları oyuna katılma isteğini artırmakta, grubun birbirine, oyunlara, dramaya ısınmasını ve rahatlmasını sağlamaktadır.

2. Oynama: Belirlenmiş kurallar çerçevesinde özgür bir şekilde oyun kurma, bu oyunları geliştirme çalışmalarının yapıldığı aşamadır (San, 1996; San, 2001). Bu aşama, grubun iletişim ve etkileşimini sağlama, imgelem geliştirme, duyguları geliştirme ve pantomim yoluyla ifade etme becerisini geliştirme, beş duyuyu geliştirmeye yönelik çalışmaları içermektedir (Okvuran, 2001). Lider, grubun özelliklerine uygun olan oyunları seçmelidir. Sözcük dağarcığını, duyuları ya da dikkati geliştirici, öykünmeye dayalı ya da yarışmaları içeren oyunlara bu aşamada yer verebilir. Bu oyunlar sırasında nesnelere de kullanılabilir (Üstündağ, 1998; Akt. Köksal, 2003).

3. Doğaçlama: Daha kesin olarak belirlenmiş bir süreç olup saptanan bir konu ya da temadan yola çıkılmakta ya da belirlenen bir amaca doğru belli aşamalarla yol alınmaktadır. Bireysel ve grup yaratıcılığının ön plana çıktığı bir aşamadır (San, 2001; Akt. Köksal, 2003). Doğaçlamalar drama çalışmalarının bel kemiğini oluşturmaktadır (Üstündağ, 1998; Akt. Köksal, 2003).

4. Oluşum: Isınma ve rahatlama çalışmaları ile başlayan drama çalışmaları oyunlarla devam etmekte, doğaçlamalarla gelişmekte ve sonuçta oluşum aşamasına ulaşılmaktadır (Üstündağ, 1998; Akt. Köksal, 2003). Sürecin nasıl ilerleyeceği ya da nereye gidileceği önceden bilinmemektedir (San, 2001; Akt. Köksal, 2003). Bu süreçte gerektiğinde araç, gereç ve malzemeler kullanılabilir.

5. Değerlendirme: Drama çalışmalarında bir başlangıç ve son bölümleri olmayabilir. Ancak belli kuralların ve bu kurallar içinde sonsuz özgürlüklerin olduğu bir etkinliktir. Dramada ortaya çıkanlar o anda yaratılır, ilk kez vardır. Ortaya çıkanların yanlış ya da doğru olması gibi bir şey söz konusu değildir (Ömeroğlu ve Can Yaşar, 1999; Akt. Köksal, 2003). Aşamalardan bir ya da birkaçından sonra değerlendirmeye yer verilmelidir. Lider "Neler yaşadınız?", "Neler hissettiniz?", "Nerede haz aldınız?", "Nerede zorluk çektiniz?", "Daha başka neler yapılabilir?" gibi sorularla tartışmayı başlatabilir (Aral ve arkadaşları, 2000; San, 1996; Akt. Köksal, 2003).

Drama Etkinliğinde Kimler Var?

Lider: Drama çalışmalarında lider aynı zamanda grup üyelerinden biridir. Lider, grubun keşfetmesi, gelişmesi, dramatik oyunlar yoluyla duygu ve düşüncelerini ifade etmesi için rehber olarak bir rol üstlenmektedir.

Liderin kendi değerlerinin olması gerekmektedir. İnsana saygı duyan, değer veren, drama ile ilgili bilgileri araştırmaya istekli olan, iyi bir gözlemci, kendini yetiştirmede sorumluluk duyan bir birey olmalıdır. Gözlemlerinin sonuçlarını tutarlı bir şekilde yorumlamalı,

değerlendirme sonuçlarını dikkate almalıdır (Aral ve arkadaşları, 2000; Okvuran, 1999; Ömeroğlu ve Dere, 2002; Akt. Köksal, 2003).

Lider; oyuncu, pedagoğ ve aynı zamanda psikoloğ olabilmelidir. Liderler eğitim ve tiyatro eğitimi almanın yanı sıra sanatsal duyarlılığı olan, tartışmaya hazır, kompleksleri ile başa çıkmış, ilkeli, ilişkilerde başarılı, empatik becerisi yüksek bireyler olmalıdırlar. İyi bir drama lideri değişik düşüncelerden korkmamalıdır. Sürekli kendini yenilemeli, uygulamadan önce hedeflerini, tekniklerini, araç gereçlerini hazırlamalıdır (Başkaya, 2000; Öztürk, 2000; San, 1996; Akt. Köksal, 2003). Lider, gerektiğinde ilgili alanlarda uzman olan kişilerle birlikte çalışmaya, onlarla iş birliği yapmaya istekli olmalıdır.

Katılımcılar: Drama çalışmaları sırasında katılımcıların yaşları, gelişim dönemi özellikleri, cinsiyetleri, ilgileri, ihtiyaçları dikkate alınmalıdır.

Drama etkinliğine katılan bireylerin her şeyden önce grup içinde çalışmaya hazır olmaları, kendilerini rahat ve güvenli hissetmeleri, yeni ve değişik şeyler keşfetmeye istekli olmaları gerekmektedir (San, 1996; Akt. Köksal, 2003).

Drama Nerede Yapılır?

Drama çalışmalarının yürütüleceği mekân katılımcıların ve liderin kendilerini rahat hissetmelerini sağlayacak bir yer olmalıdır.

Çalışmalar sırasında oturma, uzanma gibi etkinliklerin rahat yapılabilmesi için çalışmaların yapıldığı mekânda zeminin parke ya da halı ile kaplı olması gerekmektedir. Ayakkabısız çalışmaların yapılabileceği, gürültüsüz, güvenilir, sıcaklık ve aydınlanma koşulları uygun bir ortam, çalışmaların amacına ulaşmasında etkili olmaktadır (Köksal, 2003).

Drama Etkinliğinde Hangi Malzemeler Kullanılır?

Drama çalışmaları malzeme kullanmadan da yapılabilir ancak çantalar, eski süs eşyaları, farklı yörelere ait giysiler, takılar, mesleklere ait giysiler, şapkalar, bastonlar, maskeler, ayakkabılar, makyaj malzemeleri, toplar, kâğıt, boya kalemleri, kaset çalar, kaset gibi materyaller drama etkinliğinin hedeflerine uygun olarak kullanılabilir (Köksal, 2003). Dramanın en temel malzemesi kişinin kendisidir. Katılımcıların kendi kıyafetleri, saçları, elleri, ayakları çeşitli amaçlar doğrultusunda kullanılabilir (Pinciotti, 1993).

11.10. Altı Şapkalı Düşünme Tekniğı

Çocuğun günlük yaşamındaki bilişsel becerilerini geliştirmede problem çözme etkinliği olarak literatüre aktarılan “Altı Şapkalı Düşünme” tekniğı eğitimsel etkinlikleri düzenlemede oldukça yeni ve kullanışlı bir uygulamadır. Altı Şapkalı Düşünme, düşünce ve önerilerin belirli bir düzen içinde sunulması ve sistematikleşmesi için kullanılan bir tekniktir. Şapkalar düşüncelerin farklılaşması ve birbirinden ayrılması için bir semboldür. Bu şekilde karmaşıklığa izin verilmez. Şapkaların rengi değişikçe rengin simgelediğı düşüncelerin belirli bir düzen içinde sırayla aktarılması beklenir.

Şapkaların simgeledikleri düşünceler şunlardır:

1. **Beyaz Şapka (Tarafsız Şapka):** Net bilgiler, sayısal ispatlara dayandırma.

2. **Kırmızı Şapka (Duygusal, Kişiselleştiren Şapka):** Heyecanlı (agresif), kontrolsüz, tez canlı, his ve duygularıyla çabuk davrananlar.
3. **Siyah Şapka (Kötümser Şapka):** Negatif düşünceler, olumsuz yönlerine bakarak düşünmede tedbir.
4. **Sarı Şapka (Avantajlar Şapkası):** İyimser, avantaj yaratma ve görme, iyi niyetli, olumlu düşünceler.
5. **Mavi Şapka (Değerlendiren Şapka):** Kontrol eden, serinkanlı, durumu analiz ederek sonuçlar bulmaya çaba gösteren, değerlendirme yoluyla sorunlara çözüm arayan.
6. **Yeşil Şapka (Yenilikçilik Şapkası):** Yenilikçi, üretken, girişimci, değişikliğe açık, alternatif düşünceler (Edward de Bone, 1999:56 vd.).

Uygulamada katılımcılara üzerinde düşünce üretmeye değer bir sorun verilir. Bu düşünceleri üretmede ve sunmada katılımcıların taktıkları şapkaların sembolize ettikleri biçimde fikir üretmeleri ve ikna olduklarında veya fikir değiştirdiklerinde şapkalarını da değiştirmeleri sağlanır. Katılımcıların aktif çalışmalarında özellikle yeşil şapkaya önem verilir.

11.11. Problem Çözme

Problem çözme istenilen hedefe ulaşabilmek için etkili ve yararlı olan araç ve davranışları alternatifler arasından seçme ve uygulama olarak tanımlanabileceği gibi bir problemin değişik boyutlarıyla ele alınması, formüle edilmesi, problemin çözümü için gerekli verilerin değerlendirilmesi, eldeki imkân ve araçların problemin çözümünde etkili olarak kullanılması gibi süreçleri içeren bir öğretim yöntemi olarak da tanımlanabilir. Problem çözme yöntemi, araştırma-soruşturma yoluyla öğretim stratejisi içinde yer alır. Problem çözme yönteminin amacı, öğrencilerin karar verme yetilerini geliştirmek ve hayat boyu kullanabilecekleri problem çözme yeteneği kazandırmaktır. Problem çözme yönteminde analiz, sentez ve genelleme gibi üst düzey bilişsel fonksiyonlar kullanılır (Özden, 1997:142; Demirel, 2000:88; Küçükahmet, 2000:77).

Sınıfta problem çözmeye, gerçek bir problem seçilerek başlanır. Öğretmen problem hakkında öğrencilerin tartışma yapabileceği kadar bilgi sunar. Problem konusunun bütün öğrenciler tarafından aynı şekilde anlaşılması ve alanının daraltılması için problemin açık bir tanımı yazılır. Problemin çözüm amaçları ortaya konur. Probleme ilgili veri toplanır ve analiz edilir. Öğrencilere konuyla ilgili bilgilere nasıl ulaşabilecekleri ve topladıkları verileri nasıl organize edebilecekleri konusunda rehberlik edilir. Elde edilen verilerle probleme, belirlenen amaçlar doğrultusunda çözüm önerileri geliştirilir. Çözümler test edilir. Problem çözme bütün basamaklarıyla sınıfça değerlendirilir.

Saban, problem çözmeye dayalı öğrenme yaşantısının “akış şemasını” şu şekilde sıralamaktadır (Saban, 2000:196-197):

1. Öğretmen, karmaşık yapı bir problem durumunu tasarlar.
2. Öğrenciler, karmaşık yapı bir problem durumuna sokulurlar.
3. Öğrenciler, problem senaryosunda aktif sorumluluk alırlar ve problem durumunu kendilerine mal ederler.
4. Öğrenciler, problem durumu hakkında ne bilip ne bilmediklerini belirlerler ve problemin çözümü için görev dağılımı yaparlar.
5. Öğrenciler, var olan durumu irdeleyerek gerçek problemi belirlerler ve çözüm için bir araştırma gerçekleştirirler.
6. Öğrenciler, problem durumu hakkında birkaç olası çözümler üretirler ve bunlardan birisi üzerinde hemfikir olurlar.

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Uygulanışı ve Yöntemi Etkili Kılmak İçin Dikkat Edilecek Hususlar

Bu yöntemin kullanılabilmesi için derste kazandırılacak kazanımların en az uygulama düzeyinde olması; öğrencilerin ön şart olan kazanımları önceden kazanması gereklidir. Eğer ön koşul davranışları yani bilgi ve kavrama düzeyindeki bilgi ve yeterlilikleri kazanmamışsa, bu yöntem diğer derslerde olduğu gibi din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde de kullanılamaz. Öğretmen bu yöntemi din dersinde kullanırken yalnız yol gösterici, yardımcı olmalı, öğrenciyi yöreklendirmelidir. Öğretmen fikirleri sorgular, öğrenmeyi yansıtır, öğrenenlerin düşüncelerini ortaya çıkarır, öğrenci katılımını sağlar ve süreci yönlendirir. Ayrıca, öğrenciye sunulan sorunun çözümünde özel yollar varsa, onları bulmalı, işlem basamaklarını belirleyip kullanmalıdır. Öğrenci merkezli bir yöntem olduğu için, diğer tüm işleri öğrenci yapmalıdır. Bu nedenle öğrenci etkin katılım sağlar, bilgiyi yapılandırır, bireysel ve grup çalışmalarında sorumluluk alır ve bilgiyi paylaşır.

Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde birçok ahlaki kural öğrencilere verilmektedir. Bu, öğrencilerin dersin sonunda çok güzel problem durumları oluşturmak için iyi bir fırsattır. Din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmeni bu türden genel ahlak ilkelerinin arkasından bir problem durumu oluşturabilir. Örneğin, hırsızlığın dinde yasaklanan davranış biçimlerinden olduğu genel kuralı verildikten sonra, öğrencilere bu yasak davranış kapsamına giren davranışların neler olabileceğini buldurmak gibi bir problem durumu oluşturulabilir.

Kısaca problem çözme yöntemi din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde kullanılabilir yöntemlerden biridir. Ancak öğretmenin bu yöntemi daha etkili kullanabilmesi için yukarıda açıklanan faydaları ve sınırlılıkları yanında aşağıda sıralanan etkin kullanım için ilkelere de dikkat etmesi gerekir.

1. Problem çözüme izlenebilecek akıl yürütmeler tümevarım ve tümdengelimdir. Tümevarım örneklerden, olaylardan ve özel durumlardan başlayarak genel sonuçlara ve kurallara varma yoludur. Tümdengelim ise genelden özele, yasalardan ve olgulardan olaya, kuraldan örneğe geçme yoludur.

2. Bir problemi çözüme izlenecek yollar ise şu şekilde sıralanabilir:

- a. Problemin farkına varma,
- b. Problemin ne olduğunu tanımlama ve sınırlama,
- c. Problem çözümü için hipotezler oluşturma,
- ç. Veri toplama, toplanan verileri analiz edip, yorumlama,
- d. Denenceleri test edip kabul ya da reddetme,
- e. Çözümü uygulama, elde edilen sonuçlara göre önerilerde bulunmadır.

3. Problemin çözümünde aşağıdaki aşamaların izlenmesi gerekir:

Heyecanlanma: Bütün öğrenme tecrübeleri aynı şekilde başlar. Bunun için ilk yapılacak iş problemi çok dikkatlice okumak ya da dinlemektir.

Algılama: Bilgiler duyu organları tarafından algılanmaktadır. Bunun için problemi bir kez daha yüksek sesle okumak ya da okutmak, şeklini çizmek gibi yollara başvurmak gerekir.

Hafıza: Benzer bir probleme ilişkin geçmiş tecrübeler hafızada canlanır. Kişi o zaman kullandığı yöntemleri hatırlar.

Düşünme: Problemin pek çok noktalarının göz önünde tutulmasına neden olur.

Dikkat ve bu dikkatin bir yerde toplanması: Böylece enerji başka konulara dağılmadan problem üzerinde yoğunlaşır.

İlgi, güdülenme, bilinmeyene karşı tutum: Problem çözümü üzerinde direnmeye yardım eder.

Problem çözme teknikleri: Doğru çözüme gitmeye neden olur. Karar vermeye sevkeder. Veriler, fikirler ve kararlar doğru cevabı bulmaya neden olur.

4. Problemler öğrencilerin uygunluk ve beceri düzeylerine uygun bir biçimde sunulmalıdır.

5. Seçilen problem öğrencilerin ilgisini çekecek özellikte olmalıdır.

6. Problem durumları ders kitabından değil, gerçek hayattan seçilmelidir ve din kültürü ve ahlak bilgisi dersindeki birçok konu buna uygundur.

7. Öğretmen problemi kendisi çözmemeli, çözümleri için öğrencilere sadece rehberlik etmelidir.

8. Problemin önemi öğrencilere gösterilmelidir.

9. Problemi tanımlama ve sınırlamada öğrencilere rehberlik edilmelidir.

10. Öğrencinin kullanacağı uygun araç ve gereçler sağlanmalıdır.

11. Her problemin birden fazla çözüm yolu olabileceği öğrencilere düşündürülmelidir. Öğrencilerin değerlendirme yapabilmeleri için ölçüt geliştirmelerine yardım edilmelidir (Küçükahmet, 2000:78).

11.12. Görüş Geliştirme

Görüş geliştirme tekniği, öğrencilerin herhangi bir konu hakkında kendi görüşlerini, düşüncelerini ifade etmeleridir. Bu teknik, içeriğinde çelişkiler bulunan konuların öğretiminde ve öğrenenin tutum ve değerlerinde olumlu değişiklikler meydana getirmek amacıyla kullanılır. Öğrencilere bir dünya görüşü oluşturmalarında, demokratik tutum ve düşünüş geliştirmelerinde, disiplinli ve ilkeli bir yaşayış biçimi gibi en temel sosyal becerilerin kazandırılmasında yardım eder.

Bu tekniğin sınıfta uygulanması esnasında, görsel bir tutum ölçeği hazırlanarak öğrencilerin görebileceği ve rahatça kullanılabileceği bir yere asılması gerekir. Bu ölçek “Kesinlikle aynı fikirdeyim.”, “Aynı fikirdeyim.”, “Kararsızım.”, “Karşıyım.” ve “Kesinlikle karşıyım.” tutum cümlelerinden oluşmaktadır. Öğrencilerden önerme verildikten sonra önerme ile ilgili görüşlerini belirten ifadenin yazılı olduğu kağıdın önünde durarak farklı görüşteki arkadaşlarına neden böyle düşündüklerini açıklamaları istenir. Tartışmalar sonucunda o önerme ile ilgili görüşü değişen öğrenci, görüşü doğrultusunda yer değiştirebilir. Tekniğin en önemli özelliği, fikirlerin tartışılması esnasında, fikirlerini ortaya koyanlara değil, sadece onların fikirlerine karşı konması gerektiğini kılavuzlaması ve fikirlerin savunulmasında yeterli kanıt ve gerekçe istetmeyi zorunlu kılmasıdır.

Bu teknikle ders işlerken öğretmen, önermesini öğrencilere sunduktan sonra, o önerme hakkında kendi fikirlerini sergilememelidir. Önce öğrenciler tek tek görüşlerini belirtmelidir. Daha sonra öğretmen, onların belirttikleri fikirlerin nedenlerini sormalıdır. Öğrenciler o konu hakkında fikirlerini açıklarken onları dikkatlice dinlemeli, söyledikleri yanlış dahi olsa hemen tepki vermemelidir. Daha sonra öğretmen konuyu toparlamalı ve çıkan sonuçları değerlendirmelidir. Dersin sonunda ise kendi fikirlerini ve dersin davranışlarına uygun olan görüşü açıklamalıdır.

11.13. Kavram, Kavram Haritaları ve Din Öğretiminde Kullanımı

Kavram Nedir?

Kavram;

- Bir şeyin zihindeki tasavvuru,
- Benzer özelliklere sahip olay fikir ve objelere verilen ortak isim veya
- Bireyin yaşantıları sonucu obje ve olayların ortak özelliklerinden elde ettiği genellemelerin sembollerle ifade edilen düşünce ürünü olarak tarif edilmektedir (Cevizci, 1999:499; Akarsu, 1988:114).

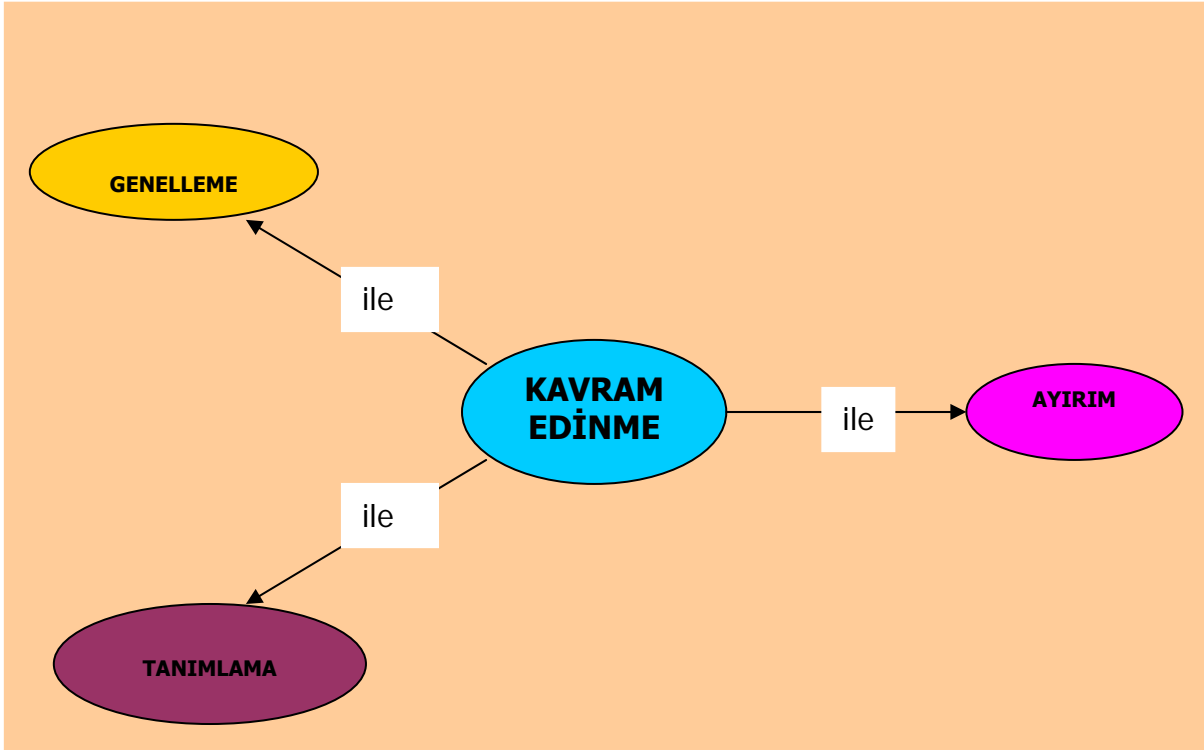
Kavram, olgulardan yola çıkarak “geliştirilen” bir zihinsel yapıdır. Bu çerçevede, nesnelere, insanların, duyguların ya da fikirlerin ortak özelliklerini tanımlayan ve dil ile ifade edilen bir yapı olarak da tanımlanabilir.

Kavram Öğrenme

Kavramlar zihinsel olgulardır ve öğrenme sonucu oluşurlar. Bu oluşum şöyledir. Zihinde yaşanmış olayların izleri önce *bireysel* ve *somuttur*. Yani bu tasarımlar belli bir nesnenin, olayın, belli bir yaşantının izleridir (Ülgen, 2001:100). Ama zihin bunlar üzerinde çalışır. Zaman ile ve birçok yeni yaşantıların etkisiyle bu somut ve bireysel tasarımlar soyutlaşır ve derece derece genelleşir. Soyutlama nesnelere gerçekten ayrılması mümkün olmayan beyazlık, ağırlık, yumuşaklık veya sevimlilik gibi niteliklerinin zihinde ayırt edilerek üzerinde düşünme sürecidir. Gerçekte, bir mandalın kokusunu mandalından, insanın iyiliğini insandan ayırmaya olanak yoktur. Ama mandalın kokusu ve insanın iyiliği üzerinde ayrıca düşünülebilir. İşte böyle bir işlem sonunda sıcaklık, hafiflik, sertlik, sevgi, özerklik ve adalet gibi soyut tasarımlara varılır. Zihinde zamanla biriken imge ve tasarımlar üzerinde daha ileri birtakım işlemler yapılır. Bunlar soyutlandıktan sonra, zihinde birbiriyle karşılaştırılır. Bu karşılaştırmada zihinde birbirine benzeyen ortak niteliklere sahip olan tasarımlar gruplandırılarak genel tasarımlara varılır, bunlara kavram denir. Kedi, köpek, hayvan, insan, masa ve sandalye gibi.

Kavram Öğretimi

Kavramlar, yukarıda da belirtildiği üzere belli başlı soyutlamalardır. Tümüyle soyut bir içeriğin öğrenilmesi oldukça zordur. Bu nedenle kavramları bir dereceye kadar “somutlaştırma” gayretleri olmuştur. Bu amaçla kavram öğretiminde kullanılacak **grafik materyaller** geliştirilmiştir. Bütün bunlar gerçekleştirilirken, kavramların öğrenilmesi süreci göz önünde bulundurulmuştur. Bu tür materyallerin kullanımını esas alan öğrenme-öğretme yaklaşım ve stratejilerine grafik stratejileri de denir. Grafik stratejileri, çok sayıda öğrenme ve öğretme yaklaşımları içerisinde yer alan ve gerçekleştirilen eğitim çalışmasına ilişkin konuyla önceden işlenen konular ve daha sonra işlenecek olan konular arasında gidiş- geliş imkânı tanıyan birkaç stratejiden birisidir (En chang, Sung, Chen, 2002:5). Grafikselleştirilmiş materyaller; metinlerdeki ana düşünceleri, yapıları ve bunlar arasındaki ilişkileri yansıtan görsel şekiller ve haritalardır. Bu tür materyallerde bir konu, olay veya olgunun ana düşünceleri ya da ana kavramları saptanmakla kalınmamakta; ayrıca, onlar arasındaki ilişkiler, düşünce örüntüleri ve bunların nasıl bir araya geldiği de keşfedilmektedir. Anlam Çözümleme Tabloları (AÇT), Kavram Ağları (KA) ve Kavram Haritaları (KH) bunların başlıcalarıdır.

Anlam Çözümleme Tabloları (AÇT)

Anlam çözümleme tabloları, öğrencilerin de katıldığı bir etkinlik ile iki boyutlu bir tablo olarak geliştirilir. Tablonun bir boyutunda özellikleri çözümlenecek olan varlıklar veya kavramlar yer alır, diğer boyutunda özellikler sıralanır. “Anlam Çözümleme Tabloları” kavramların tanımlayıcı ve ayırt edici özelliklerinin öğrenilmesinde etkili biçimde kullanılabilir. Öğrenci, bu araç hazırlanırken, öğrendiği sözcüklerin anlamlarını daha önceden bildiği sözcüklerle bağlar, böylece kavram geliştirmiş olur. “Anlam Çözümleme Tablosu” bir defa hazırlandıktan sonra kavramları pekiştirmek için de kullanılabilir.

Aşağıda böyle bir AÇT aracının orta dereceli okul düzeyinde bir sınıf etkinliği olarak geliştirilmesinin basamakları verilmektedir.

- Öğretmen, ders kitabından veya diğer yazılı kaynaklardan bir konu seçer.
- Konu başlığı tahtaya yazılır. Örnek: Yeryüzünde hareket.
- Öğrenciler bulabildikleri kadar çok hareket adı bulurlar. Öğretmen öğrencilerin buldukları adları tahtanın sol tarafına alt alta yazar (Serbest düşme, yatay atış, eğik atış).
- Öğrencilere adları yazılan hareketlerin özellikleri sorulur. Onlardan bulabildikleri kadar çok özellik bulmalarını ister. Çıkış zamanı, uçuş zamanı, çekim ivmesi, yükseklik.
- Bundan sonra iki boyutlu bir yeryüzünde hareket tablosu hazırlanır. Satır ve sütun başlıkları belirlenmiş tabloyu her öğrenci defterine çizer.
- Öğrencilerden X bir özelliğin veya bir hareketin varlığını göstermek üzere tabloyu işaretlemeleri istenir.

Aşağıda yukarıdaki basamaklara uygun olarak din öğretiminden bir “Anlam Çözümleme Tablosu” örneği verilmiştir:

Özellikler/ İbadetler	Farzdır.	İsteğe bağlıdır.	Belli vakitte yapılır.	Belli bir vakiti yoktur.	Mal ile yapılır.	Beden ile yapılır.	Hem mal hem beden ile yapılır.	Bireysel ve toplumsaldır.
Namaz	X		X			X		X
Oruç	X		X			X		X
Hac	X		X				X	X
Zekât	X			X	X			X
İlim yapmak		X		X			X	X
Yaşlılara yardım etmek		X		X		X		X

İbadetlerin Özellikleri ile İlgili Bir AÇT

1. Öğretmen ünite ile ilgili bir konu seçer.
2. Konunun başlığı tahtaya yazılır. Örneğin; “Başlıca İbadetlerimiz”; “Her Güzel İş (Amel-i Salih) İbadettir.”
3. Öğrenciler konu ile ilgili bulabildikleri kadar başlıca ibadetleri bulurlar. Söylenen ibadet isimleri tahtanın sol tarafına alt alta yazılır. Örneğin; namaz, oruç, hac ve zekât gibi.
4. Öğrencilere adları yazılan başlıca ibadetlerin isimleri sorulur. Örneğin; belli vakitte yapılan, kişisel, toplumsal, mal ile yapılan, beden ile yapılan vb. gibi.
5. Bu aşamadan sonra iki boyutlu bir tablo hazırlanır. Bu tablonun sol tarafına söylenen ibadetlerin isimleri, üst yatay kısma da öğrencilerle belirlenen özellikler yazılır. Hazırlanan bu tablo öğrencilerin defterlerine de çizdirilir.
6. Öğrencilerden tabloda bulunan ibadetlerde, o özelliğin bulunması hâlinde, karşısına “X” işareti konması istenir.

Öğrencinin bu şekilde bir ibadeti diğerinden hangi ölçüde birbirinden ayırabileceğinin kavranılması ve öğrenilmesine çalışılır. Böyle bir çalışmadan sonra her bir ibadet için görülebilen ve hissedilebilen özellikler her zaman için kullanılamayacağı fikri geliştirilerek yeni bazı özellikler bulmaya çalışılır. Böyle bir çalışmadan sonra öğrencinin, bildiği sözcükleri yeni öğrendiği sözcüklere bağlayarak ayırt edici özellik denildiğinde nelerin düşünülmesi ve anlaşılması gerektiğini kavramasına ve bu yönde yeni kavramlar geliştirmesine katkıda bulunulabilir.

Kavram Ağları (KA)

Kavram ağı öğrencilerin izlenimlerini, düşüncelerini yazılı öğretim araçlarındaki (ders kitabı, ansiklopedi, vb.) kavram ve ilkelerle uyumlu bir biçimde sergileyen grafik araçlardır. “Semantik Ağ” da denilen bu araç, öğrencilerin;

- Önceki bilgilerini harekete geçirmek,
- Yeni kavramları geliştirmek,

- Kavramlar arası yeni ilişkiler bulmak,
- Kavramları yeniden düzenlemek gibi zihin etkinlikleriyle,
- Yazılı metinleri daha iyi anlamalarına yardım eder.

Kavram ağları bir üniteye hazırlık basamağında kullanılabilirdiği gibi ünite işlenirken ve ünite sonunda da kullanılabilir. Bu araç, özellikle kavramları gruplamada ve bu yolla öğrencinin zihin yapılanmasını düzenleyerek daha üst kavrama ve düşünme düzeyine erişmesine yardım eder.

Bir kavram ağının toplu sınıf etkinlikleriyle din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde geliştirilmesi aşağıdaki örnekte aşama aşama gösterilerek özetlenmiştir:

1. Öğretmen derste işlenecek bir konuyla ilgili anahtar bir kavramı veya cümleyi tahtaya yazar. Örneğin: Allah'ın Sıfatları.
2. Öğrencilerden anahtar kavramla ilgili sözcükler bulması istenir ve bulunan sözcükler tahtanın bir kenarına yazılır. Örneğin, her şeyi görür, işitir, bilir vb. gibi.
3. Öğrencilerden bu sözcükleri anlamlarına veya ilişkilerine göre gruplamaları istenir. Her grubun en az bir sözcüğü içermesi gerektiği hatırlatılır.
4. Sözcük grupları belirlenip tahtaya yazıldıktan sonra öğrencilerden her gruba bir ad bulmaları istenir. Grup adları tartışıldıktan sonra aşağıdaki tablo hazırlanır.

Öğrenciler sözcüklerin bir kısmının tablodaki gruplardan hiçbirine tam uymadığını görebilir. Bu sözcükler tablonun altında gruplanmadan sıralanabilir. Gruplama ve gruba ad bulma etkinliğine devam edilerek daha geniş bir tablo yapılabilir.

ALLAH'IN SIFATLARI	
Kendisinde olup başkasında bulunmayan	Kendisinde olup yarattıklarında da bulunabilen
(Zâtî Sıfatları)	(Subûtî Sıfatları)
Öncesi yok	Bilmek
Sonrası yok	Görmek
Yarattıklarına benzemez	Diri olmak
Varlığı kendisinden.....	Söz söylemek/Konuşmak
	Yaratmak
	Gücü yetmek...

Allah'ın Sıfatları ile İlgili Kavram Ağı (KA)

Kavram Haritaları (KH)

Bir konuyla ilgili kavramların isimlerinin genelden özele doğru, birbirleriyle ilişkilerine göre şematik gösterimine **kavram haritası** adı verilir. Yani kavram haritaları, bir olayı veya konuyu topluca gösteren, kavramları, kavramlar arası ilişki ve ilkeleri kısaca belirten grafik araçlardır. Kavram haritaları da kavram ağlarına benzer grafik araçlardır; ancak, onlardan farklı olarak kavram haritalarında kavramlar arası ilişkiler, **önergeler** veya **ilkeler** olarak yer alır.

Kavram haritaları öğretim işinin en önemli unsuru olan öğretmen ve öğrenci tarafından çizilebilir. Öğretmenin çizeceği kavram haritaları süreç itibarıyla üç noktada incelenebilir:

1- Öğretmen kavram haritasını dersi işlerken adım adım çizer. Konunun işlenmesi ne kadar zamanda tamamlanması gerekiyorsa kavram haritası da o süreç içerisinde tamamlanır. Bu yöntem öğretmene ders işleminde yol gösterecektir.

2- Kavram haritası yine öğretmen tarafından konuyu özetlemek amacıyla ders sonunda çizilir. Bu tür çizimlerde öğrencinin harita çizimine katılımı sağlanabilir.

3- Öğretmen kavram haritasını dersin başında tahtaya, slayt veya diskette hazırlanmış bir şekilde sınıfa getirebilir. Ancak, öğretmen tarafından hazırlanmış bir kavram haritasını öğrencinin öğrenmesi için yeterli olmayacağı bilinmektedir.

Kavram Haritalarının Kullanım Alanları

Kavram haritaları bir öğretim stratejisi ve öğretim materyali olarak pek çok alanda kullanılmaktadır. Bu kullanım alanları öğrenme ve öğretme işini etkili ve kalıcı bir biçimde gerçekleştirmesini hedeflemektedir.

Kavram haritalarının eğitim öğretim çalışmaları içerisinde kullanıldıkları alanları şu şekilde sıralamamız mümkün olacaktır:

- Kavram haritaları öğrencilerin öğretimi yapılan eski konularla ilişkisini ortaya koyabilmek için kullanılır (En chang, Sung, Chen, 2002:6).
- Kavram haritaları sınıfta öğrencilerle birlikte çizildiğinde, öğrencilerin konunun ana teması- kavramı ve onunla ilişkili diğer kavramları not almalarına imkân tanır.
- Kavram haritaları derste işlenen konunun ders sonunda öğrenciye özetlenmesi amacıyla kullanılabilir. Bu tür bir özetleme, konunun ana kavramları ve başlıklarıyla alt kavram ve başlıklar arasında ilke ve önermeler aracılığıyla bağlanılacağından dolayı öğrenciyi ezber yapmaktan kurtaracaktır.
- Kavram haritaları, iki görsel (iki boyutlu) öğrenme ve öğretme aracı olduğu için öğrenciye öğretilmek istenen bilgiyi görsel ve somut hale getirmek için çok etkili ve faydalı bir araçtır (Schuster, 2002:2).

Kavram Haritalarının Hazırlanışı

Kavram haritaları, yukarıda da tanımlandığı üzere aynı kategorideki kavramların arasındaki ilişkiyi somut hâle getirerek somut hâlde öğrencilerin öğrenmelerine katkı sağlaması amacıyla kullanılan iki boyutlu öğrenme/öğretme materyalleridir (Kalaycı, 2002:78). Kavramlar arası ilişkiyi gösterme ve somutlaştırma amacına yönelik olarak kavram haritalarının pek çok hazırlama biçimi bulunmaktadır.

Bu yaklaşımlardan en öne çıkan kavram haritalarının temelini atan Joseph Donald Novak tarafından ortaya konulan yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre bir kavram haritasının hazırlanması şu aşamalardan oluşmaktadır:

1. Üzerinde kavram haritası oluşturmak istediğin bilgi alanı, konu veya problemi belirten odak soruyu belirler. Bu soru tarafından yönlendirilen, soruya uygun 10-20 kavramı belirler. Bazılarına göre bu kavram isimlerini taşınabilir yapışkanlı, küçük kağıtların üzerine yazmak, ilgi çekici bir yaklaşımdır. Eğer sen bilgisayar programında harita yapmaya çalışıyorsan, bilgisayarında kavramları listeleyebilirsin. Bu arada kavramların isimleri, tek ya da en fazla 2-3 kelimededen oluşmalıdır.

2. En geniş ve kapsamlı kavramı haritanın en tepesine koyarak kavramlar sıraya konur. Bu arada bazen en geniş ve kapsamlı kavramı belirlemek zor olabilir. Bu sırada merkezî (odak) soruya dönerek merkezî kavramı belirlemek, yarar sağlayabilir. Bazen bu süreç bizi merkezî sorunun düzenlenmesine veya yeni merkezî bir sorunun tespit edilmesine kadar götürebilir.
3. Eğer gerek duyulursa hazırlanan listeden hareketle yeni kavramlar listeye eklenir.
4. Haritanın, en genel ve en kapsamlı kelimeleri, kavramı tepeye yerleştirmekle oluşturmaya başlanır. Genelde haritanın tepe kısmında bir, iki ya da üç genel kavram yer alabilir.
5. Daha sonra her bir genel kavramın altına yerleştirmek için iki, üç veya dört alt kavram seçilir. Herhangi bir kavramın altına üç veya dört kavramdan fazlasını yerleştirmekten kaçınılır. Eğer genel veya bir alt kavramın altında altı veya yedi kavram varsa; burada orta kapsamlılıkta bir kavramı arada tanımlamak mümkündür. Böylece haritada diğer bir hiyerarşik düzey oluşturmuş olunur.
6. Kavramlar ağlarla (çizgilerle) birleştirilir. Çizgiler bir veya birkaç bağlantı kelimesiyle etiketlenir. Bağ kelimeleri, iki kavram arasındaki ilişkiyi ifade eder nitelikte olmalıdır. Bu yüzden bu bağ kelimeleri geçerli bir ifade veya önerme şeklinde okunur. Bağlantılar anlamlar oluşturur.
7. Alt düzey kavramlara ekleme yapmak, kavramlarda azaltmaya gitmek veya kavramları değiştirmek için haritanın iskeleti üzerinde yeniden çalışılır. Belki de bu yeniden ele alma işini defalarca yapmak zorunda kalınabilir. Gerçekte bu süreç (arayış) siz yeni bilgiler ve anlamlara ulaşıncaya kadar devam edecektir. Bu arada bu değişiklikleri yapmanız esnasında yapışkanlı, küçük kağıtları ve belki de en önemlisi bilgisayar yazılımları harita oluşturmada size katkı sağlar.
8. Haritanın farklı kısımları arasındaki çapraz bağları inceleyiniz ve bu bağlar üzerinde etiketlemede bulununuz (bağlantı kelimeleri yaz). Çapraz bağlar merkezi kavramla alt kavramlar arasında yeni ilişkiler bulmaya/ görmeye yardım eder.
9. Kavramlara ilişkin özel örnekler, kavram etiketlerinin altına iliştilerilebilir.

Kavram haritaları, aynı kavram grubundan hareketle pek çok farklı biçimde yapılabilir. Bir kavram haritasının çizimi için tek bir yol yoktur. Kavramlar arasındaki ilişkileri anlama/insanların anlaması farklı olduğu için farklı harita çizim biçimleri söz konusu olacaktır (Novak, 1998:227-228).

Kavram Haritası Türleri

Kavram haritaları, çok farklı biçimlerde çizilebilmekle birlikte, kavram haritalarının temelinde, kavramlar arasındaki ilişkileri göstermek ve kavramları somutlaştırmak olduğundan, türlerin temelinde bu iki hedefe ulaşmak yatmaktadır.

Kavram haritaları, farklı bölümlenmelere sahiptir. En çok kullanılanı aşağıdaki türleridir:

1. *Akış Çizgesi* (Flow Charts): Akış çizgesinde bir fikrin/düşüncenin, olayın akışı kavram haritası şeklinde sunulur.

2. *Dönen Diyagramlar* (Cycle Diagram): Dönen diyagramların oluşturulmasında kavramların birbiri ile karmaşık ilişkisi etkilidir.

3. *Dayandırılabilir Ağaçlar* (Predicability Trees): Kavram, bir noktaya dayandırılacaksa dayandırılabilir ağaçlar kullanılabilir (Akyürek, 2004:127).

4. *Örümcek Ağı Kavram Haritası*: Örümcek ağı kavram haritası, merkezi kavramın (temanın), haritanın ortasına yerleştirilmesi ve kavramların onunla bağlanması yoluyla organize edilir.

5. *Hiyerarşik Kavram Haritası*: Hiyerarşik kavram haritaları, bilgiyi önem sırasına göre sunmaya imkân tanıyan kavram haritalarıdır. En önemli bilgi haritanın tepesine (en üstüne) yerleştirilir. Ağ ve kategori kavram haritaları olarak da adlandırılan bu haritalar kavramlar arası ilişkilerin çok farklı şekillerde düzenlenmesine imkân sağlar.

6. *Sistem(ler) Kavram Haritası*: Sistem kavram haritaları bilgiyi akış çizgesi türü kavram haritalarında olduğu gibi organize ederler. Bu türü haritalarda akış çizgesi türü haritalara ek olarak “girdiler” ve “çıktılar” yer alır.

7. *Zincir Kavram Haritaları*: Bu haritalar “ardışık” veya “sırsal” olarak da adlandırılmaktadır. Zincir kavram haritaları yukarıdan aşağıya doğru birbirini takip eden kavramların bağlantı kelimeleri veya ekleri ile ilişkilendirilmesi sonucu oluşturulur (Kaya, 2003(1):73-74).

Din Öğretiminde Kavram Öğretimi ve Kavram Haritaları

Günümüzde öğrenmenin işlemsel değil, kavramsal olduğu kabul edilmektedir. Bilgi patlamasının yaşandığı günümüzde, öğrenme temel kavramlar üzerinde olmamış olsaydı insanın algı sınırını aşar ve istenilen düzeyde olmazdı. Kavramların öğretiminde kullanılacak yöntemlere bakıldığında karışımıza ilk olarak geleneksel yöntem çıkmaktadır. Kavram öğretimindeki geleneksel yöntem, öğrenciye kavramı ifade eden sözcüğü vermek, kavramın sözel bir tanımını vermek, tanımın anlaşılması için kavramın tanımlayıcı ve ayırt edici niteliklerini belirtmek, öğrencinin kavramla ilgili olumlu ve olumsuz örnekler bulmasını sağlamak basamaklarından oluşur. Bu yöntem, kavramları öğretmede yeterince etkili olmaz; çünkü birçok kavramda sıkıntı, kesin bir sözel tanım yapılmamasından doğar. Din öğretiminde de genel olarak kavram öğretiminde kullanılan yöntem geleneksel olanıdır. Hâlbuki din öğretiminin temelinde kavramların öğretimi vardır.

Kavramlar bilgilerin yapı taşlarını, kavramlar arası ilişkiler de bilimsel ilkeleri oluşturur. Bu nedenle din öğretimi diye bir alanın gerçekliği kavram gerçeğine dayandırılmalıdır.

Ezberci, onaylayıcı bir din öğretimi yerine;

- Anlamlı öğrenmeyi amaçlayan,
- Kavramsal arka planı güçlü olan,
- Öğrenciyi aktif hâle getiren bir din öğretimine ihtiyaç vardır.
- Din öğretimi ilâhiyat, din bilimleri ve eğitim bilimleri ile ilgilidir.

Bu nedenle din öğretiminde kullanılan veriyi öğrenciye sunarken, en iyi biçimde sunmak ve sonuçta anlamlı bir öğrenmenin gerçekleşmesini sağlamak için eğitim bilimlerinin ortaya koyduğu yöntem ve araçlar kullanılır. Kullanılan bu yöntem ve araçlardan biri de kavram haritalarıdır. Kavram haritaları, daha çok soyut kavramlardan oluşan bir içeriğe sahip olan din öğretiminde işe koşulabilir bir yaklaşımdır. Bu içeriği somutlaştırma ve anlamlı bir hâle getirmede kavram haritaları kullanılabilir. Din öğretiminde de kavram haritalarının kullanım alanları, hazırlanışları, türleri ve faydaları yukarıda açıklandığı gibidir.

11.14. Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersinde Ayetlerin Kullanımı

Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde öğrenme-öğretme sürecinde öğrenilen konuyu destekleyici ayet ve hadisler kullanılarak ders yapılmaktadır. Din öğretiminde ayet ve hadislerle çalışma teknikleri oldukça yenidir. Genelde ayetlerin mealleri ya okunur ya tahtaya yazılır ya da daha ileri düzeyde asetatla yansıtılır. Ancak ayet ve hadislerden nasıl yararlanılacağına veya anlatılan konuyu ayet ve hadislere dayanarak anlatmaya ilişkin teorik temelleri ve uygulamaları olan yöntem ve teknikler konusunda henüz yeterince yol alınabilmiş değildir. Yeni geliştirilen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda Kur'an merkezli öğrenme öğretmeye önem verilmiş ve sürecin bu yönde düzenlenmesi hedeflenmiştir. Bu bağlamda, din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde öğretmenin ayet ve hadislerle çalışma tekniklerini bilmesi önem arz etmektedir. Aşağıda din dersi öğretmenin ayet ve hadisleri öğrenme-öğretme sürecinde nasıl işe koşabileceğine ilişkin bazı teknikler önerilmiştir. Bu teknikler aşağıdaki gibi sıralanabilir (Doğan-Tosun, 2003):

1. **Kavramların Açıklanması:** Ayet içinde geçen bilinmeyen kelimelerin, sözlükten bakılarak ayetin geneline göre anlamının bulunması ve ayetin açıklanmasından oluşmaktadır.

Uygulanışı: Ayet tepegözle tahtaya yansıtılır. Ayette geçen bilinmeyen kelimelerin altı asetat üzerinde çizilir. Öğrencilerden kelimelerin karşılığını sözlükten bulmaları ve konuya uygun olan açıklamayı almaları istenir. Bu işlemler tamamlandığında ayetin anlamı verilir ve ayet açıklanır.

Faydaları şunlardır:

- Ayet içinde bilinmeyen kelimelerin altının çizilmesi öğrencinin dikkatinin ayet üzerinde yoğunlaşmasını sağlar.
- Teknik öğrencinin ayet üzerinde düşünmesine fırsat verir.
- Öğrenciyi araştırma yapmaya sevk eder ve problemin çözümüne katar.
- Öğrencinin karar verme yetisinin gelişmesine katkıda bulunur.
- Bu teknik, bireysel çalışmaya uygun olması yanı sıra grup çalışmasına da olanak verir.

2. **Anahtar Kavramların Belirlenmesi:** Konuyla ilgili ayette geçen anahtar kavramların belirlenmesi ve bunların cümle içinde kullanılması etkinliklerini içerir.

Uygulanışı: Ayet tepegözle yansıtılır. "Konuyla ilgili, ayette geçen anahtar kavramlar hangileridir?" sorusu öğrencilere sorulur. Çeşitli öğrencilerden alınan cevaplar tahtaya yazılır. Tahtaya yazılan kelimelerle ilgili, bu kelimelerin içinde geçtiği birer cümle kurlmaları öğrencilerden istenir. Bundan sonra öğretmen ayet hakkında özet niteliğinde bir açıklamada bulunur.

Faydalar şunlardır:

- Konunun anahtar kelimelerinin öğrenciler tarafından belirlenmesi, daha sonra öğrenci zihninde konuyla ilgili çağrışıma neden olacak, böylece konuyu hatırlama kolaylaşacaktır.
- Kelimelerle ilgili cümle oluşturmada, öğrencinin yaşamında bunu nasıl algıladığı, kullandığı ve anladığı ortaya çıkacak; böylece doğruları pekiştirme, yanlışları ise düzeltme imkânı olacaktır.

- Öğrencinin hayatı ile konu ilişkilendirildiği için öğrenme anlamlı olacak, konunun kavranması kolaylaşacaktır.
- Öğrenciyi doğrudan derse katma fırsatı verir.
- Öğrenci merkezlidir.
- Teknik grupla çalışmaya fırsat verdiği için öğrenciler arası etkileşimi artırır, öğrencilerin sosyalleşmesini sağlar.
- Öğrencilerin bildiklerinden hareketle soyut kavramlar öğrenilecek böylece somuttan, soyuta gidilmiş olacaktır.

3. Ayette Verilen İlkeleri Bulma: Ayette verilmek istenilen ilkelerin öğrenciler tarafından buldurulması tekniği olarak tanımlanabilir.

Uygulanışı: Öğretmen asetat üzerine hazırlanan ayeti sınıfta tepegözle yansıtır. Öğrencilere “Bu ayette verilmek istenilen ilkeler üzerinde konuşacağız.” demek suretiyle öğrencinin ayet üzerinde düşünmesi ve ilkeleri belirlemesi sağlanır. Bu arada bulunan ilkeler tahtaya yazılır. İlkelerin belirlenmesinden sonra öğrencilere “ Bu ilkeler hayatımıza nasıl yön verir? Bunları yaptığımızda veya yapmadığımızda neler olabilir?” soruları sorulabilir. Öğrencilerden alınan cevaplar büyük grup tartışmasıyla sürdürülebilir.

Faydaları şunlardır:

- Öğrencinin aktif katılımı sağlanır.
- Öğrenciye ayet üzerinde düşünme ve konu hakkında yorum yapma fırsatı verir.
- İlkeler bulunduktan sonra sorulan sorularla ilkelerin hayatla ilişkilendirilmesi, öğrenciye görelilik ilkesinin uygulanmasına olanak sağlar.
- Konunun hayatla ilişkilendirilmesi öğrenmenin öğrenci için anlamı ve kalıcı olmasını sağlar.
- Öğrencinin ilkeler hakkında yaşamından örnek vermesi konu hakkında düşündüklerini ifade etmesi, dili kullanma becerisinin gelişmesine katkıda bulunur.
- Öğrenciler örnek verirken geçmiş yaşantılarından faydalanacağı için öğrencilerin öğretmen tarafından tanınmasına imkân verir.

4. Ayette Verilen Bakış Açısını Bulma: Ayette verilmek istenen bakış açısının öğrenciler tarafından belirlenmesi etkinliğidir.

Uygulanışı: Ayet veya ayetler tepegözle yansıtılır. Öğrencilere “Ayette anlatılmak istenen nedir?” sorusu sorulur. Öğrencilerin cevapları, kısaltılarak tahtaya yazılır. Cevaplardan sonra tahtadaki cümlelerin tamamı bir öğrenci tarafından okunur. Buradan hareketle bir sonuca varılmaya çalışılır. Son olarak öğretmen buradaki cevaplardan da hareketle ayette verilmek istenen bakış açısını öğrencilerle beraber belirler.

Faydaları şunlardır:

- Öğrenci aktif olarak derse katılır.
- Ayet üzerinde düşünme ve verilmek istenen hakkında konuşma, öğrencinin ifade etme becerisinin gelişmesine katkıda bulunur.
- Öğrenci cevaplarından hareketle sonuca ulaşma, öğrencinin kendine güven duymasına ve başarıyı tatmasına neden olur.

- Öğrenci cevaplarından hareket edilmesi, eksiklerin tamamlanmasına, yanlışların düzeltilmesine fırsat vereceği için öğrencinin kendini değerlendirmesini sağlar.
- Ayette verilmek istenen bakış açısının bulunması, öğrencinin yaşamında olayları anlamlandırmasına katkıda bulunur. Öğrencileri insanların davranışları altında yatan nedenleri düşünmeye sevk eder.

5. Ayette Verilen Değerleri Bulma: Ayette verilmek istenen evrensel değerlerin öğrenciler tarafından bulunması tekniğidir.

Uygulanışı: Öğretmen ayeti tepegözle yansıtır. Sınıfa şu soruyu yöneltir:

“Ayette insanlar için verilmek istenen evrensel değerler hangileridir?”

Soru sorulduktan sonra farklı öğrencilere söz hakkı verilerek bu değerler ayette belirlenir. Bunlar tahtaya yazılır. Bulunan bu değerler hayalin serbest işletilmesi tekniğini (Zengin, 2002:78-80) kullanarak öğrencilerden bu kavramların içinde geçtiği 100–125 kelimelik bir hikâye yazmaları istenir. Öğrencilere 10–12 dk. verilir (Bu teknik dersin değerlendirme bölümünde uygulandığında değerler bulunduktan sonra, bununla ilgili hikâye yazma, ev ödevi olarak verilebilir.). Sınıfta yazılan hikâyelerden birkaç tanesi okutulur, diğerleri de öğretmen tarafından toplanır.

Faydaları şunlardır:

- Öğrenci aktif olarak derse katılır.
- Değerlerin öğrenciler tarafından bulunması, öğrenciye ayet üzerinde düşünme fırsatını verir. Bunun yanında karar verme becerisinin gelişmesine katkıda bulunur.
- Öğrencilerden hikâye yazmasını istemekle öğrencinin bu değerlerden ne anladığı, ideal dünyası öğrenilmiş olur. Bu da öğretmene öğrencisini tanıma fırsatı verir.
- Öğrencinin düşüncelerini, hayallerini yazıya geçirmesi ifade etme becerisini geliştirir.

Etkinlik her zaman bu şekilde kullanılmayabilir. Bundan farklı olarak değerler bulunduktan sonra, öğrencilerin bu değerler üzerine konuşturulması, bu değerlerin uygulandığı veya uygulanmadığı toplumda olabilecekler konusunda fikirlerinin alınması da yukarıda sıralanan faydaları sağlayacaktır. Burada ayrıca, bu sorulara verilecek cevaplar hayatla ilişkili olduğu için konunun öğrenci için anlamlı ve kalıcı olmasına neden olacaktır.

6. Görüş Alma: Ayet üzerinde tartışılarak ayetin insan hayatına nasıl yön verdiği konusunda öğrencilerden görüş alma tekniğidir.

Uygulanışı: Teknik büyük grup tartışması şeklinde yürütülebilir. Öğretmen tartışmayı yöneten konumundadır. Sınıfta ayet tepegözle yansıtılır. Ayet öğretmen tarafından okunur ve sınıfa şu soru yöneltilir:

“Ayette bahsedilen şey nedir?” Bu sorunun açılması ve tartışmaya imkân vermesi amacıyla aşağıdaki sorular sorulur :

- Ayet inanan insanların davranışına nasıl yön verir?

- Çevrenizden gördüğünüz örneklerden hareketle neler söyleyebilirsiniz? soruları sorulduktan sonra tartışma için düşünce süreci başlatılmış olur.

Ayet üzerinde konuşmak isteyen öğrencilerden yanıtlar alınır. Öğretmen demokratik bir ortam olması için herkese söz hakkı vermeye özen göstermelidir. Görüşler karşısında ise olumlu bir tavır takınmalıdır. Burada amaç konunun her açıdan incelenmesi ve görüş alış – verişi sonrasında doğruya ulaşmaktır. Öğretmen tartışmayı dikkatle izlemeli ve önceden hazırladığı sorularla tartışmaya yön vermelidir. Sonunda genel bir özet yapılarak konunun ana hatları ve sonucu verilmelidir.

Faydaları şunlardır:

- Fikir birliğinin ortaya çıkmasında etkilidir.
- Öğrenciyi aktif olarak derse katar.
- Öğrencinin yorumlama becerisini geliştirir.
- Analiz, sentez, değerlendirme gibi üst düzeyde bilişsel amaçlara hizmet edebilir.
- Öğrencilerin bireysel öğrenme güçleri gelişir.
- Öğrenci, diğer öğrencileri dinleme becerisi ve demokratik bir tutum kazanır.
- Konunun kapsamlı olarak kavranması sağlanır.
- Öğrencinin olaylara çok yönlü bakabilme yeteneğini geliştirir.
- Öğrenci–öğretmen, öğrenci–öğrenci iletişimini sağlar. Öğrencilerin birbirlerinden öğrenmelerine fırsat verir.
- Öğrenci kendini ifade etme imkânı bulur.
- Öğrencinin kendi yaşantısından örnekler vermesi ve konuyla ilişkilendirmesi öğrenci için öğrenmenin anlamlı olmasını sağlar.
- Öğrenciye ayet üzerinde düşünme imkânı verir.
- Öğretmenin öğrenciyi tanımasına yardımcı olur.

7. Konuyla İlgili Olan Ayetin Belirlenmesi: Karışık olarak verilen ayetler arasından, konuyla ilgili olan ayetin öğrenciler tarafından belirlenmesi ve konuyla ilişkisinin kurulması etkinliğidir.

Uygulanışı: Öğretmen konuyla ilgili olan ve olmayan ayetleri bulur ve bunları asetat üzerine karışık sıra ile yerleştirir. Ayetler tepegözle yansıtılır. Bir öğrenciden ayetleri okuması istenir. Sınıfa “Bu ayetlerden hangisi veya hangileri konuyla doğrudan ilgilidir?” sorusu yöneltilir.

Cevap veren öğrencilere “Ayette anlatılan nedir, konuyla nasıl ilişkilendirilir?” sorusu sorulur.

Faydaları şunlardır:

- Öğrencinin ayet üzerinde düşünmesine fırsat verir.
- Öğrencinin yorum yapma ve düşüncelerini ifade etme yeteneğinin gelişmesine katkıda bulunur.
- Sorularla öğrencinin derse katılımı sağlanır.
- Öğrencinin konuyla ilişkili ayeti bulması karar verme becerisini geliştirir.
- Farklı konulardaki ayetler arasından, konuyla ilişkili olanın bulunması, konunun anlaşıldığını gösterir.

8. Konuyu Kur'an Kıssasıyla Verme: Konuyla ilgili olarak Kur'an kıssalarından birinin seçilmesi ve kıssa üzerinden hareketle konunun kavranması etkinliğidir.

Uygulanışı: Öğretmen, Kur'an kıssalarından konuya ve öğrenci seviyesine uygun olanını seçer. Seçilen kıssa asetat üzerine hazırlanır. Sınıfta tepegözle yansıtılan ayetler öğretmen tarafından okunur. Burada anlatılan olay hakkında öğrencilerin düşünceleri alınır. Bunlar doğrultusunda öğretmen konuyu kıssa üzerinden hareketle açıklar. Kıssa üzerinde önemli olan noktalar ara özetlerle vurgulanır.

Faydaları şunlardır:

- Öğrenciye ayetler üzerinde düşünme fırsatı verir. Bunlar üzerinde konuşma, öğrencinin yorum yapma ve ifade etme becerisinin gelişmesine katkıda bulunur.
- Konu kıssa ile desteklendiği için konunun kalıcılığı artar.
- Öğrencinin dikkati konuya daha kolay çekilir.
- Öğrenci, kıssa ile dinleme ve anlama becerisi kazanır.
- Öğrenci kıssanın kahramanı ile kendini özdeşleştireceği için güzel davranışların benimsenmesi kolaylaşır ve öğrenci kendini düzeltme fırsatı bulur.
- Kıssalar anlatmak istediğimiz veya amaçladığımız hedefe ulaşmamızı sağlayacaktır.
- Olayların can alıcı yerinde durarak “Sen ne yapardın?” gibi sorular yöneltilebilir öğrencinin konu üzerinde konuşması sağlanır.
- Kıssa ile zenginleştirilen konu, dersi zevkli hâle getirir.

**DİN KÜLTÜRÜ VE
AHLAK BİLGİSİ
DERSİ (9. SINIF)
ÖĞRETİM
PROGRAMI
ETKİNLİK
ÖRNEKLERİ**

İNSAN DOĞASI VE İNANMA İHTİYACI/NİÇİN İNANIYORUZ?

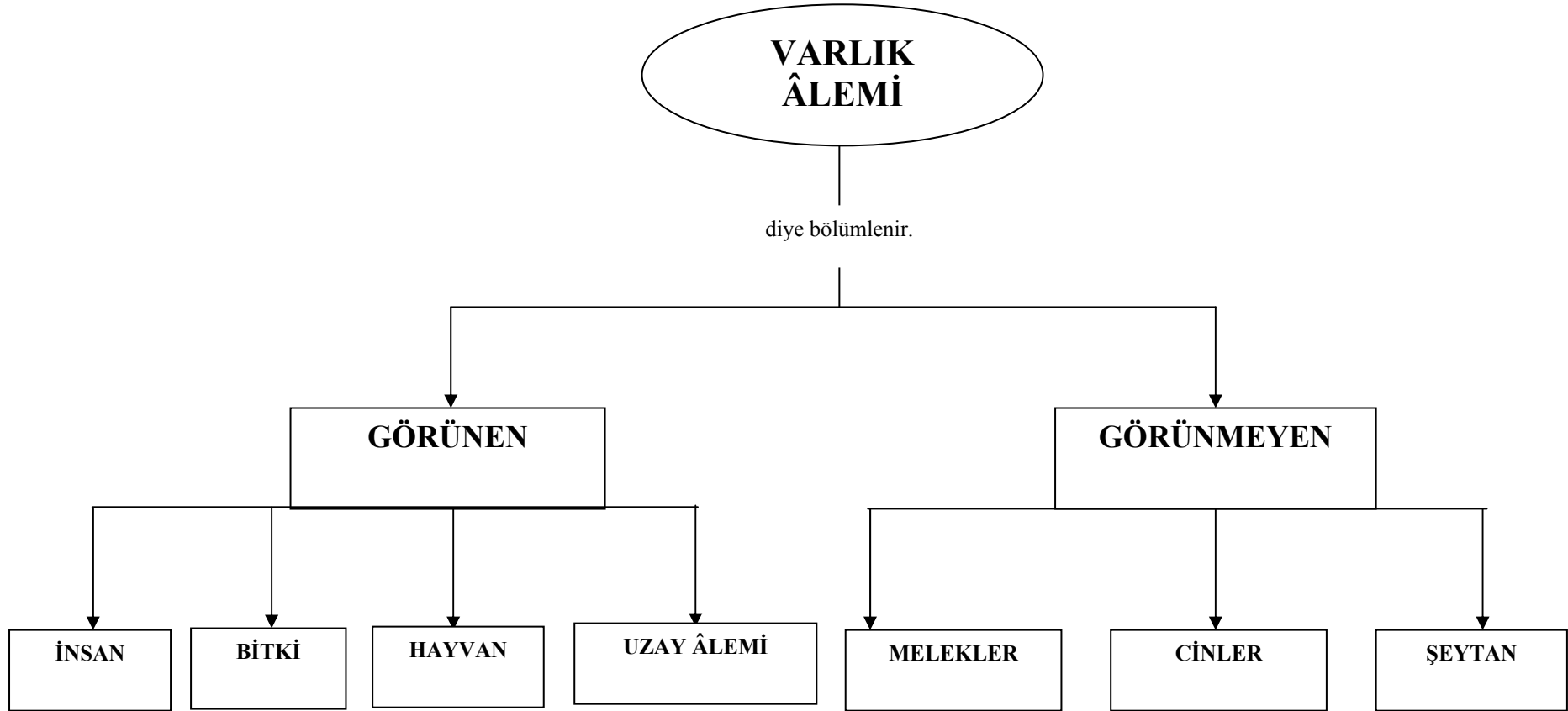
DERS	: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
SINIF	: 9
YAKLAŞIK SÜRE	: 30'
ÖĞRENME ALANI	: İnanç
ÜNİTE	: İnsan ve Din
TEMEL BECERİLER	: Araştırma, mekân, zaman ve kronolojiyi doğru algılama.
KAZANIMLAR	: İnsanın akıl sahibi ve inanan bir varlık olma özelliğiyle diğer varlıklardan ayrıldığını kavrar. Dinin, insan doğasının gereksinimlerini karşılayan öğelerden biri olduğunu fark eder.
MATERYALLER	: Tepegöz, asetat, tahta.

SÜREÇ

- Bu etkinlik yapılırken uygun bir fon müziği kullanılabilir.
1. İnsanın varlıklar âlemindeki konumu üzerinde öğrenciler konuşur. Konuya yönelik olarak “Çevrenizdeki varlıklarla kendinizi hiç karşılaştırdığımız oldu mu?”, “İnsanın mükemmelliği ve dünyayı anlamlandırmada aklın rolü nedir?” gibi sorular öğrencilere yöneltilir. Sorular çerçevesinde tartışma ortamı açılır. Ulaşılan sonuçlar sınıfça özetlenir. Tahtaya varlıklar alemini gösteren (Ek-1) kavram haritası yansıtılır.
  2. Akla ve düşünmeye vurgu yapan Kur’an’dan Hz. İbrahim kıssasıyla ilgili ayetler asetatla yansıtılır, bu ayetler öğrenciler tarafından okunur (En’am: 6/76-81. ayetler).
  3. “...Güneş doğdu.” kısmında kıssa kesilir ve öğrencilere kıssanın nasıl devam edebileceği sorulur (En’am Suresi: 6/78. ayet).
  4. Kıssanın devamı yansıtılır ve “Hz. İbrahim’in yerinde siz olsaydınız ne yapardınız?” sorusu yöneltilir.
  5. İnsanın diğer varlıklar içerisindeki konumu ile ilgili tartışma ortamı açılır. Tartışma sonuçları değerlendirilerek sınıfça ortak ve farklı noktalar belirlenerek bir sonuca ulaşılar.
  6. Şema yansıtılarak öğrenciler konuşturulur (Ek-2).

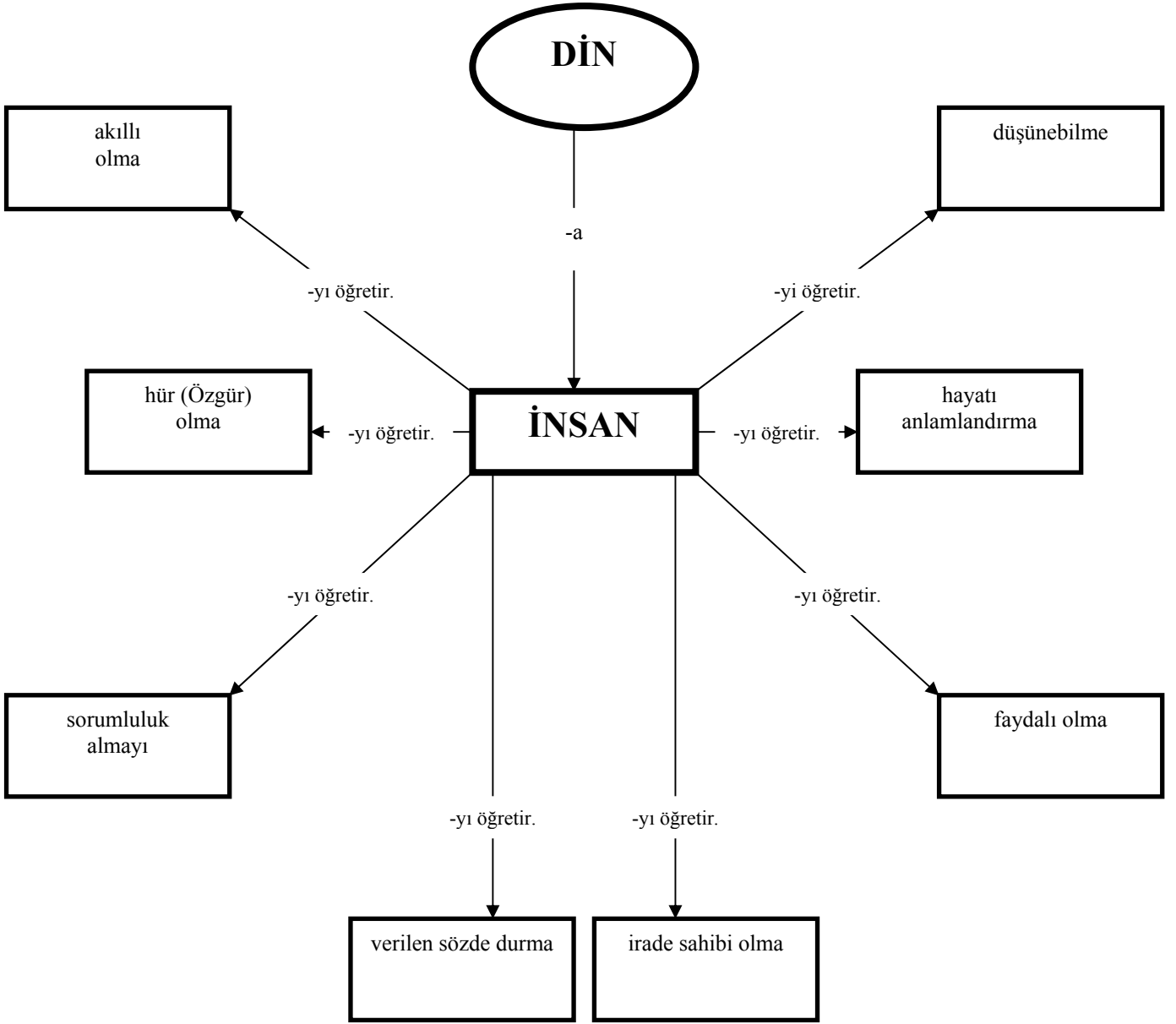
DEĞERLENDİRME

1. Kıssada anlatılan Hz. İbrahim’in Allah’ı bulma sürecini açıklayınız.
2. İnsanın, akıl sahibi ve inanan bir varlık olma özelliğini değerlendiriniz.

Varlıkların âlemini gösteren kavram haritası

SINIFIMIZIN TEMİZLİĞİNE ÖNEM VERİYORUZ

DERS	: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
SINIF	: 9
YAKLAŞIK SÜRE	: 40'
ÖĞRENME ALANI	: İbadet
ÜNİTE	: Temizlik ve İbadet
TEMEL BECERİLER	: Sosyal katılım, iletişim ve empati kurma, Kur'an-ı Kerim mealini kullanabilme.
KAZANIMLAR	: Beden, mekân ve çevre temizliğine bir bütün olarak özen gösterir. Temizlik bilincinin yerleşmesi için çaba gösterir.
MATERYALLER	: Çalışma kâğıdı, tepegöz, asetat.

SÜREÇ

1. Öğrencilere Ek-1'deki çalışma kâğıdını dağıtınız.
2. Temizlikle ilgili atasözü ve deyimler buldurunuz.
3. Öğrencilere önceki dersten araştırmaları için verdiğiniz beden, çevre ve ruh temizliğinin önemine vurgu yapan ayetleri; tepegözle tahtaya yansıtınız. Daha sonra:
  - “Temizlik kavramından ne anladıkları” sorularak bu konuda konuşmalarını sağlayınız.
  - Öğrencilerle beden ve giysi temizliğinin birey ve toplum hayatındaki önemi üzerinde konuşulur. Yaşantılarından ve çevrelerinden örnekler buldurulur.
  - Ruh temizliğinin ne anlama geldiği üzerinde tartışmaları sağlanır.
  - Çevre temizliği kavramı üzerinde konuşmaları sağlanır.
  - Beden, giysi, ruh ve çevre temizliği; toplumların medeniyet ve gelişmişlik düzeyleri ile ilişkilendirilir.
  - Bireysel ve toplumsal düzeyde temizliğe uyulmamasından kaynaklanan sorunlar karşısında öğrencilerin neler yapabileceği üzerinde konuşulur.
4. Bu sürecin sonunda öğrencilerden daha önce dağıtılan çalışma kâğıdını doğru bir şekilde doldurmalarını sağlayınız (Ek-1).

DEĞERLENDİRME

1. Çalışma kâğıdına verilen cevaplardan öğrencilerin, beden, çevre ve mekân temizliğini bir bütün olarak ele alıp almadıklarını değerlendiriniz.
2. Temizliğe uyulmadığı durumlarda, uyarıda bulunma bilincini kazanıp kazanmadıklarını sorular sorarak değerlendiriniz.

ÇALIŞMA KÂĞIDI

TEMİZLİK

ile ilgilidir.

BEDEN-GİYSİ

gibi

EL-YÜZ**RUH**

gibi

**HİLE
YAPMAMAK****ÇEVRE**

gibi

OKUL

HZ. MUHAMMED'İN DOĞDUĞU ORTAMI TANIYORUZ

DERS	: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
SINIF	: 9
YAKLAŞIK SÜRE	: 40'
ÖĞRENME ALANI	: Hz. Muhammed
ÜNİTE	: Hz. Muhammed'in Hayatı
TEMEL BECERİLER	: Eleştirel düşünme, araştırma, mekân, zaman ve kronolojiyi doğru algılama.
KAZANIMLAR	: Hz. Muhammed'in doğduğu dönemin sosyal, kültürel, ekonomik ve dinî özelliklerini tanıır.
MATERYALLER	: Asetat, tepegöz, kâğıt, kalem, çalışma kâğıdı, CD, VCD, DVD, TV.

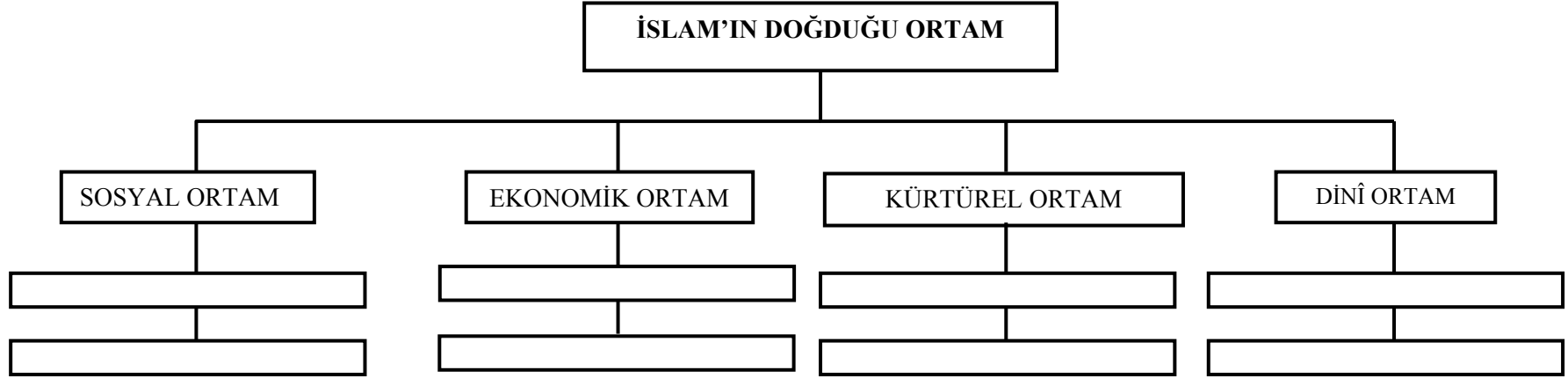
SÜREÇ

1. İslam'ın doğduğu ortamlarla ilgili çalışma kâğıdı öğrencilere dağıtılır.
2. Daha sonra Hz. Muhammed'in hayatını konu edinen bir filmin vahiy gelmeden önceki bölümü izlenir. İzlenen filmde hareketle Hz. Muhammed'in doğduğu dönemin dinî, ekonomik, sosyal ve kültürel özellikleri birlikte analiz edilerek Ek-1'deki çalışma kâğıdı doldurulur.
3. Asetat (Ek-2) yansıtılır. Asetattaki bilgiler ile filmde geçen olaylar doğrultusunda doldurulan çalışma kâğıdındaki bilgiler karşılaştırılır.

DEĞERLENDİRME

1. Öğrencilerden çalışma kâğıdındaki boşluklara doğru bilgilerin yazılıp yazılmadığı kontrol edilir.
2. Öğrencilerin sınıf içindeki tartışmalara katılmaları gözlem formu kullanılarak değerlendirilebilir.

ÇALIŞMA KÂĞIDI

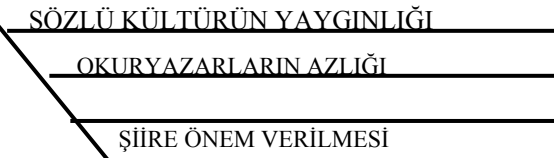

EK-2

DİNİ ORTAM

SOSYAL ORTAM

İSLAM'IN DOĞDUĞU
ORTAM

EKONOMİK ORTAM

KÜLTÜREL ORTAM

□ İslam'ın doğduğu ortamı gösteren asetat

HZ. MUHAMMED'İN AİLE BİLGİLERİ

DERS	: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
SINIF	: 9
YAKLAŞIK SÜRE	: 40'
ÖĞRENME ALANI	: Hz. Muhammed
ÜNİTE	: Hz. Muhammed'in Hayatı
TEMEL BECERİLER	: Eleştirel düşünme, araştırma, mekân, zaman ve kronolojiyi doğru algılama.
KAZANIMLAR	: Hz. Muhammed'in çocukluğu, gençliği, peygamberlik öncesi hayatı ve ailesini ana hatlarıyla tanıtır.
MATERYALLER	: Çalışma kâğıdı, tepegöz.

SÜREÇ

Aşağıdaki metin yansıtılarak öğrenciler tarafından sesli olarak okunur. Metin okunduktan sonra öğrencilerden, çalışma kağıdındaki boşlukları metindeki bilgilerden hareketle doldurmaları istenir.

BİR NUR DOĞUYOR

Mekke sessiz sakin bir gece geçiriyordu. Tarih 571 yılının Rebiülevvel ayının 12. gecesiydi. Âmine heyecan içinde yattığı yerden kalktı. Bir rüya görmüştü ve rüyada duyduğu ses kulaklarında çınlıyordu.

- Âmine! O doğduğu zaman adını Muhammed koy.

Âmine gördüğü rüyayı kimseye anlatmadı nihayet mutlu an geldi. Âmine görülmemiş güzellikte bir oğlan çocuğu doğurdu. Bir haberci göndererek mutlu haberi dedesi Abdülmuttalip'e duyurdu. Abdülmuttalip hemen geldi ve Muhammed (s.a.v.)'i bağrına bastı.

Mekke halkının zenginleri doğan çocukları o dönemlerde daha iyi beslenmeleri için sütannelere teslim ederlerdi. O yıl sütanneler yine Mekke'ye inmişti. Kimse dul ve fakir olan Âmine'nin yetim çocuğunu almak istemedi. Muhammed (sav) yetimdi, çünkü babası Abdullah o doğmadan iki ay önce vefat etmişti. Muhammed (s.a.v.)'i Halime adında bir sütanne yanına aldı. Halime buna hiç pişman olmadı. Çünkü Muhammed'le beraber evlerine bereket gelmişti. Muhammed (s.a.v.) sütkardeşi Şeyma ile sürekli koyunları otlatırdı.

Muhammed 6 yaşına girince annesinin yanına döndü. Annesiyle birlikte babasının mezarlığını ziyaretten dönerken annesi vefat etti. Annesini kaybeden Muhammed (s.a.v.)'i dedesi Abdülmuttalip yanına aldı. Dedesi onu çok seviyor ve ona çok iyi davranıyordu. Ama dedesi de bir gün hastalanıp yatağa düştü. Hastalandığı için Muhammed (s.a.v.)'e amcası Ebu Talib'in bakmasını istedi.

Bundan böyle Muhammed Ebu Talib'in evinde yaşayacaktı. Daha sonra Muhammed (s.a.v.) amcasıyla birlikte ticaret için başka şehirlere yolculuk yapmaya başladı. Böylece Muhammed (s.a.v.) ticaretle uğraşmaya karar verdi.

Günler geçiyor Muhammed büyüyordu. 25 yaşına ulaştığında Muhammed'in güzel huyu bütün Mekke'de duyulmuştu. Zaten ona küçüklükten beri Muhammedü'l-Emin (güvenilir Muhammed) diyorlardı. Onun bu hâli Hatice'nin dikkatini çekti ve nihayet Muhammed ile evlendiler.

DEĞERLENDİRME

1. Çalışma kâğıdına yazılan bilgiler değerlendirilir.

ÇALIŞMA KÂĞIDI

HZ. MUHAMMED'İN AİLE BİLGİLERİ	
ADI :	
DOĞUM YERİ :	
DOĞUM TARİHİ :	
ANNE ADI :	BABA ADI :
DEDE ADI :	SÜTANNE ADI :

MEAL VE TEFSİR NEDİR?

DERS	: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
SINIF	: 9
YAKLAŞIK SÜRE	: 30'
ÖĞRENME ALANI	: Vahiy ve Akıl
ÜNİTE	: Kur'an ve Ana Konuları
TEMEL BECERİLER	: Araştırma, Kur'an-ı Kerim mealini kullanabilme.
KAZANIMLAR	: Kur'an'ın anlaşılması ve yorumlanması ile ilgili meal ve tefsir kavramlarının anlamlarını ayırt eder.
MATERYALLER	: Kalem, kâğıt, tepegöz, asetat.
KAYNAKLAR	: Tefsir Usulü, Kur'an Meali ve Tefsir.

SÜREÇ

1. Öğretmen sınıfa Kur'an meali ve tefsirlerden herhangi bir cildi getirir ve öğrencileri iki gruba ayırarak öğrencilerin bunları incelemesi sağlanır. 1. grup tarafından tefsirin özellikleri, 2. grup tarafından da mealin özellikleri belirlenir.
2. İnceleme çalışmasından sonra tefsirin ve mealin özellikleri sınıfça belirlenir. Daha sonra tefsir ve meal (tercüme) arasındaki fark olup olmadığı, varsa bunların neler olduğu sınıfça belirlenir.
3. Tefsir ve mealin Kur'an'ın anlaşılmasında ve yorumlanmasındaki rolleri üzerinde sınıfça konuşulur.
4. İhtiyaç duyulan konularla ilgili ayetlerin meal ve tefsirinin her zaman yapılabileceğine vurgu yapılır.
5. Bu sürecin sonunda, seçilen bir ayetin Kur'an'daki lafzı, meali ve herhangi bir tefsirdeki yorumu incelenir.

DEĞERLENDİRME

1. Tefsir ve meal kavramlarını açıklayınız.
2. Tefsir ve meal arasındaki farklar nelerdir?
3. Bazı ayetlerin zamana göre yeniden yorumlanabileceğine örnekler veriniz.

BULMACA ÇÖZÜYÜRÜZ

DERS	: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
SINIF	: 9
YAKLAŞIK SÜRE	: 10'
ÖĞRENME ALANI	: Vahiy ve Akıl
ÜNİTE	: Kur'an ve Ana Konuları
TEMEL BECERİ	: Araştırma, Kur'an-ı Kerim mealini kullanabilme.
KAZANIM	: Kur'an'ın anlaşılması ve yorumlanması ile ilgili meal ve tefsir kavramlarının anlamlarını ayırt eder.
MATERYALLER	: Bulmaca

SÜREÇ

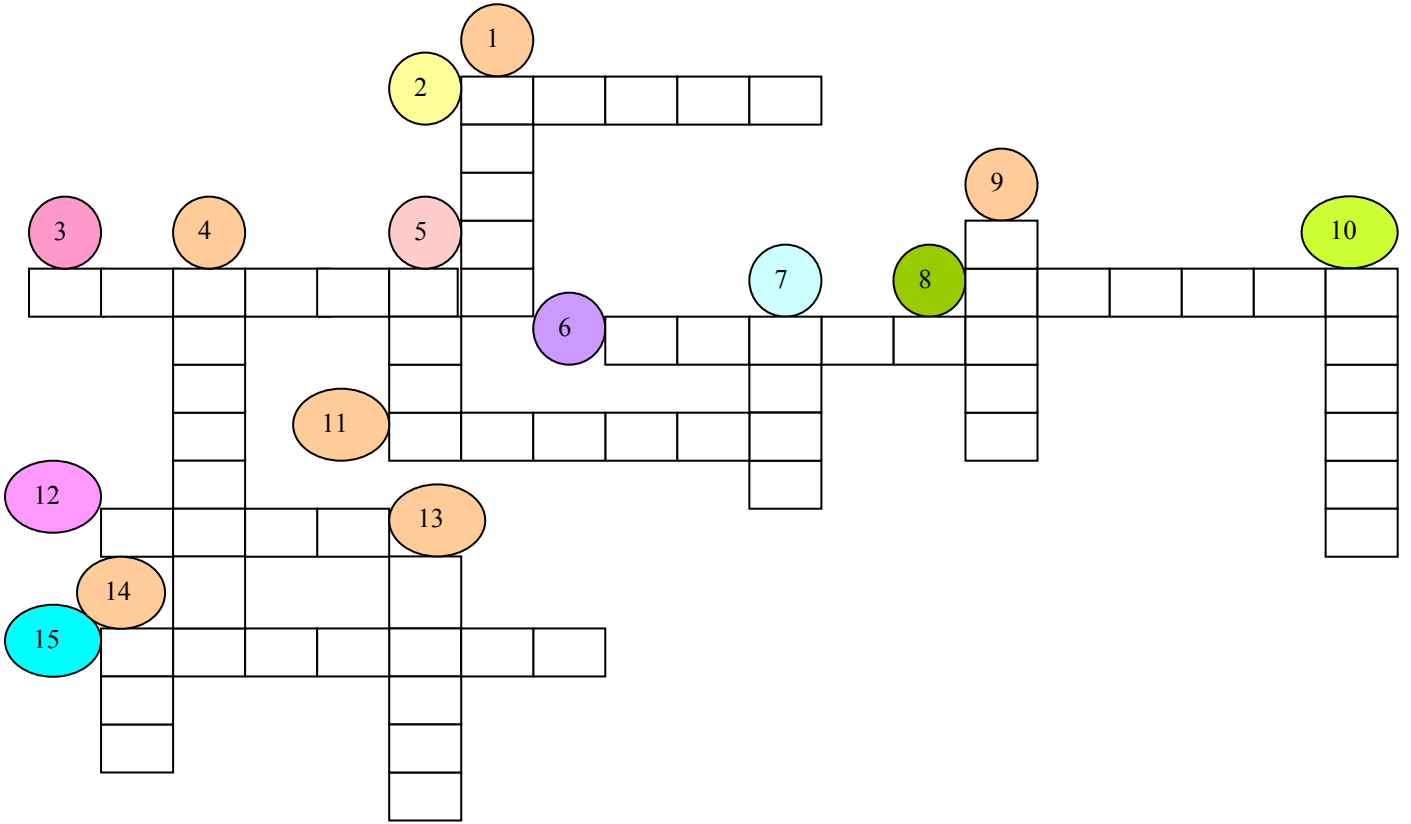
Kur'an'la ilgili aşağıda karışık olarak verilen kavramlardan oluşan bulmacanın yer aldığı çalışma kâğıdı öğrencilere dağıtılır. Bulmacanın önce her öğrenci tarafından ayrı ayrı doldurulması sağlanır. Daha sonra sınıfça çözülür.

- Kadir
- Kur'an
- Ramazan
- Mukabele
- Ayet
- Meal
- Cebrail
- Cüz
- Vahiy
- Tefsir
- Mushaf
- Sure
- Hafız
- Ahiret
- Tecvid

DEĞERLENDİRME

1. Doldurulan bulmaca doğru cevaplarıyla karşılaştırılır.

ÇALIŞMA KÂĞIDI
BULMACA

SORULAR

1. Müslümanların kutsal kitabı
2. Kur'an'ın indirilmeye başlandığı gece
3. "On bir ayın sultanı"
4. Kur'an'ın hatmi yapılırken okunanı dinleyenlerin takip etmesi
5. Kur'an'da sureleri oluşturan cümleler
6. Kur'an'ın diğer adı
7. Ayetlerden oluşan ve besmelerle birbirinden ayrılan bölüm
8. Ölümden sonraki hayat
9. Kur'an'ı ezberden okuyan
10. Kur'an'ın okunmasında uyulması gereken kurallar
11. Kur'an'ın açıklanarak yorumlanması
12. Kur'an'ın Türkçe tercümesi
13. Allah tarafından peygamberlere gönderilen mesajlar
14. Kur'an'ın yirmi sayfasının oluşturduğu bölüm
15. Allah'tan aldığı vahiyleri peygamberlere iletmekle görevli

**DİN KÜLTÜRÜ VE
AHLAK BİLGİSİ
DERSİ (10. SINIF)
ÖĞRETİM
PROGRAMI
ETKİNLİK
ÖRNEKLERİ**

DOĞRUDAN İLETİŞİM

DERS	: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
SINIF	: 10
YAKLAŞIK SÜRE	: 40'
ÖĞRENME ALANI	: İnanç
ÜNİTE	: Allah İnanç
TEMEL BECERİLER	: Araştırma, problem çözme, Kur'an-ı Kerim mealini kullanabilme.
KAZANIMLAR	: Çevresindeki insanların Allah'la iletişim kurma biçimlerini gözlemler.
MATERYALLER	: Tahta, bilgisayar, DVD, VCD, çalışma kâğıdı, görsel materyaller.

SÜREÇ

1. Öğrencilere Ek-1'deki çalışma kâğıdı dağıtılır ve şu sorular sorulur:
2. İletişim kurma ne demektir? Çevrenizdeki kimselerle hangi yollarla iletişim kuruyorsunuz? Daha önce öğrenciler tarafından temin edilen ve Allah'la iletişim kurma biçimlerini gösteren dua, namaz, hac, oruç ve zekâtla ilgili görsel materyaller sınıfta gösterilir. Sonra;
  - Hac, oruç, kurban ve zekât gibi ibadetlerin Allah'la iletişim kurmadaki rolüne dikkat çekilir.
3. Ayrıca öğrencilere;
  - “Gözlerimizle göremediğimiz Allah'la ne şekilde iletişim kurulduğunu hiç düşündünüz mü?
  - Allah kavramı size neyi çağrıştırıyor?
  - Allah'la iletişim kurmanın yolları nelerdir?
  - İbadetler de bir iletişim kurma biçimi midir?
  - İbadetler dışındaki iletişim şekilleri neler olabilir?
  - Namaz kılan insanların namaz sırasındaki hareketlerine dikkat ettiniz mi?
  - Dua eden insanların yüz ifadelerini hiç gözlemlediğiniz oldu mu?
  - “İletişim için zaman ve mekân önemli midir?” gibi sorular sorularak tartışma ortamı açılır. Konuşulanlar sınıfça özetlenir.

Ders başında dağıtılan çalışma kâğıdı doldurulur (Ek-1).

DEĞERLENDİRME

- Çalışma kâğıdı kontrol edilir.

ÇALIŞMA KÂĞIDI
İBADETLERİN ALLAH'LA İLETİŞİMDEKİ ROLÜ

Dua	
Namaz	
Oruç	
Hac	
Kurban	
Zekât	

İBADETLER SUNUSU

DERS	: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
SINIF	: 10
YAKLAŞIK SÜRE	: 40'
ÖĞRENME ALANI	: İbadet
ÜNİTE	: İslam'da İbadetler
TEMEL BECERİLER	: Araştırma, sosyal katılım, bilgi teknolojilerini kullanma, Kur'an-ı Kerim mealini kullanabilme
KAZANIMLAR	: İslam'da ibadetleri sınıflandırır, yapılışını ve temel özelliklerini açıklar.
MATERYALLER	: Tepegöz, asetat, resimler, fotoğraflar, çalışma kâğıdı

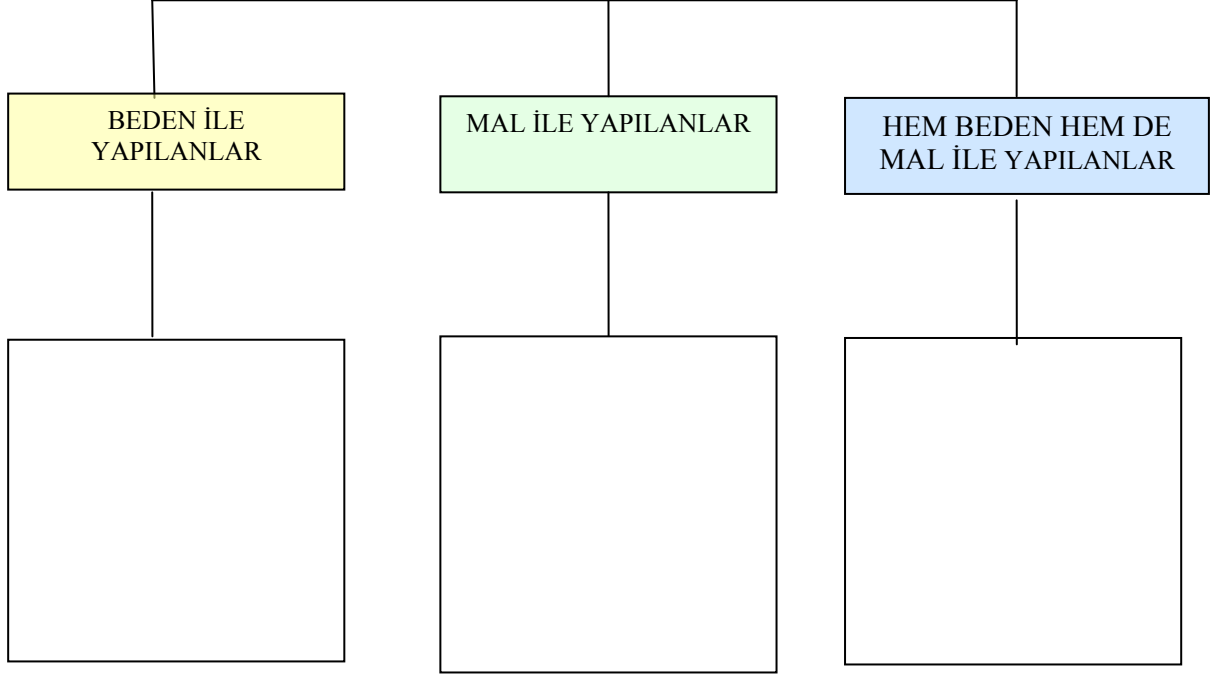
SÜREÇ

1. Öğrenciler üç gruba ayrılır. Birinci grup beden, ikinci grup mal, üçüncü grup hem mal hem de bedenle yapılan ibadetleri araştırmakla görevlendirilir.
2. Gruplar görsel materyallerden de yararlanarak bir sunu hazırlarlar.
3. Yapılan çalışmalar sınıfta sunulur.
4. Grupların çalışmaları sırasında derledikleri resim ve fotoğraflar panoya asılır.
5. Daha sonra, sınıfça Ek-1'deki çalışma kâğıdı doldurulur.

DEĞERLENDİRME

1. Öğrencilerin ibadetlerin sözlük ve terim anlamları ile ilgili buldukları cevaplar değerlendirilir.
2. Beden, mal ve hem beden hem de malla yapılan ibadetlerin neler olduğuna örnekler veriniz.

ÇALIŞMA KÂĞIDI
İSLAM'DA İBADETLER

PEYGAMBERLER DE İNSANDIR

DERS	: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
SINIF	: 10
YAKLAŞIK SÜRE	: 40'
ÖĞRENME ALANI	: Hz. Muhammed
ÜNİTE	: Kur'an'a Göre Hz. Muhammed
TEMEL BECERİLER	: Araştırma, Kur'an-ı Kerim mealini kullanabilme, mekân, zaman ve kronolojiyi doğru algılama.
KAZANIMLAR	: Hz. Muhammed'in bir insan olduğunu fark eder ve Kur'an'dan örnekler verir.
MATERYALLER	: Asetat, tepegöz, çalışma kâğıdı
KAYNAK	: Kur'an-ı Kerim mealı

SÜREÇ

1. Hz. Muhammed'in insani yönünün neler olduğu öğretmenin soruları ve ipuçlarıyla belirlenmeye çalışılır. Konuyla ilgili çalışma kağıdı (EK-1) dağıtılarak öğrenciler tarafından doldurulur.

2. Öğretmen, Kur'an'da Hz. Muhammed'in beşerî yönünü vurgulayan şu ayetleri yansıtır.

3. **"Onlar da: "Siz de bizim gibi bir insansınız, bizi babalarımızın taptıklarından çevirmek istiyorsunuz. O hâlde bize açık bir delil getiriniz!" dediler. Peygamberleri onlara: "Evet biz de ancak sizin gibi bir beşeriz, fakat Allah kullarından dilediğine nimetini lütfeder ve Allah 'ın izni olmadıkça size bir mucize ve delil getirmek bizim haddimiz değildir..."** (14. İbrahim suresi, 10-11).

"De ki: "Ben ancak sizin gibi bir insanım, bana ancak ilahınızın bir tek ilah olduğu vahiy olunuyor..." (18. Kehf suresi, 110).

4. Öğretmen peygamberleri yemeyen, içmeyen insan üstü bir varlık, âdeta bir melek gibi tasavvur eden içinde yaşadığı toplumdaki bazı insanların anlayışına karşı, Kur'an'dan şu ayetleri tahtaya ayrı ayrı yansıtır.

"Bunun üzerine kendi kavminden ileri gelen inkârcı bir grup şöyle dediler: "Bu ancak sizin gibi bir beşerdir, size üstünlük taslamak istiyor. Eğer Allah dileseydi bir melek gönderirdi. Biz önceki atalarımızdan böyle bir şey duymadık." (23. Mü'minun suresi, 24).

"...O da ancak sizin gibi bir insandır. Sizin yediğiniz şeylerden yiyor, içtiğiniz şeylerden içiyor." (23. Mü'minun suresi, 33).

"Ben size, "Allah'ın hazineleri yanımdadır.", demiyorum; gaybı da bilmem. "Ben bir meleğim," de demiyorum. Sizin hor gördüğünüz kimseler için, "Allah onlara asla hiçbir hayır vermez." de diyemem. Allah onların içlerindeki daha iyi bilir. Böyle bir şey söylersem o zaman ben gerçekten zâlimlerden olurum." (11. Hud suresi, 31). **"Onlara elçileri açık deliller getirirlerdi. Fakat onlar, "Bir insan mı bize yol gösterecek?" deyip inkâr ettiler ve yüz çevirdiler."** (64. Teğâbun suresi, 6).

5. Öğretmen, Hz. Muhammed'in içinde yaşadığı toplumda insanların da ondan insan üstü özellikler beklediğini ifade eden şu ayetleri tahtaya yansıtır.

"Dediler ki: "Yerden bize bir pınar fışkırtmadıkça, yahut senin hurmalardan, üzümlerden oluşan bir bahçen olup, aralarından şarıl şarıl ırmaklar akıtmadıkça, yahut iddia ettiğin gibi, gökyüzünü üzerimize parça parça düşürmedikçe, yahut Allah'ı ve melekleri karşımıza getirmedikçe, yahut altından bir evin olmadıkça ya da göğe çıkmadıkça sana asla inanmayacağız. Bize gökten okuyacağımız bir kitap indirmediğin göğe çıktığına da inanacak değiliz."

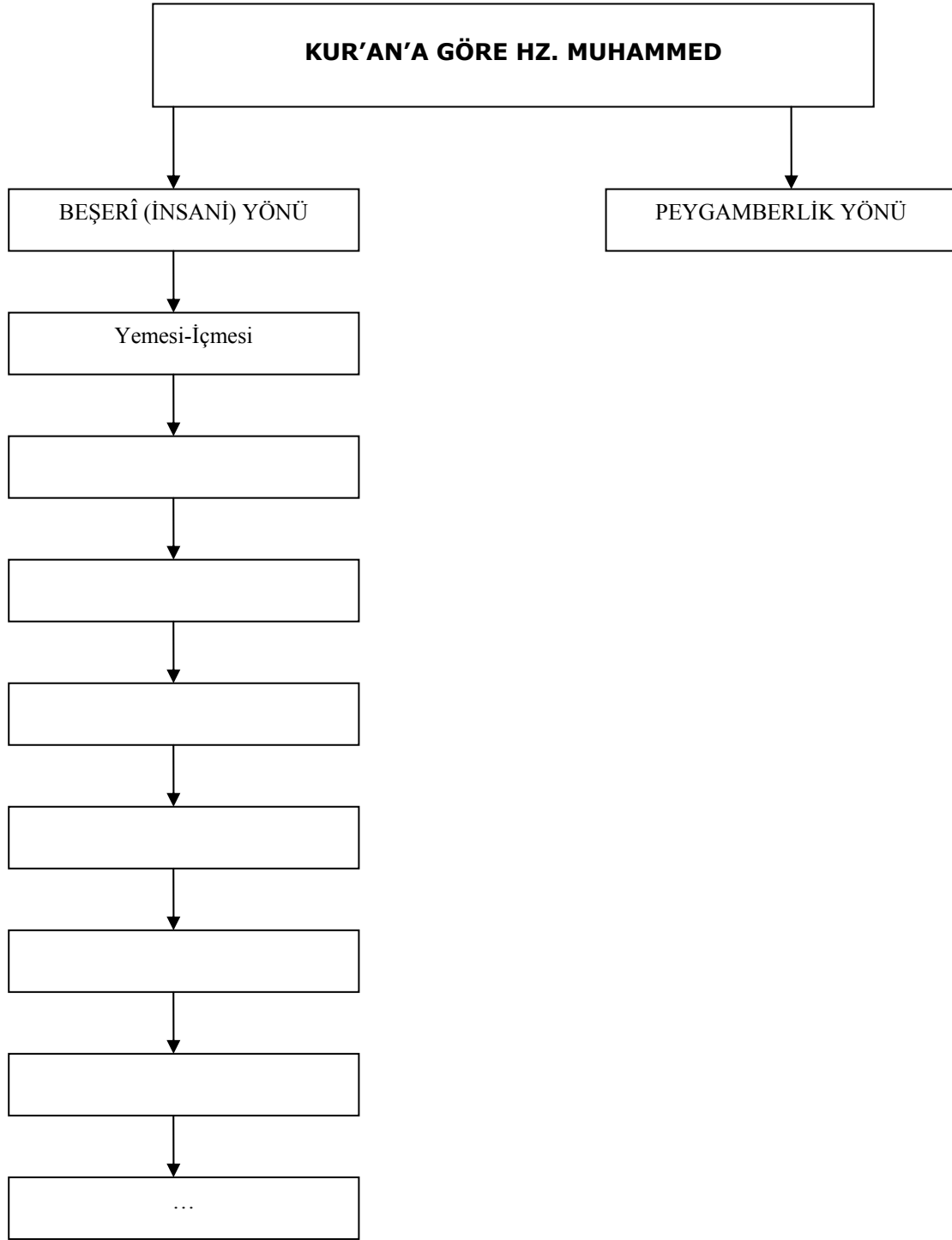
"De ki: Rabb'imî tenzih ederim. Ben ancak resul olarak gönderilen bir beşerim. İnsanlara hidayet (Kur'an) geldikten sonra onların iman etmelerine ancak, "Allah bir beşeri mi peygamber olarak gönderdi?" demeleri engel olmuştur. De ki: "Eğer yeryüzünde, (insanlar yerine) yerleşip dolaşan melekler olsaydı, elbette onlara gökten bir melek peygamber indirirdik." (17. İsrâ suresi, 90-95).

"De ki: Ben size, 'Allah'ın hazineleri benim yanımdadır.' demiyorum. Ben gaybı da bilmem. Size 'Ben bir meleğim.' de demiyorum. Ben sadece, bana gönderilen vahye uyuyorum." De ki: "Görmeyenle gören bir olur mu? Siz hiç düşünmez misiniz?" (6. En'am suresi, 50).

"De ki: Siz gerçekten Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve suçlarınızı bağışlasın. Çünkü Allah çok esirgeyici ve bağışlayıcıdır." (3. Al-i İmran suresi, 31).

Bu ayetlerdeki Hz. Muhammed'in özelliklerinin neler olduğu öğretmenin rehberliğinde sınıfta belirlenir.

ÇALIŞMA KÂĞIDI

KUR'AN NİÇİN İNDİRİLMİŞTİR?

DERS	: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
SINIF	: 10
YAKLAŞIK SÜRE	: 40'
ÖĞRENME ALANI	: Vahiy ve Akıl
ÜNİTE	: Kur'an ve Yorumu
TEMEL BECERİLER	: Eleştirel düşünme, araştırma, problem çözme, değişim ve sürekliliği algılama, Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma.
KAZANIMLAR	: Kur'an'ı anlamak için çaba gösterir.
MATERYALLER	: Kur'an meali, Safahat, asetat ve tepegöz.

SÜREÇ

- Öğretmen öğrencilere “Bugüne kadar Kur'an'ı anlamak için herhangi bir çabanız oldu mu?” sorusunu sorarak konuya dikkatlerini çeker.

Bundan sonra;

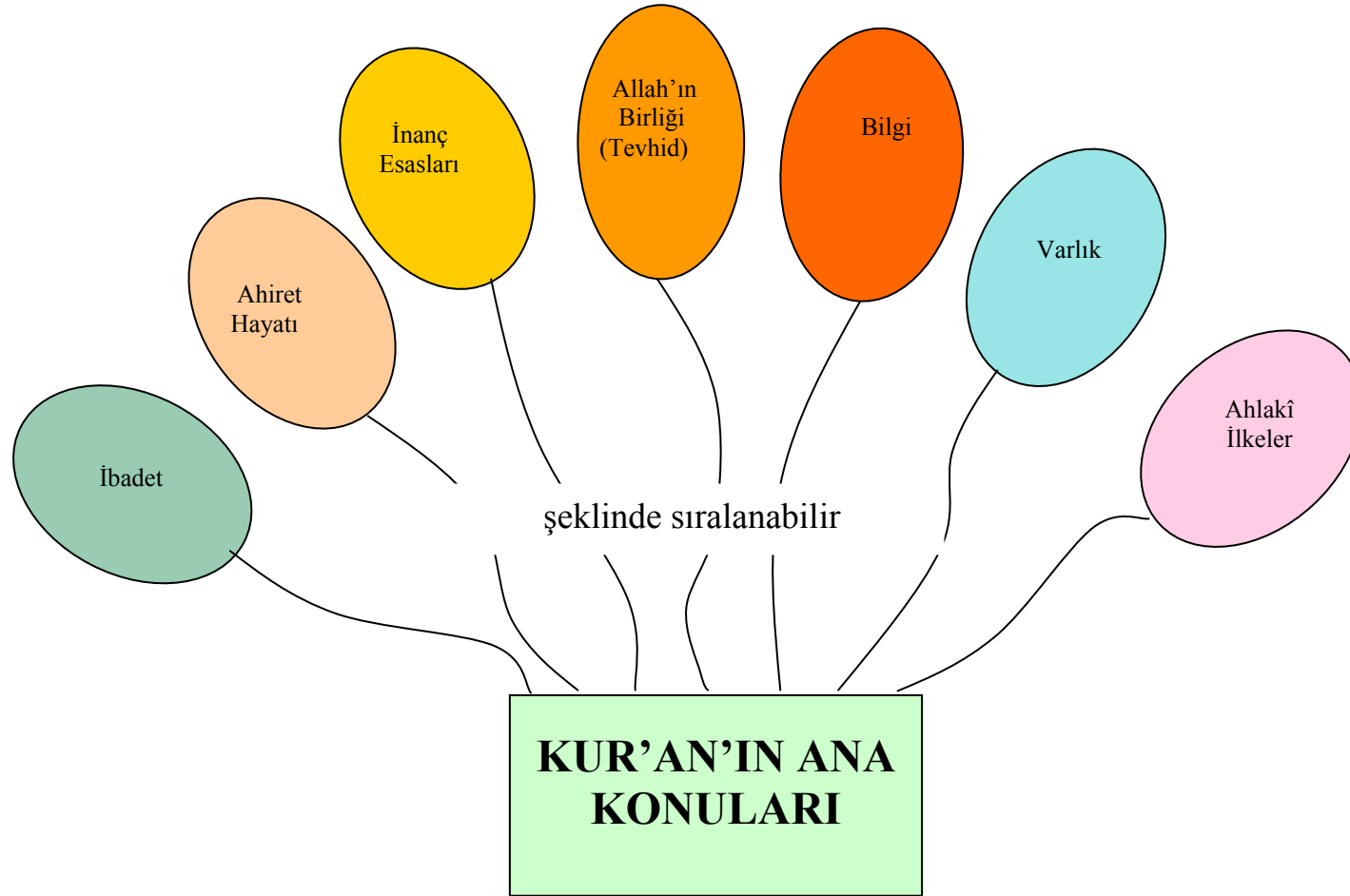
1. Kur'an'ın ana konularını gösteren kavram haritası tahtaya yansıtılır (Ek 1).
2. Kur'an'ın ana konularının günlük hayatımızda ne kadar yer aldığı tartışılır.
3. Mehmet Âkif ERSOY'un

“Lafzı muhkem, yalnız anlaşılın, Kur'an'ın;
Çünkü kaydında değil, hiçbirimiz mananın;
Ya açar Nazm-ı Celilin, bakarız yaprağına;
Yâhut üfler geçeriz bir ölünün toprağına.
İnmemiştir hele Kur'an, bunu hakkıyla bilin;
Ne mezarlıkta okunmak, ne de fal bakmak için!”

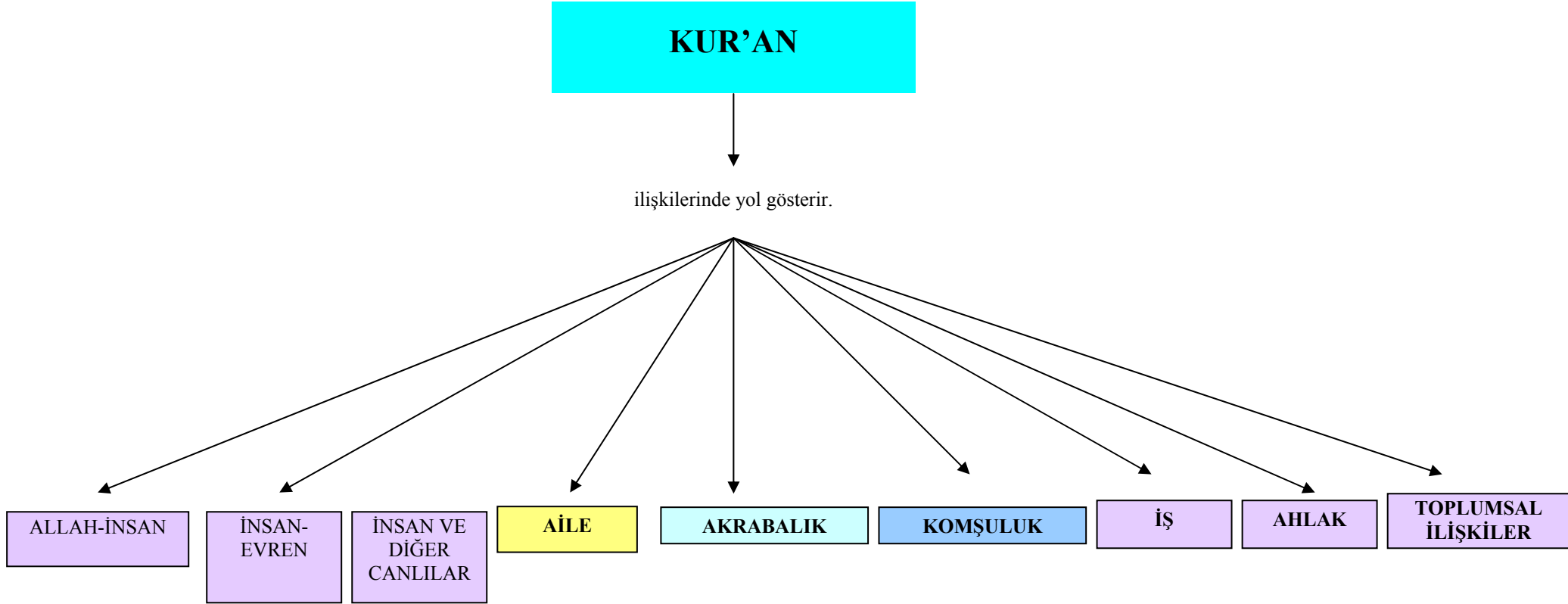
4. M. Âkif ERSOY'un bu mısralarda hangi hususlara dikkat çektiği belirlenir.
5. Şiirdeki ana düşüncüyü bulma çalışması yapılır.
6. Bu şiir doğrultusunda Kur'an'ın ne şekilde anlaşılması gerektiği tartışılır.
7. Bu tartışmalardan sonra Kur'an'ın işlevine ilişkin kavram haritası tahtaya yansıtılır (Ek 2).
8. Öğrenciler, Ek 2 'de verilen kavram haritası üzerinde konuşturulur.
9. Kur'an'ın öncelikle bireyi esas aldığı üzerinde durulur.
10. Ek 3'te verilen, Kur'an'ın öncelikle bireyi esas aldığını gösteren kavram haritası tahtaya yansıtılır. Haritada yer alan değerler yorumlanır.

DEĞERLENDİRME

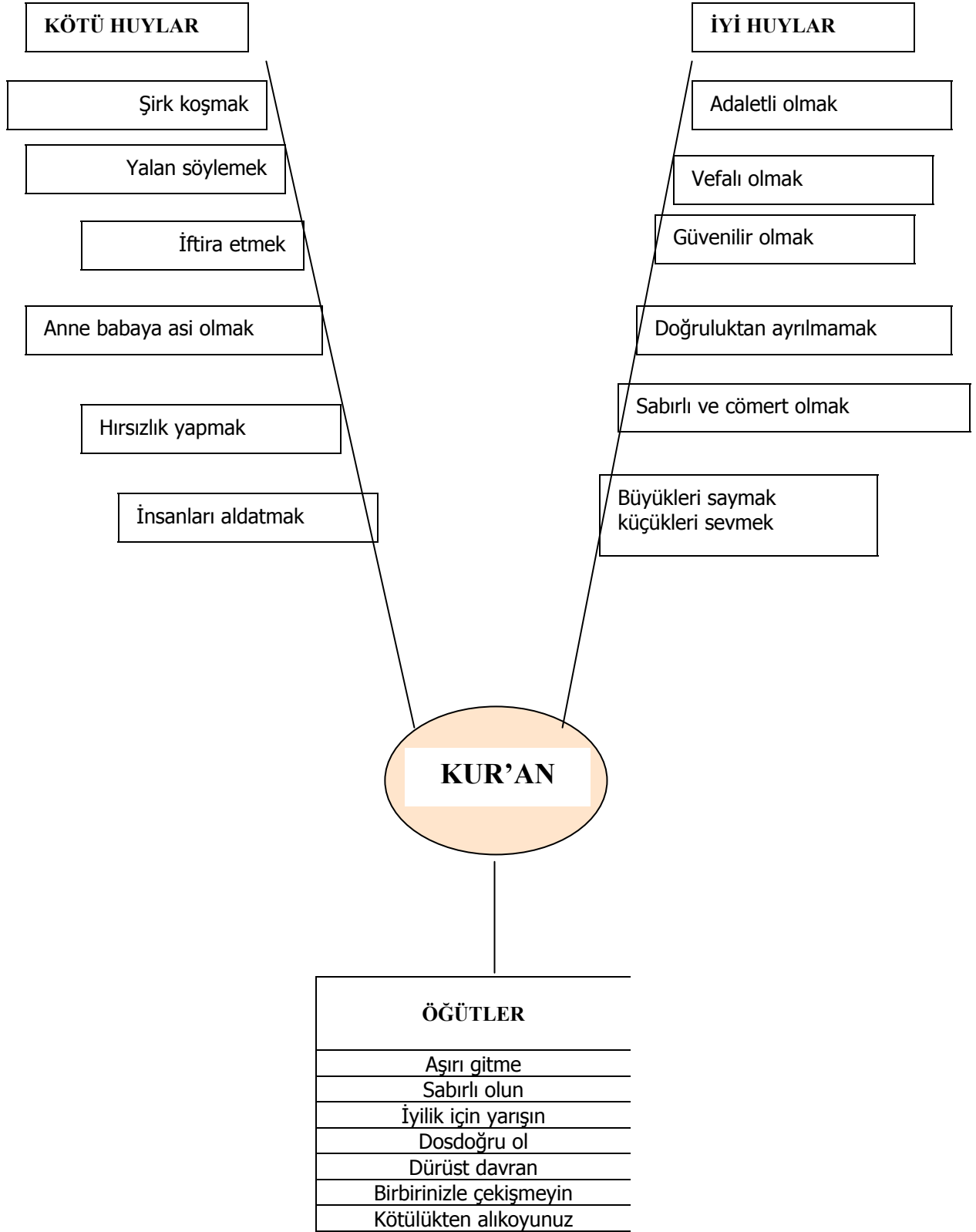
1. Öğrencilerin Kur'an'ı, sağlıklı anlama ve yorumlama konusunda verdikleri cevaplar değerlendirilir.
2. Mehmet Âkif ERSOY'un mısralarında vurgu yaptığı amaç nedir? Açıklayınız?

Kur'an'ın ana konularını gösteren kavram haritası

EK 3

Kur'an'ın öncelikle insanı esas aldığına dair kavram haritası

GAZETE KUPÜRLERİNDEKİ HAYATLAR

DERS	: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
SINIF	: 10
YAKLAŞIK SÜRE	: 40'
ÖĞRENME ALANI	: Ahlak ve Değerler
ÜNİTE	: Haklar Özgürlükler ve Din
TEMEL BECERİLER	: Araştırma, iletişim ve empati kurma, problem çözme, Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma.
KAZANIMLAR	: Alkol, uyuşturucu, kumar, sigara vb. zararlı alışkanlıkların hak ve özgürlüklerin kullanımını engellediğini fark eder.
MATERYALLER	: Gazete kupürleri, tepegöz, asetat, kâğıt, çalışma kâğıdı

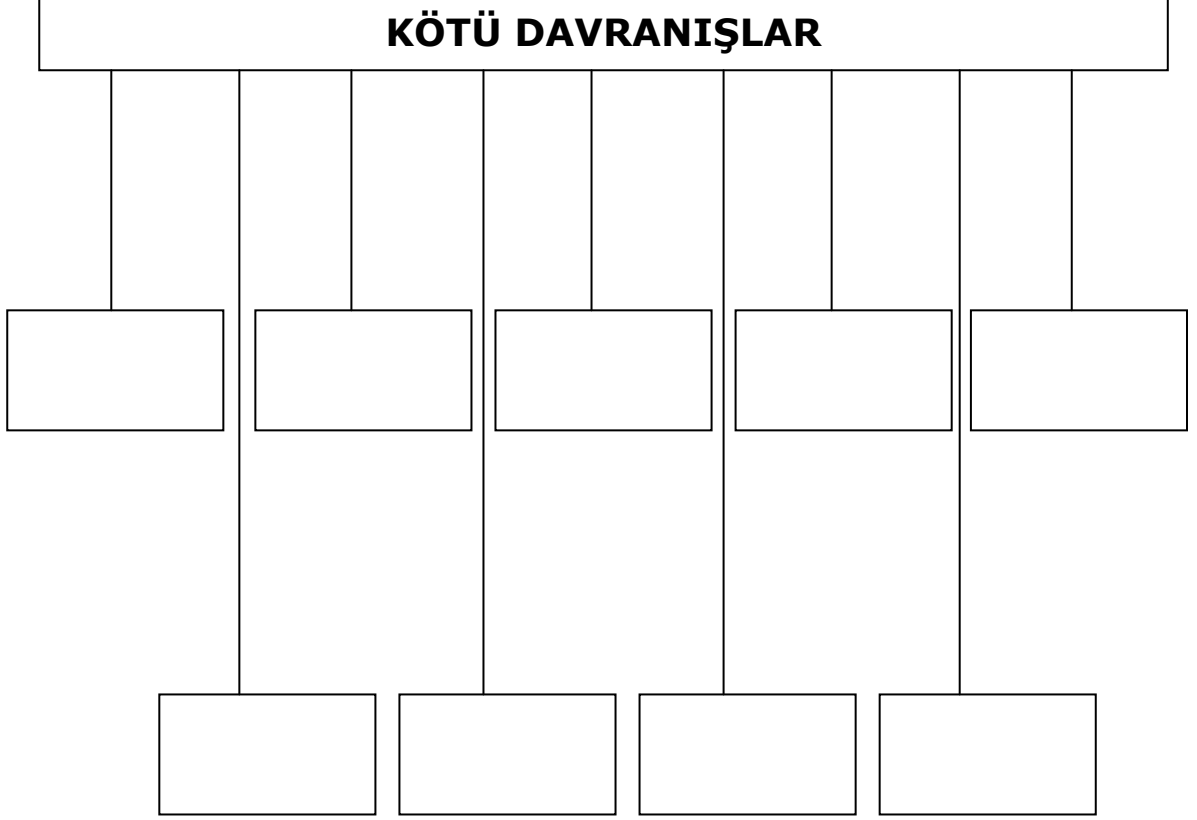
SÜREÇ

1. Öğrencilere çalışma kağıtları dağıtılır.
2. Kötü davranışlardan kaçınma yolları, kötü alışkanlıkların başlamasına sebep olan durumlar, alkolün sebep olduğu hak ve özgürlüklerin kullanımını etkileyen durumlar, uyuşturucunun sebep olduğu kötülükler, hak ve özgürlüklerin kullanımını engelleyen bazı davranışlar, kumarın sebep olduğu kötülükler konularında öğrencilerin düşünceleri gerekçeleriyle birlikte alınır. Bunun bireysel ve toplumsal sonuçları tartışılır. Öğrencilerin bu konudaki gözlemleri paylaşılır.
  - Alkol kullananların, başkalarının hak ve özgürlüklerini ne şekilde etkilediği,
  - Kumardaki kazanma veya kaybetmenin ne anlama geldiği,
  - Uyuşturucu bağımlıları ile ilgili görsel yayınları izlediklerinde neler hissettikleri,
  - Uyuşturucu kullanmakla özgürlük arasında nasıl bir bağ kurdukları,
  - Uyuşturucu bağımlılığının kişi hak ve özgürlüklerine getirdiği sınırlamalar konularında konuşulur.
3. Öğrencilere dağıtılan çalışma kağıtları (Ek 1) (Ek 2) (Ek 3) (Ek 4) (Ek 5) (Ek 6) doldurulur.
4. Daha önce sınıfa getirilmesi istenen, kötü alışkanlıkların neden olduğu, olumsuzlukları gösteren gazete kupürlerinden bir pano oluşturulur.

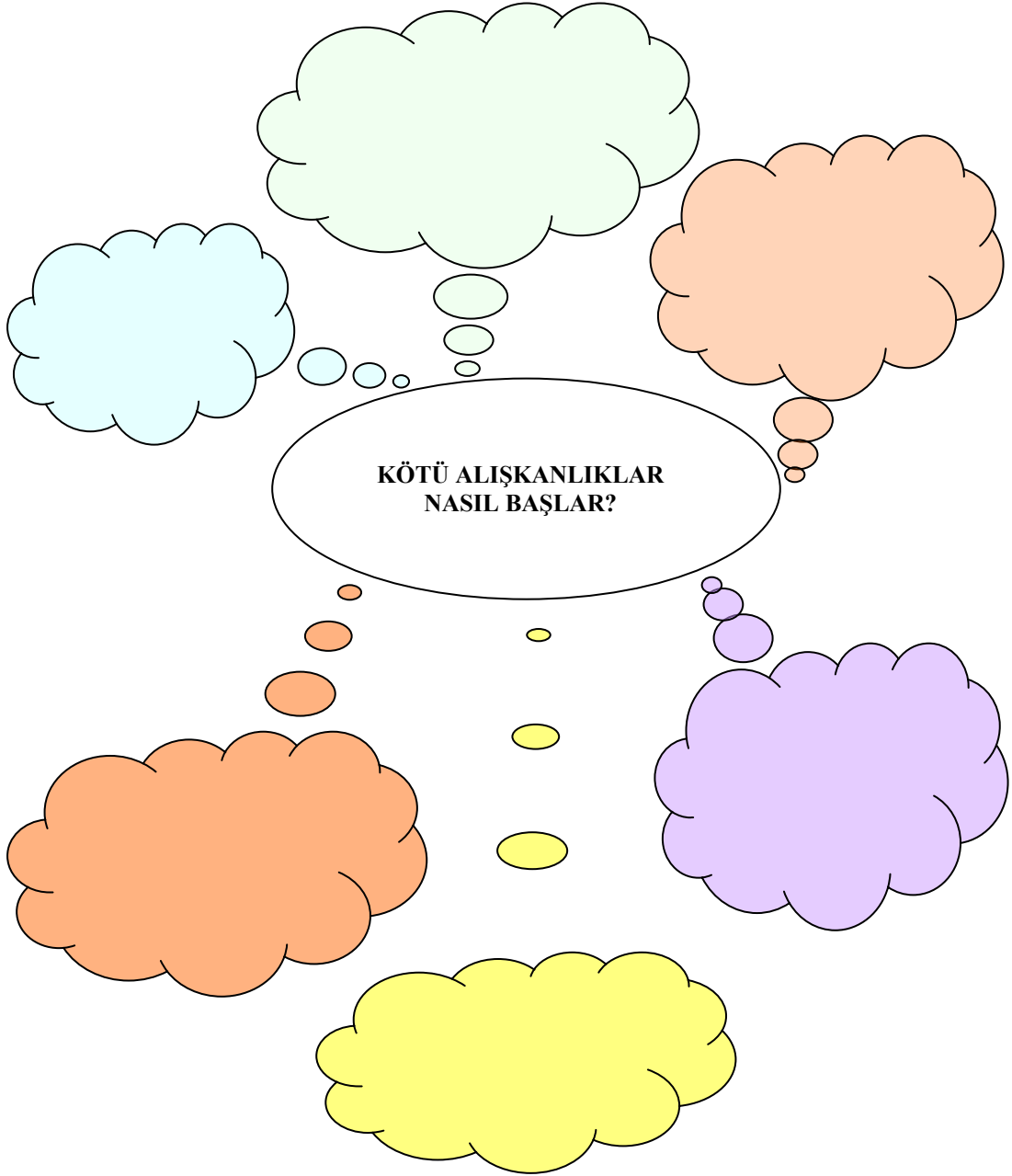
DEĞERLENDİRME

1. Çalışma kağıtlarına verilen cevaplar değerlendirilir.

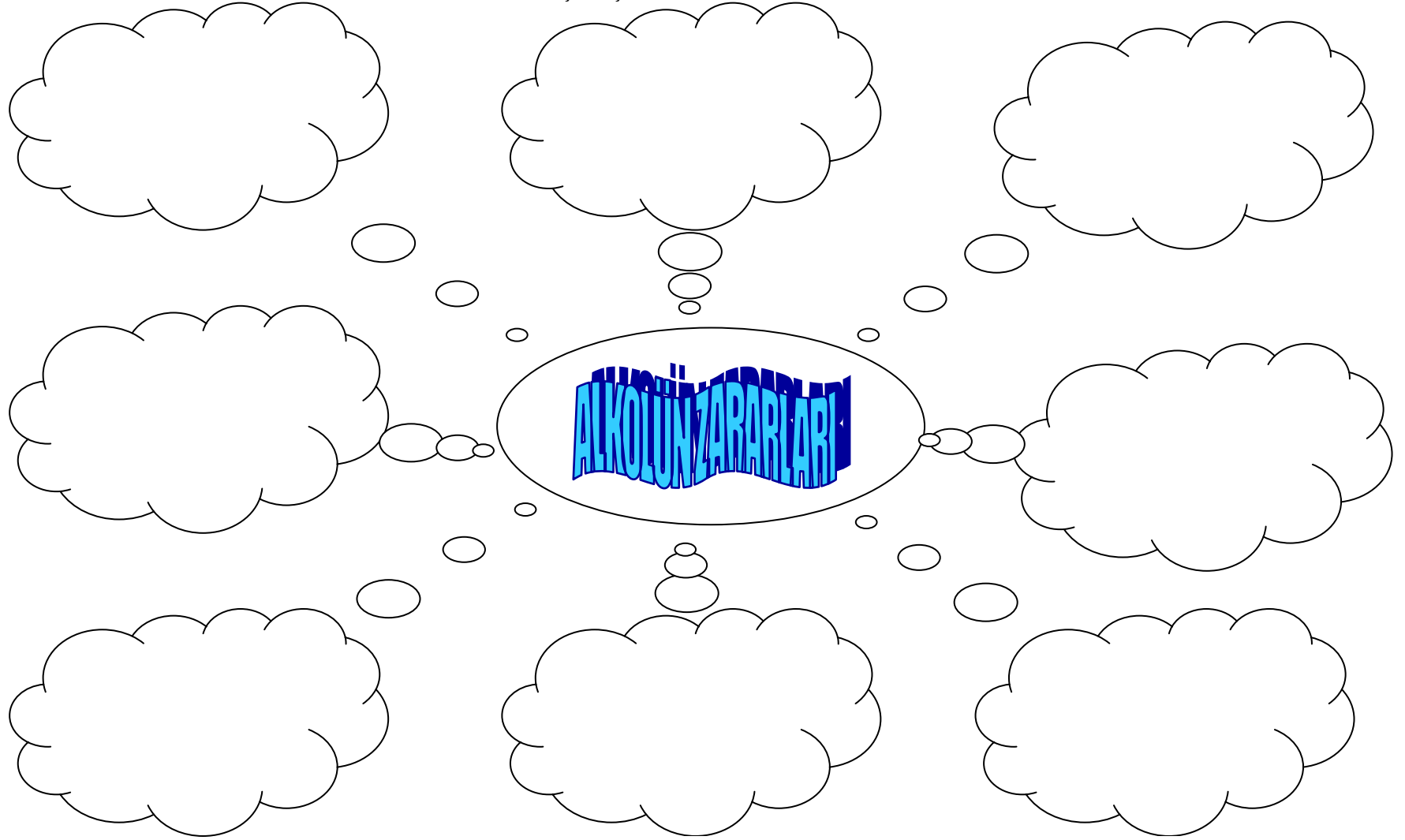
ÇALIŞMA KÂĞIDI

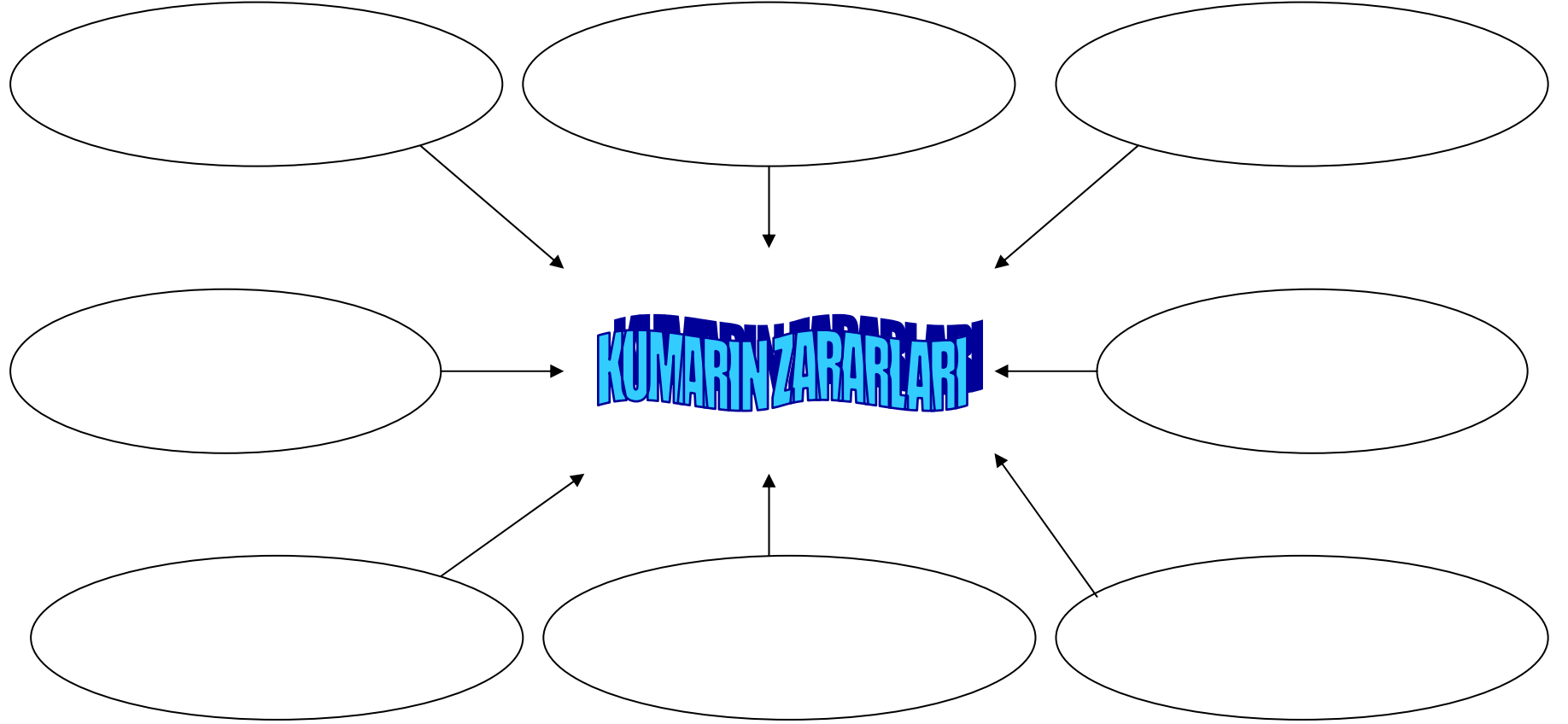

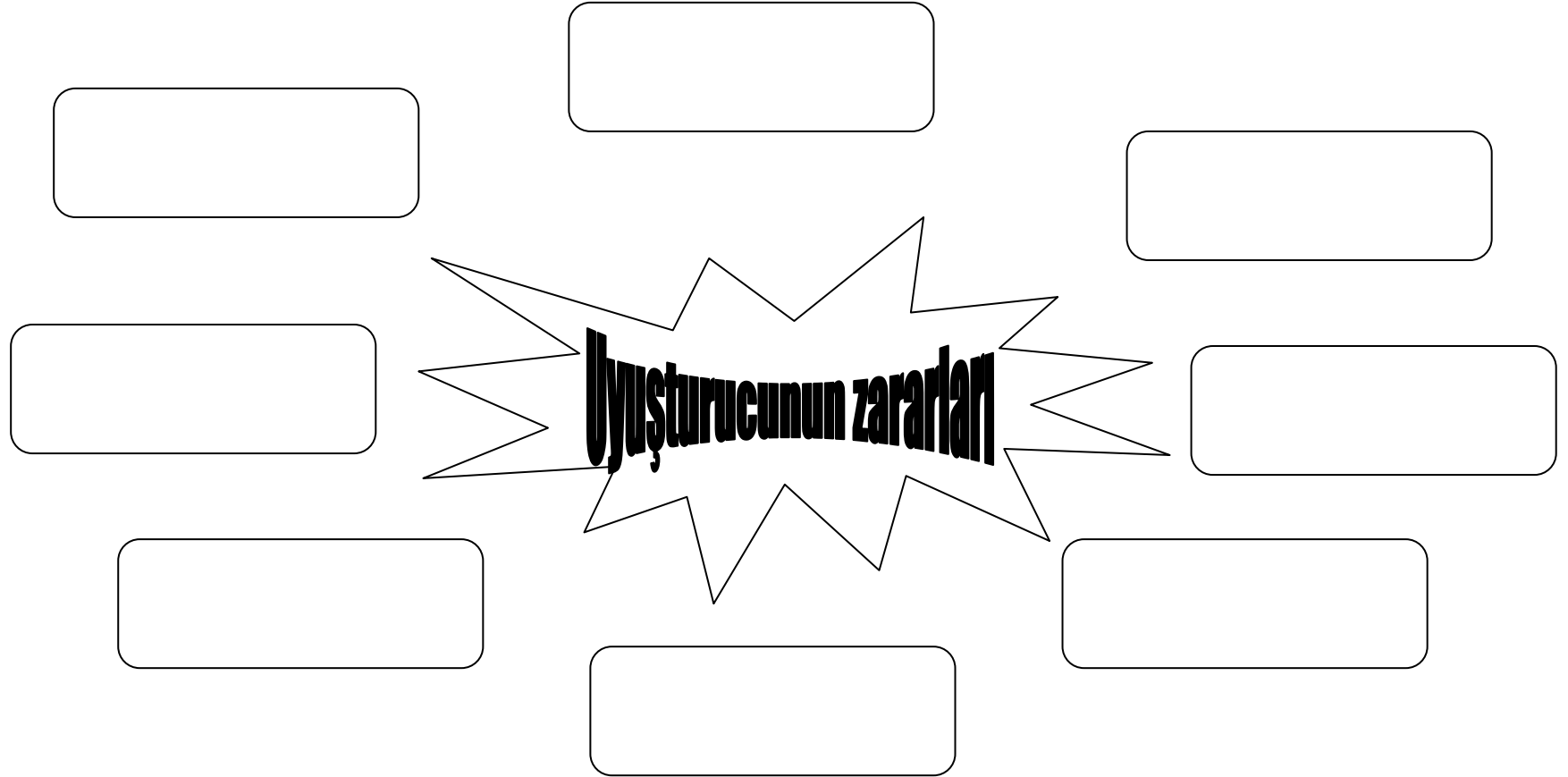
ÇALIŞMA KÂĞIDI

ÇALIŞMA KÂĞIDI

ÇALIŞMA KÂĞIDI

ATATÜRK DİYOR Kİ:

DERS	: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
SINIF	: 10
YAKLAŞIK SÜRE	: 30'
ÖĞRENME ALANI	: Din ve Laiklik
ÜNİTE	: Atatürk ve Din
TEMEL BECERİLER	: Araştırma, eleştirel düşünme, sosyal katılım.
KAZANIMLAR	: Atatürk'ün dini vazgeçilmez bir kurum olarak görmesinin sebeplerini açıklar.
MATERYALLER	: Kalem
KAYNAK	: Nutuk

SÜREÇ

1. Nutuk (Söylev)'tan Atatürk'ün dine bakışını vurgulayan sözlerini araştırmaları istenir.
2. Öğrencilere, sınıfa "Nutuk" (söylev) getirmeleri söylenir.
3. Nutuk'ta konuyla ilgili belirlenen sözler paylaşılır.
4. Bu sözlerden biri olan " Din lüzumlu bir müessesedir. Dinsiz milletlerin devamına imkân yoktur. Yalnız şurası var ki din, Allah ile kul arasındaki bağlılıktır. Softa sınıfının din simsarlığına müsaade edilmemelidir..." sözünden öğrencilerin ne anladıkları sorulur.
5. Soru cevap yöntemiyle Atatürk'ün din anlayışı pekiştirilir.

DEĞERLENDİRME

1. Atatürk'ün dine bakış açısı nasıldır? Nutuk'tan örnekler veriniz.

PANO OLUŞTURUYORUZ

DERS	: Din Kùltürü ve Ahlak Bilgisi
SINIF	: 10
YAKLAŞIK SÜRE	: 25'
ÖĞRENME ALANI	: Din ve Laiklik
ÜNİTE	: Atatürk ve Din
TEMEL BECERİLER	: Araştırma, eleştirel düşünme, Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma.
KAZANIMLAR	: Atatürk'ün İslam dini ve Hz. Muhammed ile ilgili sözlerinden örnekler verir.
MATERYALLER	: Tepegöz, Nutuk, Atatürk fotoğrafları, asetat.

SÜREÇ

1. Atatürk'ün İslam dini ile ilgili sözleri araştırılır ve sınıfta paylaşılır.
 “ Bir dinin tabii olması için akla, fenne, ilme ve mantığa uygun olması lazımdır. Bizim dinimiz en makul ve en tabii dindir. Eğer dinimiz akla, mantığa ve hakikate uygun olmasaydı bununla ilâhî kanunlar arasında ayrılık olması icap ederdi. Çünkü bilcümle tabiat, kâinat, feza kanunları yapan Cenab- ı Hak'tır.” (Palazoğlu, Atatürk ve Din, 1990, s. 8).
 “Din, lüzumlu bir müessesedir. Dinsiz milletlerin devamına imkân yoktur. Yalnız şurası var ki din Allah ile kul arasındaki bağılıktır.” (Atatürkçülük, C III, s. 225).
 “Bizim dinimiz için herkesin elinde bir değer ölçüsü vardır. Bu değer ölçüsü ile herhangi bir şeyin bu dine uygun olup olmadığını kolayca takdir edebilirsiniz. Hangi şey akla, mantığa, toplum çıkarına uygundur; biliniz ki o bizim dinimize de uygundur. Bir şey akıl ve mantığa, milletin çıkarına, İslam'ın çıkarına uygunsa kimseye sormayın. O şey dindir. Eğer bizim dinimiz akıl ve mantıkla uyuşan bir din olmasaydı, en mükemmel din olmazdı, en son din olmazdı. (Atatürkçülük, C III, s. 227).
2. Atatürk'ün İslam dini ile ilgili sözleri öğrencilerce yorumlanır. Bu yorumlardan çıkan ana fikir tahtaya yazılır.
3. Atatürk'ün Hz. Muhammed'le ilgili “Devlet idaresinde danışma ve görüşme çok önemlidir. Yüce Peygamberin kendisi de danışma ile iş yapmak gereğini söylemiştir ve kendisi bizzat öyle yapmıştır...” (Atatürkçülük, C III, s.11-13) sözü yansıtılır ve bu sözdeki vurgunun ne olduğu sorulur.
4. Atatürk'ün sözlerinde yer alan hususların günümüzdeki yansımalarının neler olduğu sorulur.
5. Atatürk'ün konuyla ilgili sözleri panoya asılır.

DEĞERLENDİRME

1. Atatürk'ün İslam dini konusundaki sözlerinde yer verdiği hususların anlaşılıp anlaşılmadığı sorulur. Alınan cevaplar değerlendirilir.

ARAÇ MI, AMAÇ MI?

DERS	: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
SINIF	: 10
YAKLAŞIK SÜRE	: 40'
ÖĞRENME ALANI	: Din, Kültür ve Medeniyet
ÜNİTE	: İslam ve Bilim
TEMEL BECERİLER	: Eleştirel düşünme, araştırma, bilgi teknolojilerini kullanma, Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma, değişim ve sürekliliği algılama.
KAZANIMLAR	: İslam'ın, sorunları çözmede ve doğru bilgi üretmede akli kullanmaya verdiği önemi kavrar.
MATERYALLER	: Asetat, tepegöz, kâğıt, tahta.

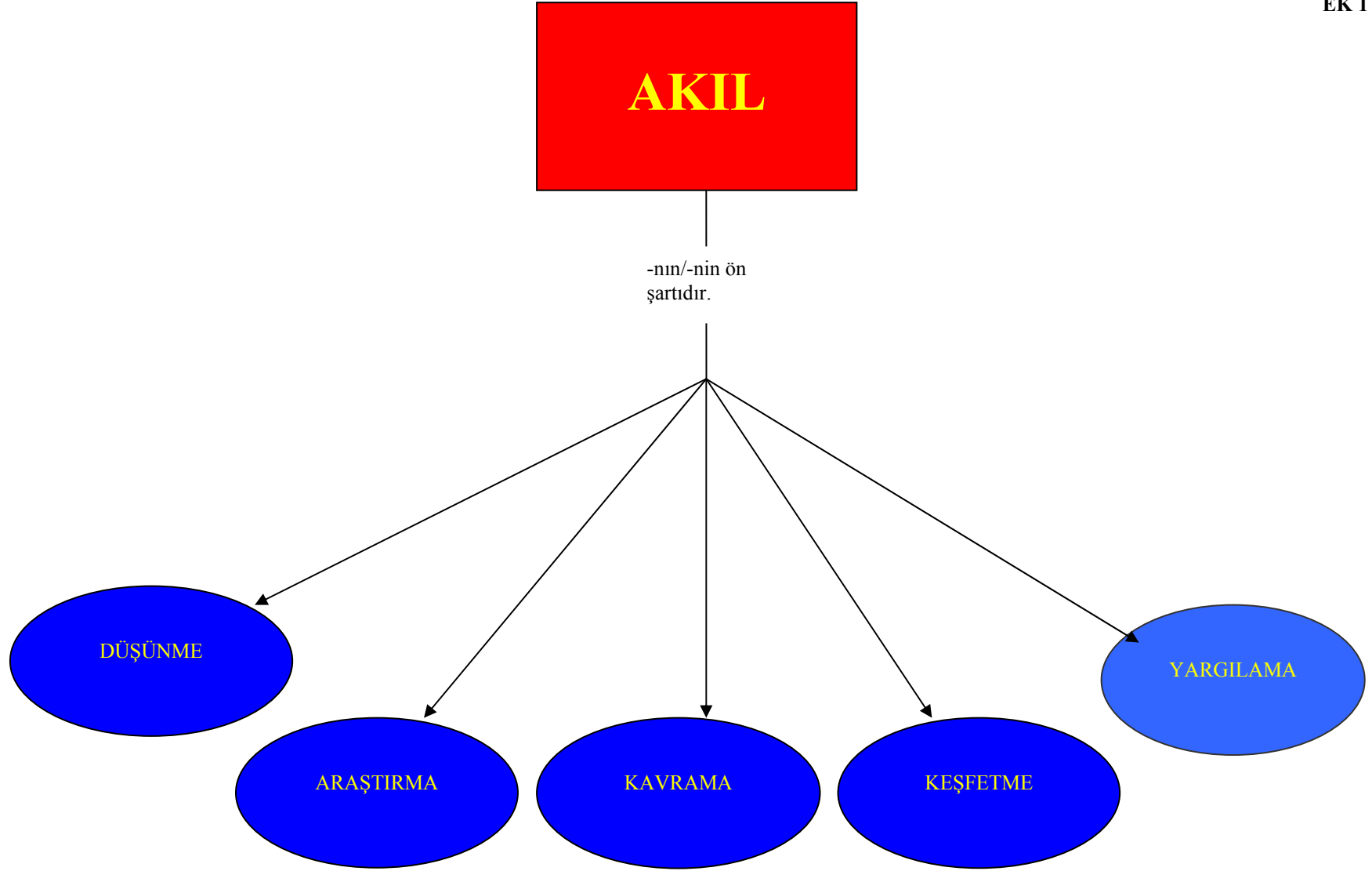
SÜREÇ

1. Aklın, düşünmenin ve yorumlamanın önemini vurgulayan ayetler tahtaya yansıtılır.
2. Yansıtılan ayetler özellikle öğrencilere okutulur.
3. Din-Bilim ve Din-Akıl-Bilim ilişkisini gösteren kavram haritası yansıtılır (Ek 1, Ek 2, ve Ek 3).
4. Önceden hazırlanan, bilim ve bilimin gelişmesini teşvik eden ayetler yansıtılarak sınıfta konuşulur.
5. Bu ayetler özellikle öğrencilere okutulur.
6. İslam'da bilimin özelliklerini belirlemeye yönelik olarak balık kılıçındaki boşluklar sınıfta tartışılarak doldurulur (Ek 4).

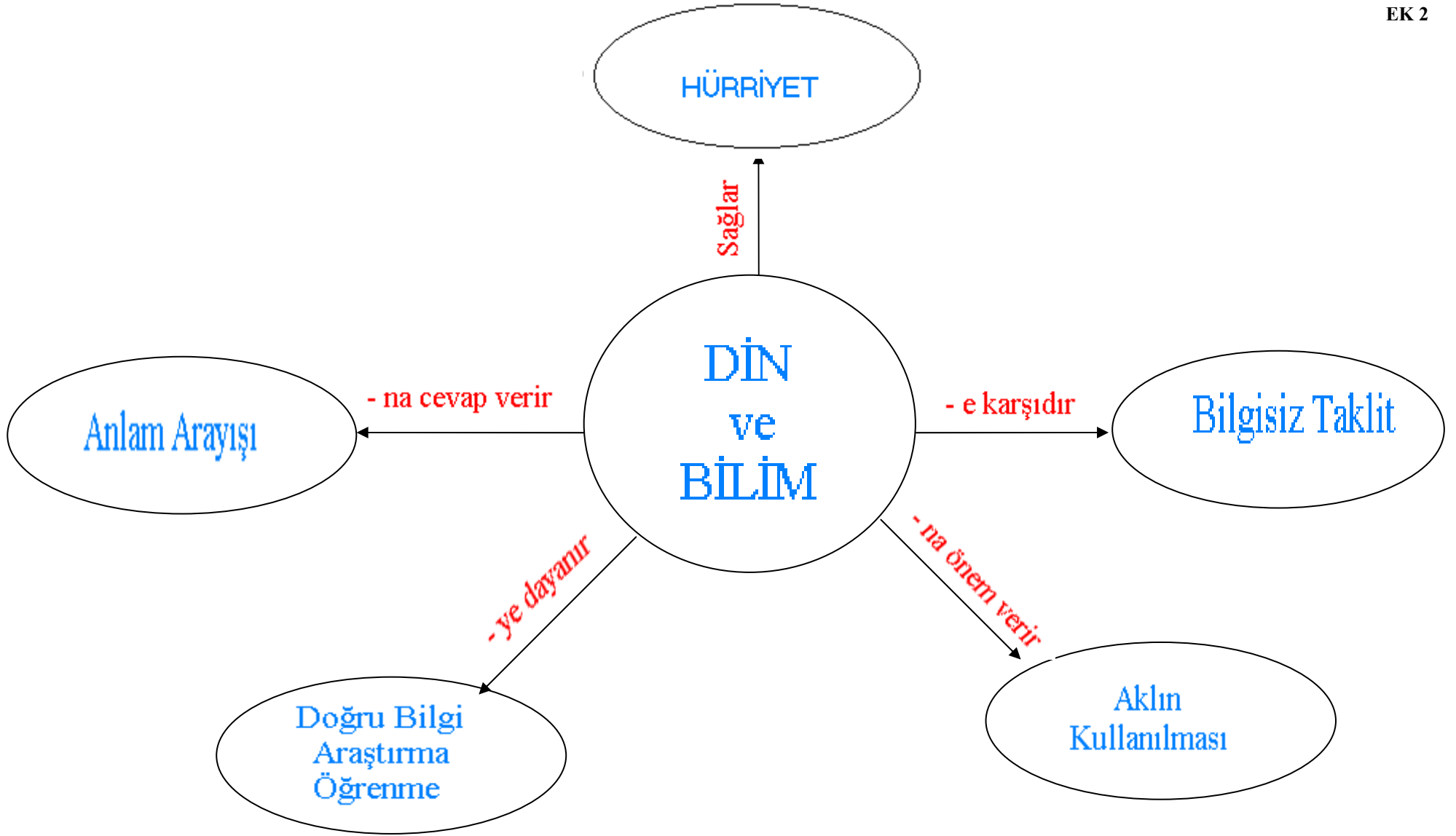
DEĞERLENDİRME

1. Kavram haritasının doğru doldurulup doldurulmadığı değerlendirilir.

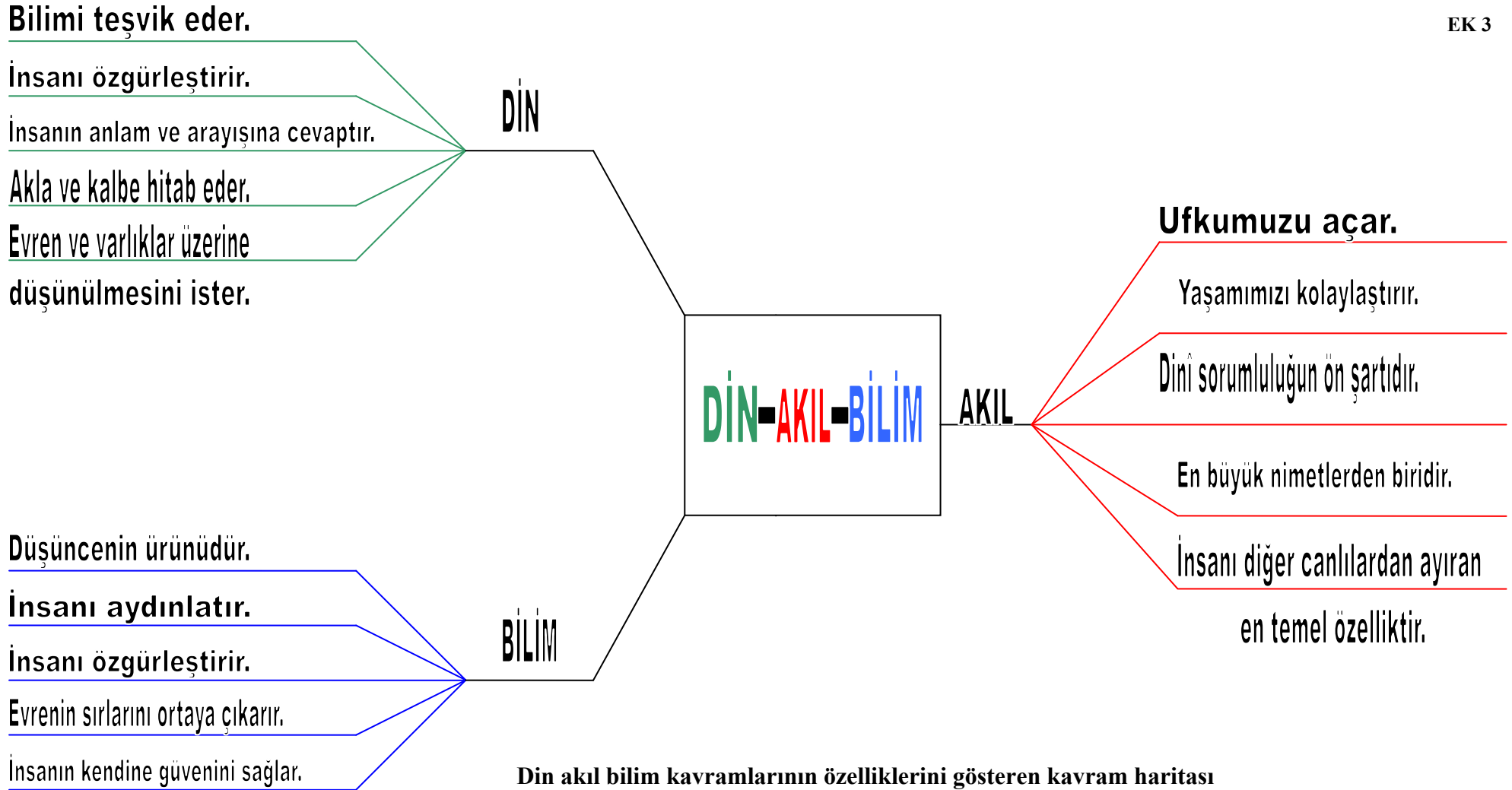

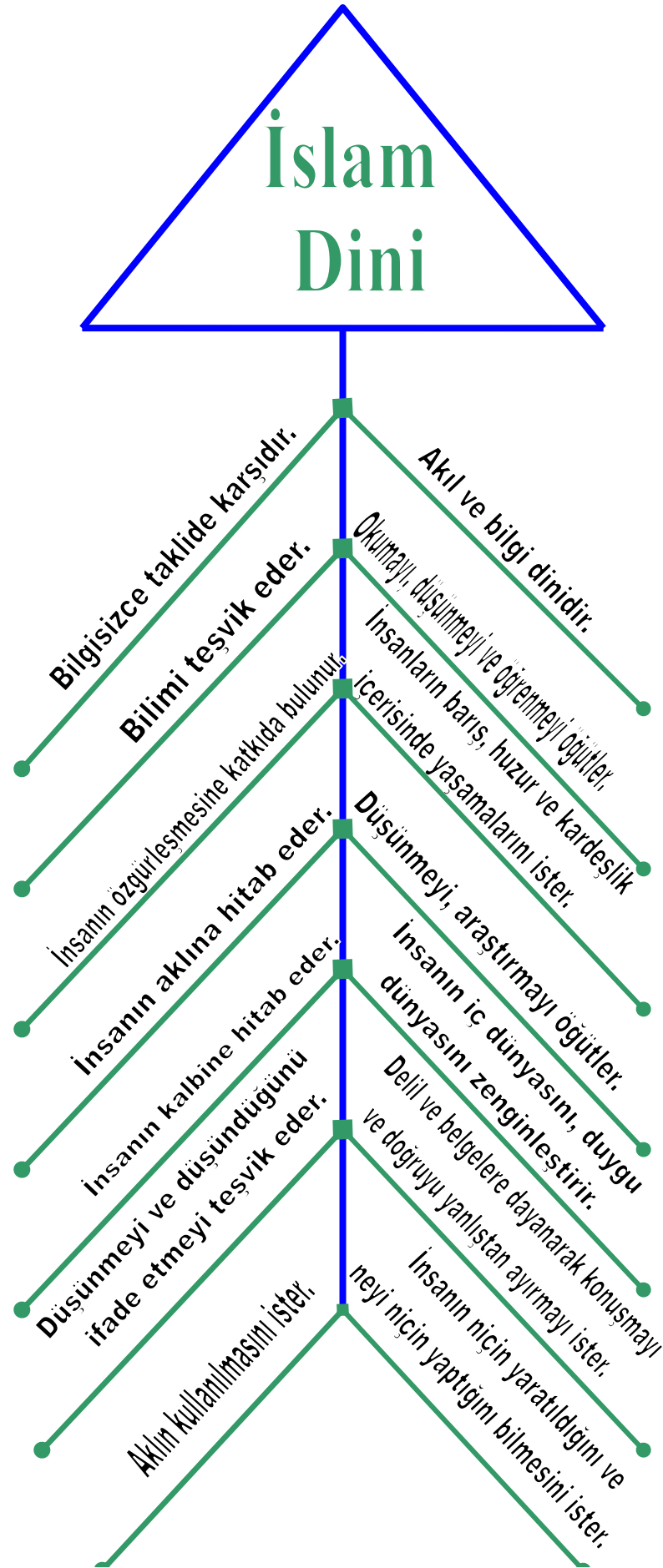

Aklın önemini ortaya koyan kavram haritası

Din ve bilimin insana sağladığı katkıyı gösteren kavram haritası

İslam bilgi akıl ilişkisini gösteren kavram haritası

**DİN KÜLTÜRÜ VE
AHLAK BİLGİSİ
DERSİ
(11. SINIF)
ÖĞRETİM
PROGRAMI
ETKİNLİK
ÖRNEKLERİ**

AKILLI VE ÖZGÜRÜM

DERS	: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
SINIF	: 11
YAKLAŞIK SÜRE	: 40'
ÖĞRENME ALANI	: İnanç
ÜNİTE	: İnsan ve Kaderi
TEMEL BECERİLER:	Eleştirel düşünme, problem çözme, Kur'an-ı Kerim mealini doğru kullanabilme, Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma.
KAZANIMLAR	: İnsanın kaderle ilgili olarak akıl sahibi, özgür ve sorumlu olmak gibi özelliklerini sorgular.
KAYNAK	: Kur'an-ı Kerim Meali, İHL Temel Dinî Bilgiler ve Kelam ders kitapları.

SÜREÇ

Kaderle ilgili kavram haritası tahtaya yansıtılır (Ek 1).

1. Kaza ve kader kavramlarının sözlük ve terim anlamları açıklanır.

Kaza sözcüğü bir işi tam sağlamlık ve tam bir güvenle gerçekleştirmek; ayırıcı kesin söz, hüküm demektir. Kur'an-ı Kerim'de de geçen bu kelime, emir, hüküm, karar, yargılama, ilan, beyan ve yaratma gibi anlamlarda kullanılmıştır. Bu kelimenin de eksenini "herhangi bir şeyi tamamlamak" oluşturur. "**Böylece onları yedi gök hâlinde yaptı...**" (41. Fussilet, 12) ve "**Rabb'in yalnız kendine tapmanı emretti (hükümünü verdi)...**" (17. İsrâ, 23) ayetlerinde bu anlamların bazıları gözlemlenebilir.

Kader sözcüğü sözlükte bir şeyin sınırı, ölçüsü, miktarı, kıymeti anlamına gelmektedir. Kur'an-ı Kerim'de ise ölçme, güç yetirme, kudret, ölçerek ve takdir ederek tayin, rızık daraltma, ölçüp-biçip hüküm verme, Allah'ın irade ettiği küllî hüküm anlamlarında kullanılmıştır. Kur'an'ın bir çok ayetinde geçen kader kelimesi ve türevlerinin eksenini "her şeyi bir ölçü ve nizama göre tanzim" etmek teşkil etmektedir.

"**Biz her şeyi bir ölçüye göre yaratmışızdır.**" (54. Kamer, 49) "**Hazinesi bizim katımızda olmayan hiçbir şey yoktur. Biz onu ancak belli bir ölçüye göre indiririz.**" (15. Hicr, 21) ayetlerinde bu açıkça görülmektedir. (Ayrıca bk. 87. A'lâ, 2-3; 65. Talak, 3; 73. Müzemmil, 20; 56. Vakıa, 60)

Terim olarak kader; Allah'ın, ezelden ebede kadar olmuş ve olacak şeylerin zaman ve mekânını, özelliklerini bilip, ezelde o şekilde takdir etmesidir. Kaza ise Allah'ın ezelde irade ve takdir ettiği şeylerin, yeri ve zamanı gelince, ezeldeki ilim, irade ve takdire uygun olarak Allah'ın yaratması ile varlık sahasına çıkmasıdır. Bu iki kavram, zaman zaman birbirinin yerine de kullanılmaktadır. Bu durumda kaza, Allah'ın ezelde bütün eşyanın gelecekte ne şekilde olacağını bilmesi, kader ise bu eşyanın, Allah'ın ezeldeki eşya ile ilgili ilmüne uygun olarak icat edilmesidir.

2. Sonra (Ek 2)/kavram haritası yansıtılarak öğrencilere okutulur ve "**Biz her şeyi bir ölçüye göre yaratmışızdır.**" (54. Kamer, 49) ayetiyle pekiştirilir.

3. Evrenin bir nizam ve düzen içinde yaratıldığı ve belli yasaların işlediği (Ek 3) kavram haritası yansıtılarak her şeyin ilahî bir ölçüye tâbi olduğu vurgulanır.

4. Evrendeki her varlığın bir kaderi ve her şeyin bir ölçüsü olduğu gibi, insanın da kendine özgü bir kaderi ve uymak durumunda olduğu bir ölçü ifade edilerek (Ek 4) şema yansıtılır. İnsanın kaderinin iyilik ve kötülük işleyecek şekilde yaratılması ve kendine akıl ve irade güçlerinin verilmiş olduğu anlayışına ulaşılır.

5. İnsanlığın yanlış anlayış ve geleneklerin etkisinde kalarak hoş gitmeyen değiştirme ve düzeltme imkânı olmayan durumlar karşısında "Ne yapalım kader böyleymiş." diyerek sorumluluğu bilinmeyen bir güce yükleme eğilimi "kader" ve "alın yazısı" olarak yerleştiği yazgı, talih, kötü talih gibi kelimelerin kullanıldığı vurgulanır.

6. İslam'ın insanların kaderi bir sığınak olarak görmelerini istemediği ve onun arkasına sığınılmasına karşı çıktığı, beceriksizliğin ve tembelliğin böyle bir anlayışa sürüklediği vurgusu yapılır ve (Ek 5) şema tahtaya yansıtılır.

7. Allah'ın insana geniş bir hareket alanı tanıdığı, insanın bu geniş alan içinde istediği gibi hareket edebilme imkânı sağladığı (Ek 6) şema ile işlenir.

8. İnsana iyiliği ve kötülüğü yapabilme gücü ve imkânı veren Allah'tır. Bu imkânı, insan özgür iradesi doğrultusunda kullanmaktadır. Sonucu da kendi lehine veya aleyhine olmaktadır. İnsanın kaderi, insanın fiillerinde özgür olması ve istediğini yapabilmesidir. Özgürlük, hem iyiliğin hem de kötülüğün kaynağıdır. Bu beraberinde fiillerinden sorumlu olmayı getirmektedir. İnsan, sorumlu olduğu konularda kaderini kendisi belirlemektedir. İnsanın sorumlu bir varlık olduğu Kur'an'da şu şekilde ifade edilir:

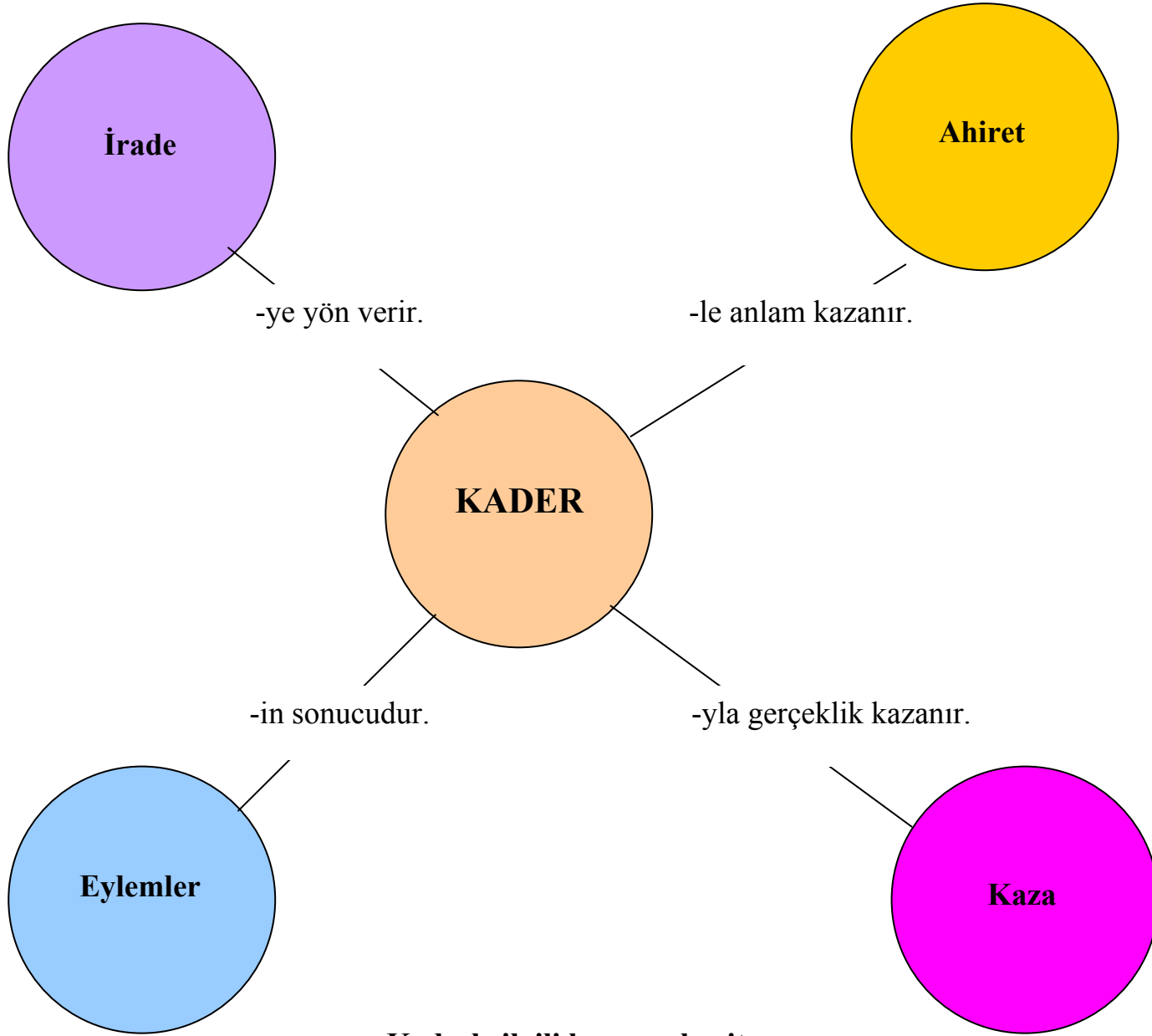
“Doğrusu biz, sorumluluğu göklere, yere, dağlara sunmuşuzdur da onlar yüklenmekten çekinmişler ve ondan korkup titremişlerdir. Pek zalim ve çok cahil olan insan ise onu yüklenmiştir.” (33. Ahzab, 72).

Bu da gösteriyor ki insan sorumluluğu oranında özgürdür. Sınırları Allah tarafından çizilmiş alanda insan, kendi özgür iradesini kullanmaktadır. İnsan kendi tercihini yaparken Allah, ona yardımcı olmak üzere peygamber ve kitap göndermiştir. Sonra da “...**Şüphesiz biz ona (doğru) yolu gösterdik. İster şükredici olsun, ister nankör.**” (75. İnsan, 3) ayetinde belirtildiği gibi insanı inanıp inanmama konusunda serbest bırakmıştır. Dolayısıyla insanın özgür iradesi olduğu için Allah ona sorumluluk yüklemiştir. İnsan, sorumluluk yönüyle diğer varlıklardan ayrılmaktadır.

Sonuç olarak, insan, kendinde potansiyel olarak varolan seçme ve tercih yapabilme yeteneğini kullanmaktadır. Allah, insanı bu özellik ve nitelikte yaratmıştır. Bu, insana verilen özgür irade ile sorumluluk arasında bir ilişki olduğunu göstermektedir. Bu seçme özgürlüğünden dolayı da insanın yaptıklarına karışmamaktadır. Özgürlük beraberinde insana, kendi iradesiyle hareket etmeyi ve yaptıklarından sorumlu olmayı getirmektedir. Ancak insanın fiilleri Allah'ın ilmi ve iradesi dışında değildir.

DEĞERLENDİRME

- 1- İnsanın eylemleriyle özgür olmak, sorumluluk ve kader arasında ne gibi bir ilişki vardır?
- 2- İnsanların kaderci eğilime düşmelerinin sosyolojik sebepleri nelerdir?
- 3- İnsanın kaderinin ilişkili olduğu kavramları gösteren haritayı öğrencilerin doğru bilgilerle doldurup doldurmadığını değerlendiriniz. (Ek 7).

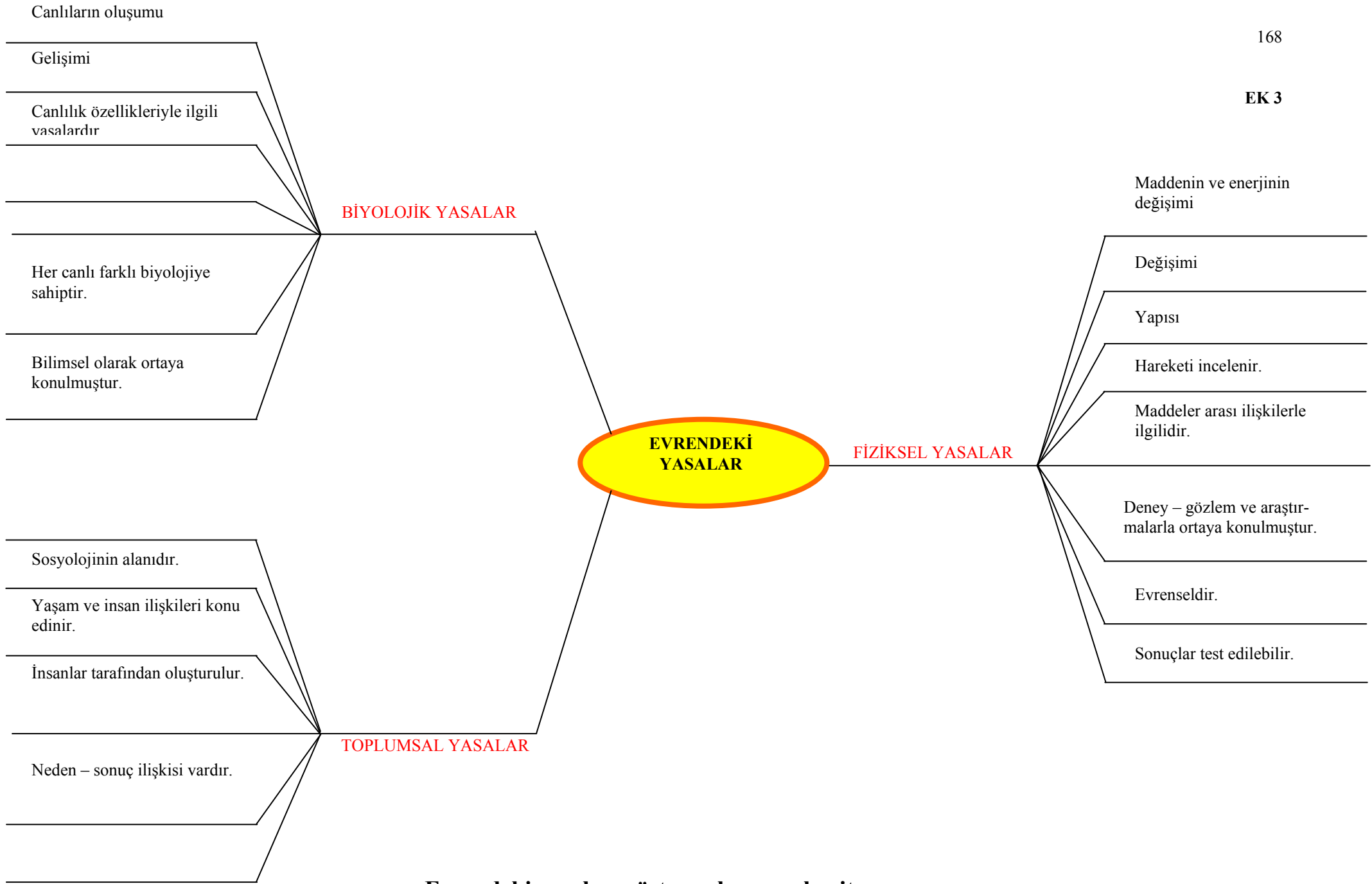

Kaderle ilgili kavram haritası

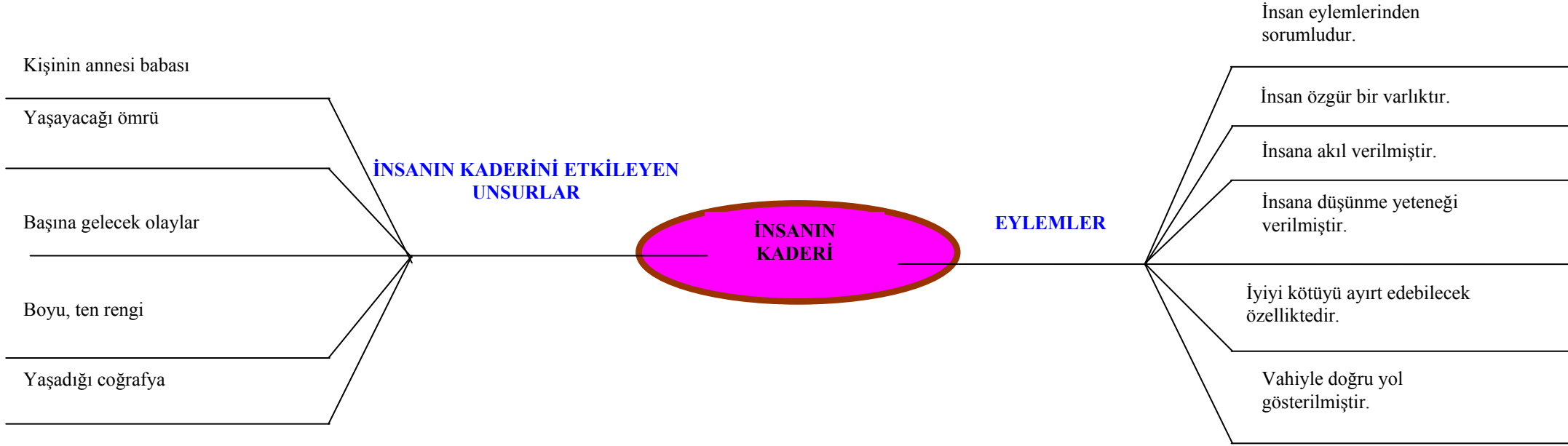

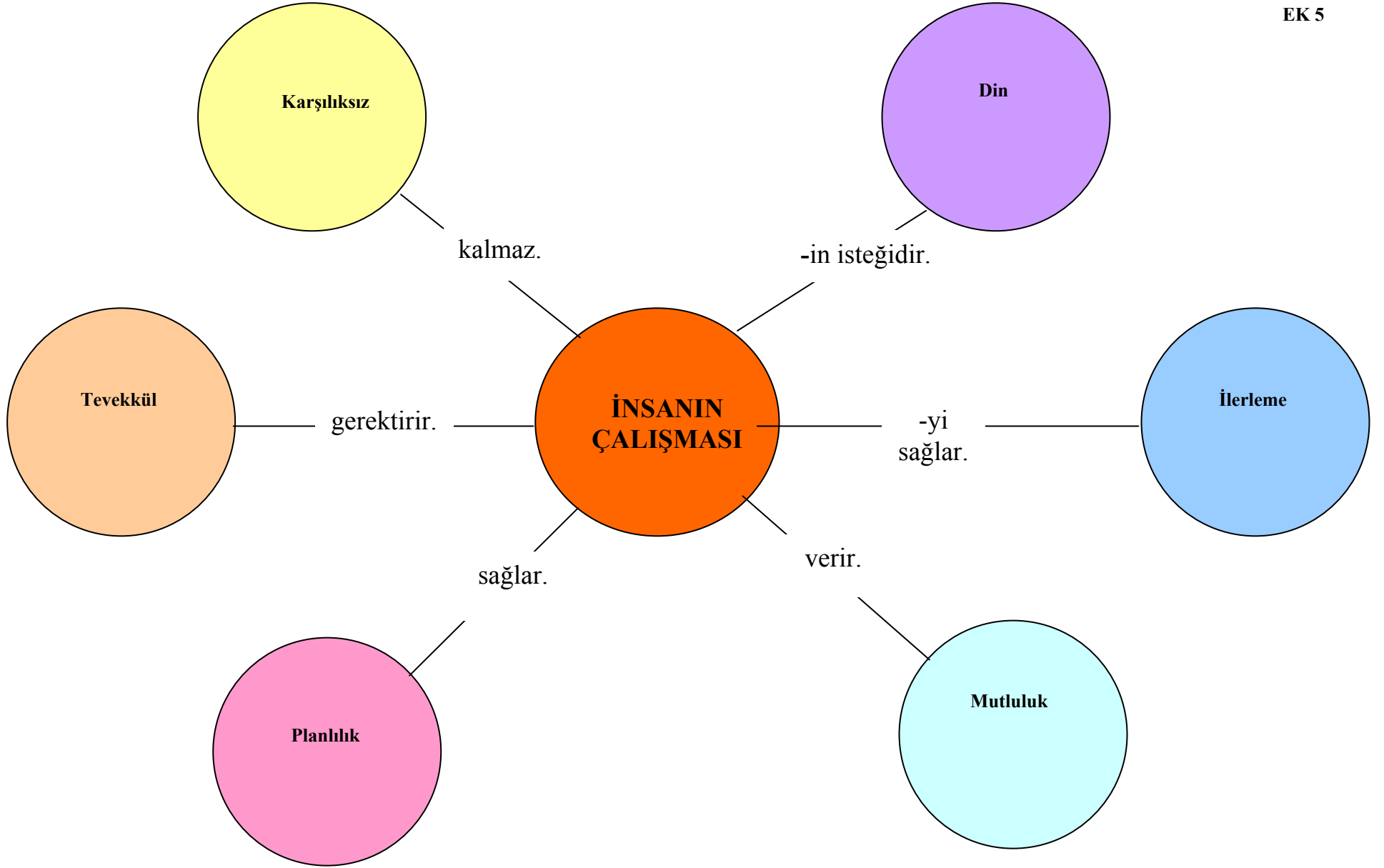
Allah'ın yaratmasındaki ölçüye ilişkin kavram haritası

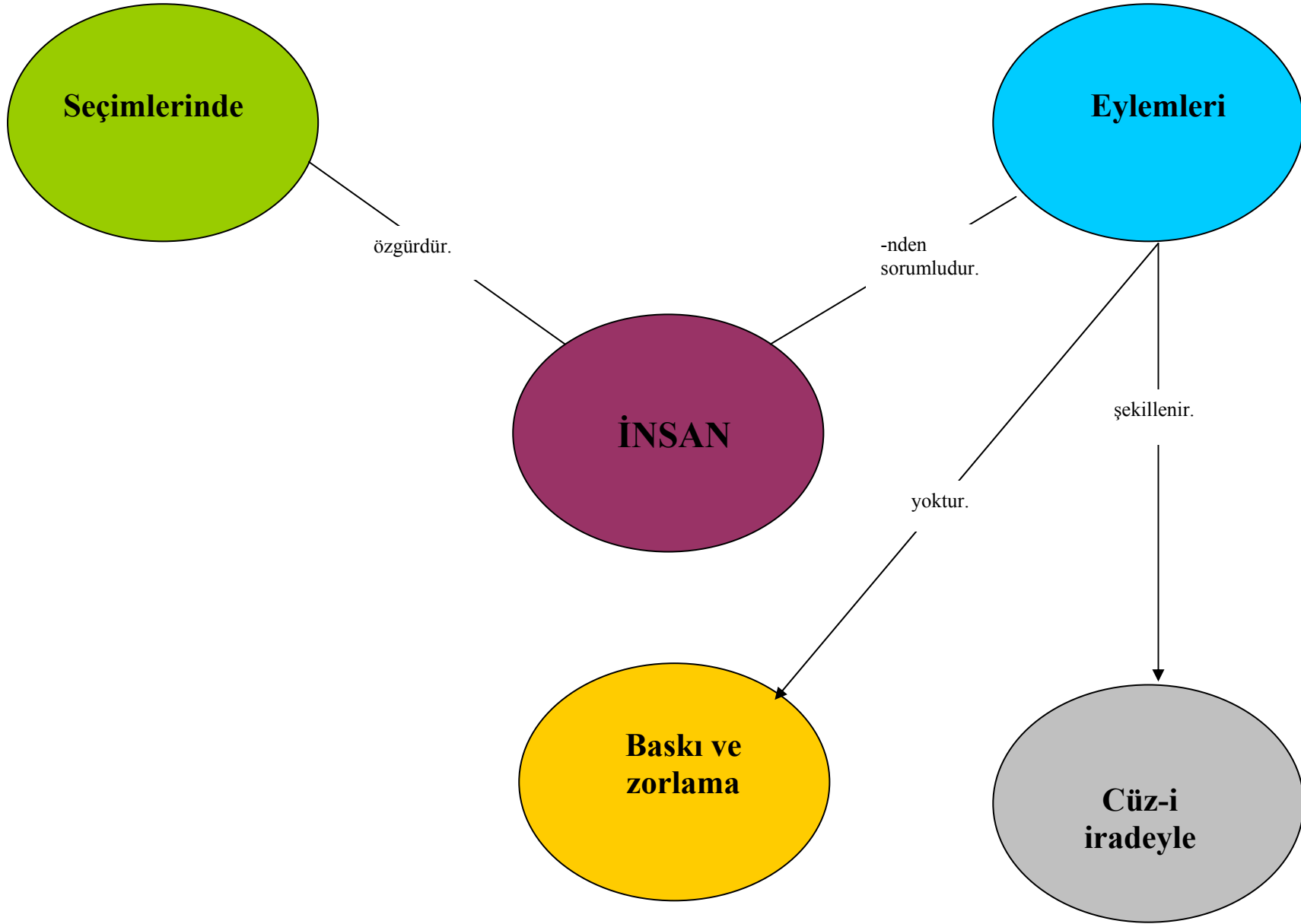
Evrendeki yasaları gösteren kavram haritası

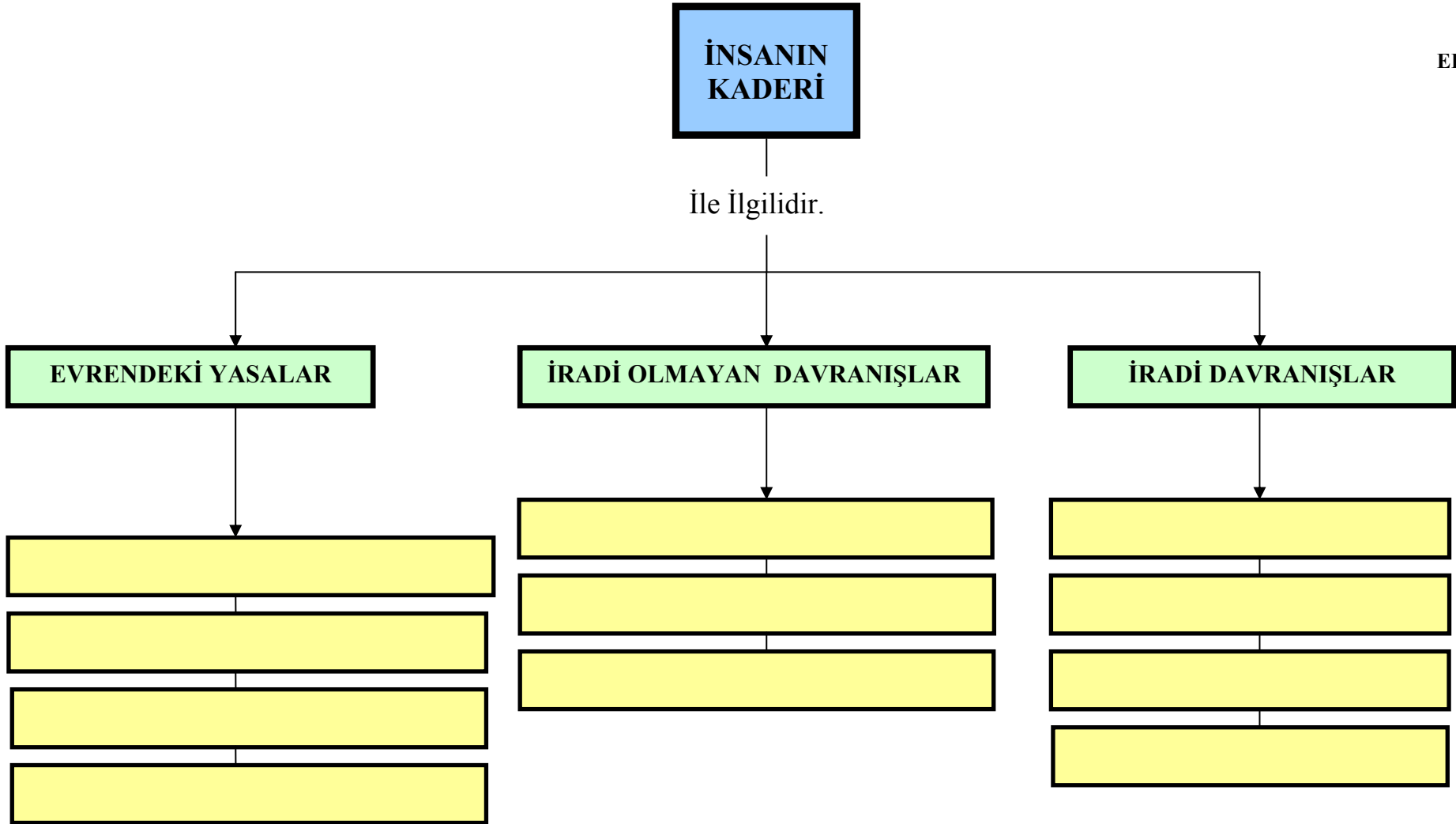
İnsan kaderini etkileyen bazı özellikleri gösteren kavram haritası

İnsanın çalışmasıyla ilgili kavram haritası

İnsan hürriyeti ve eylemlerine ilişkin kavram haritası

İnsan kaderinin ilişkili olduğu kavramları gösteren kavram haritası

HİÇBİR ŞEY AMAÇSIZ DEĞİLDİR

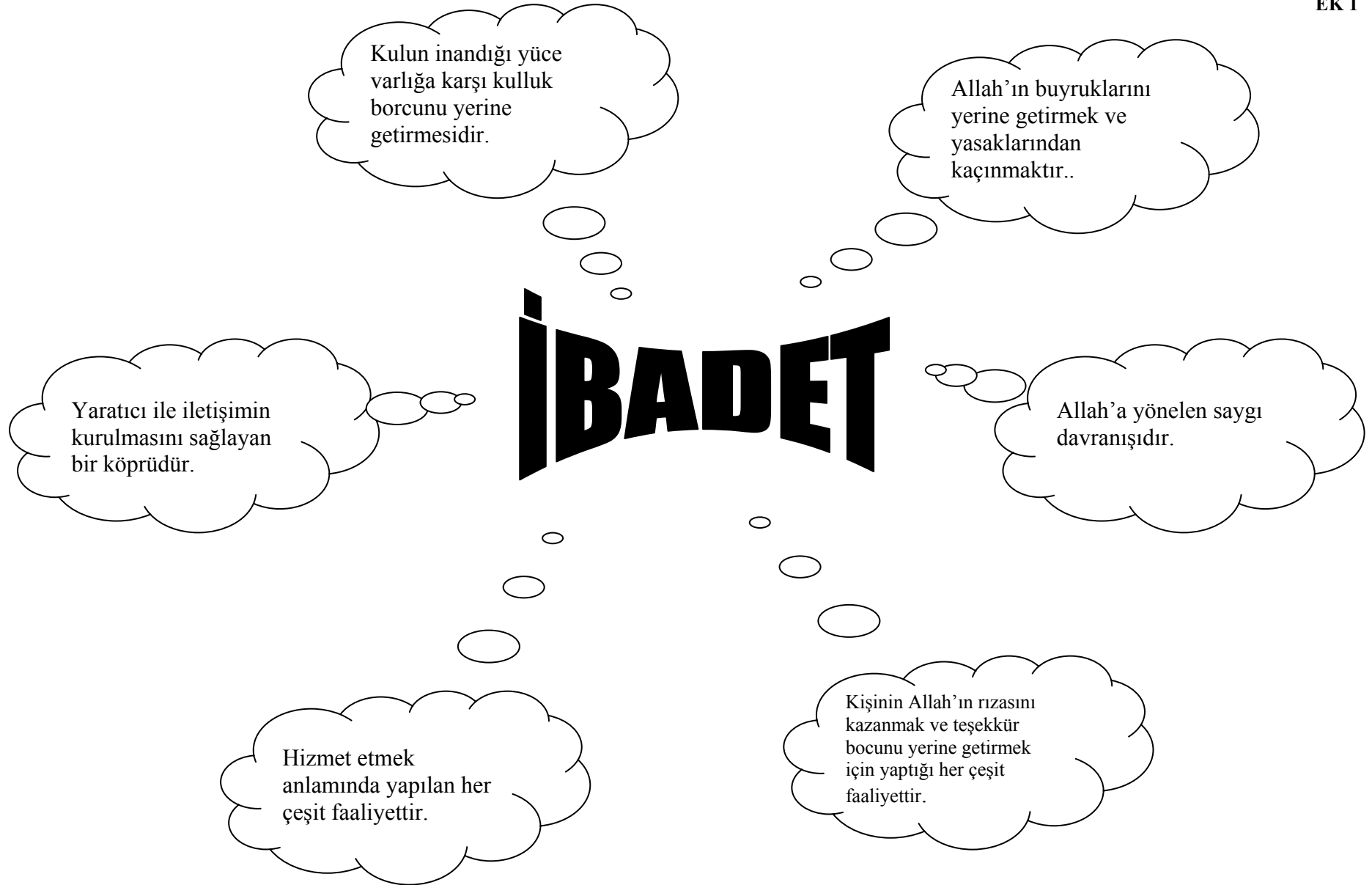
DERS	: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
SINIF	: 11
YAKLAŞIK SÜRE	: 40'
ÖĞRENME ALANI	: İbadet
ÜNİTE	:İbadetlerde İlkeler ve İbadetlerin Faydaları
TEMEL BECERİLER	: Eleştirel düşünme, Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma, sosyal katılım.
KAZANIMLAR	: İbadetlerin bireysel ve toplumsal faydalarını irdeler. İbadetlerin bireysel ve toplumsal faydalarına örnekler verir.
MATERYALLER	:Kalem, karton, tahta, çalışma kâğıdı.

SÜREÇ

1. Öğrencilere “İbadet nedir?” sorusu yöneltilir. Alınan cevaplar tahtaya yazılır. Daha sonra ibadetlerin faydalarını gösteren şema yansıtılır. Alınan cevaplar Ek 1 şemasıyla karşılaştırılır.
2. Öğrenciler iki gruba ayrılır. Birinci grup ibadetlerin bireysel faydalarını, ikinci grup ibadetlerin toplumsal faydalarını araştırmakla görevlendirilir.
3. Gruplar ibadetlerin bireysel ve toplumsal faydaları ile ilgili sunumlarını yaparlar. Belirlenen bu faydalar üzerinde sınıfça konuşulur.
4. Öğrencilere çalışma kâğıdı dağıtılarak ibadetlerin bireysel ve toplumsal faydalarını yazmaları istenir (Ek 2).
5. Öğrencilerin ilk ibadet tecrübelerinde neler hissettikleri ile ilgili sınıfta paylaşımda bulunmaları sağlanır.

DEĞERLENDİRME

1. İbadet kavramını açıklayınız.
2. İbadetlerin bireysel ve toplumsal faydaları nelerdir?

ÇALIŞMA KÂĞIDI

	BİREYSEL FAYDALARI	TOPLUMSAL FAYDALARI
NAMAZ		
ORUÇ		
ZEKÂT VE SADAKA		
HAC		
KURBAN		

EN GÜZEL ÖRNEK

DERS	: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
SINIF	: 11
YAKLAŞIK SÜRE	: 40'
ÖĞRENME ALANI	: Hz. Muhammed
ÜNİTE	: Hz. Muhammed'in Örnekligi
TEMEL BECERİLER	: Eleştirel düşünme, iletişim ve empati kurma, Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma.
KAZANIMLAR	: İslam'ı anlamada Hz. Muhammed'in örnek teşkil ettiğini kavrar. Hz. Peygamberin olaylar karşısındaki davranışlarından hareketle kişiliği ile ilgili çıkarımlarda bulunur.
MATERYALLER	: Tahta, çalışma kâğıdı.
KAYNAKLAR	: Hz. Peygamberin hayatı ile ilgili siret kitapları.

SÜREÇ

- 1- Sınıfa "Güzel davranış" kavramından ne anlaşıldığı sorusu yöneltilir ve alınan cevaplar listelenir.
- 2- Öğrencilere Hz. Muhammed'in güzel davranışlarının neler olduğu sorulur ve alınan cevaplar yansıtılır.
- 3- Hz. Muhammed'in davranışlarından hareketle örnek ahlakı ile ilgili çıkarımda bulunur (EK 1).
- 4- Hz. Muhammed'in örnek ahlakından hareketle öğrencilerin kendi davranışlarını sorgulamaları sağlanır. Ek 3'deki çalışma kâğıdı doldurulur.
- 5- Daha sonra Kur'an'da Hz. Muhammed'in örnek alınmasının önemini belirten "Allah'ın Peygamberinde sizin için güzel örnek vardır." (33. Ahzap, 21) ayeti yansıtılarak dinimizi yaşamada Hz. Muhammed'i örnek almanın güzelliği vurgulanır.

DEĞERLENDİRME

1. Çalışma kâğıdı değerlendirilir.

ÇALIŞMA KÂĞIDI

**Hz. Muhammed'in
Örnek Ahlakı**

-e dayanıyordu.

İLKELER

gibi

ÇALIŞMA KÂĞIDI

Adı Soyadı:

Hz. Muhammed (s.a.v.)'in Örnek Ahlakı	BEN ?		
	Her Zaman	Bazen	Hiç
Hz. Muhammed (s.a.v.) güvenilir bir insandı.			
Hz. Muhammed (s.a.v.) merhametliydi.			
Hz. Muhammed (s.a.v.) insanlara değer verirdi.			
Hz. Muhammed (s.a.v.) cesaretliydi.			
Hz. Muhammed (s.a.v.) hakkı gözetirdi.			
Hz. Muhammed (s.a.v.) sabırlıydı.			
Hz. Muhammed (s.a.v.) verdiği sözde dururdu.			
Hz. Muhammed (s.a.v.) hoşgörülüydü.			
Hz. Muhammed (s.a.v.) zamanı iyi kullanırdı.			
Hz. Muhammed (s.a.v.) danışarak iş yapardı.			
Hz. Muhammed (s.a.v.) ailesi ile iyi geçinirdi.			
Hz. Muhammed (s.a.v.) küçükleri severdi.			
Hz. Muhammed (s.a.v.) uzlaşmacı idi.			
Hz. Muhammed (s.a.v.) kimseyi küçümsemezdi.			
Hz. Muhammed (s.a.v.) yardım severdi.			
Hz. Muhammed (s.a.v.) kimsesizlerin sahibi idi.			
Hz. Muhammed (s.a.v.) cömertti.			
Hz. Muhammed (s.a.v.) ibadetlerine düşkündü.			

HER ŞEYİN BİR SEBEBİ VARDIR.

DERS	: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
SINIF	: 11
YAKLAŞIK SÜRE	: 40'
ÖĞRENME ALANI	: Vahiy ve Akıl
ÜNİTE	: İslam Düşüncesinde Yorumlar
TEMEL BECERİLER	: Eleştirel düşünme, problem çözme, sosyal katılım.
KAZANIMLAR	: Hanefilik, Malikilik, Şafilik, Hanbelilik ve Caferiliğin amelî-fikhî yorumlar olduğunu kavrar.
MATERYALLER	: Asetat, tepegöz, kâğıt, kalem.

SÜREÇ

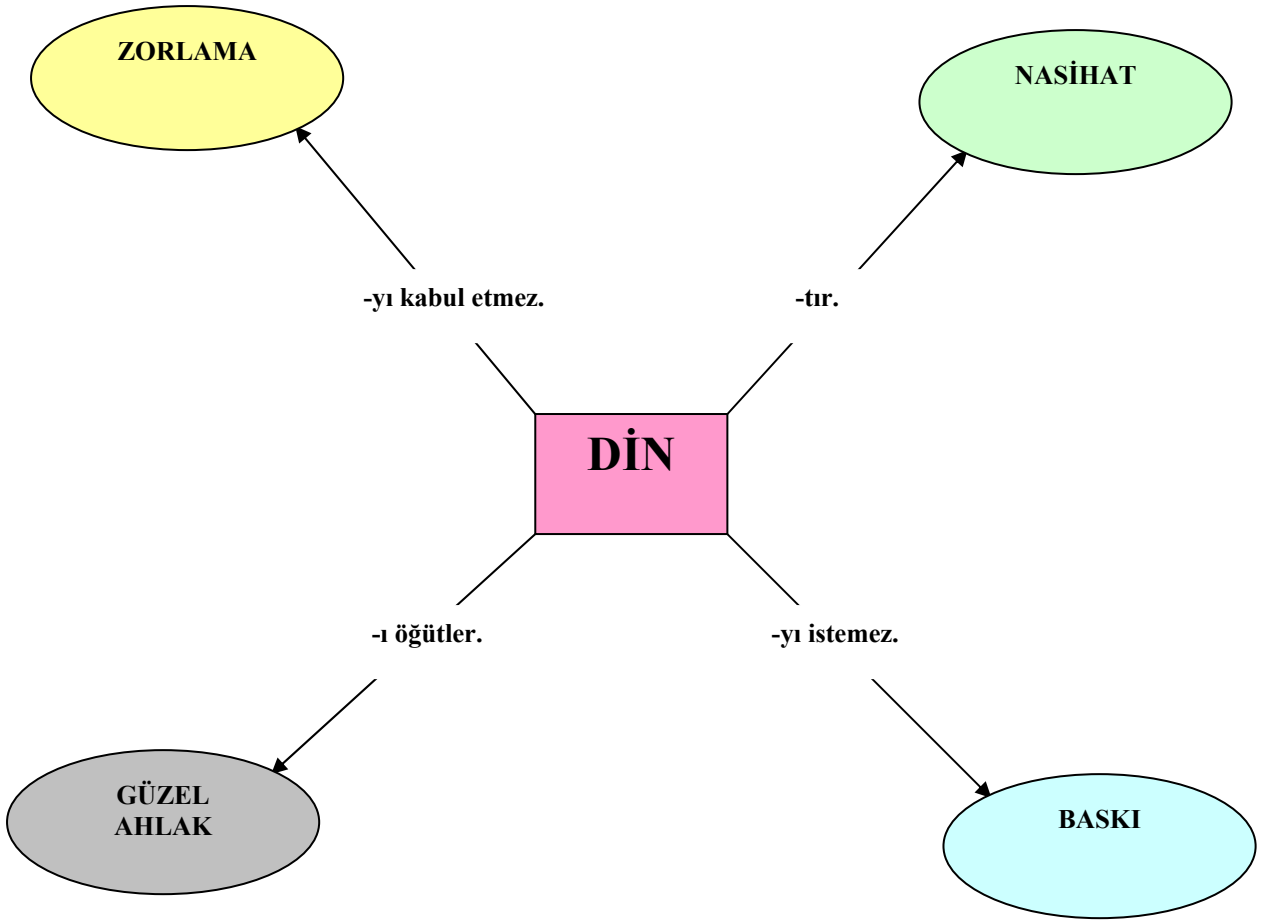
1. Dindeki anlayış farklılıklarının nedenlerinin neler olabileceği öğrencilere sorulur. Alınan cevaplar listelenir ve Ek 2 kavram haritası tahtaya yansıtılarak öğrencilerin cevaplarıyla karşılaştırılır.

Daha sonra öğrencilere şu sorular yöneltilir:

- Mezhep nedir?
  - Mezhebe niçin ihtiyaç duyulmuştur?
  - Hz. Muhammed döneminde mezhebe niçin ihtiyaç duyulmamıştır?
  - Fikhî ve amelî mezhepler nelerdir? (Bu sorudan alınan cevaplar tahtaya listelenir.)
2. Ek-3'te verilen şema tahtaya yansıtılır ve d maddesindeki soruya verilen cevaplarla karşılaştırılır.
3. "Dinde zorlama yoktur." ilkesini belirten kavram haritası tahtaya yansıtılır (Ek 1).

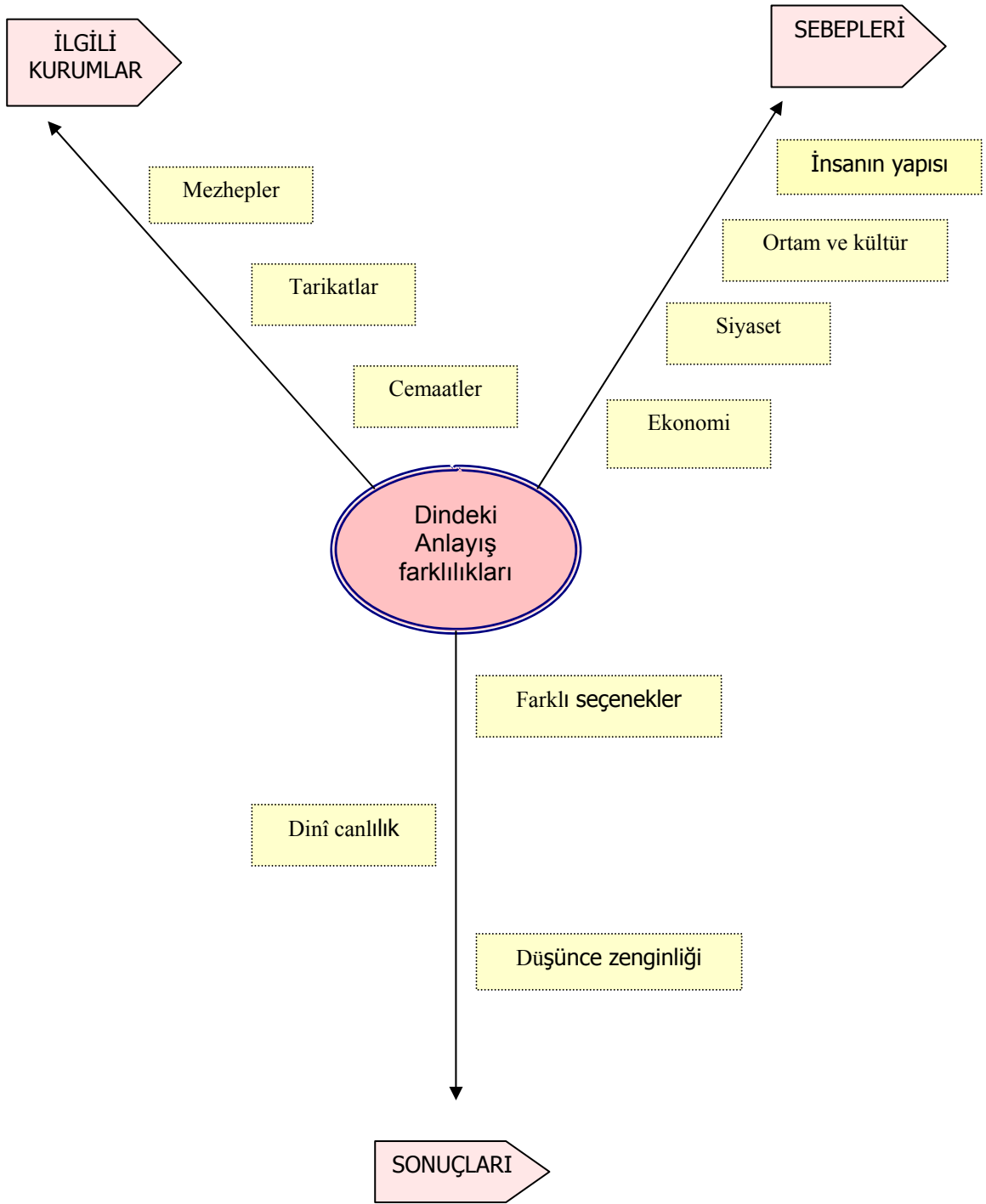
DEĞERLENDİRME

- Değişmenin dinamik ve dinî boyutunu açıklayınız?
- Mezheplerin çıkış nedenleri nelerdir?

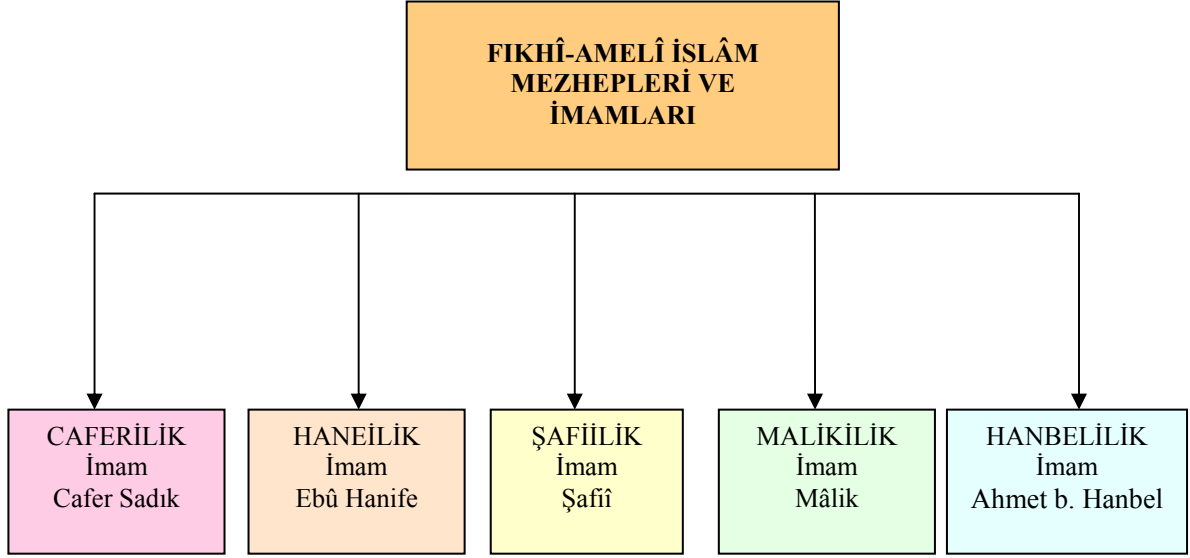

"Dinde zorlama yoktur." ilkesi ile ilgili kavram haritası

EK-2

Dindeki anlayış farklılıklarının sebepleri, sonuçları ve ilgili kurumlar

Fıkhi-Ameli İslâm Mezhepleri ve imamlarını gösteren kavram haritası

AİLE VE MUTLULUK

DERS	: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
SINIF	: 11
YAKLAŞIK SÜRE	: 40'
ÖĞRENME ALANI	: Ahlak ve Değerler
ÜNİTE	: Aile ve Din
TEMEL BECERİLER	: İletişim ve empati kurma, problem çözme, sosyal katılım.
KAZANIMLAR	: Ailenin birey ve toplumun temeli olduğunu kavrar.
MATERYALLER	: Kâğıt, kalem, tepegöz, asetat, çalışma kâğıdı.

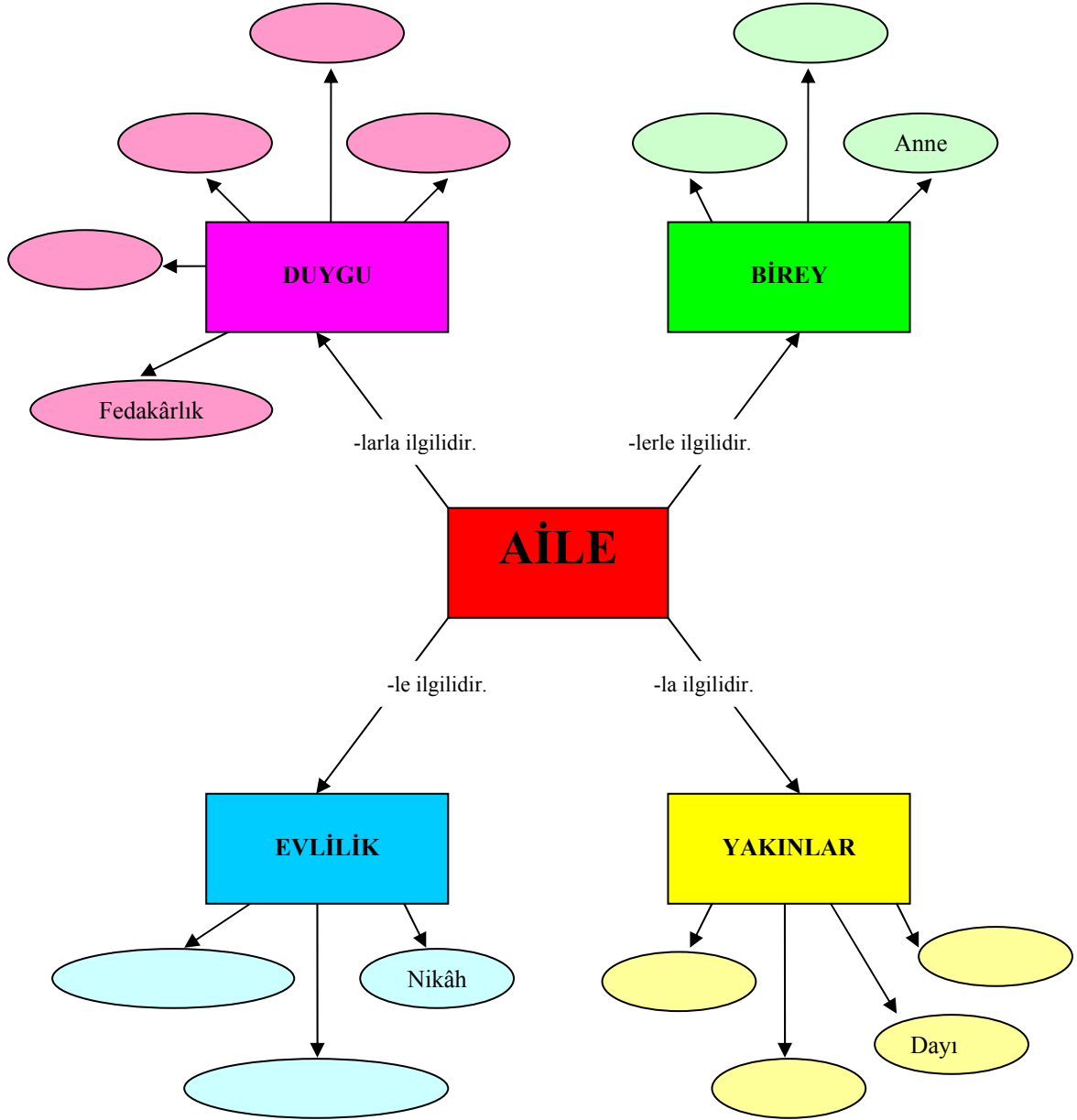
SÜREÇ

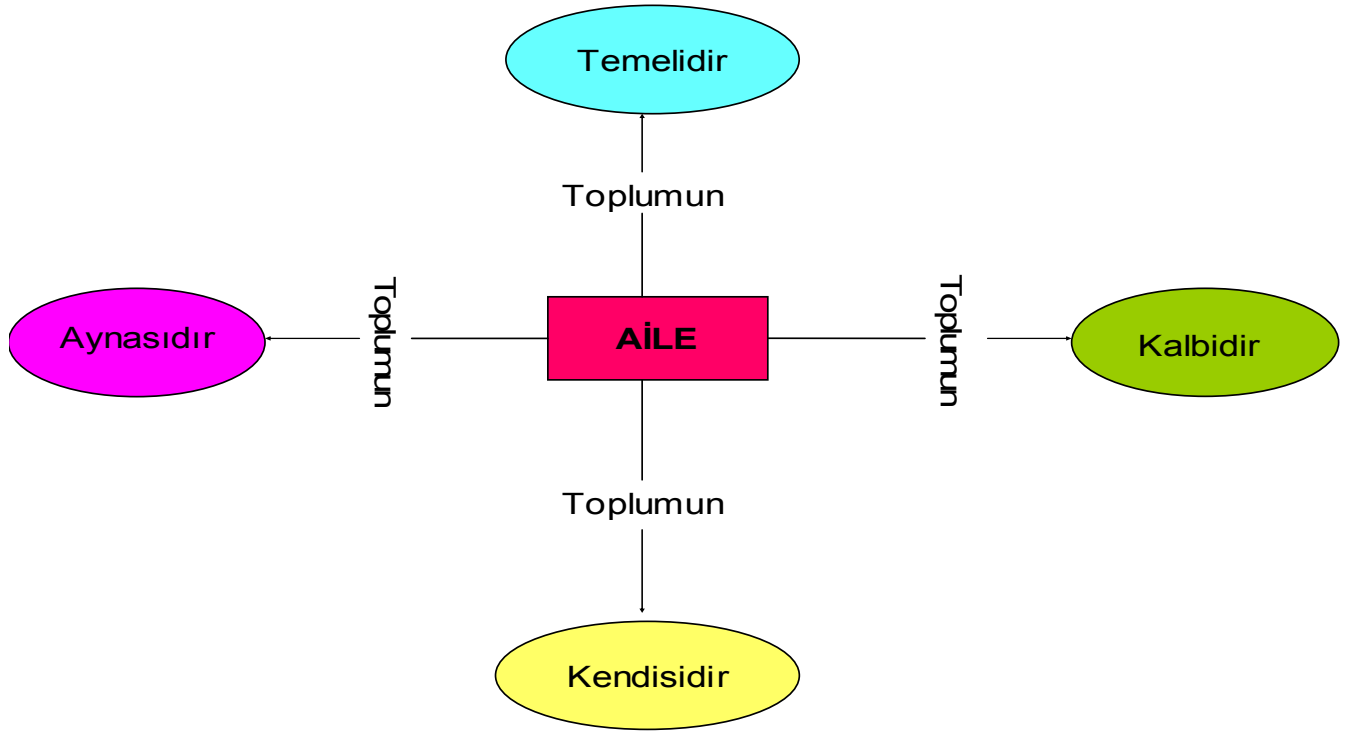
1. Mutlu bir ailede olması gereken özelliklerin neler olabileceği belirlenir. Alınan cevaplar tahtaya yazılır.
2. Aile yapısını bozabilecek davranışların neler olabileceği ve nedenleri üzerinde tartışma ortamı açılır, alınan cevaplar listelenir.
3. Her iki sorudan alınan cevaplar karşılaştırılır.
4. Öğrencilere aile ile ilgili temel kavramlar sorulur ve her kavram bir kez kullanılmak üzere (Ek 1)'deki boş yerlere uygun olarak yazmaları sağlanır.
5. Öğretmen tarafından ailenin toplumla ilişkisini gösteren şema (Ek 2) yansıtılır Bu haritalardaki kavramlar üzerinde tartışılır.

DEĞERLENDİRME

1. Aile, birey ve toplum arasındaki ilişkiyi açıklayınız.
2. Öğrencilerin çalışma kağıdını doğru bilgilerle doldurup doldurmadığını değerlendiriniz.

ÇALIŞMA KÂĞIDI

Ailenin toplumla olan ilişkisini gösteren kavram haritası

BİR GÜN BİZ DE...

DERS	: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
SINIF	: 11
YAKLAŞIK SÜRE	: 40'
ÖĞRENME ALANI	: Ahlak ve Değerler
ÜNİTE	: Aile ve Din
TEMEL BECERİLER	: Araştırma, problem çözme, sosyal katılım, iletişim ve empati kurma.
KAZANIMLAR	: Ailenin kurulması, korunması ve aile içi iletişimle ilgili sorunları gözlemleyerek çözüm önerileri geliştirir. Aile içi görev ve sorumluluklarını yerine getirme bilinci taşır.
MATERYALLER	: Çalışma kâğıdı

SÜREÇ

Yakın çevrede bulunan bir yaşlı merkezi/huzurevi ziyaret edilir. Uyulması gereken kurallar hakkında bilgi verilir. Öğrencilerin imkânları ölçüsünde gidecekleri huzur evindeki yaşlılara hediyeler almaları sağlanır.

Geziye gitmeden öğrencilerin;

- Önceden gidilecek yer ile ilgili çeşitli kaynaklardan araştırma yapmaları,
- Gidilecek yer ile ilgili merak ettikleri konularda sorular oluşturmaları istenir.

Gezi sonrası;

- Ziyaret öncesi dağıtılan ekteki çalışma kâğıdı öğrenciler tarafından doldurulur (Ek-1).
- Ziyaret sonrası sınıfta kompozisyon ve şiir yazma çalışması yapılır.

DEĞERLENDİRME

1. Çalışma kâğıtları ve yapılan çalışmalar değerlendirilir.

ÇALIŞMA KÂĞIDI

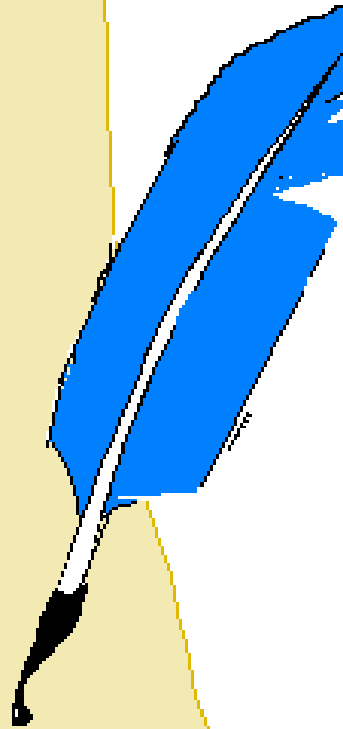
Yaşlı merkezinin adını yazar mısın?

Fizikî şartlar nasıldır?

Yaşlıların ihtiyaç ve beklentileri nelerdir?

Kendinizi onların yerine koyarak isteklerinizi yazınız.

.....
.....
.....
.....
.....

GEZİ PLANI

OKULUN ADI			
GEZİ TARİHİ			
GEZİ YERİ			
GEZİYE ÇIKIŞ SAATİ			
GEZİDEN DÖNÜŞ SAATİ			
GEZİYE HANGİ ARAÇLA GİDİLECEĞİ			
GEZİ KAFİLE BAŞKANI			
TAKİP EDİLECEK YOL			
GEZİNİN AMACI			
GEZİNİN KONUSU			
GEZİYE KATILACAK SINIFLAR VE ÖĞRENCİ SAYILARI			
ŞUBE	ERKEK	KIZ	TOPLAM
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....
REHBER ÖĞRETMENLER			
ADI SOYADI :	İMZASI :		
... / .. / 200...			
Okul Müdürü			

KÜLTÜR VE MEDENİYETİMİZDEN BİR DEMET

DERS	: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
SINIF	: 11
YAKLAŞIK SÜRE	: 30'
ÖĞRENME ALANI	: Din, Kültür ve Medeniyet
ÜNİTE	: İslam ve Estetik
TEMEL BECERİLER	: Araştırma, bilgi teknolojilerini kullanma. Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma.
KAZANIMLAR	: İslam Medeniyetinde mimari, edebiyat, musîki, hat, tezhip, minyatür ve ebru sanatından, hayatın çeşitli alanlarına yansıyan güzelliklere örnekler verir.
MATERYALLER	: TV, VCD, DVD, tepegöz, tezhip, minyatür ve hat örnekleri.

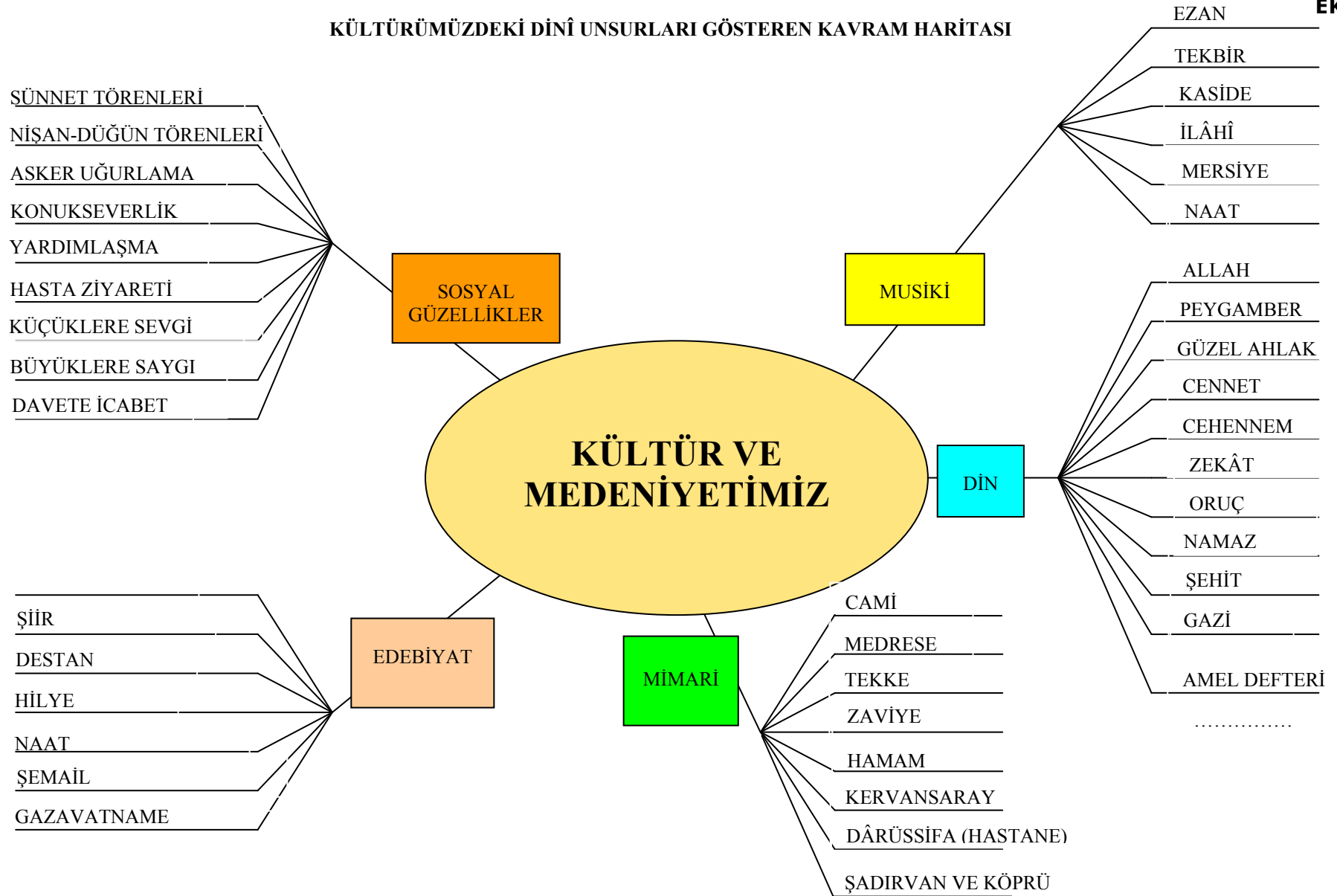
SÜREÇ

1. Öğrencilerden İslam'ın hayata yansıyan güzelliklerine örnekler bulmaları ve mümkünse fotoğraflarla desteklemeleri istenir.
2. Öğrencilerin buldukları bilgi ve fotoğraflar sınıfla paylaşılır.
3. Fotoğrafların, her bir öğrenci tarafından görülmesi sağlanır.
4. Mimaride meşhur olan Mimar Sinan'ın eserleri yansıtılarak mimarideki estetiğin farkına varılması sağlanır.
5. Sanatta müziğe yansıyan güzellikle ilgili bir asetat yansıtılır
6. Hayatın çeşitli alanlarına yansıyan örneklerden; iftar, sahur, fitre, zekât, komşuluk ilişkilerinde rastladığımız ilgili fotoğraflar gösterilir.
7. Sınıfta öğrencilerin getirmiş oldukları resim, fotoğraf ve materyallerden oluşan bir "Kültür ve Medeniyet Panosu" oluşturulur.
8. Hayatımızı kuşatan kültür ve medeniyetimizle ilgili kavram haritası tahtaya yansıtılır ve üzerinde öğrenciler konuşturulur (Ek 1).

DEĞERLENDİRME

1. İslam'ın estetiğe verdiği önemi açıklayınız.

KÜLTÜRÜMÜZDEKİ DİNİ UNSURLARI GÖSTEREN KAVRAM HARİTASI

EK 1

KENDİMİZİ SORGULUYORUZ

DERS	: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
SINIF	: 12
YAKLAŞIK SÜRE	: 20'
ÖĞRENME ALANI	: İnanç
ÜNİTE	: Dünya Hayatı ve Ahiret
TEMEL BECERİLER	: Karar verme, Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma, değişim ve sürekliliği algılama.
KAZANIMLAR	: Yapılan iyilik ve kötülüklerin karşılığı olduğunu kavrayarak sorumluluk bilinciyle hareket eder.
MATERYALLER	: Asetat, tepegöz, perde.

SÜREÇ

Öğretmen öğrencilere şu soruları yöneltir:

1. Başkalarına yaptığınız hiçbir yardım var mı? “Yaptığınız iyilik karşısında neler hissedersiniz?” sorularından sonra alınan cevaplar listelenir. Gerekçeleri ile açıklanır.
2. 99. Zilzal suresi 7 ve 8 ile 53. Necm suresi 39 ve 40. ayet mealleri tahtaya yansıtılır.
3. Öğrencilere, “Yapılan işler karşılıksız kalır mı?” ve “Çaba harcamadan istedikleri şeylere ulaşmalarının mümkün olup olmadığı” vb. sorular sorulur.
4. Ayetler çerçevesinde ahiret âlemine yönelik ne gibi güzel davranışlar yapılabileceği konusunda öğrenciler konuşturulur.
5. İyilik ve kötülüğe örnek olabilecek davranışların neler olduğu tartışılır. Bu konu ile ilgili yaşantılardan örnekler verilir.
6. Öğrencilerden ahiret inancının hayatımızı nasıl etkileyeceği konusunda bir kompozisyon yazmaları istenir (Ek 1).

DEĞERLENDİRME

1. Öğrencilerin, yapılan her davranışın bir karşılığının olup olmadığını anlayıp anlamadıklarını değerlendiriniz.
2. Yazılan kompozisyonlar değerlendirilir.

AYET VE HADİSLERDE TÖVBE VE BAĞIŞLAMA

DERS	: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
SINIF	: 12
YAKLAŞIK SÜRE	: 20
ÖĞRENME ALANI	: İbadet
ÜNİTE	: Tövbe ve Bağışlama
TEMEL BECERİLER	: Eleştirel düşünme, Kur'an-ı Kerim mealini kullanabilme.
KAZANIMLAR	: Tövbe ile ilgili ayet ve hadisleri araştırarak sınıfta arkadaşlarıyla paylaşır.
MATERYALLER	: Tepegöz, asetat, tahta kalem.

SÜREÇ

1. Öğretmen, öğrencilerden “tövbe ve bağışlama” kavramı ile ilgili ayet ve hadisleri araştırıp, asetata yazıp getirmelerini ister (Ayrıca öğretmen de sınıfa konu ile ilgili ayet ve hadisler getirir.).
2. Sınıfa getirilen ayet ve hadisler tepegözle yansıtılır:
  - Öğrencilerin önce tek tek ayetleri birkaç defa okumaları istenir.
  - Ayetin ana fikrinin ne olduğu sorulur.
  - Ayetin ana fikri ile ilgili yorum yapılır.
3. Sınıfta öğrencilerle birlikte (ayet ve hadisler göz önünde bulundurularak) tövbe ve bağışlanmaya yönelik bir dua metni oluşturulur.

Not: Bu çalışma öğrenciler küçük gruplara ayrılarak yaptırılabilir.

DEĞERLENDİRME

1. Tövbe ve bağışlamanın insan hayatındaki önemini açıklayınız.

TAKLİT ETME Mİ ÖRNEK ALMA MI? (MODELLEME Mİ ?)

DERS	: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
SINIF	: 12
YAKLAŞIK SÜRE	: 40
ÖĞRENME ALANI	: Hz. Muhammed
ÜNİTE	: Hz. Muhammed'i anlama
TEMEL BECERİLER	: Eleştirel düşünme, problem çözme, iletişim ve empati kurma.
KAZANIMLAR	: Hz. Muhammed'in sözlerinin ve davranışlarının inceliklerini anlayarak onu model alır.
KAYNAKLAR	: Siyer, İslam Tarihi, Hadis Usulü ve Temel Hadis Kaynakları.

SÜREÇ

- Derse, Hz. Muhammed ile ilgili bir fon müziği ile başlanabilir.
1. Taklit etmenin ne anlama geldiği öğrencilere sorulur ve alınan cevaplar tahtaya yazılır.
  2. Örnek alma ne demektir? sorusu öğrencilere sorulur. Alınan cevaplar tahtaya yazılır.
  3. Taklit etme ve örnek almanın ne anlama geldiği ile ilgili alınan cevaplar karşılaştırılır.
  4. Taklit etme ve örnek alma arasındaki fark belirlendikten sonra öğrencilere şu sorular yöneltilir:
    - Bir insan diğer bir insanı niçin taklit eder ve örnek alır?
    - Sizin hayatınızda örnek aldığınız kimseler var mı?
    - Örnek aldığınız kimseyi hangi özelliklerinden dolayı modellediniz?
    - Hz. Muhammed niçin en güzel örnektir?
    - Hz. Muhammed'i en güzel örnek almaya ne ad verilir?
  5. Hz. Peygamberin sünnetini doğru anlayabilmek ve onun en güzel örnekliliğini iyi kavrayabilmek için taklit etme ile örnek alma arasındaki farklara vurgu yapılır.
  6. Hz. Peygamberin pek çok konuda ashabıyla istişare ederek bundan çıkan sonuca göre hareket etmesinin ne anlama geldiği sorulur.
  7. Hz. Peygamberin uygulayarak gösterdiği ibadetlerin taklit etme mi modelleme mi olduğu üzerinde konuşulur.
  8. Hz. Peygamberin örnekliliğini işlevsel kılabilmek ve sonraki nesillere de canlı bir şekilde aktarabilmek için onun söz ve davranışlarının arkasında yatan amaçları iyi tespit etmenin önemine vurgu yapılır.

DEĞERLENDİRME

1. Taklit etme ve örnek alma (modelleme) arasındaki fark nedir?
2. Taklit etme ile örnek alma arasındaki farklara örnekler veriniz.
3. Hz. Muhammed'i nasıl örnek almalıyız?

ATATÜRK VE DİN ÖĞRETİMİ

DERS	: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
SINIF	: 12
YAKLAŞIK SÜRE	: 40'
ÖĞRENME ALANI	: Din ve Laiklik
ÜNİTE	: Atatürk ve Din Öğretimi
TEMEL BECERİLER	: Eleştirel düşünme, problem çözme, Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma.
KAZANIMLAR	: Atatürk'ün din öğretiminin okulda verilmesini isteme nedenlerini kavrar.
MATERYALLER	: Kalem, kâğıt, tahta, asetat, tepegöz.
KAYNAK	: Nutuk, Atatürkçülük.

SÜREÇ

Gazi Mustafa Kemal, Trabzon'da.

ATATÜRK DİN DERSİNDE

Atatürk'ün, Trabzon Lisesini ziyareti sırasında bu okulun bir öğrencisi olan Hakkı (Okan)'nın, bu ziyaretle ilgili hatırası şöyle:

“Trabzon'un Kavak Meydanı Ortaokulunun birinci sınıfında öğrenciydim. Atatürk, kentimize gelmişti... Sınıfımızın kapısı birden açıldı. Kurtuluş Savaşı'mızı zaferle sonuçlandıran eşsiz kahraman karşımızda duruyordu. Hep birlikte ayağa kalktık ve hazır ol durumuna geçtik.

Atatürk'ün sağında, Trabzon'un yetiştirdiği din bilgini Tefvik Hoca, arkasından da kendisine eşlik eden kişiler vardı.

Atatürk, "Buyurunuz." diye Tefvik Hoca'ya yol gösterdi. Tefvik Hoca, "Önce siz buyurunuz Paşam." diye saygıyla eğildi. Atatürk, içtenlikli ricasını tekrarladı. Bunun üzerine, önce Tefvik Hoca, sonra Atatürk ve diğer konuklar dersliğimize girdiler.

Dersi, Vasıf Hoca veriyordu. Öğretmenimiz, Atatürk ile yüz yüze gelince coşkusunu dizginleyemedi. Elindeki not defterini yere düşürdü. Konuklardan biri, öğretmenimize yatıştırıcı sözler söylerdi. Atatürk, dersin konusunu sordu. Vasıf Hoca, Siret-i Nebi ve Kur'an okuttuğunu açıkladı.

Atatürk, bir öğrencinin Kur'an okumasını istedi. Bu ağır görev, benim payıma düştü. Hemen besmele çektim ve okumaya başladım. Okurken, alnımda boncuk boncuk ter toplandı. Yüreğim, göğüs kafesime durmadan yumruk attı. Kulaklarım, boşa dönen bir değirmen gibi uğuldu.

İyice bunaldığımı sezen Atatürk, sevecen bir sesle okumamı kesti. Bana, "Okuduğun surede, "Semiu Basir" kelimesi geçti. Bu kelime tecvide ne olur?" diye sordu. Bu soruyu cevaplarırken, ses tonumu ayarlayamadım. Bütün gücümle, "Tersine çevrilir Paşam!" diye haykırdım.

Atatürk, "Niçin?" diye gülümsedi. Yeniden, "Tevin b'ye uğradığında tersine çevrilir!" diye bağırdım.

Büyük önder, "Doğru." diye başını salladı, eliyle saçlarını okşadı.

Atatürk, benden sonra öğretmenimize döndü. Ondan "İnşirah" suresini okumasını ve yorumlamasını istedi.

Vasıf Hoca, yeniden heyecana kapıldı. Yüzü sarardı.

"Yanımda yorum kitabı yok. Bu yüzden sizi memnun edecek bir yorum yapamam." diye cevap verdi.

Atatürk, "Birkaç satırlık bir sureyi yorumlamak için, yorum kitabına ne gerek var." diye kaşlarını çatı.

Söz konusu sureyi tecvid kurallarına uyarak kendisi okudu. Sureyi, hepimizin anlayacağı Türkçe sözlerle yorumladı.

Tefvik Hoca'ya, sureyi okurken ve yorumlarken bir yanlışlık yapıp yapmadığını sordu. Tefvik Hoca, önce ak sakalını sıvazladı. Atatürk'ün yüzüne, gözlerinin içi gülerek baktı. Atatürk'ün sorusunu şöyle cevapladı:

"-Paşam, kutsal dinimiz yalan söylemeyi ve iki yüzlülük yapmayı başımsız olacak suçlardan sayar. Bu gerçeği göz önünde tutarak konuşuyorum. İnşirah suresini tecvid kurallarına uyarak ve her kelimenin hakkını vererek okudunuz. Yorumunu da halkımızın konuştuğu arı ve duru Türkçe ile yaptınız. Siz, Allah'ın milletimize armağan ettiği eşsiz bir lidere sizsiniz. Milletimizin, dağınık ve cılız gücünü birleştirdiniz. Bu güce dayanarak acımasız düşmanlarımızı dize getirdiniz, kurtardığınız topraklar üzerinde, temeli insan sevgisine dayanan Türkiye Cumhuriyeti'ni kurdunuz. Ant içerek belirtmek isterim ki kişiliğinize beslediğimiz sevgi, saygı ve güven sonsuzdur. Kısa zamanda dinimizi, dilimizi ve ekonomimizi düzlüğe çıkaracağınızdan kuşkuymuz yoktur. Sizi bütün gücümüzle desteklemek, insanlık borcumuzdur." dedi.

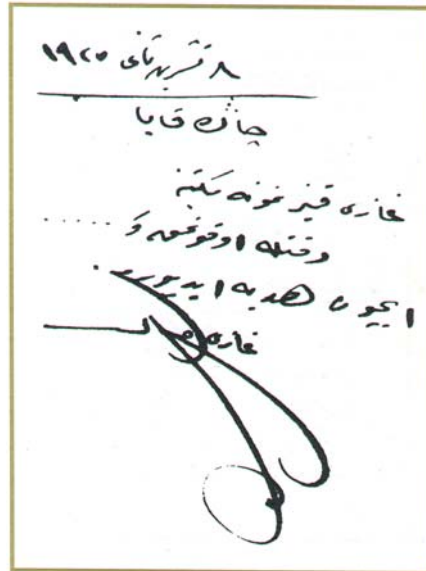
Ahmet Bekir Palazoğlu,
Atatürk'ün Okul Gezileri, s. 98-99. (Uyarlanarak alınmıştır.)

EK-1

Gazi Mustafa Kemal'in Ankara Gazi Kız Numune Mektebi (Atatürk İlkokulu)ne armağan ettiği Kur'an-ı Kerim¹

EK-2

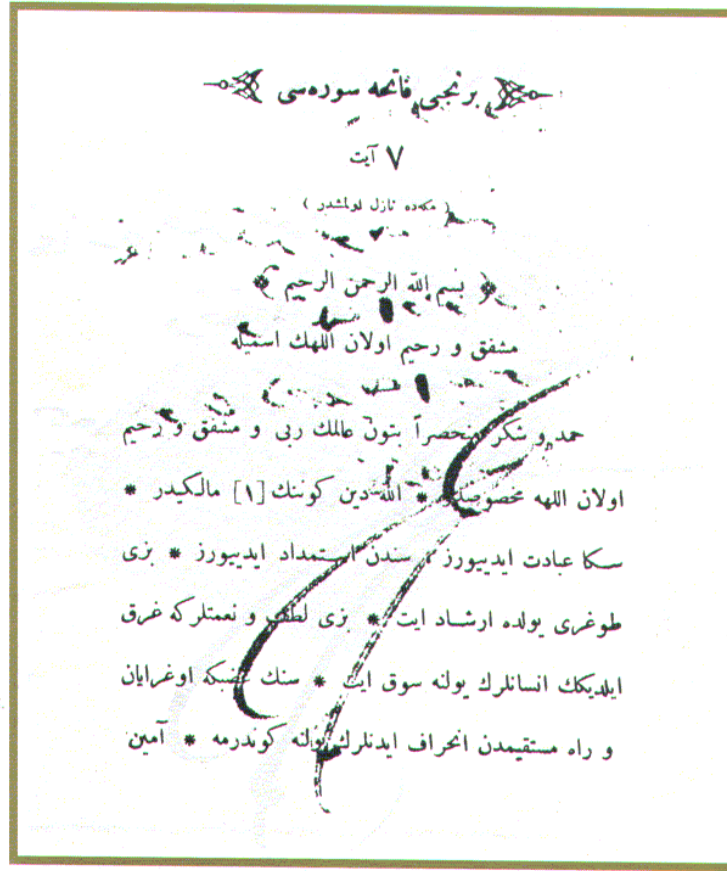

Gazi Mustafa Kemal'in Ankara Gazi Kız Numune Mektebi (Atatürk İlkokulu)ne armağan ettiği Türkçe Kur'an-ı Kerim'deki yazıları²

¹ Ahmet Bekir Palazoğlu, Atatürk'ün Okul Gezileri, s. 174.

² Ahmet Bekir Palazoğlu, Atatürk'ün Okul Gezileri, s. 175.

Gazi Mustafa Kemal'in Ankara Gazi Kız Numune Mektebi (Atatürk İlkokulu)'ne armağan ettiği Türkçe Kur'an-ı Kerim'deki yazılarının bulunduğu sayfanın arka yüzü³

Yukarıda okunan hatırrattan sonra;

1. Ek 1, Ek 2 ve Ek 3'ü tepegözle yansıtınız.
2. Atatürk'ün dinî konularda da oldukça bilgi sahibi olduğu hakkında konuşulur.
3. Atatürk'le din adamı Tevfik Hoca arasındaki diyalog üzerinde konuşulur. Diyalogdaki mesaj belirlenir.
4. Öğrencilerden sınıfa getirmelerini istediğiniz, Atatürk'ün din öğretimine verdiği önemi vurgulayan sözleri tahtaya yansıtılır.
5. Öğrencilerden Atatürk'ün sözleri ile ilgili yorum yapmaları istenir.
6. Aşağıdaki sorular sorularak sınıfta tartışılır:
  - a. Din öğretimi niçin gereklidir?
  - b. Din öğretimi niçin okullarda yapılmalıdır?
  - c. Din öğretimi kişilerin kararına bırakılabilir mi?

DEĞERLENDİRME

1. Atatürk'ün, niçin din öğretiminin okullarda verilmesini istemiştir ?
2. Atatürk'ün din ve din adamına verdiği önemi vurgulayan bir metin oluşturmalarını isteyiniz ve oluşturulan metni değerlendiriniz.

³ Ahmet Bekir Palazoğlu, Atatürk'ün Okul Gezileri, s. 176.

KAVRAM HARİTASI

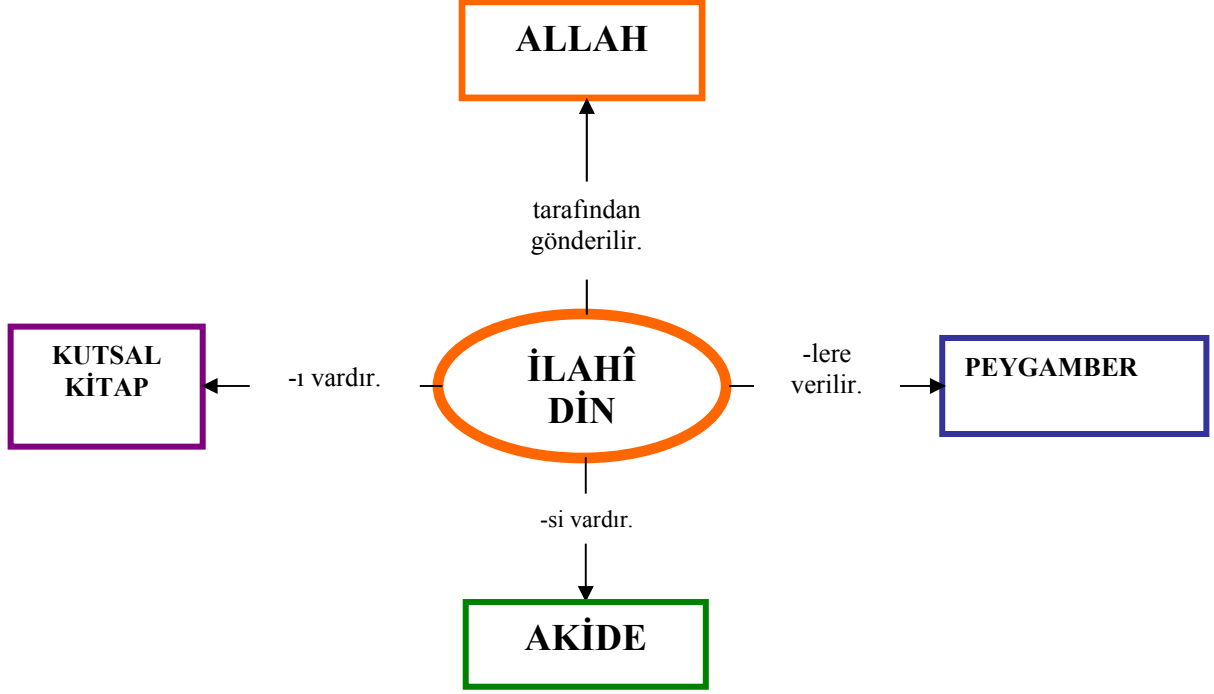
DERS	: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
SINIF	: 12
YAKLAŞIK SÜRE	: 30'
ÖĞRENME ALANI	: Din, Kültür ve Medeniyet
ÜNİTE	: Yaşayan Dinler ve Benzer Özellikleri
TEMEL BECERİLER	: Eleştirel düşünme, iletişim ve empati kurma, sosyal katılım.
KAZANIMLAR	: Dinlerin inanç, ibadet ve ahlak özellikleri bulunduğunu fark eder.
MATERYALLER	: Bilgi kartları, tepegöz, asetat ve yazı tahtası
KAYNAKLAR	: İHL Karşılaştırmalı Dinler Tarihi kitabı, MEB Yay.

SÜREÇ

- 1- Öğrencilere çalışma kâğıtları dağıtılır (Ek 3).
- 2- Dinlerin özelliklerini gösteren kavram haritası tahtaya yansıtılır (Ek 1).
- 3- Sınıf mevcuduna göre öğrenciler gruplara ayrılır.
- 4- Öğrencilere boş bilgi kartları dağıtılır.
- 5- Öğrencilerden gruplarındaki dinin özelliklerini kartlara yazmaları istenir.
- 6- “Bilgi Kartlarını Sınıflandırıyorum.” asetatı (Ek 2) tahtaya yansıtılarak öğrencilerin dağıtılan bilgi kartlarına yazdıkları ile karşılaştırma yapılır.

DEĞERLENDİRME

1. Çalışma kâğıtları değerlendirilir.

DİNİN ÖZELLİKLERİNİ GÖSTEREN KAVRAM HARİTASI

ETKİNLİK: İlahî dinlerin İnanç, İbadet, Ahlak Özelliklerini Sınıflandırıyorum

	İNANÇ ÖZELLİKLERİ	İBADET ÖZELLİKLERİ	AHLAK ÖZELLİKLERİ
İSLAMİYET	<ul style="list-style-type: none"> - Allah inancı vardır. - Kutsal kitabı Kur'an-ı Kerimdir. - Allah'a, meleklerle, kitaplara, peygamberlere ve ahirete inanılır. 	<ul style="list-style-type: none"> - İbadet yeri camidir. - Namaz, oruç, zekât, hac önemli ibadetlerdir. 	<ul style="list-style-type: none"> - Barış - Zina etmemek - Dostluk - Hırsızlık yapmamak - Kardeşlik - İyilik - İnsan öldürmemek
HİRİSTİYANLIK	<ul style="list-style-type: none"> - Teslis (Baba-Oğul-Kutsal Ruh) inancı vardır. - Kutsal kitabı İncil'dir. - Ahiret inancı vardır. 	<ul style="list-style-type: none"> - İbadet yeri kilisedir. - Günlük ibadetler ve pazar ayinleri vardır. - Vaftiz ve günah çıkartma önemlidir. 	<ul style="list-style-type: none"> - Hoşgörü - Merhamet - Öldürmeyeceksin - Cömertlik - Sevgi ve saygı - Çalmayacaksın - Cömertlik - .....
YAHUDİLİK	<ul style="list-style-type: none"> - Tek Tanrı (Yehova) inancı vardır. - Kutsal kitap Tevrat'tır. - Melek ve ahiret inancı vardır. 	<ul style="list-style-type: none"> - Sinagog, havra, ev ibadet yerleridir. - Günlük ve haftalık ibadetler vardır. - "On Emir" önemlidir. 	

ÇALIŞMA KAĞIDI

	İNANÇ	İBADET	AHLAK
İSLAMİYET	- Tevhit - - - - -	- Namaz - - - -	- Doğruluk - - - -
HRİSTİYANLIK	- Teslis - - - - -	- - - - - -	- - - - - -
YAHUDİLİK	- Tek Tanrı - - - -	- - - - -	- - - - -

DİNLER VE İBADETLER

DERS	: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
SINIF	: 12
YAKLAŞIK SÜRE	: 40'
ÖĞRENME ALANI	: Din, Kültür ve Medeniyet
ÜNİTE	: Yaşayan Dinler ve Benzer Özellikleri
TEMEL BECERİLER	: Araştırma, İletişim ve empati kurma, mekân, zaman ve kronolojiyi doğru algılama.
KAZANIMLAR	: Dinlerdeki çeşitli ibadetleri benzer ve farklı yönleriyle karşılaştırır.
MATERYALLER	: Çalışma kâğıdı.
KAYNAK	: İHL Karşılaştırmalı Dinler Tarihi kitabı

SÜREÇ

1. Sınıfa çalışma kâğıdı dağıtılır (Ek 1).
2. Öğrenciler beş gruba ayrılır (Sınıftaki öğrenci sayısı ve fizikî şartlar göz önünde bulundurulur.).
3. Öğrencilerden dinlerdeki (Yahudilik, Hristiyanlık, İslam, Budizm ve Hinduizm) ibadetlerin özelliklerini araştırmaları istenir.
4. Daha sonra gruplar, anlattığı dinin adını vermeden onu tanıtır.
5. Gruplar, “Sizce bu din hangisidir?” sorusunu sınıfa yöneltir.
6. Sınıftaki diğer öğrenciler o dini bulmaya çalışır.
7. Bu etkinliği diğer gruplar da sırayla tekrar eder.
8. Önce dinlerdeki ibadetler listelenir. Dinlerdeki ibadetlerin benzer ve farklı yönleri belirlenir. Daha sonra sınıfça Ek 1’deki çalışma kâğıdı doldurulur.

DEĞERLENDİRME

1. Öğrencilerden dinlerdeki ibadetlerin ortak yönlerini listelemeleri istenir.

ÇALIŞMA KÂĞIDI

DİNLERDE İBADETLER						
	NAMAZ	ORUÇ	HAC	DUA	KURBAN	SADAKA
İSLAMİYET						
HRİSTİYANLIK						
YAHUDİLİK						
HİNDUİZM						
BUDİZM						

16. ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Ölçme ve değerlendirme, öğrenme ve öğretmenin etkililiğini belirlemek amacı ile yapılan, eğitimle ilgili verilerin toplanmasını ve yorumlanmasını içeren çok adımlı, sistematik bir süreçtir. Öğrenme, öğretme ve planlamayı doğrudan etkileyen ve eğitim sisteminin temel öğelerinden biri olan ölçme ve değerlendirme;

- a) Öğrencilerin din ve ahlak konularındaki öğrenme durumlarını teşhis ederek öğretim programında belirtilen kazanımların edinim düzeyini belirleme,
- b) Öğrenmeyi daha anlamlı hâle getirebilmek amacı ile dönüt sağlama,
- c) Öğrencilerin gelecekteki öğrenme ihtiyaçlarını belirleme,
- ç) Velilere, çocuklarının öğrenmesi ile ilgili bilgi sağlama,
- d) Öğrenme öğretme stratejilerinin ve program içeriğinin dengeliliği ve etkililiğini izlemede kullanılabilir.

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda yapılandırıcı anlayışa paralel olarak öğrenme ve öğretme stratejilerinin öğretmen merkezli bir yapıdan öğrenci merkezli alana doğru kaydığı da dikkate alınırsa değerlendirme ile ilgili anlayışın da bu değişime uygun biçimde yapılandırılması gerekir. Bu nedenle kullanılan ölçme ve değerlendirme araç ve yöntemlerin yanı sıra öğrenen merkezli ölçme ve değerlendirme yöntem ve tekniklerinin ağırlıklı olarak kullanılması önemlidir. Aşağıdaki tabloda ölçme ve değerlendirme araç ve yöntemler verilmiştir.

Ölçme Değerlendirme Araç ve Yöntemleri

Performans değerlendirme
Öğrenci ürün dosyası (portfolyo)
Kavram haritaları
Dereceli puanlama anahtarı
Proje
Drama, Gösteri, Görüşme
Öz değerlendirme
Yazılı raporlar
Grup ve/veya akran değerlendirmesi
Çoktan seçmeli testler
Boşluk doldurma
Eşleştirmeli testler
Açık uçlu sorular

Yapılandırıcı yaklaşım öğrenmede bireysel farklılıkları dikkate alan, bireyin kendine özgü olduğunu ön plana çıkararak sahip olduğu bilgilerle yeni aldığı bilgileri kendine özgü biçimde yapılandırdığını öne sürer. Bu nedenle de öğretim yöntem ve tekniklerinin mümkün olduğunca çeşitlendirilmesi gerektiğini vurgular. Bu da ölçme ve değerlendirmede öğrencilere bilgi, beceri ve tutumlarını sergileyebilecekleri çoklu değerlendirme fırsatları sunulmasını gerektirir. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı bu noktalardan hareketle yeni ölçme ve değerlendirme yaklaşımlarına önem vermektedir.

Ölçme ve Değerlendirme Yaklaşımları

Geleneksel yaklaşım	Alternatif yaklaşım
Geleneksel ölçme değerlendirme yöntemleri	Alternatif ölçme değerlendirme yöntemleri
Değerlendirme öğrenme ve öğretmenden bağımsızdır	Değerlendirme öğrenme ve öğretmenin bir parçası olarak görür
Ezbere, kolay öğrenilen bilgileri değerlendirir	Anlamli ve derin öğrenilen bilgileri değerlendirir
Birbirinden bağımsız parçalı bilgileri değerlendirir	Birbirine bağılı, iyi yapılanmış bir bilgi ağını değerlendirir
Bilimsel bilgiyi değerlendirir	Bilimsel anlamayı ve mantığı değerlendirme daha önemlidir
Öğrencinin bilmediğini öğrenmek için değerlendirme yapılır	Öğrencinin ne anladığını öğrenmek amacı ile değerlendirme yapılır
Dönem sonu değerlendirme etkinlikleri önemlidir	Dönem boyunca devam eden değerlendirme etkinlikleri önemlidir
Sadece öğretmenin değerlendirmesi vardır	Öğretmenle beraber grup değerlendirmesi ve kendi kendini değerlendirme vardır

Ölçme ve değerlendirme yapılırken kısa cevaplı, çoktan seçmeli, doğru-yanlış, eşleştirmeli sorulardan oluşan testler kullanabileceği gibi performansa dayalı değerlendirme yapmak için; açık uçlu sorular, gözlem formları, posterler, öğrenci ürün dosyaları, projeler, performans görevleri kullanılabilir. Ayrıca öğrenme süreçleri hakkında bilgi edinmek ve onlara dönüt vermek amacı ile öğrencilerle görüşmeler yapılabilir, öğrencilerin kendilerini ve akranlarını değerlendirmelerine fırsat verilebilir. Sadece öğrenme ürünü değil, öğrenme süreçleri de değerlendirilir. Değerlendirmedeki bu değişiklikler birçok açıdan öğrencilerin öğrenme konusunda sorumluluk sahibi olmasını ve öğrendiklerin farkında olmalarını sağlar.

Öğretmenler bazen öğrencilerin, sınavlarında veya ödevlerinde sergilediklerinden daha fazlasını bildiklerine inanırlar. Bu sorunu aşmak için öğretmenlerin, öğrencilerin başarısını değerlendirmede birkaç yöntemi birlikte kullanması gerekir. Bu durum her öğrenciye ne bildiğini gösterme konusunda daha fazla şans tanır. Öğretmenin de birkaç aracı birlikte kullanarak öğrencinin ne bildiğini ve ne yapacağını bilmesi bu konuda kendine daha fazla güven duymasını sağlayabilir. Tartışma, açık uçlu sorular ve sunular öğrenci hakkında bilgi edinmenin en iyi yollarındandır. Bunlardan hiçbiri tek başına yeterli değildir.

Performans değerlendirme ve öğrenci ürün dosyaları başta olmak üzere alternatif ölçme değerlendirme tekniklerinin çoğunda puanlama amacı ile dereceleme ölçekleri (rubrik) kullanılır. Bu dereceleme ölçekleri hazırlanırken amaç her öğrenciyi tıpa tıp aynı eserler üretmeye zorlamak değil, tam aksine onların özgün düşünce üretme yeteneklerini bastırmadan öğrenme ve öğretme amaçlarına uygun süreçleri yaşayarak ve uygulayarak kendilerini en iyi şekilde ifade etmelerine ve değerlendirmecilerin de esere daha nesnel yaklaşabilmelerine zemin hazırlamaktır. Bundan dolayı bu programın uygulanmasında başarıya ulaşılabilmesi için dereceleme ölçeklerinin her bir değerlendirme etkinliği için öğrenci ve/veya velileri ile zamanı geldiğinde paylaşılacak tarzda oluşturulması şarttır.

Performans Değerlendirme

Genel anlamda performans değerlendirme, öğrencilerin bilgi ve becerilerini sergileyerek özgün bir ürün veya performans ortaya koyabildikleri çalışmalardır. Son ürün kadar sürecin de değerlendirilmesine odaklanan performans değerlendirme, öğrencinin günlük hayattaki problemleri nasıl çözeceğini ve problem çözmek için sahip olduğu bilgi ve becerileri nasıl kullanacağını göstermesini ister. Performans değerlendirme sayesinde öğrenciler, sınav saatleriyle sınırlandırmaksızın geniş bir zaman diliminde çalışma ve tekrar yapma, oluşturulan ölçütlere göre kendi yeterlik derecelerini ortaya koyma olanaklarına sahip olabilirler.

Öğrenci Ürün Dosyası

En genel anlamı ile öğrencilerin dönem veya yıl boyunca yaptıkları çalışmaların belli standartlara göre organize edilmiş bir koleksiyonu olan ürün seçki dosyaları, öğrencinin bir veya birden fazla konu alanında yaptığı çalışmaların sistematik, amaçlı ve anlamlı bir koleksiyonu olarak tanımlanabilir. Kullanım amacına göre içeriği de değişen öğrenci ürün dosyaları; sergileme, çalışma ve değerlendirme amaçlı kullanılabilir. Değerlendirme amaçlı öğrenci ürün dosyalarında tüm maddeler puanlanır, sıralanır ve değerlendirilir. Öğretmen, gerekirse bu dosyaları değerlendirme amaçlı olarak saklayabilir.

Öğrenci Ürün Dosyası Neler İçerir?

- Öğretmen tarafından hazırlanan rehber (öğrencilerin gelişim dosyasının ne olduğunu anlamalarına, kendi gelişim dosyaları için neler yapmaları gerektiğini anlamalarını kavrar.)
- Öğrencilerin yazılmış ödevleri (taslak ya da bitmiş parçaları)
- Araştırmalar, problemler ve stratejiler
- Diyagramlar, fotoğraflar, resimler
- Grup ödevleri ve projeler
- Öğretmen anekdotları
- Kelime geliştirme
- Öğrencilerin mektupları
- Öğretmen kontrol listeleri
- Öğrencilerin tekrar yapmak istediği ödevler
- Ödevlerin içinden seçtiği örnekler

Öğrencinin :
Adı ve Soyadı :
Tarih :

ÖĞRENCİ ÜRÜN DOSYAMIN İÇİNDEKİLER

Çalışmalarım	Bu çalışmayı neden saklıyorum?
1.....	.....
.....	.....
2.....	.....
.....	.....
3.....	.....
.....	.....
4.....	.....
.....	.....
5.....	.....

Öğrencinin :

Tarih .....

Adı ve soyadı :

DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ ÖĞRENCİ ÜRÜN DOSYASI

Başlık

.....

Neden bu çalışmayı sakladım?

.....

Bu çalışmayı neden arkadaşlarımla paylaştım?

.....

Öğrendiklerim hakkında gösterebileceklerim nelerdir?

.....

Eğer bu çalışmayı tekrar yapsaydım, şu şekilde yapardım:

.....

Çalışmamı yaparken beklemediğim nelerle karşılaştım?

.....

Benim için bu çalışmanın anlamı;

.....

.....

ÖĞRENCİ ÜRÜN DOSYASI (PORTFOLYO) DEĞERLENDİRME FORMU

Öğrencinin adı ve soyadı :.....

Sınıf :.....

Yönerge: Aşağıdaki her bir ölçütün ne düzeyde yeterli olduğunu göz önüne alarak dosyayı değerlendiriniz.

ÖLÇÜTLER	Dereceler				
	1	2	3	4	5
1. Çalışmaların içeriğinin tam olması					
2. Çalışmalardaki çeşitlilik					
3. Çalışmaların amaca uygunluğu					
4. Çalışmaların doğruluğu					
5. Dosyanın düzenliliği					
6. Harcanan çabaları gösterme					
7. Çalışmaların kalitesi					
8. Çalışmaların seçiminde risk alma					
9. Öğrencinin gelişimini gösterme					
10. Kendini değerlendirme					

YORUMLAR/ÖNERİLER:

.....

.....

Değerlendirme: Öğrencilerin form aldıkları puanların ortalamasını kullanarak başarılarını değerlendirebilirsiniz ölçebilirsiniz.

Kavram Haritaları

Bilginin daha uzun süre hatırlanması ve daha verimli bir şekilde kullanılabilmesi için grafiklerle temsil edilmesi yöntemidir.

Kavram haritaları; konuların öğretimi, öğrenmeyi kolaylaştırma, konuyu özetleme, yanlış anlamaları tespit etme, anlamlı öğrenmeyi gerçekleştirme ve değerlendirme yapmak amacıyla kullanılabilir.

Kavram Haritalarını Değerlendirmek İçin Kullanılabilecek Ölçütler

- Kavramların uygun şekilde nitelendirilmesi
  - Kavramlar en fazla üç sözcükle temsil edilmelidir.
  - Kavramların yerleşimi genelden özele doğru hiyerarşik olarak sıralanmalıdır.
- Bağlama sözcüklerinin uygun şekilde nitelendirilmesi
  - Haritada kavramlarla bağlantılar arasındaki ayrım belirgin olmalıdır.
  - İki kavram arasındaki bağlantılar anlamlı olmalıdır.
  - İlişkiyi doğru şekilde temsil etmelidir.
- Kavramların çapraz bağlanması
  - En iyi haritalar, kavramlar arasındaki çapraz bağlantıları yeterli ölçüde gösterenlerdir.
  - Çapraz bağlantılar, öğrencinin, birbirine bağlı çok sayıda düşünceyi bildiğini gösterir.

Projeler

Projeler, öğrencilerin istedikleri bir konuda inceleme, araştırma, yorum yapma, görüş geliştirme, yeni bilgilere ulaşma, özgün düşünce üretme ve çıkarımlarda bulunmaları amacıyla öğretmen rehberliğinde yapılan bireysel ya da grup çalışmalarıdır. Öğrencilere bireysel ya da grup içindeki görevlerinde kendini geliştirme fırsatları sunan projeler, kendine özgü puanlama standartları ve ayrıntılı yönergeler gerektirir. Ayrıca öğretmen ve öğrencilere önemli sorumluluklar yükler.

PROJE DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ

Projenin Adı :
Öğrencinin Adı ve soyadı :
Sınıfı-Nu. :

GÖZLENECEK ÖĞRENCİ KAZANIMLARI	DERECELER				
	Çok iyi	İyi	Orta	Geçer	Yetersiz
	5	4	3	2	1
I. PROJE HAZIRLAMA SÜRECİ					
Projenin amacını belirleme					
Projeye uygun çalışma planı yapma					
Grup içinde görev dağılımı yapma (grup çalışması için)					
İhtiyaçları belirleme					
Farklı dinî kaynaklardan bilgi toplama					
Projeyi plana göre gerçekleştirme					
TOPLAM					
II. PROJENİN İÇERİĞİ					
Türkçeyi doğru ve etkili kullanma					
Bilgilerin doğruluğu					
Toplanan bilgilerin analiz edilmesi					
Elde edilen bilgilerden çıkarımda bulunma					
Toplanan bilgileri düzenleme					
Eleştirel düşünme becerisini gösterme					
TOPLAM					
III. SUNU YAPMA					
Türkçeyi doğru ve etkili konuşma					
Sorulara cevap verebilme					
Konuyu dinleyicilerin ilgisini çekecek şekilde sunma					
Sunuyu hedefe yönelik materyalle destekleme					
Sunuda akıcı bir dil ve beden dilini kullanma					
Verilen sürede sunuyu yapma					
Sunum sırasındaki öz güvene sahip olma					
TOPLAM					
GENEL TOPLAM					

Öğretmenin yorumu

Değerlendirme: Bu ölçekte toplam 20 ölçüt vardır. Öğrencinin alacağı en yüksek puan bu ölçek için 100 puandır. Aldığı puan öğrencinin aynı zamanda notunu da ifade etmektedir.

Gözlemler

Çıktılarının görülebildiği bazı alanlarda bu yöntem oldukça önemlidir. Uygulamada hız ve zaman önemlidir. Gözlemler, öğrenciler hakkında doğru ve çabuk bilgiler sağlar. Öğretmen öğrencilerin;

- Soru ve önerilerine verilen cevaplarını,
- Tarihsel olaylar, kişiler, hareketlerle ilgili sınıf içi tartışmalarda katılımlarını,
- Grup çalışmalarında ve tartışmalarında katılımlarını,
- Öğretmenin, öğrenmeyle ilgili yaptığı görevler ve materyallere öğrencinin gösterdiği tepkiyi,
- Tarihsel kanıtları kullanma yollarını gözlemler.

Aşağıdakiler öğretmenlere gözlem yapmada kolaylık sağlayacaktır.

1. Ölçütleri koyarken bütün öğrenciler için aynı standartları kullanınız.
2. Her öğrenciyi birkaç kez gözlemleyiniz.
3. Her öğrenciyi değişik durumlarda ve farklı günlerde gözlemleyiniz.
4. Her öğrenciyi değişik özellikler, beceriler ve davranışlara göre değerlendiriniz.
5. Yapılan gözlem için değerlendirmeyi mümkün olduğu kadar gözlemlediğiniz zaman kaydediniz.

ÖĞRENCİ GÖZLEM FORMU

Açıklama: Bu form, etkinlik süresince öğrencilerin, yapılan çalışmalara katılma düzeylerini gözlemeniz amacıyla hazırlanmıştır.

Ünite Adı :

Adı –Soyadı :

Sınıfı :

Öğrenci No. :

GÖZLENECEK ÖĞRENCİ KAZANIMLARI	DERECELER				
	Çok İyi	İyi	Orta	Geçer	Yetersiz
	5	4	3	2	1
I. DERSE HAZIRLIK					
1. Bilgi kaynaklarına nasıl ulaşacağını bilir.					
2. Ulaştığı kaynaklardan etkin bir biçimde yararlanır.					
3. Derse değişik yardımcı kaynaklarla gelir.					
4. Derse hazırlıklı gelir.					
Toplam					
II. ETKİNLİKLERE KATILMA					
1. Konu ile ilgili görüşlerini çekinmeksizin ifade eder.					
2. Görüşü sorulduğunda söyler.					
3. Yeni ve özgün sorular sorar.					
4. Belirttiği görüşler ve verdiği örnekler özgündür.					

5. Dersi iyi dinlediğini gösteren sorular sorar.					
Toplam					
III. İNCELEME - ARAŞTIRMA - GÖZLEM					
1. Bilgi toplamak için Kur'an ve Hadis'e başvurur.					
2. Kendisine verilen kaynaklarla yetinmeyip başka dinî kaynaklar araştırır.					
3. İnceleme ve araştırma ödevlerini özenerek yapar.					
4. Dinî yaşantı ile ilgili gözlemlerini dikkatli bir şekilde yapar.					
5. Gözlemleri sonucunda mantıksal çıkarımlarda bulunur.					
6. Araştırma ve inceleme sonucunda genellemeler yapar.					
Toplam					
IV. BİLİMSEL YÖNTEM					
1. Bilinenlerden bilinmeyeni kestirir.					
2. Verileri listeler.					
3. Verileri sentez ve analiz yapar.					
4. Ulaşılan sonuçları doğru yorumlar.					
5. Sonuçlara uygun rapor yazar.					
6. Araştırma sonuçlarını sunar.					
7. Araştırma ve inceleme sonuçlarından genellemelere ulaşır.					
Toplam					
GENEL TOPLAM					

Dereceleme Ölçekleri (Rubric)

Dereceleme ölçekleri, performansı tanımlayan kriterleri içeren puanlama rehberidir. Herhangi bir çalışmanın puanlanması için geliştirilmiş ölçütleri içeren bir araçtır. En faydalı dereceleme ölçekleri, kendi yaptıklarınızdır.

Performansın değişen boyutlarını dikkate alarak puanlama yapmak amacı ile kullanılan dereceleme ölçekleri, öğrencinin bir kavrama ilişkin bilgisini ortaya koyması veya bir ödevi yapmasına ilişkin olarak yeterlilik düzeyini belirlemeye yönelik bir sistemdir. Öğrencilerin performanslarını tanımlayan sınırları iyi çizilmiş belli sayıdaki kategorileri taşıyan puanlama yönergelerinin bütüncül (holistik) ve analitik (tahlilî) olmak üzere iki biçimi vardır. Bütüncül dereceleme ölçekleri öğretmenin genel süreci veya ürünü bir bütün olarak parçalarını dikkate almadan puanlamasını, analitik dereceleme ölçekleri ise önce performans veya ürünün parçalarını ayrı ayrı puanlamasını sonra da bu kısmî puanları toplayarak toplam puanı hesaplamasını gerektirir.

Dereceleme Ölçekleri Kullanmanın Nedenleri

Dereceleme ölçekleri,

- Öğretmen ve öğrenci için açık bir kalite tanımı verir.
- Öğrenciler derecelendirme ölçeği kullandıkça ürettikleri ürünün sorumluluğunu daha fazla duyarlar.
- Öğretmenlerin puanlama için harcadıkları zamanın azalmasına katkıda bulunur.
- Öğretmenin öğrenci çalışmalarını değerlendirmelerini basitleştirir.
- Öğrencilere bir ödevi tamamlarken kendi performanslarını değerlendirebilecekleri standartlar ve kriterler sağlar.
- Ölçeklerde belirlenen ölçütlerin velilere bildirilmesi, çocuklarına yardımcı olacak velilere kolaylık sağlar.

Dereceleme Ölçekleri Geliştirme Aşamaları

- Ölçeğin ne amaçla geliştirileceğini belirleyin.
- Yeterlik düzeylerine karar verin.
- Ödevin ölçmeye çalıştığı davranışlar, ürünler ya da becerilerin anahtarını oluşturun.
- Davranış, ürün ya da her bir becerinin yeterlik düzeyi için kısa kriterler yazın. (Burada önemli olan düzeyler arasında kriterleri iyi ayırt edebilmektir.)
- Kullanılacak ölçeğin taslağını hazırlayıp ölçeği oluşturunuz.

Bütüncül Derecelendirme Ölçeği Örneği

PUAN	ÖLÇÜTLER
4	Konuyu tümüyle iyi anladığını gösterdi. Konuyla ilgili öne sürülen düşünceler mantıklı gerekçelerle desteklenmiştir. Konuyu farklı örneklerle açıkladı. Olaylar arsında farklı bağlantılar kurdu. Konuyla ilgili çelişkili açıklama yapılmadı.
3	Konuyu anladığını gösterdi. Konuyla ilgili öne sürülen düşünceler mantıklı gerekçelerle desteklenmişti fakat yeterli değildi. Yazılı açıklamalar yeterliydi.
2	Konunun çoğunu anladığını gösterdi. Konuyla ilgili öne sürülen düşünceler desteklenmişti fakat yeterli değildi. Anlatımda çelişkili açıklamalar yapıldı.
1	Konunun birazını anladığını gösterdi. Örnekler yeterli değildi. Önemli eksikler var.

Anolitik Dereceli Puanlama Anahtarı Örneği

Dereceler Ölçütler	Çok iyi (3)	İyi (2)	Kabul edilebilir(1)
Düzenleme	Bilgiler açık, uygun ve doğru olarak düzenlenmiş.	Bilgiler uygun bir şekilde düzenlenmiş fakat bazı bölümler açık değil ve tutarsızlıklar var.	Tanımlar ve ayrıntılar ya yok ya da çok az. Düşünceler karışık, düzensiz ve ilgisiz.
İçerik	İçerik açık, ilgili, doğru ve özlü olarak verilmiş.	İçerik uygun fakat amaçla bağlantısı eksik.	İçerik yeterli değil.
Yazım Kuralları	Yazım kurallarına uyulmuş.	Küçük hatalar var ama okumayı engelleyecek kadar değil.	Yazım kurallarına uyulmamış. Birçok yerde hata yapılmış.
Araştırma ve Yorumlama	Bilgiler doğru yorumlanmış. Araştırmaya dayalı olarak analiz yapılmış ve sonuçlar çıkarılmış.	Bilgiler ve veriler doğru yorumlanmış fakat analizler ve sonuçlar araştırma ile desteklenmemiş.	Analiz ve sonuç yok ya da çok az bilgiyle yanlış yorumlanmış.
Kelime Seçimi	Kelimeler uygun bir şekilde seçilmiş ve terimler konuyla ilgili.	Bazı uygun olmayan kelimeler verilmiş ya da uygun kelimelerin kullanılışı sınırlı.	Kelimeler uygun değil ve kullanım sınırlı.

Görüşme (Mülakat)

Çok kullanılan bir yöntem değildir. Öğrencilerle yapılan görüşmeler, öğrencilerin çalışmalarını hakkında ve konuları nasıl anladıkları konusunda anlama düzeylerinin daha iyi değerlendirilmesine yardım eder.

Aşağıda bazı örnek görüşme soruları verilmiştir:

1. Bir olayı (konuyu, yöntemi, fikri) değişik yolla açıklayabilir misin?
2. Bu etkinliği tekrar yapsaydın aynı sonuçları bulur muydun?
3. Bu etkinliği daha kolay yapmanın başka bir yolu var mı?
4. Bu konuyla ilgili “gerçek yaşamından” bir örnek verebilir misin?

Anekdotlar

Öğrencilerin problemleri için bilgi toplama yöntemlerinden biridir. Öğrencilerin davranışlarıyla ilgili kısaca yazılmış raporların kaydedilmeleriyle oluşturulurlar. Karar vermede diğer yöntemlerle birlikte kullanılırlar. Üst düzey beceriler ve duyuşsal alanla ilgili kazanımların değerlendirilmesinde kullanılabilirler.

Tartışma

Eleştirel düşünme için uygun bir yöntemdir. Öğrencinin, değerlendirme ya da yordama yapması gereken bir konuda sözlü ya da yazılı tartışması istenebilir. Açık uçlu maddelere çok benzerler.

Sergileme

Bu yöntem öğrencilerin özgünlüklerini ve sanatsal çalışmalarını sergileyebilecekleri kullanışlı bir yöntemdir. Kontrol listeleri ya da dereceleme ölçekleri kullanılarak bu tür çalışmalar değerlendirilebilir.

Sözlü Sunum

Sözlü sunum, öğrencilerin eleştirel düşünme becerileri hakkında bilgi sağlar. Kontrol listeleri, dereceleme ölçekleri ya da akran değerlendirme ölçekleri ile değerlendirme yapılabilir. Sözlü sunumlar öğrencilerin, hatırlama, kavrama ve hitap düzeyleri hakkında bilgi toplamak için uygun araçlardır. Aynı zamanda problem çözme becerileri de bu yöntemle ölçülebilir.

Sözlü Sunu Dereceli Puanlama Ölçeği

Açıklama: Aşağıdaki dereceli puanlama anahtarı, hazırladığınız çalışmayı değerlendirmek için hazırlanmıştır. Bu anahtar, aynı zamanda çalışmanızda hangi ölçütlere dikkat edeceğiniz konusunda size bilgi vermektedir.

Dereceler	Çok iyi	İyi	Orta	Geliştirilmeli	Zayıf
Ölçütler					
Görsel materyalleri (tablo, grafik) kullandı.					
Açıklama yaptı ve örnekler verdi.					
Fikirlerini kaynaklarla destekledi.					
Dinleyicilerin sorularını cevapladı.					
Sunumunu mantıksal sıralamada yaptı.					
Türkçeyi doğru kullandı.					
Sesini duyulabilecek ölçüde ayarladı.					
Zamanı doğru kullandı.					
Dinleyiciyle göz teması kurdu.					
Sunum sırasında tepegöz veya projeksiyon cihazı kullandı.					

Değerlendirme: Öğrencilerin ölçekten aldıkları puanların ortalamasını kullanarak başarılarını değerlendirebilirsiniz.

Öz Değerlendirme

Belli bir konuda bireyin kendi kendisini değerlendirmesine öz değerlendirme denir. Öz değerlendirme, bireyin güçlü ve zayıf yönlerini tanımalarına, kendi yeteneklerini keşfetmelerine yardımcı bir yaklaşımdır. Öz değerlendirme öğrencilerin okulda yaptıkları çalışmalarını, nasıl düşündüğünü ve nasıl yaptığını değerlendirmelerini gerektirir. Performansının düzeyi hakkında karar vermek için kişisel ya da kişiler arası kriter koymada öğrencilere fırsatlar sunar. Bu değerlendirme öğrencilerin motivasyonlarını yükselten çalışmalardır. Öğrencilerin değişik durumlarda davranışlarını kontrol altına almalarını sağlar.

Bu tür değerlendirmenin olumlu ve olumsuz yönleri vardır. Genellikle kendi performanslarını değerlendirirken yanlılığın varlığı göz ardı edilmemelidir. Başlangıçta kendini değerlendirme, öğrencilerin deneyimsizliği nedeniyle yanılığın neden olabilir. Yine de öğrenciler daha fazla deneyim kazandıkça aldıkları kararlar daha doğru olacaktır.

ÖZ DEĞERLENDİRME FORMU

Bu form kendinizi değerlendirmeniz amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmalarınızı en doğru yansıtan seçeneğe (x) işareti koyunuz. Açık uçlu soruları cevaplayınız.

Öğrencinin;

Adı ve Soyadı :

Sınıfı :

Nu. :

DEĞERLENDİRİLECEK TUTUM VE DAVRANIŞLAR	DERECELER		
	Her zaman	Bazen	Hiçbir Zaman
1. Planlı çalışmaya özen gösterdim.			
2. Ödevim sırasında planıma uygun hareket ettim.			
3. Araştırmalarımda çeşitli kaynaklardan yararlandım.			
4. Öğretmenimin önerilerini dinledim.			
5. Çalışmalarım sırasında zamanımı verimli biçimde kullandım.			
6. Çalışmalarım sırasında değişik materyallerden faydalandım.			
7. Sorumluluklarımı tam anlamıyla yerine getirdim.			
8. Çalışmalarımı sunarken görsel materyalleri kullanmaya çalıştım.			

Bu etkinlik sırasında en iyi yaptığım şeyler ve diğer yorumlarım:

.....

.....

Akran Değerlendirme

Akran değerlendirme, gruptaki öğrencilerin belli ölçütler çerçevesinde birbirlerini değerlendirme sürecidir. Öğrenciler, arkadaşlarının çalışmalarındaki yeterlik düzeylerini değerlendirirken kendilerinin eleştirel düşünme becerileri de gelişir. Değerlendirmeye temel oluşturan beceri ve ölçütlerin saptanması konusunda öğrenciye bakış açısı ve öğrencilerin kendilerine olan güvenlerinin artmasını da sağlamaktadır.

GRUP DEĞERLENDİRME FORMU

Grubun Adı :

Sınıfı :

Yönerge : Aşağıdaki her bir ölçütün ne düzeyde yeterli olduğunu göz önüne alarak grubu değerlendiriniz.

BECERİLER	DERECELER				
	Hiçbir zaman (1)	Nadiren (2)	Bazen (3)	Sıklıkla (4)	Her zaman(5)
Grup üyeleri birbirleriyle yardımlaşır.					
Grup üyeleri birbirlerinin düşüncelerini dinlerler.					
Grup üyelerinin her biri çalışmalarda rol alır.					
Grup üyeleri birbirlerinin düşüncelerine ve çabalarına saygı					
Grubun her üyesi birbirleriyle etkileşim içerisinde tartışır.					
Grup üyeleri ulaştıkları sonucu birbirlerine iletir.					
Grup üyeleri bireysel sorumluluklarını yerine getirir.					
Grup üyeleri bilgilerini diğerleriyle tartışır.					
Grup üyeleri birbirlerine güvenir.					
Grup üyeleri birbirlerini cesaretlendirir.					
Grup üyeleri söz hakkının adil bir biçimde paylaşılmasına özen					
Grupta birbiriyle çatışan görüşler olduğunda, gruptakiler bunları					
Çalıştıkları konuda, grup üyeleri ortak bir görüş oluşturur.					
Grup üyeleri birlikte çalışmaktan hoşlanır.					
TOPLAM					

YORUMLAR:

.....
 .....

GRUP DEĞERLENDİRME FORMU

Yönerge: Aşağıdaki form gruptaki her bir öğrencinin değerlendirilmesi için geliştirilmiştir.

Puanlama Anahtarı:

5= Çok iyi   4=iyi   3= Orta   2= Geçer   1= Yetersiz

Öğrencinin Adı Soyadı	Çalışmaya hazır olma	Başkalarını dinleme	Sorumlulukları paylaşma	Grup arkadaşlarını destekleme	Tartışmalara katılma	Görüşlerini gerektelendirme	Farklı görüşlere saygı duyma	Görev almaya istekli olma	Zamanı verimli kullanma	Ödevleri tamamlama	Ödevlerini saklama	Toplam Puan

GRUP ÖZ DEĞERLENDİRME FORMU

Grubun Adı:

Gruptaki öğrencilerin Adları:

Açıklama: Aşağıdaki tabloda grubunuzu en iyi şekilde ifade eden seçeneği işaretleyiniz.

DEĞERLENDİRİLECEK TUTUM VE DAVRANIŞLAR	DERECELER		
	Her zaman	Bazen	Hiçbir zaman
1. Araştırma planı yaptık.			
2. Görev dağılımı yaptık.			
3. Araştırmada çeşitli kaynaklardan yararlandık.			
4. Etkinlikleri birlikte hazırladık.			
5. Görüşlerimizi rahatlıkla söyledik.			
6. Grupta uyum içinde çalıştık.			
7. Birbirimizin görüşlerini ve önerilerini dinledik.			
8. Grupta birbirimize güvenerek çalıştık.			
9. Grupta birbirimizi takdir ettik.			
10. Çalışmalarımız sırasında birbirimizi cesaretlendirdik.			
11. Sorumluluklarımızı tam anlamıyla yerine getirdik.			
12. Çalışmalarımızı etkin bir biçimde sunduk.			
TOPLAM			

Tutum Ölçekleri

Tutum, bireylerin belli bir kişiyi, grubu, kurumu veya bir düşünceyi kabul ya da reddetme şeklinde gözlenen, duygusal bir hazır oluşluk hâli veya eğilimdir. Tutum, bir bireye atfedilen bir eğilimdir. Gözlenebilen, ortaya konan davranış değil, davranışa hazırlayıcı bir eğilimdir.

Tutumların ölçülmesinde en çok kullanılan yöntem Likert ölçeğidir. Likert tipi ölçeklerle, ölçülmek istenen tutumla ilgili çok sayıda olumlu ve olumsuz ifade yazılır. Bu ifadeler için,

“Tamamen Katılıyorum”, “Katılıyorum”, “Kararsızım”, “Katılmıyorum” ve “Kesinlikle Katılmıyorum” biçiminde tepkide bulunulur. Böylece her cevaplayıcı, ölçekteki her ifadenin kapsadığı tutum objesine katılma/katılmama derecesini bildirmiş olur.

Bir kişinin ölçekten aldığı puan, ölçekte bulunan maddelerden aldığı puanların toplamından oluşur.

Likert Tipi Bir Ölçekteki Maddelerin Puanlama Anahtarı

Seçenek	Olumlu İfade Puanı	Olumsuz İfade Puanı
Kesinlikle katılmıyorum	1	5
Katılmıyorum	2	4
Kararsızım	3	3
Katılıyorum	4	2
Tamamen katılıyorum	5	1

Ölçme Araçlarının Sonuçlarının Değerlendirilmesi

1. Özel değerlendirme: Değerlendirme ölçütlerinin her biri için öğrencilerin durumları dikkate alınarak eksiklikleri olan öğrencilerin eksik olan becerilerinin geliştirilmesi için tedbirler alınmalı.

2. Genel Değerlendirme: Öğrencilerin her bir ölçütten aldıkları puanlar toplanır ve o ölçekten alınabilecek en yüksek puana bölünür. Bölüm 100 ile çarpılarak bulunan değer, öğrencinin 100 puan üzerinden alacağı notu gösterir.

Diğer bir değerlendirmede ise öğrencinin aldığı puan ölçüt sayısına bölünür. Çıkan sonuç derecelerden hangisine daha yakın ise öğrencinin o düzeyde olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

- AKARSU, Bedia (1988), *Felsefe Terimleri Sözlüğü*, İnkılâp Kitap Evi, Dördüncü Basım, İstanbul.
- AKYÜREK, Süleyman (2004), *Din Öğretiminde Kavram Öğretimi*, DEM Yayınları, İstanbul.
- AYDIN, M. Zeki (1998), *Din Öğretiminde Yöntemler ve Buldurma Yöntemi*, Karakoç Yayıncılık, Ankara.
- BEYDOĞAN, H.Ö. (1998), *Çocuklarda Kavram Öğrenme ve Öğretme*, A.Ü. K. Karabekir Eğitim Fakültesi Yayını, Erzurum.
- BİLGİN, Beyza (1980), *Türkiye’de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri*, Emel Matbaacılık, Ankara.
- BİLGİN, Beyza (1998), *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, Gün Yayıncılık, Ankara.
- BİLGİN, Beyza-SELÇUK, Muallâ (1999), *Din Öğretimi*, Gün Yay., Ankara.
- BİLGİN, Saffet (1981), “Din Eğitiminin Amacı”, *Türkiye 1. Din Eğitimi Semineri (23-25 Nisan 1981)* İlahiyat Vakfı Yayınları: 1, Ankara.
- BLOOM, Benjamin S. (1995), *İnsan Nitelikleri ve Okulda Öğrenme*, çev. Durmuş Ali Özçelik, MEB Yay. İstanbul.
- CARREL, Alexis (1967), *Dua*, çev. M. Alper Yüçetürk, Yağmur Yay., İstanbul.
- CÜCELOĞLU, Doğan (1987), *İnsan İnsana*, Altın Kitaplar Yay., İstanbul.
- ÇAKMAK, Fatih (2000), *Evensel Ahlâkî Değerlerin Kazanılmasında Din Eğitiminin Rolü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara.
- DE BONE, Edward (1999), *Altı Şapkalı Düşünme Tekniği*, Çev: Ercan Tuzcular, II. Basım, Remzi Kitap Evi, Ankara.
- DEMİREL, Özcan (1996), *Genel Öğretim Yöntemleri*, Usem Yayınları, 2. Baskı, Ankara.
- DEMİREL, Özcan (1997), *Eğitimde Program Geliştirme*, Usem Yayınları: 13, Ankara.
- DEMİREL, Özcan (2000), *Plândan Uygulamaya Öğretme Sanatı*, 2. Baskı, PegemA Yayıncılık, Ankara.
- DODURGALI, Abdurrahman (1999), *Din Eğitimi ve Öğretiminde İlkeler ve Yöntemler*, M.Ü.İ.F. Vakfı Yay., İstanbul.
- DOĞAN, Recai (2001), “Din Öğretiminde Dikkat Edilmesi Gereken Temel İlkeler ve Örnek Bir Ders İşlenişi”, *İlköğretim Din Kültürü Ve Ahlâk Bilgisi Öğretim Programları ve Bir Uygulama Örneği (Ankara Modeli)*, MEB, İstanbul.
- DOĞAN, Recai-TOSUN Cemal (2003), *Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretimi 4, 5*, Pegem A Yayıncılık, Ankara.
- DOĞAN, Recai-TOSUN Cemal (2003), *Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretimi 6, 7, 8*, Pegem A Yayıncılık, Ankara.
- EBERHARD, Otto (1981), “Wie lassen sich die modernen paedagogischen Bestrebungen für die evangelische Erziehungslehre fruchtbar machen”, in: K. Wegenast, *Religionspaedagogik*, C:I, Darmstadt.
- EN CHANG, Kuo-, Yao-Ting Sung, Ine-Dai Chen (2002), “The effect of Concept Mapping to Enhance Text Comrehension and Summerization”, *The Journal of Experimental Education*, (71 No1 5-23 Fall).
- ENGERT, Joseph,(1983) “Über die wissenschaftliche Grundlegung der Religionspaedagogik”, in: K. Wegenast, *Religionspaedagogik*, cilt: II, Darmstadt.
- ERGİNER, Ergin (2000), *Öğretimi Plânlama Uygulama ve Değerlendirme*, Anı Yayıncılık, Ankara.
- FEIFEL, Erich (1971), “Frafestellungen und Aufgaben gegenwaertiger Religionspaedagogik”, in: Günter Stachel, Wolfgang G. Eser, *Was ist Religionspaedagogik*, Köln.
- GOLEMAN, Daniel (1998), *Duygusal Zeka*, Çev. Banu Seçkin Yüksel, Varlık Yayınları, İstanbul.
- HESAPÇIOĞLU, Muhsin (1988), *Öğretim İlke ve Yöntemleri: Eğitim Programları ve Öğretim*, Beta Yayınları, İstanbul.
- KALAYCI, Nurdan (2002), “İki Boyutlu Öğrenme ve Öğretme Araçları”, (Halil İbrahim Yalın, *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme* adlı kitapta makale olarak yer almaktadır.) Nobel Yayınları, Ankara.
- KAYA, Osman Nafiz (2003) , “Eğitimde Alternatif Bir Değerlendirme Yolu: Kavram Haritaları”, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi , Ankara.

- KAYA, Osman Nafiz (2003/1), “*Fen Eğitiminde Kavram Haritaları*”, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (Sayı 13).
- KÖYLÜ, Mustafa, (2000), “Çocukluk Dönemi Ahlâk Gelişimi ve Bazı Olumsuz Ahlâkî Davranışlar”, *Dinî Araştırmalar*, Sayı: 7, Ankara.
- KÜÇÜKAHMET, Leyla (2000), *Öğretimde Plânlama ve Değerlendirme*, 11. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- KUTLU, Sönmez (2003), *Din Anlayışında Farklılaşmalar Türkiye’de Alevîlik-Bektaşîlik*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- MANNES, Marc (1989), “Using Concept Mapping for Plânning the Implementation of A Social Technology”, *Evaluation and rogram Plânning*, (Vol.12).
- NOVAK, Joseph Donald (1998), *Learning Creating, and Using Knowledge*, Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, USA.
- ONAT, Hasan (2000), “Din Alanında Yeniden Yapılanma Üzerine”, *Din Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar*, MEB Yayınları, Ankara.
- ÖCAL, Mustafa (1990), *Din Eğitimi ve Öğretiminde Metotlar*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara.
- ÖZDEN, Yüksel (1997), *Öğrenme ve Öğretme*, PegemA Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara.
- PALAZOĞLU, Ahmet Bekir (1999), *Atatürk’ün Okul Gezileri*, MEB Yay. Ankara.
- PARLADIR, Selahattin (1996), *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, İzmir.
- SABAN, Ahmet (2000), *Öğrenme Öğretme Süreci*, Nobel Yayıncılık, Ankara.
- SAN, İnci (1991), “*Eğitimde Yaratıcı Drama*”, *A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, Cilt:23, Sayı: 2, Ankara.
- SELÇUK, Muallâ (1991), *Çocuğun Eğitiminde Dinî Motifler*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara.
- SELÇUK, Muallâ (1997), “*Din Öğretiminin Kuramsal Temelleri-Zihin Gelişimi Açısından Bir Deneme*”, *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Sayı 4, İstanbul.
- SELÇUK, Muallâ (2000), “Din Öğretiminin Kuramsal Temelleri”, *Din Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar*, MEB Yayınları, Ankara.
- SELÇUK, Muallâ (2000), “Teorik ve Pratik Açmazlarıyla Kültürel Miras Öğretimini Sorgulayan Bir Deneme”, *Din Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar*, MEB Yayınları, Ankara.
- SELÇUK, Ziya (2000), *Gelişim ve Öğrenme*, Nobel Yay., Ankara.
- SENEMOĞLU, Nuray (1998), *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim*, Özsen Matbaası, Ankara.
- SERİNSU, A. Nedim (2000), “Kur’an ve İnsanın Anlam Arayışı”, *Din Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar*, MEB Yayınları, Ankara.
- SÖNMEZ, Veysel (1999), *Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı*, 8. Baskı, Anı Yayıncılık, Ankara.
- TAŞDEMİR, Mehmet (2000), *Eğitimde Plânlama ve Değerlendirme*, Ocak Yayınları, Ankara. *Tebliğler Dergisi* (2000), Cilt:63, Sayı: 2517.
- TOSUN, Cemal (1993), “Din Öğretiminde Gezi Gözlem İnceleme”, *Din Öğretimi Dergisi*, Sayı:40, Ankara.
- TOSUN, Cemal (2000), “Dua Öğretimi”, *Dinî Araştırmalar Dergisi*, C. II, Sayı 6, Ocak-Nisan ; Ankara.
- TOSUN, Cemal (2001), *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, PegemA Yayıncılık, Ankara.
- ÜLGEN, Gülten (1988), *Eğitim Psikolojisinde Kavram Geliştirme: Uygulama ve Kuramlar*, Ankara.
- ÜLGEN, Gülten (2001), *Kavram Geliştirme*, PegemA Yayınları, 3. Baskı, Ankara.
- ÜSTÜNDAĞ, Tülay (1994), “Günümüz Eğitiminde Dramanın Yeri”, *Yaşadıkça Eğitim*, Sayı:37.
- VARIŞ, Fatma (1988), *Eğitimde Program Geliştirme: Teori ve Teknikler*, 4. baskı, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını (No:157), Ankara.
- YALIN, Halil İbrahim (1999), *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- YAPAREL, Recep (2001), *Bilişsel Psikolojinin Din Psikolojisine Katkıları Bağlamında Yükleme Kuramı*, İzmir.
- YAVUZ, Kerim (1983), *Çocukta Dinî Duygu ve Düşüncenin Gelişimi*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara.
- YAVUZ, Kerim (1988), *Günümüzde Din Eğitimi*, Akgün Matbaası, Adana 1998.
- YAVUZER, Haluk (1999), *Çocuk Psikolojisi*, Remzi Kitab Evi, İstanbul.